

วิเคราะห์หรือยกรองจากหนังสือเรียนภาษาไทยของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ
ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

สารนิพนธ์

ของ

นางสาววัลยา สืบรุ่งสาสน์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

เมษายน 2546

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

4๑๕.๑186

๑๑45๑

๑.๓

วิเคราะห์หรือกรองจากหนังสือเรียนภาษาไทยของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ
ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

๑.๓ พ.บ. ๒๕๔๖

บทคัดย่อ

ของ

นางสาววัลยา สีนารุงสาสน์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

เมษายน 2546

h.22๗390

วัลยา สีนารุงสาสน์. (2546). *วิเคราะห์ร้อยกรองจากหนังสือเรียนภาษาไทยของ
กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – ชั้น
ประถมศึกษาปีที่ 6*. สารนิพนธ์ กศ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์: รองศาสตราจารย์
อัมพร สุขเกษม.

สารนิพนธ์นี้มีความมุ่งหมายที่จะวิเคราะห์ร้อยกรองจากหนังสือเรียนภาษาไทยของ
กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ใน
ด้านรูปแบบ เนื้อหา และทัศนะของผู้แต่งที่ปรากฏ โดยเสนอผลการศึกษาค้นคว้าแบบ
พรรณนาวิเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่า

ด้านรูปแบบสามารถแบ่งได้ 2 ประเภท คือ รูปแบบฉันทลักษณ์ และรูปแบบ
เพลงพื้นบ้านโดยรูปแบบฉันทลักษณ์ที่พบมากที่สุด คือ กลอน ส่วนรูปแบบเพลงพื้นบ้านจำแนก
ได้เป็นกลอนเพลงปฏิพาทย์ เพลงกล่อมเด็ก และเพลงประกอบการเล่น ด้านเนื้อหาพบว่า
เลือกเนื้อหาได้เหมาะสมกับวัยของผู้เรียนโดยเริ่มจากสิ่งใกล้ตัวไปยังสิ่งไกลตัว และมี
การสอดแทรกคุณธรรมในแต่ละเนื้อหารวม 19 ข้อ ซึ่งพบคุณธรรมด้านความขยันหมั่นเพียร
มากที่สุด ส่วนด้านทัศนะสามารถแบ่งได้ 4 ด้าน คือ ทัศนะในการดำเนินชีวิต ทัศนะด้าน
ความรัก ทัศนะด้านการศึกษา และทัศนะด้านความเชื่อ ทัศนะที่ปรากฏส่วนใหญ่เป็นทัศนะใน
การดำเนินชีวิต ซึ่งผู้แต่งเสนอความคิดให้ผู้อ่านประพฤติตนเป็นคนดี เพื่อจะได้มีชีวิตที่ประสบ
ความสำเร็จและมีความสุข

AN ANALYSIS OF VERSES FROM THAI LANGUAGE TEXTBOOKS
FOR PRATHOMSUKSA 1 – 6 PUBLISHED BY DEPARTMENT OF
CURRICULUM AND INSTRUCTION DEVELOPMENT,
MINISTRY OF EDUCATION

AN ABSTRACT

BY

MISS WANLAYA SEEBAMROONGSART

Presented in partial fulfillment of the requirements
for the Master of Education degree in Thai
at Srinakharinwinrot University

April 2003

Wanlaya Seebamroongsart. (2003). ***An analysis of verses from Thai language textbooks for Prathomsuksa 1 – 6 published by Department of Curriculum and Instruction Development, Ministry of Education.***
Master Project, M.Ed. (Thai). Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University. Project Advisor: Assoc. Prof. Amporn Sookkasem.

The purpose of this research is to analyze the verses in Thai language textbooks of Prathomsuksa 1 – 6 published by Department of Curriculum and Instruction Development, Ministry of Education concerning patterns, themes and composer's opinions.

The result of this descriptive research was that the pattern could be divided into two types that were prosody and folk. As for prosody type, rhythm was mostly found but for folk type it could be categorized to be retort songs, lullaby songs and traditional play songs. In view of the theme it found the text was selected to be suitable for the learner's age which firstly mentioned about the surroundings and then other wide range of knowledge including the added 19 points of virtues. The most found virtue was diligence. In view of composer's opinion it comprised of 4 aspects that were living, love, education and belief. The distinct opinion was living which the composer recommended reader to commit good behavior so that success could be achieved and happiness.

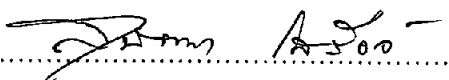
อาจารย์ที่ปรึกษา ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร และคณะกรรมการสอบ
ได้พิจารณาสารนิพนธ์ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์

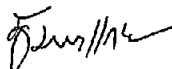
(รองศาสตราจารย์อัมพร สุขเกษม)

ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร

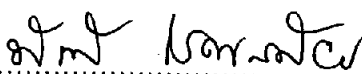
(รองศาสตราจารย์สุนันทา ไสร้งจจ์)

คณะกรรมการสอบ

ประธาน

(รองศาสตราจารย์อัมพร สุขเกษม)

กรรมการ

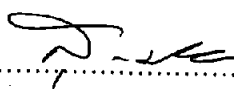
(อาจารย์พัชนี ไชติกเสถียร)

กรรมการ

(อาจารย์บรรพต ฉิริชัย)

อนุมัติให้รับสารนิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

คณบดีคณะมนุษยศาสตร์

(รองศาสตราจารย์สุภา ปานเจริญ)

วันที่ 30 เดือน เมษายน พ.ศ. 2546

ประกาศคุณูปการ

สารนิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จได้ด้วยความอนุเคราะห์จากรองศาสตราจารย์อัมพร สุขเกษม อาจารย์ที่ปรึกษา ซึ่งได้กรุณาใช้เวลาในการตรวจแก้ไข และให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ศึกษาเป็นอย่างสูง ผู้ศึกษารู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาและขอกราบขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์พัชนี โชติกลเสถียร และอาจารย์บรรพต ศิริชัย ที่กรุณา รับเป็นกรรมการสอบ และให้ข้อเสนอแนะที่ช่วยให้สารนิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณ อาจารย์วีณา อิศรางกูร ณ อยุธยา ผู้อำนวยการโรงเรียน ฤทธิยะวรรณาลัย (ประถม) และอาจารย์โรงเรียนฤทธิยะวรรณาลัย (ประถม) ทุกท่านที่ให้การสนับสนุนและให้กำลังใจต่อผู้ศึกษาเป็นอย่างยิ่ง

ขอขอบคุณ นางสาวรุ่งทิวา สีนำรุงสาสน์ พี่สาวที่เสียสละเวลาพิมพ์สารนิพนธ์ฉบับนี้ เป็นรูปเล่ม

ขอขอบคุณ นางสาววริศา หุ่นประการ ที่คอยให้คำแนะนำและกำลังใจเสมอ

สุดท้ายขอขอบคุณเพื่อนนิสิตปริญญาโททุกท่านที่ให้ความห่วงใยและเอื้ออาทรต่อกัน ด้วยดีตลอดมา และที่ผู้ศึกษาลืมกล่าวเสียมิได้คือ คุณพ่อชาญ – คุณแม่จารณี สีนำรุงสาสน์ และครอบครัว “สินำรุงสาสน์” ทุกท่านที่ส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาของผู้ศึกษาโดยตลอด ผู้ศึกษาขอน้อมรำลึกและกราบขอบพระคุณมาด้วยความรักยิ่ง

นางสาววัลยา สีนำรุงสาสน์

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง.....	1
ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า.....	2
ประโยชน์ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า.....	2
ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า.....	2
วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า.....	2
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า.....	3
2 วิเคราะห์รูปแบบของร้อยกรองจากหนังสือเรียนภาษาไทย.....	14
รูปแบบฉันทลักษณ์.....	14
รูปแบบเพลงพื้นบ้าน.....	83
3 วิเคราะห์เนื้อหาของร้อยกรองจากหนังสือเรียนภาษาไทย.....	93
ความเหมาะสมของเนื้อหาเกี่ยวกับวัยของผู้เรียน.....	93
การปลูกฝังคุณธรรม	160
4 วิเคราะห์ทัศนระของผู้แต่ง.....	197
5 บทสรุป.....	239
บรรณานุกรม.....	244
ประวัติย่อผู้ทำสารนิพนธ์.....	249

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 จำนวนบทร้อยกรองรูปแบบฉันทลักษณ์ประเภทกลอนสุภาพ ในหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6... 15 ✓	
2 จำนวนบทร้อยกรองรูปแบบฉันทลักษณ์ประเภทกลอนลำนำ ในหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6... 27 ✓	
3 จำนวนบทร้อยกรองรูปแบบฉันทลักษณ์ประเภทกลอนตลาด ในหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6... 48 ✓	
4 จำนวนบทร้อยกรองรูปแบบฉันทลักษณ์ประเภทกาพย์ ในหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6... 54 ✓	
5 จำนวนบทร้อยกรองรูปแบบฉันทลักษณ์ประเภทโคลงสี่สุภาพ ในหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6... 71 ✓	
6 จำนวนบทร้อยกรองรูปแบบเพลงพื้นบ้านในหนังสือเรียนภาษาไทยชั้น ประถมศึกษาปีที่ 1 – ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6..... 83 ✓	

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ร้อยกรองเป็นวรรณกรรมที่ได้รับความนิยมและปรากฏควบคู่มากับการพัฒนาสังคมไทยโดยตลอด ซึ่งคนไทยเองมีนิสัยเป็นคนเจ้าบทเจ้ากลอน นิยมการใช้ถ้อยคำสัมผัส มีจังหวะทำให้จดจำได้ง่าย การมีบทร้อยกรองในแบบเรียนจึงทำให้เด็ก ๆ จดจำเนื้อหาได้ง่าย สามารถปลูกฝังคุณธรรมลงไปในเรื่องในแบบเรียนได้เป็นอย่างดี

หนังสือเรียนภาษาไทยตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงปีที่ 6 จึงมีบทบาทสำคัญมากในการปลูกฝัง กระตุ้นจิตสำนึกความเป็นไทย เพราะถึงแม้ว่าบทเรียนที่ปรากฏในหนังสือส่วนใหญ่จะเป็นงานประเภทร้อยแก้ว แต่ร้อยกรองที่คัดเลือกลงมาบรรจุในหนังสือเรียนภาษาไทยนั้นล้วนแต่น่าสนใจ ไม่ว่าจะเป็นด้านรูปแบบ การสื่ออารมณ์ ความคิดที่จะสั่งสอนอบรมให้ผู้เรียนแต่ละชั้นเกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ดังปรากฏในคำนำจากหนังสือเรียนภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในเรื่องการกำหนดเนื้อหาว่า

“ได้กำหนดเรื่องให้สอดคล้องกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลง ทั้งได้สอดแทรกคุณธรรมที่จำเป็นแก่การเสริมสร้างความเป็นมนุษย์และการอยู่ร่วมกันในสังคม เพื่อให้บุคคลและสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างสร้างสรรค์และมีความสุข นอกจากนี้ยังได้สอดแทรกเรื่องอนุรักษศิลปวัฒนธรรมที่ดั่งามของชาติไว้ด้วย...” (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. 2533 : คำนำ)

ซึ่งตรงกับหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ในกลุ่มวิชาภาษาไทย ข้อ 1.2 คือ เห็นคุณค่าและความงามของภาษาไทยข้อ 1.2.2 ว่า

“1.2.2 เห็นความงามของภาษาไทย โดยให้ผู้เรียนได้สัมผัสบทร้อยแก้วและร้อยกรองที่มีคุณค่า มีความไพเราะ อ่านแล้วเกิดภาพพจน์ มีความอึ้งใจ สุขใจ เพื่อเป็นพื้นฐานให้ผู้เรียนเกิดความชื่นชอบและความชื่นชมในการเรียนภาษาไทย ห่วงแหนและอนุรักษ์ภาษาไทยให้คงอยู่ตลอดไป...” (หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร . 2533 : 84)

นอกจากนี้แล้วลีลาและท่วงทำนองในบทร้อยกรองจะช่วยให้นักเรียนระดับประถมศึกษาได้รับรู้เรื่องสัมผัส จังหวะ ในบทร้อยกรอง ซึ่งเป็นพื้นฐานที่ดีในการอ่านและเขียนร้อยกรองในโอกาสต่อไป

จากความน่าสนใจของร้อยกรองในหนังสือเรียนภาษาไทยของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ที่มีความหลากหลายทั้งรูปแบบ เนื้อหา รวมถึงทัศนะของผู้แต่งที่ปรากฏในงานเขียน แต่สิ่งเหล่านี้ยังไม่มีการศึกษาในแนวทางที่ชัดเจน ผู้ศึกษาจึงเห็นว่าหากได้วิเคราะห์

ร้อยกรองเหล่านี้ ก็จะช่วยให้เกิดความเข้าใจชัดเจนแก่ครูผู้สอนโดยทั่วไป ซึ่งน่าจะเกิดประโยชน์ และเป็นผลดีแก่การสอนวิชาภาษาไทยโดยตรง ผู้ศึกษาจึงวิเคราะห์ร้อยกรองจากหนังสือเรียนภาษาไทย (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เพื่อให้ผู้สอนเห็นแนวทางที่จะนำไปใช้ประโยชน์ในการสอนวิชาภาษาไทยระดับประถมศึกษา มากยิ่งขึ้น

ความมุ่งหมายของการค้นคว้า

เพื่อวิเคราะห์ร้อยกรองจากหนังสือเรียนภาษาไทยของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – ประถมศึกษาปีที่ 6 ในด้านรูปแบบ เนื้อหา และ ทักษะของผู้แต่งที่ปรากฏผ่านงานเขียน

ประโยชน์ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า

เพื่อให้เห็นการนำคำประพันธ์ประเภทต่างๆ มาใช้ในการนำเสนอเนื้อหาสำหรับเด็กนักเรียนระดับประถมศึกษา รวมทั้งทำให้ทราบทักษะของผู้แต่งที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้ศึกษาจะวิเคราะห์ร้อยกรองจากหนังสือเรียนภาษาไทยของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ทั้ง 2 ภาคการศึกษา รวม 12 เล่ม

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การดำเนินการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้ศึกษาใช้วิธีการศึกษาจากเอกสาร และเสนอผลการศึกษาในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ โดยดำเนินการตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาและรวบรวมร้อยกรองจากหนังสือเรียนภาษาไทยของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ทั้ง 2 ภาคการศึกษา
2. ศึกษาเกณฑ์ในการวิเคราะห์ร้อยกรองจากเอกสารต่างๆ เพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์
3. วิเคราะห์ร้อยกรองจากหนังสือเรียนภาษาไทย ตามหัวข้อต่อไปนี้
 - 3.1 วิเคราะห์รูปแบบที่ผู้แต่งนำมาใช้ในการประพันธ์ร้อยกรอง ซึ่งจำแนกหัวข้อในการวิเคราะห์ได้ ดังนี้

3.1.1 รูปแบบฉันทลักษณ์

3.1.2 รูปแบบเพลงพื้นบ้าน

3.2 วิเคราะห์เนื้อหาของร้อยกรองจากหนังสือเรียนภาษาไทย ซึ่งจำแนกหัวข้อในการวิเคราะห์ดังนี้

3.2.1 ความเหมาะสมของเนื้อหาเกี่ยวกับวัยของผู้เรียน

3.2.2 การปลูกฝังคุณธรรม

3.3 วิเคราะห์ทัศนคติของผู้แต่ง

4. เสนอผลการศึกษาระบบพหุวิธีวิเคราะห์

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับหนังสือเรียนภาษาไทยระดับประถมศึกษาของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

1.1 คู่มือครู

นับตั้งแต่กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการให้ปรับปรุงหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ในปีการศึกษา 2533 เป็นต้นมา กรมวิชาการได้จัดพิมพ์คู่มือครูเพื่อให้ครูผู้สอนวิชาภาษาไทยระดับประถมศึกษาใช้เป็นหนังสือประกอบการสอนทั้งหมด 12 เล่มคือ คู่มือสำหรับใช้ควบคู่กับหนังสือเรียนภาษาไทย ชุดพื้นฐานภาษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 6 เล่ม 1 และเล่ม 2

เนื้อหาของหนังสือทั้ง 12 เล่ม บรรจุเนื้อหา ดังนี้ ตอนแรกสุดของคู่มือเป็นคำแนะนำการสอนภาษาไทยระดับประถมศึกษา ตอนต่อมาเป็นการเสนอแนะแนวการสอนเป็นรายบทเรียนตามจำนวนบทในหนังสือเรียนภาษาไทย ชุดพื้นฐานภาษา ซึ่งครูสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางการวางแผนการสอนได้ กำหนดจุดประสงค์ของแต่ละบทเรียน เนื้อหาของบทเรียน แนวคิดของเรื่องแนวการสอนบทเรียน สื่อการเรียนการสอน และการประเมินผล

1.2 สารของหนังสือเรียนภาษาไทยระดับประถมศึกษาปีที่ 1 – 6

นับตั้งแต่กระทรวงศึกษาธิการให้ปรับปรุงหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ในปีการศึกษา 2533 เป็นต้นมา กรมวิชาการได้จัดพิมพ์หนังสือเรียนภาษาไทยขึ้น โดยเรียกชื่อหนังสือเรียนชุดปรับปรุงนี้ว่า หนังสือเรียน ชุด “พื้นฐานภาษา” กำหนดให้เรียนระดับชั้นละ 2 เล่ม คือ เล่ม 1 สำหรับเรียนในภาคเรียนที่ 1 และเล่ม 2 สำหรับเรียนในภาคเรียนที่ 2 ในปีการศึกษา 2540 กรมวิชาการได้จัดพิมพ์หนังสือเรียนออกมามีครบทุกชั้นเรียนจำนวน 12 เล่ม คือ หนังสือเรียนภาษาไทย ชุดพื้นฐานภาษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 6 เล่ม 1 และ

เล่ม 2 หนังสือเรียนบรรจุเนื้อหาเป็นบทๆ ตามจำนวนบทของแต่ละชั้นเรียน ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เทอมแรกเรียนบทที่ 1 – 13 (เล่ม 1) ในเทอมสองเรียนบทที่ 14 – 23 (เล่ม 2) ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 เทอมแรกเรียนบทที่ 1 – 9 (เล่ม 1) ในเทอมสองเรียนบทที่ 10 – 21 (เล่ม 2) ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 – 4 เทอมแรกเรียนบทที่ 1 – 9 (เล่ม 1) ในเทอมสองเรียนบทที่ 10 – 18 (เล่ม 2) ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 – 6 เทอมแรกเรียนบทที่ 1 – 5 (เล่ม 1) ในเทอมสองเรียนบทที่ 6 – 10 (เล่ม 2) โดยในแต่ละบทเริ่มต้นจากเนื้อหา คำศัพท์ ความรู้ทางภาษาแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ หลักภาษาและการใช้ภาษา บทร้อยกรอง บทอ่านเสริมบทเรียน ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 4 แต่ละบทจะมีเนื้อหาที่แตกต่างจากชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 – 6 คือ มีการนำเสนอคำใหม่ และมีคำยากในแต่ละบทเรียน เหตุที่ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 – 6 ไม่ได้เสนอคำใหม่ในบทเรียนเพราะว่า คำศัพท์ที่เรียนมา 4 ปีการศึกษานับว่ามากพอที่จะเป็นพื้นฐานการอ่านได้ หนังสือเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 – 6 นั้นเรียนเทอมละ 5 บท แต่ส่วนท้ายของหนังสือจะเพิ่มบทอ่าน นอกเวลาไว้ชั้นเรียนละ 3 – 4 เรื่องดังนี้ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เล่ม 1 เพิ่มบทอ่านเสริมบทเรียนเรื่อง มโหสถบัณฑิตน้อย มงกุฎดอกทองกวาง กวนอู เทพเจ้าผู้ซื่อสัตย์ เล่ม 2 เรื่องยักษ์สองกรกับวรวิก ว่องไว รักชาติ พระสุธน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เล่ม 1 เพิ่มละครดีกดาบรพร เรื่องอิเหนา นายเมืองพบขุมทรัพย์ พระมาลัย : ความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ของคนไทย เล่ม 2 เพิ่ม เรื่องเงาะป่า เบิงบ่ทัน เบิงบ่หมด ของดีเมืองไทย

2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์วรรณกรรมร้อยกรอง

2.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์รูปแบบร้อยกรอง

กระแสรู มัลยาภรณ์ (2522 : 32 – 55) กล่าวว่า “รูปแบบ” หมายถึงรูปร่าง ลักษณะภายนอก วิธีการเขียนของแต่ละคน พิจารณาได้จากสิ่งต่อไปนี้

1. การขึ้นต้น
2. การลงท้าย
3. ลักษณะ
4. ชนิดหรือประเภทของวรรณกรรม

ไพลิน รุ่งรัตน์ (2523 : 41 – 42) กล่าวถึงรูปแบบร้อยกรอง ดังนี้

1. ประเภทยึดมั่นในฉันทลักษณ์
2. ประเภทประยุกต์ฉันทลักษณ์ แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

2.1 ประยุกต์ฉันทลักษณ์แบบ “เล่นคำ” บทกวีประเภทนี้จะมีบางส่วนเท่านั้นที่มีการเล่นคำ เพื่อให้ได้ความหมายหรืออารมณ์ความรู้สึกอย่างสมบูรณ์ตามที่ผู้เขียนต้องการ

2.2 ประยุกต์ฉันทลักษณ์แบบ “เล่นแบบ” ผู้เขียนจะต้องค้นหาวิธีการที่จะให้คงทั้งเค้าโครงร้อยกรองที่มีฉันทลักษณ์ แต่ในขณะเดียวกันก็มีการ “เล่นแบบ”

คู่กันไปด้วย

3. ประเภทไรฉันทลักษณ์ แบ่งออกเป็น

3.1 งาน “กลอนเปล่า” ทั่วไป

3.2 งาน “กลอนเปล่า” ที่มีลักษณะคิดค้นทางรูปแบบ

อุดม รุ่งเรืองศรี (2522 : 26) กล่าวถึง รูปแบบวรรณกรรมร้อยกรอง ปัจจุบันว่า “...ในปัจจุบันวรรณกรรมร้อยกรองได้เปลี่ยนรูปไปจากเดิม กล่าวคือ นิยมแต่งด้วยคำประพันธ์ เช่น กลอน โคลงสี่สุภาพ หรือกาพย์ยานี ให้แนวความคิดทางปัญญายิ่งกว่าความไพเราะและมีขนาดสั้นลง ความยาวของร้อยกรองปัจจุบันจะขึ้นอยู่กับความซับซ้อน หรือใจความของเรื่องที่ต้องการกล่าวถึง แต่เห็นว่าร้อยกรองที่มีขนาดยาวมีน้อยลง...”

สุวนีย์ มกรพันธ์ (2525 : 156 - 169) กล่าวถึงร้อยกรองปัจจุบัน ทั้งในด้านลักษณะการแต่งและเนื้อหา พอสรุปได้ดังนี้

ลักษณะการแต่งร้อยกรองสมัยใหม่หรือร้อยกรองปัจจุบัน มีการตั้งชื่อบทหรือชื่อตอน เพื่อให้สั้นและจับใจผู้อ่านหรือผู้ฟัง ในบทหนึ่งๆ มีความยาวไม่มากนัก และจะเน้นแนวคิดเพียงอย่างหนึ่งอย่างใดเท่านั้น ฉันทลักษณ์ที่นิยมใช้จะมีทั้งการอนุรักษ์รูปแบบเดิม การเบี่ยงเบนจากแบบแผนคือ ไม่เคร่งต่อจำนวนคำตามฉันทลักษณ์ การเลียนแบบฉันทลักษณ์ของร้อยกรองตะวันตกตลอดจนการเขียนกลอนเปล่า

เนื้อหาที่แต่งร้อยกรองสมัยใหม่หรือร้อยกรองปัจจุบัน มีความเด่นทางความหมายของเนื้อหาที่เสนอมากกว่าด้านอรรถรสทางภาษา ซึ่งจำแนกได้เป็น 3 รูปแบบคือ

1. การแสดงความหมายตรงไปตรงมา เช่น การบรรยายอารมณ์ส่วนตัว และการเสนอปัญหาภายนอก
2. การใช้สัญลักษณ์ (symbol)
3. การเน้นความคิดสังขนิม

วันเนาว์ ยูเด็น (2525 : 157) กล่าวถึง สุนทรียภาพในรูปแบบว่า หมายถึง การใช้คำหรือความให้รับกับรูปแบบของคำประพันธ์แต่ละชนิด ซึ่งมีลักษณะเฉพาะไม่เหมือนกันการใช้คำในกลอน โคลง ฉันท์ หรือกาพย์ ย่อมมีความต่างกัน

วราภรณ์ บำรุงกุล (2542 : 34) กล่าวถึงรูปแบบร้อยกรองในปัจจุบันว่า มีกวีหรือผู้แต่งที่พยายามสร้างร้อยกรองรูปแบบใหม่ขึ้นโดยอาจมีเค้าเงื่อนของร้อยกรองทั้งห้าคือ โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน และร่าย หรืออาจนำรูปแบบของทางตะวันตกมาใช้และดัดแปลงออกไป นอกจากนี้ ยังมีบางท่านได้คิดร้อยกรองรูปแบบใหม่ขึ้นมาอีกด้วย

2.2 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์เนื้อหาร้อยกรอง

2.2.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ความเหมาะสมของเนื้อหาเกี่ยวกับวัยของเด็ก

ประสิทธิ์ ภาพยนตร์กลอน (2518 : 272 – 279) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการเขียนหนังสือสำหรับเด็กในด้านเนื้อหาว่าจะต้องเป็นเรื่องที่อิงความจริงในชีวิต เช่น เกี่ยวกับพ่อแม่ โรงเรียน สัตว์เลี้ยง และของเล่นต่างๆ เพราะเด็กจะนึกภาพออกได้ ทำให้สนุกสนาน เพราะเด็กรู้จักสิ่งเหล่านั้นมาแล้ว

ทูซ (1969 : 78) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับเนื้อหาของหนังสือที่ดีสำหรับเด็กว่าควรมีลักษณะดังนี้

1. ให้ความรู้
2. โครงเรื่องสมเหตุสมผล สามารถอธิบายได้
3. เสริมสร้างทัศนคติที่ดีและมีคุณค่า
4. เสริมสร้างความเข้าใจในตัวเอง เข้าใจคนอื่นและสิ่งแวดล้อม
5. เสริมความรู้ที่มีอยู่ให้กว้างขวางขึ้น
6. ให้ความเพลิดเพลิน
7. กระตุ้นให้เกิดความคิด
8. ช่วยแนะแนวทางการคิด
9. เป็นแหล่งบันเทิงใจ

รัญจวน อินทรกำแหง (2520 : 43-97) ได้กล่าวถึงเรื่องความสนใจในการอ่านของเด็กเล็กและวัยรุ่น โดยประมวลความสนใจการอ่านของเด็ก ตามลำดับอายุ ดังนี้

อายุ 2 - 4 ปี สนใจตัวเองและเด็กวัยเดียวกัน ชอบฟังคำพูดที่คล้องจองกัน การห่กล่อม การร้องเพลง เริ่มเรียนคำพูดเป็นคำๆ และเริ่มจำคำใหม่ๆ ชอบดูสิ่ง โดยเฉพาะสีสดๆ ชอบสัตว์ โดยเฉพาะเด็กที่มีสัตว์เลี้ยงของตน ชอบดูรูป หรือฟังเรื่องใกล้เคียงกับสิ่งแวดล้อมของตน ชอบหนังสือที่มีรูปภาพมากๆ

อายุ 4 - 6 ปี เริ่มมีความคิดคำนึง จินตนาการมากขึ้น ชอบเรื่องนางฟ้า เทวดา นิทาน นิยายต่าง ๆ สนใจอยากรู้อยากเห็นเกี่ยวกับธรรมชาติของคน นก สัตว์ ต้นไม้ สนใจเรื่องเกี่ยวกับชีวิต สิ่งแวดล้อม ชอบหนังสือที่มีรูปภาพ

อายุ 7 - 8 ปี ยังชอบนิทานอยู่ทั้งนิทานพื้นบ้าน ตำนาน สนใจเกี่ยวกับชีวิตจริงมากขึ้น ชอบฟังหรืออยากรู้เรื่องของเด็กอื่นในวัยเดียวกัน ระยะเวลาเด็กหญิง เด็กชาย สนใจอ่านต่างกันบ้าง เด็กหญิงยังคงชอบตุ๊กตา เด็กชายชอบรถยนต์เครื่องบินต่างๆ

อายุ 9 - 10 ปี เป็นระยะที่มีความสนใจในการอ่าน

อายุ 11 ปี เด็กชายชอบเรื่องผจญภัย ลึกลับ และเพิ่มความสนใจในการศึกษาค้นคว้าวิทยาศาสตร์มากขึ้น เด็กหญิงชอบเรื่องชีวิตในบ้าน สัตว์เลี้ยง

อายุ 12 ปี เด็กชายชอบเรื่องเกี่ยวกับชีวิตในบ้าน ในโรงเรียน ชอบเรื่องรักๆ ใคร่ๆ มากขึ้น

อายุ 13 ปี เด็กชายชอบเรื่องเครื่องยนต์กลไก ชอบเรื่องเกี่ยวกับงานอดิเรกเด็กหญิงคงอ่านนวนิยายของผู้ใหญ่ต่อไป เริ่มชอบหนังสือคำประพันธ์ บทละคร เรื่องเกี่ยวกับสัตว์เลี้ยงก็ยังคงชอบอยู่

อายุ 14 ปี ความสนใจเริ่มพุ่งเป้าไปในแนวใดแนวหนึ่ง โดยเฉพาะเด็กชายชอบอ่านชีวประวัติ การเดินทาง เครื่องยนต์กลไก เด็กหญิงชอบเรื่องรักใคร่สะท้อนอารมณ์ มักติดใจเรื่องราวที่แต่งเกินจริงง่าย ๆ

อายุ 15 ปี เริ่มอ่านหนังสือตามความต้องการของโรงเรียนและสังคม เด็กชายชอบเรื่องเกี่ยวกับวิชาการ งานอดิเรกและการทดลอง เด็กหญิงยังคงชอบนวนิยาย

อายุ 16 - 17 ปี จะมีความสนใจ ความต้องการและรสนิยมเป็นของตัวเอง เริ่มความสนใจกับชีวิตอย่างผู้ใหญ่ สนใจเกี่ยวกับเรื่องของโลก สังคม และปัญหาส่วนตัวต่าง ๆ

จวีวรรณ คูหาภินันท์ (2527 : 53) ได้กล่าวถึงว่าความต้องการของเด็กจะเป็นสิ่งที่จำแนกความชอบในหนังสือประเภทต่างๆ และความสนใจของเด็กก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ใช้ในการพิจารณาเลือกหนังสือสำหรับเด็ก แบ่งตามกลุ่มอายุ ดังนี้

1. เด็กวัยก่อนเข้าเรียน (3 - 5 ปี) โดยทั่วไปความสามารถในการอ่านยังมีน้อยมาก ชอบฟังและดูมากกว่าอ่านเอง หนังสือสำหรับเด็กวัยนี้ควรเป็นหนังสือภาพชัดเจน สวยงาม ไม่สลับซับซ้อน เนื้อเรื่องควรสนุก ง่าย แต่มีจุดสะกิดใจแอบไว้

2. เด็กประถมต้น (6 - 8 ปี) มีความสามารถในการอ่านเพิ่มขึ้น พอใจในการอ่านด้วยตนเอง หนังสือสำหรับเด็กวัยนี้ควรมีสาระเพิ่มมากขึ้น แต่ยังคงรักษาความสนุกไว้

3. เด็กประถมปลาย (9 - 11 ปี) เด็กเรียนรู้และเข้าใจเรื่องราวต่างๆ รอบตัวมากขึ้น เริ่มสนใจเรื่องของเด็กๆ ในดินแดนอื่น เหตุการณ์ในอดีต ประวัติศาสตร์ และชีวประวัติบุคคลสำคัญ

4. เด็กวัยรุ่น (12 ปีขึ้นไป) เป็นวัยที่แสวงหาทุกด้าน หนังสือสำหรับวัยนี้ ควรเป็นหนังสือที่ดึงดูดใจให้ผู้อ่านลงมาสัมผัสความจริงของชีวิต

2.2.2 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์คุณธรรมในเนื้อหาร้อยกรอง

กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2529 : 1) ได้ให้ความหมายของคำว่าคุณธรรมว่า คุณธรรม หมายถึง ความเชื่อของบุคคลส่วนใหญ่ที่เชื่อว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม ซึ่งเป็นความปรารถนาที่ส่งผลให้เกิดการกระทำที่เป็นประโยชน์และความดีที่แท้จริงต่อสังคม อันได้แก่ การรักษาศีล และการประพฤติตนตามหัวข้อธรรม

นวลเพ็ญ และวีรยุทธ วิเชียรโชติ (2518 : 27) ให้ความหมายของคุณธรรมว่าคุณธรรม คือ หลักของความดี และความถูกต้องตามหลักเกณฑ์ทางจริยธรรมทางศาสนาและทางวัฒนธรรม เป็นหลักที่บุคคลควรยึดมั่นไว้เป็นหลักประจำใจ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ ทั้งนี้โดยมีความเชื่อว่าการประพฤติปฏิบัติเช่นนั้นจะนำมาซึ่งการอยู่ร่วม

กันด้วยความสุข นำความเจริญให้กับตนเองและผู้อื่น เพื่อให้สังคมเป็นระเบียบและเป็นสุข
 กมล ทองธรรมชาติ (2525 : 80 - 82) ได้กล่าวถึง คุณธรรมที่ควร
 ปลูกฝังให้แก่เด็กและประชาชน เพื่อจะได้เป็นพลเมืองดีของชาติ คือ

1. ค่านิยมการปกครองระบอบประชาธิปไตย รักและเทิดทูนชาติ
 ศาสนา พระมหากษัตริย์

2. การมีระเบียบวินัย
3. ความรับผิดชอบต่อหน้าที่
4. ความซื่อสัตย์สุจริต
5. การเสียสละเพื่อส่วนรวม
6. ความสามัคคี
7. การไม่โลภ ไม่ขโมย และไม่ประทุษร้ายต่อชีวิตของผู้อื่น
8. การละอาย และเกรงกลัวในการกระทำชั่ว
9. ความเชื่อมั่นในตนเองและมีเหตุผลในการกระทำ

สภาการศึกษาแห่งชาติ (2522 : 25) ได้กล่าวถึง คุณธรรมที่ควรปลูกฝัง
 ให้กับเด็กไทยวัย 6-11 ปี โดยเริ่มตั้งแต่บ้าน ครอบครัวแล้ว โรงเรียน ชุมชน สื่อมวลชน และ
 หน่วยงานราชการทุกแผนกช่วยกันเสริมสร้างและปลูกฝัง คือ

1. การบังคับตนเอง การมีวินัยในตนเอง มีความรับผิดชอบต่อตนเอง
 2. รับผิดชอบต่อสังคม เคารพระเบียบ เคารพกฎหมาย ขอบังคับ
 3. ความเสมอภาค มีความเป็นธรรมในสังคม รักษาและเคารพในสิทธิ
 ของผู้อื่น

4. ความเสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม
 5. ความซื่อสัตย์ ความไม่ฉ้อโกง ตรงไม่พูดเท็จ ให้ร้าย รักความจริง
 6. ความกล้า มีความกล้ารักความจริง พูดความจริง กล้าที่จะมี
 ความคิดเห็นของตน รวมทั้งกล้าที่จะสู้กับความผิดเพื่อความถูกต้อง
 7. การมีแนวคิดกว้าง มีความพร้อมที่จะรับฟังความคิดเห็นที่ต่างจาก
 ตน

8. ความสามัคคี มีความเป็นอันเดียวกันในการร่วมงานกับผู้อื่น
 9. เข้าใจและมีหลักธรรมศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยว รักสันโดษ รู้จักพอ
 10. มีเมตตากรุณาและการให้อภัย
 11. มีความ پاکเพียรและอดทน
 12. รู้จักค่าของการทำงาน การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ มีทัศนคติที่
 ต้องงานบริสุทธิ์ทุกประเภท ค่าของคนอยู่ที่การทำงาน

13. รู้จักค่าของทรัพย์สิน รู้จักใช้ด้วยการประหยัด และการออม
 ส่วนกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2521 : 3 - 4) ได้กล่าวถึง
 คุณธรรมว่า คุณธรรมที่ควรปลูกฝังมีอยู่ 30 คุณธรรม คือ

1. การไม่ประทุษร้ายต่อชีวิตและร่างกาย
2. ความเมตตากรุณา
3. การไม่โลภและไม่ขโมย
4. ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเสียสละ
5. การไม่ละเมิดของรักผู้อื่น
6. การรู้จักความพอดี
7. การไม่พูดปดและไม่พูดบิดเบือน
8. การมีสัจจะและความจริงใจ
9. การไม่ลองและเสพสิ่งเสพติด
10. ความเป็นผู้มีสติรู้จักยับยั้งชั่งใจ
11. ความเป็นผู้มีเหตุผล
12. ความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำชั่ว
13. ความขยันหมั่นเพียร
14. ความอดทน อดกลั้น
15. ความกล้าหาญ และความเชื่อมั่นในตนเอง
16. ความกตัญญูกตเวที
17. ความซื่อสัตย์สุจริต
18. การทำให้สงบบมีสมาธิ
19. ความไม่เห็นแก่ตัว
20. ความประณีตและละเอียดถี่ถ้วน
21. ความรับผิดชอบ
22. ความมีน้ำใจเป็นธรรมไม่ลำเอียง
23. ความมีระเบียบวินัย และตรงต่อเวลา
24. การยอมรับความเปลี่ยนแปลง
25. มารยาท และนิสัยส่วนบุคคล
26. มารยาทในการแสดงความเคารพ
27. หลักธรรมในการอยู่ร่วมกัน
28. ความเป็นผู้มีวัฒนธรรม
29. ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
30. การแก้ไขข้อบกพร่อง การปฏิบัติด้านจริยะต่าง ๆ

2.3 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ทัศนะของผู้แต่ง

กุหลาบ มลลิกะมาส (2529 : 105) กล่าวไว้ว่า “นักเขียนย่อมมองดูโลกและชีวิตมนุษย์ในแง่มุมต่าง ๆ กัน และต่างก็มีแนวคิดของตนที่มีอยู่ต่อโลก ต่อสังคม และต่อชีวิตมนุษย์แตกต่างกัน แนวคิดหรือปรัชญาของนักเขียนจึงมีหลายแนว และต่างก็พยายามถ่ายทอดความคิดหรือปรัชญาต่าง ๆ นั้นในวรรณคดีที่ตนแต่งขึ้นเสมอ”

วราภรณ์ บำรุงกุล (2537 : 364) กล่าวถึงการเสนอความคิดว่า เป็นการเสนอแนวคิดหรือทัศนะที่แยกกายแปลกใหม่อันควรแก่การจดจำ หรือนำไปเป็นแบบอย่าง

ธวัช ปุณโณทก (2527 : 109) กล่าวถึง หลักเกณฑ์การวิเคราะห์แนวคิดให้พิจารณาจากที่ผู้เขียนเป็นผู้เสนอทัศนะผ่านตัวละคร หรือผ่านเรื่องราวมาสู่ผู้อ่าน

วินัย ภูระหงษ์ (ม.ป.ป. : 154 – 158) กล่าวถึงทัศนะไว้ดังนี้

ทัศนะคือ ความคิดเห็น แนวคิด หรือปรัชญา เป็นส่วนหนึ่งที่จะเสริมรสความให้เด่นด้วยศิลปะการแต่ง โดยสอดแทรกไปกับเนื้อหาในวรรณคดี หรือบางทีเนื้อหาทั้งหมดเป็นทัศนะโดยตลอดก็มี ทัศนะต่างๆ ว่าโดยเนื้อหาจัดเป็น 3 ลักษณะคือ

1. ทัศนะที่มาจากความคิดเห็นของกวีโดยตรง หรือบุคคล ในเรื่องเป็นทัศนะเฉพาะตนที่อาจเหมือนหรือไม่เหมือนทัศนะของผู้อื่น
2. ทัศนะที่เป็นที่ยอมรับของสังคม เป็นความคิดเห็นที่สังคมเห็นเป็นจริงและยอมรับโดยทั่วกัน
3. ทัศนะที่เป็นจริงแท้ในโลก เป็นคตินิยมที่ชี้ให้เข้าใจโลกและชีวิต สามารถใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตได้

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์วรรณกรรมและหนังสือเรียนสำหรับเด็ก

วิจิตรา สุภากร (2523 : 75 – 83) ได้วิเคราะห์หนังสืออ่านสำหรับเด็ก ด้านคุณธรรมจำนวน 103 เรื่อง แบ่งเป็น 3 ประเภทคือ นิทานชาวบ้าน 38 เล่ม วรรณกรรมปัจจุบัน 40 เล่ม วรรณกรรมประเภทร้อยกรอง 25 เล่ม ผลการศึกษาปรากฏว่า คุณธรรมด้านมารยาทและนิสัยส่วนบุคคล ความเมตตากรุณา และหลักธรรมในการอยู่ร่วมกัน เป็นคุณธรรมที่ปรากฏในหนังสือสามประเภทมากที่สุด คุณธรรมที่ปรากฏน้อยที่สุดในหนังสือสามประเภทคือ คุณธรรมด้านความละเอียด และความเกรงกลัวต่อการกระทำชั่ว คุณธรรมในด้านความจงรักภักดี ต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

วราณี ศิริสุนทร (2527 : 202) ได้วิเคราะห์หนังสือสำหรับเด็กที่ชนะการประกวด ตั้งแต่พ.ศ. 2520 – 2523 จำนวน 46 เรื่อง ทางด้านเนื้อหา ภาพประกอบ การใช้ภาษา พบว่าหนังสือเรียนภาษาไทยสำหรับเด็กเริ่มหัดอ่าน (ระดับอนุบาล) ประเภทบันเทิงคดี จำนวน 13 เรื่อง เนื้อหาส่วนใหญ่อยู่ในระดับดี และดีมากใกล้เคียงกัน และมีการใช้ภาษาอยู่ในระดับ

ดีมาก มากที่สุด ในด้านคุณภาพหนังสือที่อยู่ในระดับดีมากมี 5 เรื่อง และอยู่ในระดับดี 8 เรื่อง หนังสือเรียนภาษาไทยสำหรับเด็กประถมศึกษา ประเภทบันเทิงคดี 17 เรื่อง มีเนื้อหา ภาพประกอบ และการใช้ภาษาอยู่ในระดับดี มากที่สุดในด้านคุณภาพปรากฏว่า อยู่ในระดับดีมาก 2 เรื่อง และระดับดี 15 เรื่อง หนังสือภาษาไทยสำหรับเด็กมัธยมศึกษาตอนต้น (ระดับเด็กก่อนวัยรุ่น ประเภทบันเทิงคดี 9 เรื่อง และสารคดี 7 เรื่อง) มีเนื้อหาภาพประกอบ และการใช้ภาษาอยู่ในระดับดีมาก มากที่สุด เมื่อพิจารณาทางด้านคุณภาพพบว่า อยู่ในระดับดีมาก 1 เรื่อง (สารคดี) และอยู่ในระดับดี 15 เรื่อง (บันเทิงคดี 9 เรื่อง สารคดี 6 เรื่อง)

ศิวะพรรณ โหระกุล (2535 : 160 – 162) ได้ศึกษาวรรณกรรมสำหรับเด็กของ วิริยะ สิริสิงห ประเภทบันเทิงคดี ในช่วงปี พ.ศ.2515 – 2532 ในด้านองค์ประกอบ วิธีการเขียน การใช้ภาษา และคุณค่าของภาพประกอบ โดยใช้หนังสือทั้งหมด 38 เรื่อง ผลการศึกษาปรากฏว่า การศึกษา ในด้านองค์ประกอบของเรื่องด้านแนวคิด ให้ประโยชน์ในด้านสร้างเสริมประสบการณ์งานอาชีพ และแทรกคำสอนด้านคุณธรรม เพื่อปลูกฝังให้ผู้อ่านมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของสังคม โครงเรื่องมี 7 ลักษณะ คือ การผจญภัย การกีฬา งานอาชีพ ความรัก เรื่องลึกลับสอบสวน เกี่ยวกับสัตว์และเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ ตัวละครแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ ตัวละครที่เป็นมนุษย์และเทียบเท่ามนุษย์ ฉากในเรื่องมีความสมจริง ด้านกลวิธีการเขียนนิยมเปิดเรื่องโดยการบรรยายมากที่สุด การปิดเรื่องนิยมปิดเรื่องแบบสุชนาฏกรรมมากที่สุด การใช้ภาษาประกอบด้วยการใช้คำแสดงภาพ แสดงอาการ ใช้คำอุทาน คำซ้อน การใช้สำนวนโวหาร คุณค่าของภาพประกอบมี 3 ประการ คือ ภาพช่วยเสริมแต่งให้วรรณกรรมน่าสนใจ ช่วยแปลความหมาย และภาพช่วยเสริมประสบการณ์

จิราพร จิรบุญดิลก (2531 : 304) ได้วิเคราะห์คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเด็กในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ จากหนังสือสำหรับเด็กที่คณะกรรมการประกวด โดยมีจุดประสงค์เพื่อวิเคราะห์คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของตัวละคร ที่มีบทบาทเด่นจากหนังสือสำหรับเด็กที่มีอายุ 11 – 14 ปี ประเภทบันเทิงคดี ที่คณะกรรมการประกวดจากงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ พ.ศ.2521 – 2528 จำนวน 28 เรื่อง ผลการศึกษาปรากฏว่าคุณลักษณะที่ปรากฏมากที่สุดคือ ความเมตตา กรุณา รองลงมาคือความเสียสละ ความอดสาหัส ความซื่อสัตย์ ความมีเหตุผล การรักษาระเบียบวินัย ความกตัญญู ความรับผิดชอบ ความสามัคคี และการประหยัด ส่วนองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของตัวละครที่มีบทบาทเด่น ได้แก่ องค์ประกอบทางกายภาพ ทางสภาพแวดล้อม และองค์ประกอบทางบุคลิกภาพ

รุ่ง ใจมา (2541 : 5 – 6) ได้ศึกษาบทร้อยกรองจากหนังสือเรียนภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 6 เพื่อสร้างสารานุกรมวรรณกรรมร้อยกรองระดับประถมศึกษา ผลการศึกษาพบว่าชั้นป.1 มีฉันทลักษณ์ร้อยกรองคือ กลอนสี่และกาพย์ยานี ชั้นป.2 มี กลอนสี่ กาพย์ยานี และกลอนชาวบ้าน ชั้นป.3 มี กลอนหก กลอนแปด กลอนดอกสร้อย กลอนสี่กัวา กลอนบทละคร กาพย์ยานี กาพย์ฉมัง และกาพย์สุรางคนางค์ ชั้นป.4 มี

กลอนแปด กลอนเสภา กลอนบทละคร กาพย์ยานี กาพย์ฉับบึง กาพย์สุรางคนางค์ และโคลงสี่ ชั้นป.5 มี กลอนแปด กลอนเสภา กลอนสวด กลอนบทละคร กาพย์ยานี กาพย์ฉับบึง กาพย์สุรางคนางค์ กาพย์ธรรณูชยางค์ และโคลงสี่ ชั้นป.6 มี กลอนแปด กลอนบทละคร กลอนสวด กาพย์ยานี กาพย์ฉับบึง กาพย์สุรางคนางค์ และโคลงสี่ ส่วนวรรณกรรมร้อยกรองจะเริ่มปรากฏตั้งแต่ ชั้นป.3 – ป.6 แต่ในชั้นป.1,ป.2 ยังไม่ปรากฏ

รุ่งฤดี ภูษมศรี (2542 : 153 – 157) ได้ศึกษาบทอ่านในหนังสือเรียนภาษาไทย หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ในฐานะวรรณกรรมสำหรับเด็ก ผลการศึกษาพบว่า ผู้เขียนใช้บทอ่านเป็นสิ่งชี้แนะเด็ก ๆ ประพฤติตัวตามตัวละครที่ดี โดยใช้กลวิธีการเขียนแบบง่าย ๆ ดำเนินเรื่องตามลำดับปฏิทิน ส่วนสาระและคุณค่าพบว่า มี สาระและคุณค่ามากมาย ไม่ว่าจะเป็นด้านจริยธรรม คุณธรรม ด้านการเรียนรู้ทางสังคม ด้านการบำรุ้งศิลปวัฒนธรรม และด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อให้เด็กมีลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ มีเจตคติที่ดี ทั้งยังช่วยเสริมสร้างประสบการณ์ชีวิต เสริมสร้างให้เด็กเป็นคนดีในสังคม

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ร้อยกรอง

ประเมิน เชียงเถียร (2522 : 247-249) ได้วิเคราะห์วรรณกรรมร้อยกรองของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ในด้านรูปแบบคำประพันธ์ เนื้อหา ท่วงทำนองแต่ง และสุนทรียภาพในวรรณกรรมพบว่า เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เครื่องคิดจินตลักษณ์มาก ช่วงแรกมีเนื้อหาเกี่ยวกับความรัก ความเพ้อฝัน ความงดงามของธรรมชาติ ต่อมาจะพัฒนาเนื้อหาเกี่ยวกับสภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมืองมากขึ้น รวมทั้งท่วงทำนองแต่งก็สามารถเลือกคำใช้ได้อย่างไพเราะ มีลีลาจังหวะคล้ายเสียงดนตรีใช้สัญลักษณ์ ที่ก่อให้เกิดความคิดและความงามควบคู่กันไป

ไพฑูรย์ สิงห์แซม (2534 : 167-169) ได้วิเคราะห์ร้อยกรองของจินตนา ปิ่นเฉลียว ในด้านรูปแบบ ท่วงทำนองในการเขียน และทัศนะพบว่า จินตนา ปิ่นเฉลียว เลือกใช้กลอนแปดเป็นส่วนมาก ส่วนโวหารที่ใช้จะเป็นโวหารที่สร้างความรู้สึกและจินตนาการให้แก่ผู้อ่านอย่างแจ่มชัด รวมทั้งเสนอทัศนะเกี่ยวกับการสร้างความสงบสุขในสังคม

บุญสม ภูเจริญ (2534 : 290 -294) ได้วิเคราะห์ร้อยกรองในช่วง พ.ศ.2522 – 2530 จากนิตยสารและวารสาร โดยศึกษารูปแบบของฉันทลักษณ์ กลวิธีในการนำเสนอของผู้ประพันธ์ และแนวคิดที่ปรากฏในเนื้อหาพบว่า ช่วงเวลาดังกล่าว มีการใช้รูปแบบอย่างหลากหลาย แสดงให้เห็นถึงการสร้างสรรค์ฉันทลักษณ์ใหม่ของการใช้หัวเรื่องย่อยกับการใช้คำกริยา การใช้คำอุปมา การตั้งคำถาม และการใช้กรรมวิธีเบ็ดเตล็ด เพื่อสื่อความคิดไปยังผู้อ่านได้อย่างชัดเจน และปรากฏแนวความคิดด้านสังคมมากที่สุด

สุขกมล รัตนสุภา (2536 : 300 -304) ได้วิเคราะห์ร้อยกรองของศิวกานท์ ปทุมสูติ ในด้านรูปแบบของฉันทลักษณ์ กลวิธีในการประพันธ์ กลวิธีในการนำเสนอ และแนวคิดที่ปรากฏในเนื้อหาพบว่า ศิวกานท์สร้างงานร้อยกรองในแนวฉันทลักษณ์นิยม และ

มุ่งแสดงความสามารถในการประพันธ์ โดยการเสนอรูปแบบใหม่ทางด้านฉันทลักษณ์และกลวิธีใหม่ๆ ในด้านการใช้ภาษา ถ้อยคำโวหาร ได้สะท้อนให้เห็นพัฒนาการทางภาษาของศิวกาณฑ์ ได้อย่างเด่นชัด

เพ็ญพักตร์ สุขสมาลัย (2544 : 153 - 155) ได้วิเคราะห์บทร้อยกรองของไพวรินทร์ ขาวงาม ในด้านรูปแบบ ท่วงทำนองการเขียน กลวิธีในการนำเสนอ และทศนะที่ปรากฏในวรรณกรรมพบว่า ไพวรินทร์ใช้รูปแบบฉันทลักษณ์มาตรฐานอย่างเคร่งครัด แต่มีบางเนื้อหาที่ใช้รูปแบบเพลงพื้นบ้านหรือรูปแบบผสมผสานเพื่อความเหมาะสมกับเนื้อหาที่ต้องการนำเสนอ การใช้ถ้อยคำ มักใช้ถ้อยคำง่าย ๆ ทั้งมีการใช้การซ้ำข้อความในตอนเปิดเรื่องและปิดเรื่อง ซึ่งเป็นลักษณะเด่นของงานของไพวรินทร์ ทศนะที่ปรากฏส่วนใหญ่จะเสนอทศนะเกี่ยวกับสังคมและชีวิตมากกว่าทศนะอื่นๆ โดยสะท้อนภาพของสังคมและยุคสมัยตามความเป็นจริง

จากเอกสารและงานวิจัยข้างต้นนี้ ผู้ศึกษาได้ใช้เป็นข้อมูลและเป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์บทร้อยกรองจากหนังสือเรียนภาษาไทยของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - ปีที่ 6 ให้บรรลุความมุ่งหมายดังกล่าวข้างต้น

บทที่ 2

วิเคราะห์รูปแบบของร้อยกรองจากหนังสือเรียนภาษาไทย

จากการศึกษาทร้อยกรองที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ทั้ง 2 ภาคการศึกษา รวม 12 เล่ม โดยพิจารณาทั้งที่นำมาจากวรรณคดี เป็นบทร้อยกรองแต่งใหม่ที่ปรากฏเป็นเรื่อง ปรากฏท้ายบทเรียน และบทร้อยกรองที่แทรกในแต่ละเนื้อหาของบทเรียน ซึ่งสามารถรวบรวมได้ 144 เรื่อง (พิจารณาเป็นจำนวนเรื่องที่ปรากฏ มิได้นับเป็นจำนวนบท) ทำให้จำแนกรูปแบบได้ 2 รูปแบบ คือ รูปแบบฉันทลักษณ์ และรูปแบบเพลงพื้นบ้าน ซึ่งแสดงรายละเอียดดังนี้

รูปแบบฉันทลักษณ์

รูปแบบฉันทลักษณ์ที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีคำประพันธ์อยู่ 4 ประเภท คือ กาพย์ กลอน โคลง และฉันท์ ซึ่งพบว่ามีการใช้คำประพันธ์ประเภทกลอนมากที่สุด รองลงมา คือ กาพย์ โคลง และฉันท์ ตามลำดับแต่ไม่ปรากฏคำประพันธ์ประเภทร่าย นอกจากนี้ยังมีรูปแบบฉันทลักษณ์ผสมผสาน ซึ่งจะกล่าวโดยละเอียดต่อไป

จากการศึกษาทำให้สรุปลักษณะของรูปแบบฉันทลักษณ์ได้ดังนี้

1. กลอน เป็นคำประพันธ์ที่ลักษณะบังคับ 3 ประการคือ คณะ จำนวนคำ และสัมผัส แต่ไม่มีบังคับเอก โท และครุ ลหุ (พรทิพย์ แฟงสุด . 2544 : 201) ซึ่งสามารถจำแนกได้ดังนี้

1.1 กลอนสุภาพ

กลอนสุภาพ คือ กลอนที่ใช้ถ้อยคำเป็นทำนองเรียบๆ แบ่งเป็น 4 ชนิด คือ กลอน 6 กลอน 7 กลอน 8 กลอน 9 (วราภรณ์ บำรุงกุล . 2542 : 161)

รูปแบบฉันทลักษณ์ประเภทกลอนสุภาพที่ปรากฏ คือ กลอนสี่ กลอนหก และกลอนแปด ซึ่งสามารถจำแนกเป็นตารางได้ดังนี้

ตาราง 1 แสดงจำนวนบทร้อยกรองรูปแบบฉันทลักษณ์ประเภทกลอนสุภาพในหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

ประเภท ชั้น, เล่ม	กลอนสี่	กลอนหก	กลอนแปด
ป.1 เล่ม 1	6	-	-
ป.1 เล่ม 2	7	-	-
ป.2 เล่ม 1	3	-	-
ป.2 เล่ม 2	7	-	-
ป.3 เล่ม 1	-	2	4
ป.3 เล่ม 2	-	2	4
ป.4 เล่ม 1	-	-	4
ป.4 เล่ม 2	-	-	4
ป.5 เล่ม 1	1	-	1
ป.5 เล่ม 2	-	-	3
ป.6 เล่ม 1	1	-	4
ป.6 เล่ม 2	-	1	5
รวม	25	5	29

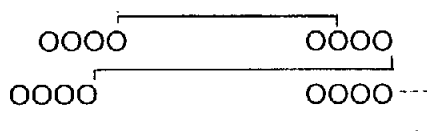
จากข้อมูลที่ปรากฏในตารางจะเห็นว่า กลอนแปดมีจำนวนมากที่สุดคือ 29 เรื่อง รองลงมาคือ กลอนสี่จำนวน 25 เรื่อง และกลอนหกจำนวน 5 เรื่อง กลอนสี่พบในชั้นป.1, ป.2 และป.5 แต่ชั้นป.3, ป.4 และป.6 ไม่ปรากฏคำประพันธ์ประเภทนี้ ส่วนกลอนหกปรากฏเฉพาะในชั้นป.3 และป.6 เท่านั้น และสุดท้ายกลอนแปดจะเริ่มปรากฏตั้งแต่ป.3 –ป.6 แต่ป.1 และป.2 ยังไม่มีการใช้

1.1.1 กลอนสี่

กลอนสี่ 1 บทมี 2 บาท (2 คำกลอน) เขียนบาทละ 2 วรรค วรรคละ 4 คำ (พรทิพย์ แฝงสุด . 2544 : 206)

การบังคับสัมผัสของกลอนสี่คือ คำสุดท้ายของวรรคที่ 1 สัมผัสกับคำที่ 1 หรือ 2 ในวรรคที่ 2 และคำสุดท้ายของวรรคที่ 2 สัมผัสกับคำสุดท้ายของวรรคที่ 3 ซึ่งสัมผัสกับคำที่ 1 หรือ 2 ของวรรคที่ 4 ถ้าจะแต่งบทต่อไปให้คำสุดท้ายของวรรคที่ 4 ในบทกลอนสัมผัสกับคำสุดท้ายของวรรคที่ 2 ในบทต่อไป (รุ่ง ใจมา . 2541 : 9 -10)

แผนผัง

คำประพันธ์ประเภทกลอนสี่นี้ นักวิชาการบางท่านได้แก่ สุภาพร มากแจ้ง (2536 : 64) ได้ให้ทัศนะว่า “กลอนสี่ไม่มีในตำราฉันทลักษณ์ไทย แต่มีการแต่งในสมัยอยุธยา โดยพบในมหาชาติคำหลวง กัณฑ์มหาพน กลอนบทละครสมัยอยุธยาและในสมัยรัตนโกสินทร์ ก็นิยมใช้กลอนสี่แต่งในบทที่แสดงอารมณ์โกรธ” รวมทั้งศิวกานท์ ปทุมสูติ (2533 : 155) ยังให้ทัศนะว่า “...กลอนสี่ที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยระดับประถมศึกษา มีฉันทลักษณ์ คล้ายคลึงกับวิชชุมาลาฉันท...” แต่จากการศึกษาพบว่าจะมีบทร้อยกรองหลายเรื่องที่มีฉันทลักษณ์ตรงตามแบบแผนของบทร้อยกรองประเภทกลอนสี่ที่กล่าวมาข้างต้น จะมีเพียงบางเรื่องเท่านั้นที่มีลักษณะของวิชชุมาลาฉันท ซึ่งได้กล่าวแยกเป็นประเภทฉันทที่จะกล่าวโดยละเอียดต่อไป

ในการศึกษาพบว่าจำนวนบทร้อยกรองประเภทกลอนสี่ที่ปรากฏมีจำนวน 25 เรื่อง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นบทร้อยกรองที่ใช้รูปแบบฉันทลักษณ์ประเภทกลอนสี่ที่ตรงตามแบบแผนและเกณฑ์กำหนดของบทร้อยกรองที่กล่าวมาข้างต้น เช่น

ทำดีมีเพื่อน

ลูกไก่ลูกแกะ	ลูกแพะเพื่อนกัน
ลูกหมาเพื่อนฉัน	เพื่อนกันมาเจอ
เราทำดีดี	จะมีเพื่อนเยอะ
ไม่ทำเลอะเทอะ	พอเยอะไม่ดี

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.1 เล่ม 1 : 97)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองข้างต้น ปรากฏว่าทุกวรรคมีจำนวนคำวรรคละ 4 คำเสมอ การสัมผัสสัมผัสถูกต้องตามฉันทลักษณ์ เช่น คำสุดท้ายวรรคที่ 1 คือคำว่า “แกะ” สัมผัสกับคำว่า “แพะ” คำที่สองในวรรคที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คือคำว่า “กัน” สัมผัสกับคำว่า “ฉัน” คำสุดท้ายวรรคที่ 3 และ “กัน” คำที่สองในวรรคที่ 4 เป็นต้น ส่วนสัมผัสระหว่างบทที่ใช้ได้ถูกต้องคือ คำว่า “เจอ” ในบทแรกสัมผัสกับคำว่า “เยอะ” ในบทที่ 2

ตำรวจเก่งกาจ

วันพุธตำรวจ	ออกตรวจท้องที่
สังเกตว่ามี	โจรจี้รถไฟ
ตำรวจเก่งกาจ	สามารถวิ่งไล่

จับใจเร็วไว	เอาไปจำคุก
ทำชั่วไม่คิด	ชีวิตไม่สุข
มีโทษมีทุกข์	ล้มลุกคลุกคลาน
ตำรวจเก่งกาจ	องอาจกล้าหาญ
แก้ไขเหตุการณ์	ชาวบ้านชื่นชม

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.2 เล่ม 2 : 141)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองเรื่อง ตำรวจเก่งกาจ พบว่า ทุกวรรคมีจำนวนคำวรรคละ 4 คำ และการส่งสัมผัสถูกต้องตามฉันทลักษณ์เช่นเดียวกับเรื่อง ทำดีมีเพื่อน เช่น บทที่ 1 คำสุดท้ายวรรคที่ 1 คือ คำว่า “(ห)รวจ” สัมผัสกับคำว่า “ตรวจ” คำที่สองของวรรคที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คือ คำว่า “ที่” สัมผัสกับคำว่า “มี” คำสุดท้ายวรรคที่ 3 และคำที่ 2 วรรคที่ 4 คือคำว่า “จี” และเป็นเช่นนี้เรื่อยไป ส่วนสัมผัสระหว่างบทก็ถูกต้องเช่นเดียวกันคือ คำสุดท้ายวรรคที่ 4 บทที่ 1 คือ คำว่า “ไฟ” สัมผัสกับคำว่า “ไล่” คำสุดท้ายวรรคที่ 2 ของบทที่ 2 และเป็นเช่นนี้จนครบทุกบท

ยังมีร้อยกรองประเภทกลอนสี่บางบทที่ไม่เคร่งครัดฉันทลักษณ์ในเรื่องจำนวนคำ เช่น

	เพื่อนไม่ดี
มีเพื่อนไม่ดี	พาเรานี้แย
ไม่ดีแน่แน่	พ่อแม่ว่าเรา
เรามีเพื่อนดี	ทำดีต่อเขา
เขาเป็นเพื่อนเรา	พูดกะเขาดีดี

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.1 เล่ม 1 : 110)

	ฉันชื่ออะไร
ฉันชื่ออะไร	ฉันไม่มีตา
ฉันมีแต่หน้า	เธอหาอ่านได้
อ่านมากเก่งมาก	ไม่ยากใช่ไหม
เรื่องสนุกถูกใจ	ฉันชื่ออะไรบอกที

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.1 เล่ม 2 : 73)

จากบทร้อยกรองที่ยกมาข้างต้น จะเห็นว่าบทร้อยกรองทั้ง 2 เรื่องที่ยกมาในวรรคสุดท้ายของบทที่ 2 ทั้ง 2 บท มีจำนวนคำเกิน 4 คำ ได้แก่ เรื่อง “เพื่อนไม่ดี” วรรค

สุดท้าย คือ “พูดกะเขาดีดี” เรื่อง “ฉันชื่ออะไร” วรรคสุดท้ายคือ “ฉันชื่ออะไรบอกที่” เมื่อพิจารณาแล้วพบว่าน่าจะเป็นการแต่งในลักษณะของการรักษาเนื้อความของแต่ละวรรค เพราะถ้าตัดคำใดคำหนึ่งเนื้อความอาจจะเสียไปได้แก่ พูดกะเขาดีดี ถ้าตัดคำว่า “กะ” เป็น “พูดเขาดีดี” เนื้อความก็ไม่ถูกต้อง หรือ ฉันชื่ออะไรบอกที่ ถ้าตัดคำว่า “บอกที่” เป็น “ฉันชื่ออะไร” เนื้อความก็จะเปลี่ยนไป

จากการศึกษายังพบอีก 1 เรื่องที่ใช้จำนวนคำเกินกว่า 4 คำในวรรคแรกบทที่ 1 รวมทั้งมีลักษณะคล้ายกลอนดอกสร้อยคือ ใช้คำว่า “เอ๋ย” แทรกเป็นคำที่สองวรรคแรกของบท แต่กลอนดอกสร้อยใช้คำว่า “เอ๋ย” ส่วนคำลงท้ายเหมือนกันคือ ลงท้ายด้วยคำว่า “เอ๋ย” นอกนั้นจำนวนคำและสัมผัสเหมือนกับลักษณะบังคับของกลอนสี่ทุกประการ

ลวยกระทง

ลวย <u>เอ๋ย</u> ลวยกระทง	ลวยลงน้ำใส
รูปเทียนปักไว้	ที่ในกระทง
ลวยทุกซลวยบาป	ขอลากเสริมส่ง
น้ำพัดกระทง	ลวยลงไกลตา
แม่ <u>เอ๋ย</u> แม่ <u>น้ำ</u>	มากล้ำคุณค่า
เคารพบูชา	รักษา <u>น้ำ</u> ไว้
กระทงลวยวน	อยู่บน <u>น้ำ</u> ใส
สว่างใส	ชื่นใจจริง <u>เอ๋ย</u>

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป. 2 เล่ม 2 : 153)

นอกจากนี้ยังมีกลอนสี่อีกลักษณะหนึ่งที่พบคือ จะไม่มีการส่งสัมผัสแรกคือ การส่งสัมผัสระหว่างวรรคที่ 1 และวรรคที่ 2 ถ้ามีจะมีเพียง 1 แห่ง หรือ 2 แห่งเท่านั้น เช่น

ตอนหนึ่งจากเรื่องพระมัลลกลอนสวด

ยังมี <u>เปรต</u> หนึ่ง	เป็นหญิง <u>อัปรี</u> ย์
ทั้ง <u>दन</u> ย่อม <u>ผี</u>	เนา <u>เป็</u> ยระ <u>สาย</u>
เล็บ <u>ตีน</u> เล็บ <u>มือ</u>	เนา <u>มิ</u> รู้ <u>หาย</u>
ปี <u>หนึ่ง</u> หวั <u>กลาย</u>	เหม <u>็น</u> อยู่ <u>อา</u> จ <u>ิน</u>
หญิง <u>นั้น</u> จ <u>ึง</u> แ <u>กะ</u>	เกล <u>็ด</u> ฝ <u>ีน</u> น <u>ก</u> ิน
ทุก <u>วัน</u> ประ <u>ดิ</u> ท <u>ิน</u>	คำ <u>เข้า</u> เพ <u>ร</u> าง <u>าย</u>
เร <u>่ง</u> แ <u>กะ</u> ฝ <u>ีก</u> ัน	ฝ <u>ีน</u> น <u>เร</u> ง <u>กล</u> าย
เนา <u>เป็</u> ย <u>มิ</u> รู้ <u>หาย</u>	หน <u>อง</u> โ <u>ฆ</u> ม <u>ทั้ง</u> ด <u>น</u>

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป. 6 เล่ม 1 : 189)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองข้างต้นจะเห็นว่า ส่วนใหญ่จะมีรูปแบบฉันทลักษณ์ตรงตามแบบแผนกำหนด คือ บทหนึ่งมี 4 วรรค แต่ละวรรคส่วนใหญ่จะมี 4 คำ มีเพียงวรรคหนึ่งที่ออกเสียง 5 พยางค์ แต่ถือว่ามี 4 คำ เพราะจำนวนพยางค์ที่เพิ่มขึ้น เป็นพยางค์เบา ดังที่พระยาอุปกิตศิลปสาร (2538 : 353) ได้กล่าวไว้ว่า อนึ่งการจัดคำในตำราฉันทลักษณ์ มิได้นับว่าพยางค์หนึ่งตามอักขรวิธีเป็นคำหนึ่งเสมอไป ท่านมักถือเอาคำหนัก (ครุ) คำเบา (ลหุ) เป็นเกณฑ์ บางทีพยางค์เบา 2 พยางค์ ท่านนับเป็นคำหนึ่งก็ได้ เช่น ภริยา นับเป็น 2 คำ หรือพยางค์เบา 3 คำนับเป็น 2 คำก็ได้ ที่พบในที่นี้ได้แก่ บทที่ 3 วรรคที่ 3 “ทุกวันประดิดทิน” คำว่า “ประดิดทิน” นับเป็น 2 คำ ส่วนวรรคที่มี 5 คำ ได้แก่ บทที่ 4 วรรคที่ 3 “เนาเปื่อยมิรู้หาย”

เมื่อพิจารณาจำนวนคำที่เพิ่มขึ้น นำเป็นการรักษารูปคำ หรือรักษาเนื้อความของวรรค คือ “มิรู้หาย” ถัดคำใดคำหนึ่งออก จะทำให้เสียรูปคำหรือเนื้อความไป

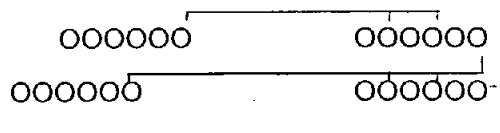
นอกจากนี้ในการส่งสัมผัส ส่วนใหญ่จะไม่มี การส่งสัมผัสแรกคือ วรรคที่ 1 กับ วรรคที่ 2 มีเพียง 2 บทที่มีเส้นสัมผัสจากวรรคที่ 1 มาวรรคที่ 2 คือ บทที่ 1 คำสุดท้ายวรรคแรก คำว่า “หนึ่ง” สัมผัสกับคำว่า “หญิง” คำที่ 2 วรรคที่ 2 และบทที่ 4 คำสุดท้ายวรรคแรก คำว่า “กิน” สัมผัสกับคำว่า “นั้น” คำที่ 2 วรรคที่ 2 นอกนั้นจะไม่มีเส้นสัมผัส และเส้นสัมผัสที่ 3 คือ จากวรรคที่ 3 มาวรรคที่ 4 ของทุกบทจะมีเพียงเส้นสัมผัสระหว่างวรรคที่ 2 มายัง วรรคที่ 3 เสมอทุกวรรคได้แก่ บทที่ 1 คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คำว่า “ปรีดิ์” สัมผัสกับคำว่า “ผี” คำสุดท้ายวรรคที่ 3 บทที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คำว่า “หาย” สัมผัสกับคำว่า “ กลาย ” คำสุดท้ายวรรคที่ 3 บทที่ 3 คำสุดท้าย วรรคที่ 2 คำว่า “กิน” สัมผัสกับคำว่า “ ทิน ” คำสุดท้าย วรรคที่ 3 บทที่ 4 คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คำว่า “กลาย” สัมผัสกับคำว่า “หาย” คำสุดท้ายวรรคที่ 3

ส่วนการส่งสัมผัสระหว่างบทส่วนใหญ่ถูกต้องคือ คำสุดท้ายวรรคที่ 4 บทที่ 1 คำว่า “สาย” สัมผัสกับคำสุดท้ายวรรคที่ 2 บทที่ 2 คำว่า “หาย” คำสุดท้ายวรรคที่ 4 บทที่ 2 คำว่า “จิดน” สัมผัสกับคำว่า “กิน” คำสุดท้ายวรรคที่ 2 บทที่ 3 คำสุดท้ายวรรคที่ 4 บทที่ 3 คำว่า “งาย” สัมผัสกับคำว่า “กลาย” คำสุดท้ายวรรคที่ 2 บทที่ 4

1.1.2 กลอนหก

กลอน 6 เป็นกลอนที่ในหนึ่งบทมี 2 คำกลอน หนึ่งคำกลอนมี 2 วรรค ทุกวรรคมี 6 คำ (การเรียกชื่อกลอน 6 จึงมาจากจำนวนคำในวรรคนั่นเอง) ในหนึ่งบทจึงมี 4 วรรคคือ วรรคสดับ วรรครับ วรรครอง วรรคส่ง มีกฎเกณฑ์การสัมผัสดังนี้คือ คำสุดท้ายวรรคหน้าทุกวรรคสัมผัสกับคำที่ 2 หรือ 4 ของวรรคหลัง ให้คำสุดท้ายของวรรครับ (2) สัมผัสกับคำสุดท้ายของวรรครอง (3) หากจะแต่งบทต่อไป ให้ร้อยสัมผัสจากคำสุดท้ายของบทหน้า ไปยังคำสุดท้ายของวรรครับ (2) ของบทถัดไป (วราภรณ์ บำรุงกุล . 2542 : 162-163)

แผนผัง

ในหนังสือเรียนภาษาไทยระดับประถมศึกษาจะมีกลอนหกเพียง 5 เรื่อง ที่ใช้รูปแบบคำประพันธ์ประเภทนี้ ซึ่งจะพบเฉพาะชั้น ป.3 และป.6 เท่านั้น เมื่อพิจารณาทั้ง 5 เรื่องแล้วพบว่ามึรูปแบบฉันทลักษณ์ตรงกับแบบแผนที่ยกมากล่าวข้างต้น เช่น

หนังสือคือเพื่อน

ทุกวันสิ้นสุดสไล	ตั้งใจใฝ่งานอ่านเขียน
สนุกยิ่งนักรักเรียน	ความรู้แปลกเปลี่ยนเวียนมา
ครูดามสิ่งใดไม่ขัด	ตอบได้แน่ชัดนักหนา
รอบรู้เรื่องราวานานา	เพื่อนต่างปรีक्षाหาหรือ

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 1 : 61)

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นว่ามึจำนวนวรรคละ 6 คำ ทุกวรรค มีการส่งสัมผัสระหว่างวรรคตรงตามแบบแผนคือ คำสุดท้ายของวรรคหน้าจะส่งสัมผัสไปยังคำที่ 2 หรือ 4 ของวรรคหลังคือคำว่า “ใส” กับคำว่า “ใจ” คำสุดท้ายของวรรครับสัมผัสกับคำสุดท้ายของวรรครองและสัมผัสกับคำที่ 2 หรือ 4 ของวรรคส่งคือ คำว่า “เขียน” ในวรรครับกับคำว่า “เรียน” ในวรรครอง และคำว่า “เปลี่ยน” ในวรรคส่งเช่นนี้เรื่อยไปและส่วนสัมผัสระหว่างบทก็ใช้ได้ถูกต้อง

ส่วนสัมผัสในจะมีไม่สม่ำเสมอทุกวรรค จะปรากฏเพียงบางวรรคเท่านั้นคือ บทที่ 1 วรรคที่ 2 คำว่า “งาน” กับคำว่า “อ่าน” วรรคที่ 3 คำว่า “นัก” กับคำว่า “รัก” วรรคที่ 4 คำว่า “เปลี่ยน” กับคำว่า “เวียน” ส่วนบทที่ 2 วรรคแรกคำว่า “ใด” กับคำว่า “ไม่” วรรคที่ 4 คำว่า “ษา” กับคำว่า “หา” วรรคที่ 2 และ 3 ไม่มี เมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่าผู้ประพันธ์จะคำนึงเนื้อหามากกว่าความไพเราะของร้อยกรอง การเล่นสัมผัสจึงไม่ปรากฏอย่างชัดเจนมากนัก

สังคมคนไทย

นิสัยคนไทยทุกบ้าน	ใครมาเรือนชานอาศัย
ต้อนรับขับสู้ใส่ใจ	น้ำดื่มส่งให้ทักทาย
น้ำใสในขันที่ยื่น	ชุ่มชื่นดับร้อนผ่อนหาย
ชาวซึ่งตั้งใจไม่วาย	เป็นสายสัมพันธ์มั่นคง

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 2 : 16)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองเรื่อง "สังคมคนไทย" พบว่ามีลักษณะตรงตาม
ฉันทลักษณ์ข้างต้นเช่นเดียวกัน คือ บทที่ 1 คำสุดท้ายวรรคแรก คำว่า "บ้าน" สัมผัสกับคำว่า
"ชาน" คำที่ 4 วรรคที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คือ คำว่า "ตัย" สัมผัสกับคำว่า "ใจ" คำสุดท้าย
วรรคที่ 3 และคำที่ 4 วรรคที่ 4 คือ คำว่า "ให้" และเป็นเช่นนี้เรื่อยไป ส่วนสัมผัสระหว่างบทก็
ถูกต้องตามฉันทลักษณ์คือ คำสุดท้ายวรรคที่ 4 บทที่ 1 คือ คำว่า "ทาย" สัมผัสกับคำว่า "ทาย"
คำสุดท้ายวรรคที่ 2 บทที่ 2

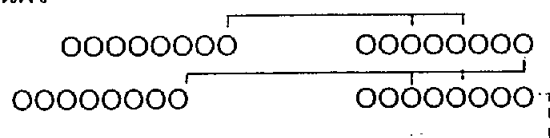
ส่วนสัมผัสในก็พบลักษณะเดียวกับเรื่องแรกที่ยกมาคือ มีคำสัมผัสไม่สม่ำเสมอ
ครบทุกวรรคที่ปรากฏในเรื่องส่วนใหญ่จะอยู่ในวรรคหน้า ได้แก่ บทที่ 1 วรรคแรกคือ คำว่า
"สัย" กับ คำว่า "ไทย" โดยมีคำว่า "คน" คั่น 1 คำ วรรคที่ 3 คำว่า "รับ" กับคำว่า "ขับ" ส่วน
บทที่ 2 วรรคแรกคือคำว่า "ใส" กับ "ใน" วรรคที่ 3 คำว่า "ซึ่ง" กับ คำว่า "ตริ้ง"

1.1.3 กลอนแปด

กลอนแปดคือ กลอนที่มีวรรคละ 8 คำเป็นพื้น (อาจมีวรรคละ 7 คำบ้างหรือ
9 คำบ้าง และวรรคที่นิยมขยายเป็น 9 คำนั้น มีมากกว่าวรรคที่ลดเหลือ 7 คำ) เป็นกลอน
ที่คนทั่วไปอ่านเข้าใจง่าย จังหวะการแบ่งช่วงคำในแต่ละวรรคก็แน่นอน (ศิวภานท์ ปทุมสูติ .
2533 : 117 – 118)

ส่วนเรื่องการสัมผัส วราภรณ์ บำรุงกุลได้กล่าวว่า " การสัมผัสให้คำสุดท้าย
วรรคหน้าสัมผัสกับคำที่ 3 หรือ 5 ของวรรคหลัง ให้คำสุดท้ายวรรครับ (2) สัมผัสกับคำสุดท้าย
ของวรรครอง (3) สัมผัสระหว่างบทเหมือนกลอน 6 และกลอน 7 (วราภรณ์ บำรุงกุล .
2542 :164)

แผนผัง

รูปแบบคำประพันธ์ประเภทกลอนแปดนี้ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยระดับ
ประถมศึกษาของกรมวิชาการมากที่สุดคือ 29 เรื่อง แต่จะเริ่มปรากฏในระดับ ป.3 – ป.6
เท่านั้น ในระดับ ป.1 และ ป.2 ยังไม่มีปรากฏ กลอนแปดที่พบจะมีทั้งคัดเลือกมาจาก
วรรณกรรม วรรณคดี และแต่งขึ้นใหม่ในการใช้ประกอบการเรียนการสอน

ในการศึกษาพบว่าส่วนใหญ่จะมีรูปแบบฉันทลักษณ์ตรงกับแบบแผนกำหนด
ข้างต้น เช่น

ตอนหนึ่งจากเรื่อง กวางหนุ่ม กระทิงเปลี่ยว
 ปัง ปัง ปัง เสียงป็นดังกลางป่าใหญ่
 เมื่อพรานไพรไล่ยิงกระทิงเปลี่ยว
 กระสุนพลาดหวุดหวิดไปนิดเดียว

กระทิงเลี้ยวหลบหนีเพราะมีภัย
 ฝูงสัตว์ป่าหวาดหวั่นขวัญผวา
 กลัวถูกฆ่ายิ่งนักหนีขวั๊กไขว่
 กระทิงเปลี่ยวกลัวจริงยิ่งกว่าใคร
 จะหลบซ่อนตรงไหนยังไม่มี

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 1 : 9 – 10)

จากตัวอย่างร้อยกรองปรากฏว่าจำนวนคำจะมี 8 – 9 คำ การส่งสัมผัสถูกต้องตามฉันทลักษณ์ได้แก่ คำสุดท้ายของวรรคระดับคือ คำว่า “ใหญ่” สัมผัสกับคำว่า “ไพร” ในวรรครับ คำสุดท้ายของวรรครับคือคำว่า “เปลี่ยว” สัมผัสกับคำสุดท้ายของวรรครองคือ คำว่า “เดียว” และคำว่า “เลี้ยว” คำที่ 3 ของวรรคส่ง เช่นนี้เรื่อยไป ส่วนสัมผัสระหว่างบทที่ใช้ได้ถูกต้องคือคำว่า “ภัย” คำสุดท้ายในบทแรกสัมผัสกับคำว่า “ไขว่” คำสุดท้ายของบทแรกในบทที่ 2

ส่วนสัมผัสในที่นี้เป็นสัมผัสสระมีลักษณะตรงกับที่ เปลื้อง ณ นคร (2517 : 18 – 19) และนิรันดร นวมารค (2509 : 7 – 11) กล่าวสรุปไว้ว่ามี 6 ลักษณะคือ คำเคียง เทียบเคียง ทบเคียง แทรกเคียง เทียมแอก และแทรกแอก แต่จากการศึกษาจะพบ 2 ลักษณะ คือ 1. คำเคียง คือ สัมผัสในที่สัมผัสชิดกันสองตัวได้แก่ บทที่ 2 วรรคระดับ คำว่า “หวั่น” กับคำว่า “ขวัญ” วรรครอง คำว่า “จริง” กับคำว่า “ยิ่ง” และ 2. คำแทรกเคียงคือ สัมผัสในที่สัมผัสหนึ่งคู่อยู่กลางวรรค และมีคำอื่นแทรกกลางอยู่หนึ่งคำได้แก่ บทที่ 1 วรรครับ คำว่า “ยิ่ง” กับคำว่า “ทิง” โดยมีคำว่า “กระ” คั่น วรรครอง คำว่า “หวิด” กับคำว่า “นิด” โดยมีคำว่า “ไป” คั่น วรรคส่ง คำว่า “หนี” กับคำว่า “มี” และมีคำว่า “เพราะ” คั่น

โทษของการพนัน

การพนันนั้นดีมีใจ	ยามเล่นได้ก่อเวรเล่นไม่หยุด
ครวฬ่ายแพ้แพ้สำหรับทรัพย์เสื่อมทรุด	เสียดายสุดแค้นขัดมนันสนัก
หมดผู้ที่เชื่อถือหรือจะกล่าว	ขอลูกสาวแม่พ่อเขาก็ผลัก
ไม่มีใครสมาคมนิยมรัก	หาน้ำหนักข้างดีไม่มีเลย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 1 : 73)

จากตัวอย่างร้อยกรองเรื่อง “โทษของการพนัน” พบว่า มีจำนวนคำและการส่งสัมผัสได้ถูกต้องตามฉันทลักษณ์เช่นเดียวกับเรื่อง “กวางหนุ่ม กระทั่งเปลี่ยว” ที่กล่าวมาแล้วข้างต้นคือ มีจำนวนคำ 8 – 9 คำ และส่งสัมผัสได้ถูกต้อง ได้แก่ บทที่ 1 คำสุดท้ายวรรคระดับคือ คำว่า “ไ(ห)น” สัมผัสกับคำว่า “ได้” คำที่ 3 วรรครับ คำสุดท้ายวรรครับคือ คำว่า “หยุด” สัมผัสกับคำว่า “ทรุด” คำสุดท้าย วรรครอง และคำที่ 3 วรรคส่ง คือ คำว่า “สุด” ส่วนบทที่ 2 คำสุดท้ายวรรคระดับคือ คำว่า “กล่าว” สัมผัสกับคำว่า “สาว” คำที่ 3 วรรครับ คำสุดท้ายวรรครับ คือ คำว่า “ผลึก” สัมผัสกับคำว่า “รัก” คำสุดท้ายวรรครองและคำว่า “หนัก” คำที่ 3 วรรคส่ง ส่วนสัมผัสระหว่างบทคือ คำว่า “หนัก” คำสุดท้ายวรรคส่งบทที่ 1 สัมผัสกับคำสุดท้ายวรรครับบทที่ 2 คือ คำว่า “ผลึก”

ส่วนสัมผัสในจะมีครบทุกวรรค แต่ก็ยังมีลักษณะเช่นเดียวกับเรื่อง “กวางหนุ่ม กระทั่งเปลี่ยว” คือ มีลักษณะของคำเคียงและคำแทรกเคียง สัมผัสในมีลักษณะของคำเคียง ได้แก่ บทที่ 1 วรรคระดับ คำว่า “ดี” สัมผัสกับคำว่า “มี” วรรครับ คำว่า “เวร” สัมผัสกับคำว่า “เล่น” วรรครอง คำว่า “หรับ” สัมผัสกับคำว่า “ทรัพย์” และบทที่ 2 วรรคระดับ คำว่า “ถือ” สัมผัสกับคำว่า “หรือ” ส่วนลักษณะที่ 2 คือ คำแทรกเคียงได้แก่ บทที่ 1 วรรคส่ง คำว่า “ขัด” สัมผัสกับคำว่า “นัส” โดยมี “มะ” คั่น ส่วนบทที่ 2 วรรครับ คำว่า “พ่อ” สัมผัสกับคำว่า “ก็” โดยมีคำว่า “เขา” คั่น วรรครอง คำว่า “คม” สัมผัสกับคำว่า “ยม” โดยมี “นิ” คั่น และวรรคส่ง คำว่า “ดี” สัมผัสกับคำว่า “มี” โดยมีคำว่า “ไม่” เป็นคำคั่น

ในเรื่องของสัมผัสในทั้งกลอนหกและกลอนแปด นอกจากจะมีลักษณะของคำเคียงและคำแทรกเคียงแล้ว ยังพบว่าการใช้คำสัมผัสนอกจากจะใช้คำที่ประสมด้วยสระเดียวกัน เช่นเรื่อง “เป็นมนุษย์”

เป็นมนุษย์

เป็นมนุษย์ยกใจให้สูงเลิศ
 แมื่อยึดถือมั่นไว้ในมนัส
 ชื่อต่อตนต่อเวลาต่อหน้าที่
 “เสียชีพอย่าเสียสัตย์” ชัดวาจา

สิ่งประเสริฐนั้นคือความซื่อสัตย์
 จะปองปิดสรรพภัยในโลกา
 คนเช่นนี้ประเทศชาติปรารถนา
 เป็นคาถาศักดิ์สิทธิ์เตือนจิตเอย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 2 : 79)

บทที่ 1 วรรคระดับ คำว่า “ใจ” กับคำว่า “ให้” วรรครับ คำว่า “คือ” กับคำว่า “ชื่อ” วรรครอง คำว่า “ไว้” กับคำว่า “ใน” และวรรคส่ง คำว่า “ภัย” กับคำว่า “ใน” ส่วนบทที่ 2 วรรคระดับ คำว่า “ลา” กับคำว่า “หน้า” วรรครับ คำว่า “ชาติ” กับคำว่า “ปรารถ” วรรครอง คำว่า “สัตย์” กับคำว่า “ขัด” และวรรคส่ง คำว่า “สิทธิ์” กับคำว่า “จิต”

แล้วยังพบการใช้คำสัมผัสที่มีการใช้คำที่ประสมสระเสียงสั้นให้สัมผัสกับคำที่ประสมสระเสียงยาว เช่น

เรื่อง "สามัคคีคือพลัง" บทที่ 2 วรรคส่ง

"หวังแนแนวให้รพนจากโคลนทราย"

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 1 : 99)

คำว่า "พน" สัมผัสกับคำว่า "โคลน"

พน → พ (พยัญชนะต้นเดี่ยว) + โ-ะ (สระโอะ เสียงสั้น) +
น (พยัญชนะสะกดแม่กน) + ๒ (วรรณยุกต์รูปโท เสียงตรี)

โคลน → คล (พยัญชนะต้นควบกล้ำ) + โ (สระโอะ เสียงยาว) +
น (พยัญชนะสะกดแม่กน) + เสียงวรรณยุกต์สามัญ

เรื่อง "พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช" บทที่ 2 วรรครอง

"ประวัติศาสตร์ชาติเราอันยาวไกล"

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 2 : 118)

คำว่า "เรา" สัมผัสกับคำว่า "ยาว"

เรา → ร (พยัญชนะต้นเดี่ยว) + เ-า (สระเอา เสียงสั้น) + เสียงวรรณยุกต์
สามัญ

ยาว → ย (พยัญชนะต้นเดี่ยว) + -า (สระอา เสียงยาว) + ว (พยัญชนะ
สะกดแม่เกอว) + เสียงวรรณยุกต์สามัญ

เรื่อง "ระเบียบวินัยดีเยี่ยมมีสุข" บทที่ 2 วรรครอง

"มาลีน้อยก็งามเด่นเห็นคุณค่า"

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 2 : 84)

คำว่า "เด่น" สัมผัสกับคำว่า "เห็น"

เด่น → ด (พยัญชนะต้นเดี่ยว) + เ- (สระเอ เสียงยาว) + น (พยัญชนะ
สะกดแม่กน) + (วรรณยุกต์รูปเอก เสียงเอก)

เห็น → ห (พยัญชนะต้นเดี่ยว) + เ-ะ (สระเอะ เสียงสั้น) + น (พยัญชนะ
สะกดแม่กน) + เสียงวรรณยุกต์จัตวา

เรื่อง "ด้วยรักและศรัธา" บทที่ 2 วรรครอง

"รักรวมทุกขร่วมสุขจึงผกพน"

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 27)

คำว่า "สุข" สัมผัสกับคำว่า "ผก"

สุข → ส (พยัญชนะต้นเดี่ยว) + ุ (สระอุ เสียงสั้น) + ข (พยัญชนะสะกด
แม่กก) + เสียงวรรณยุกต์เอก

ผูก → ผ (พยัญชนะต้นเดี่ยว) + ู (สระอุ เสียงยาว) + ก (พยัญชนะสะกด
แม่ก) + เสียงวรรณยุกต์เอก

เรื่อง "รู้จักสามัคคี" บทที่ 2 วรรครับ

"ก่อให้เกิดพลังอย่างเต็มที่"

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 2 : 121)

คำว่า "ลัง" สัมผัสกับคำว่า "อย่าง"

ลัง → ล (พยัญชนะต้นเดี่ยว) + -ะ (สระอะ เสียงสั้น) + ง (พยัญชนะสะกด
แม่ก) + เสียงวรรณยุกต์สามัญ

อย่าง → อย (พยัญชนะต้นนำ) + -า (สระอา เสียงยาว) + ง (พยัญชนะ
สะกดแม่ก) + เสียงวรรณยุกต์เอก

จากการศึกษายังพบว่าทร้อยกรองประเภทกลอนแปดหลายเรื่องมีลักษณะ
คล้ายกลอนดอกสร้อยคือการจบทลงท้ายด้วยคำว่า "เอ๋ย" เช่น

	พุดดี - พุดชั่ว	
มาพุดคำ	ดีล้วน	ให้คนรัก
เกิดพร้อมพริก	สามัคคี	ดีหนักหนา
อย่าเก็บชั่ว	นี่โน่น	ไปโพนทะนา
จะถูกตำ	ต่อยชก	ให้อกร้อน
มาเลิกละ	คำเลอะ	อย่าเปรอะเปื้อน
จงรีบเตือน	ตนมั่ง	เร่งสั่งสอน
ให้คำพุด	ดีแท้	อันแน่นอน
จึงไม่ร้อน	พันเข็ญ	เกิดเย็นเอ๋ย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 2 : 14)

เป็นมนุษย์

เป็นมนุษย์ยกใจให้สูงเลิศ สิ่งประเสริฐนั้นคือความซื่อสัตย์
 แม้อึดถือมันไว้ในมนัส จะปองปิดสรรพภัยในโลกา
 ชื่อต่อตนต่อเวลาต่อหน้าที่ คนเช่นนี้ประเทศชาติปรารถนา
 "เสียชีพอย่าเสียสัตย์" ชัดวาจา เป็นคณาศักดิ์สิทธิ์เตือนจิตเอ๋ย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 2 : 79)

แม่น้อยน้อยของข้อยเอง

ยามราตรีที่ฉันนั่งหลับสนิท
 ไครมายืนชมชิตพิณฉัน
 ไครยิ้มรื่นเมื่อฉันตื่นนิทรภาพลัน
 ไครคนนั้นแม่น้อยน้อยของข้อยเอง

บมณิสัยให้ฉันตื่นใครเล่า
 สวดเบาเบาอยู่กับฉันขยับเครื่อง
 ใครเล่าหน้าเหมือนนางฟ้าลาวัลย์ละเวง
 เมื่อแลเล็งก็พี่แม่ของตู
 ใครหนอยืนบนพุ่มฟ้าสำเนียงหวาน
 เสียงซาบซ่านดาดลคนทุกผู้
 ถึงเห็นฉันไม่รู้ผิดก็คิดรู้
 แท้คนนั้นแม่ของตูใช่คนไกล
 ใครเล่าช่างแสนดีมีใจอ่อน
 แก่ผู้ร้อนยากแค้นหิวแขวนไส้
 ใครเล่าสอนให้ฉันรู้ทานมัย
 ผู้นั้นไซร์แม่ของฉันนั่นแหละหนา
 ใครเล่าหนอแฉะฉันมั่นในรัก
 โดยไม่พักใจรำลึกนึกถึงข้า
 ช่างรักฉันยิ่งกว่าคนพันคนหนา
 โอ้แม่ของลูกยาใช่คนใด
 เมื่อถึงคราวชรามาเยือนแม่
 คราวนี้แลฉันจักพิทักษ์ให้
 ใครเล่าต้องสนองพระคุณละมุนละไม
 คนนั้นไซร์คือฉันแน่ลูกแม่เอ๋ย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 2 : 80 – 81)

เป็นมนุษย์หรือเป็นคน

เป็นมนุษย์เป็นได้เพราะใจสูง	เหมือนหนึ่งยังมีดีที่แววชน
ถ้าใจต่ำเป็นได้แต่เพียงคน	ย่อมเสียที่ตนได้เกิดมา
ใจสะอาด ใจสว่าง ใจสงบ	ถ้ามีครบควรเรียกมนุษย์
เพราะทำถูกพูดถูกทุกเวลา	เปรมปรีดาตื่นวันสุขสันต์จริง
ใจสกปรกมืดมัวและร้อนร่า	ใครมีเข้าควรเรียกว่าผีสิง
เพราะพูดผิดทำผิดจิตประวิง	แต่ในสิ่งนำตัวกลัวอบาย
คิดดูเถิดถ้าใครไม่อยากตก	จงรีบยกใจตนรีบชวนขวย
ให้ใจสูงเสียได้ก่อนตัวตาย	ก็สมหมายที่เกิดมาอย่าเชื่อนเอ๋ย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 140)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองข้างต้นจะเห็นว่า การลงท้ายของบทร้อยกรองประเภทกลอนแปดจะมีลักษณะเหมือนการจบบทของกลอนดอกสร้อย คือ ลงท้ายด้วยคำว่า “เอ๋ย”

1.2 กลอนลำนำ

กลอนลำนำ คือ กลอนที่ใช้ขับร้องหรือสวด ให้มีทำนองต่างๆ แบ่งเป็น 5 ชนิด คือ กลอนเสภา กลอนบทละคร กลอนดอกสร้อย กลอนสักวา และกลอนขับร้อง (วราภรณ์ บำรุงกุล . 2542 : 165)

เมื่อทำการศึกษาพบว่า รูปแบบฉันทลักษณ์ประเภทกลอนลำนำที่ปรากฏคือ กลอนเสภา กลอนบทละคร และกลอนดอกสร้อย ซึ่งสามารถจำแนกได้ดังนี้
ตาราง 2 แสดงจำนวนบทหรือกรอกรูปแบบฉันทลักษณ์ประเภทกลอนลำนำ ในหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

ประเภท ชั้น, เล่ม	กลอนเสภา	กลอนบทละคร	กลอนดอกสร้อย	กลอนขับร้อง
ป.1 เล่ม 1	-	-	-	-
ป.1 เล่ม 2	-	-	-	-
ป.2 เล่ม 1	-	-	-	-
ป.2 เล่ม 2	-	-	-	-
ป.3 เล่ม 1	-	1	3	-
ป.3 เล่ม 2	-	-	3	-
ป.4 เล่ม 1	-	1	2	-
ป.4 เล่ม 2	-	3	1	-
ป.5 เล่ม 1	-	1	-	-
ป.5 เล่ม 2	1	1	1	-
ป.6 เล่ม 1	-	2	-	2
ป.6 เล่ม 2	-	2	-	-
รวม	1	11	10	2

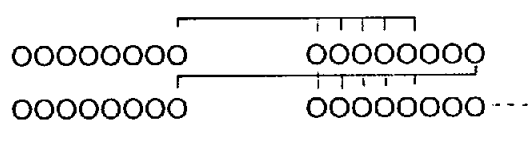
จากข้อมูลที่ปรากฏในตารางจะเห็นว่ากลอนที่มีจำนวนมากที่สุด คือ กลอนบทละครมีจำนวน 11 เรื่องรองลงมา คือ กลอนดอกสร้อยมีจำนวน 10 เรื่อง กลอนขับร้องจำนวน 2 เรื่องและกลอนเสภาจำนวน 1 เรื่องตามลำดับ กลอนเสภาจะปรากฏเฉพาะชั้น ป.5 เท่านั้น กลอนขับร้องจะปรากฏเฉพาะ ป.6 ส่วนกลอนบทละครจะเริ่มปรากฏในชั้น ป.3 – ป.6 ชั้น ป.1 และ ป.2 ยังไม่มีการใช้คำประพันธ์ประเภทนี้ และกลอนดอกสร้อยจะเริ่มปรากฏในชั้น ป.3 – ป.5 ชั้น ป.1 , ป.2 และ ป.6 ไม่ปรากฏคำประพันธ์ประเภทนี้

รูปแบบฉันทลักษณ์ประเภทกลอนลำนำ สามารถแยกเป็นประเด็นในการศึกษาได้ดังนี้

1.2.1 กลอนเสภา

กลอนเสภาในย่อหน้าหนึ่งนั้นไม่กำหนดจำนวนคำกลอนหรือจำนวนวรรคแล้ว แต่เนื้อความที่ต้องการบรรยาย ในแต่ละวรรคก็ไม่กำหนดจำนวนคำให้ตายตัว อาจใช้ได้ตั้งแต่ 7 – 10 คำ ทั้งนี้เพราะกลอนเสภาเป็นเรื่องของการขับลำนำ ดังนั้นถ้าวรรคใดมีคำน้อยก็เอื้อนเสียงยาว วรรคใดที่มีคำมากก็เอื้อนสั้น สำหรับสัมผัสนั้นระหว่างวรรคหน้ากับวรรคหลังให้คำสุดท้ายวรรคหน้าสัมผัสกับคำที่ 1 – 2 – 3 – 4 – 5 คำใดคำหนึ่งของวรรคหลังได้ ส่วนคำสุดท้ายวรรครับ (2) สัมผัสกับคำสุดท้ายวรรครอง (3) สัมผัสระหว่างบทเหมือนกลอนสุภาพโดยทั่วไป (วราภรณ์ บำรุงกุล . 2542 : 165)

แผนผัง

นอกจากนี้กลอนเสภาแต่ละตอนมักนิยมขึ้นต้นด้วยคำว่า “ครานั้น ...” และ “จะกล่าวถึง ...” (พรทิพย์ แผงสุด . 2544 : 236)

จากการศึกษาจะพบรูปแบบฉันทลักษณ์ประเภทกลอนเสภาเพียง 1 เรื่องคือ เสภาขุนช้างขุนแผนแต่มี 2 ตอนคือ ตอนพलयงามทูลขอโทษขุนแผน และตอนพलयงามได้นางศรีมาลา ซึ่งมีลักษณะตรงกับแบบแผนบทร้อยกรองที่กล่าวมาข้างต้น เช่น

เสภาขุนช้างขุนแผน ตอนพलयงามทูลขอโทษขุนแผน

- (1) ○ จะกล่าวถึงพलयงามทรมาสวาท เจลียวฉลาดแกลัวกล้าวิชายัน
เรื่องฤทธิ์ประสิทธิ์ทุกสิ่งอัน หมายประจัญสงครามไม่ขามใคร
อยู่กับพระหมื่นศรีมาปี่กว่า เจ้าอุตสาห์ฝากตัวให้รักใคร
จนเรอเลียงเป็นลูกด้วยถูกใจ สารพัดจัดให้ได้สุขสบาย

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 2 : 111)

- (2) ○ ครานั้นพระหมื่นศรีผู้ปรีชา ฟังพलयงามว่ายังสงสัย
ซึ่งเจ้าจะกล่าวอาสาไป พอนี้ยังไม่ไว้อารมณ์
ด้วยตัวเจ้ายังเล็กเด็กหนักหนา จะทูลความอาสาเห็นไม่สม
ไม่เคยเห็นวิชาอาคม เจ้าสะสมรำเรียนได้อย่างไร

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 2 : 113)

- (3) ○ จะกล่าวถึงพระองค์ทรงสวัสดิ์ เนาในปรางค์รัตนจำรัสหล้า
 ครั้นรุ่งแจ้งแสงสีสุริยา พระผ่านฟ้าสระสรงทรงเครื่องพลัน
 ให้เราร้อนพระทัยด้วยไฟรี พระเสด็จออกที่สุทธาสวรรย์
 ขุนนางหมอบกราบกราบพร้อมกัน เสียงแตรแซ่สนั่นเสนาะวัง
- ฯลฯ
- (หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 2 : 116)

- (4) ○ ครานั้นขุนแผนแสนสุภาพ ก้มกราบแล้วทูลเฉลยไข
 ขอเดชะพระองค์ผู้ทรงชัย ซึ่งโปรดให้ไปทัณฑ์เจ้าพลาย
 กระหม่อมฉันพ่อลูกขออาสา ตีเชียงใหม่มาทูลถวาย
 มิต้องให้ไพร่ยากไปมากมาย ครั้นกะเกณฑ์วันวายจะชำระ
- ฯลฯ
- (หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 2 : 120)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองข้างต้นจะเห็นว่า มีฉันทลักษณ์ตรงตามแบบแผน ที่กล่าวมาข้างต้นคือ มีจำนวนคำ 7 – 10 คำ การขึ้นต้นแต่ละตอนมักขึ้นต้นด้วยคำว่า “จะกล่าวถึง” และ “ครานั้น” ส่วนการส่งสัมผัสก็ถูกต้องตามฉันทลักษณ์ เช่น ตอน พลายงาม ทูลขอโทษขุนแผน ส่วนที่ (1) บทที่ 1 คำสุดท้ายวรรคแรกคือ คำว่า “(ห)วาท” สัมผัสกับคำว่า “(ห)ลาด” คำที่ 4 วรรคที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คือคำว่า “(ห)ยัน” สัมผัสกับคำว่า “อัน” คำสุดท้ายวรรคที่ 3 และสัมผัสกับคำว่า “จัญ” คำที่ 3 วรรคที่ 4 ส่วนบทที่ 2 คำสุดท้าย วรรคแรกคือ คำว่า “กว่า” สัมผัสกับคำว่า “สำหรับ” คำที่ 3 วรรคที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คือ คำว่า “ใคร” สัมผัสกับคำว่า “ใจ” คำสุดท้ายวรรคที่ 3 และสัมผัสกับคำว่า “ให้” คำที่ 5 วรรคที่ 4 ส่วนสัมผัสระหว่างบท คำสุดท้ายวรรคที่ 4 บทที่ 1 คือ คำว่า “ใคร” สัมผัสกับคำว่า “ใคร” คำสุดท้ายวรรคที่ 2 บทที่ 2

ส่วนสัมผัสในที่พบจะมีเกือบทุกวรรค จะมีทั้งลักษณะของคำเคียงและ คำแทรกเคียง คือ วรรคที่มีลักษณะของคำเคียงได้แก่ บทที่ 1 วรรคแรก คำว่า “งาม” สัมผัสกับ คำว่า “ทราวม” บทที่ 2 วรรคที่ 4 คำว่า “พัด” สัมผัสกับคำว่า “จัด” ส่วนคำแทรกเคียงได้แก่ บท ที่ 1 วรรคที่ 2 คำว่า “กล้า” สัมผัสกับคำว่า “ซา” โดยมี “วิ” คั่น วรรคที่ 3 คำว่า “ฤทธิ์” สัมผัสกับ คำว่า “สิทธิ์” โดยมี “ประ” คั่น วรรคที่ 4 คำว่า “คราม” สัมผัสกับคำว่า “ขาม” โดยมีคำว่า “ไม่” คั่น บทที่ 2 วรรคแรก คำว่า “ศรี” สัมผัสกับคำว่า “ปี” โดยมีคำว่า “มา” คั่น และวรรคที่ 3 คำว่า “ลูก” สัมผัสกับคำว่า “ถูก” โดยมีคำว่า “ด้วย” คั่น และส่วนอื่นๆ ที่ยกมาก็มีลักษณะเดียวกันกับ ส่วนที่ (1) ที่กล่าวมา

เสภาขุนช้างขุนแผน ตอนพลายงามได้นางศรีมาลา

ชมธรรมชาติ

ยังเหล่าปักษาทิวาชาติ	เกลื่อนกลาดหาปลาเป็นอาหาร
กระทุงทองล่องลอยนทีธาร	เหนียงยานปากอ้าเออราน้ำ
อ้ายงั่วดำตันลงคันปลา	ทั้งเหล่านกกระสาก็คลาคล้า
นกยางยี่นมองจ้องประจำ	พอพลบค่านกแขวกแกรกแกรกร้อง

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 2 : 124)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองอีกตอนที่ยกมาข้างต้นนี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของเสภาขุนช้างขุนแผน ตอนพลายงามได้นางศรีมาลา ที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทย ป. 5 เล่ม 2 การขึ้นต้นไม่มีคำว่า “ครานั้น” หรือ “จะกล่าวถึง” อาจเป็นเพราะตัดตอนจากตัวบททั้งหมด ซึ่งเป็นตอนที่ไม่มีปรากฏคำว่า “ครานั้น” หรือ “จะกล่าวถึง”

ส่วนจำนวนคำและการส่งสัมผัสที่ปรากฏในตัวอย่างบทร้อยกรองนี้ก็ถูกต้องตามแบบแผนกำหนดที่ได้กล่าวมาแล้วคือ จำนวนคำในแต่ละวรรคมี 7 – 8 คำ และการส่งสัมผัสก็ตรงตามฉันทลักษณ์ เช่น บทที่ 1 วรรคแรกคือ คำว่า “ชาติ” สัมผัสกับคำว่า “กลาด” คำที่ 2 วรรคที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คือ คำว่า “หาร” สัมผัสกับคำว่า “ธาร” คำสุดท้ายวรรคที่ 3 และสัมผัสกับคำที่ 2 วรรคที่ 4 คือ คำว่า “ยาน” และเป็นเช่นนี้เรื่อยไป ส่วนสัมผัสระหว่างบทก็ถูกต้องคือ คำสุดท้ายวรรคที่ 4 บทที่ 1 คำว่า “น้ำ” สัมผัสกับคำว่า “คล้า” คำสุดท้ายวรรคที่ 2 บทที่ 2

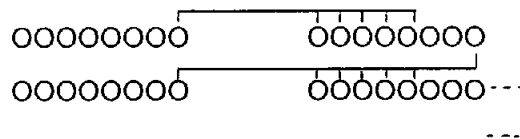
จากการศึกษาสัมผัสในที่พบก็มีลักษณะเดียวกับที่กล่าวมาแล้วข้างต้น คือ มีลักษณะของคำเคียงและคำแทรกเคียง สัมผัสในที่มีลักษณะของคำเคียง ได้แก่ บทที่ 1 วรรคที่ 2 คำว่า “หา” กับคำว่า “ปลา” วรรคที่ 3 คำว่า “ทอง” กับคำว่า “ล่อง” บทที่ 2 วรรคที่ 3 คำว่า “มอง” กับคำว่า “จ้อง” วรรคที่ 4 คำว่า “แขวก” กับคำว่า “แกรก” ส่วนคำแทรกเคียง ได้แก่ บทที่ 1 วรรคแรก คำว่า “ษา” กับคำว่า “ชา” โดยมี “ทิว” คั่น วรรคที่ 4 คำว่า “อ้า” กับคำว่า “รา” โดยมีคำว่า “เอา” คั่น บทที่ 2 วรรคแรก คำว่า “ตัน” กับคำว่า “คัน” วรรคที่ 2 คำว่า “สา” กับคำว่า “คลา” โดยมีคำว่า “ก็” คั่น

1.2.2 กลอนบทละคร

กลอนบทละคร มีจำนวนคำในวรรคตั้งแต่ 6 – 9 คำ แต่ที่นิยมคือ 6 หรือ 7 คำ เพราะเข้าจังหวะและทำนองร้องได้ดี การจะใช้คำมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับทำนองร้องเป็นสำคัญ สำหรับวรรคแรกของกลอนบทละคร นิยมใช้คำขึ้นต้นว่า “มาจะกล่าวบทไป เมื่อนั้น บัดนั้น” บางทีก็มีบทดอกสร้อยแทรก ในตอนพรรณนาความงามของสิ่งต่างๆ เช่น ชมโฉม ชมช้าง

ชมม่า ฯลฯ กลอนบทละครนี้ หากบอกเพลงหน้าพาทย์ จะใส่ไว้ด้านล่างของข้อความ เช่น
 ๆ 2 คำ โอดฯ หมายถึง เนื้อความข้างต้นมี 2 คำกลอนหรือ 4 วรรค และโอด คือ
 ชื่อเพลงหน้าพาทย์ที่บอกกิริยาตัวละคร (วรรณกรรม บำรุงกุล . 2542 : 166)

แผนผัง

นอกจากนี้ พรทิพย์ แฟงสุด (2544 : 227) ยังกล่าวถึง ลักษณะของการขึ้นต้น
 วรรคแรกว่า มีลักษณะต่างกันไปคือ

“เมื่อนั้น” จะใช้กับตัวละครที่มีศักดิ์เป็นเจ้าเมือง กษัตริย์ ตัวละครสำคัญของ
 เรื่องหรือของตอน พระเอก นางเอก เทวดา ฯลฯ

“บัดนั้น” จะใช้กับตัวละครที่ไม่ค่อยสำคัญ ได้แก่ พวกเสนาอำมาตย์ หรือ
 คนสามัญ

“มาจะกล่าวบทไป” ใช้ทั่วไป

จากการศึกษาหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – ชั้นประถมศึกษา
 ปีที่ 6 ทั้ง 12 เล่ม พบบทหรือยกทรงที่มีลักษณะคำประพันธ์ประเภทกลอนบทละคร 11 เรื่อง ซึ่ง
 เป็นเรื่องที่มาจากรวณคดีทั้งหมดรวมทั้งส่วนใหญ่มีฉันทลักษณ์ตรงตามแบบแผนที่กล่าวมา
 ข้างต้น เช่น

	บทละครเรื่อง สังข์ทอง ตอนพระสังข์หนีนางพันธุรัต	
(1)	มาจะกล่าวบทไป	ถึงนางพันธุรัตยักษ์
	แต่ว่างเว้นเป็นม้ายมาหลายปี	สามีมอดม้วยด้วยไข้พิษ
	ได้ลูกน้อยหอยสังข์มาเลี้ยงไว้	รักใคร่เป็นบุตรสุจริต
	ฟักฟุ่มอุ่มซุชมชิต	ลึมคิดถึงผิวของตัวตาย
	ฯลฯ	
		(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 2 : 142)
(2)	เมื่อนั้น	องค์พระสังข์ทองผ่องใส
	ราตรีเข้าที่บรรทมใน	ถอนฤทัยรำลึกตรีกตรา
	คิดถึงชนนินี้ที่เกิดเกล้า	จะโศกเศร้าทุกข์ทนบ่นหา
	แต่มาอยู่เมืองมารกีนานช้า	ไม่รู้ว่าจะเป็นตายร้ายดี
	ฯลฯ	
		(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 2 : 143)

- (3) **เมื่อนั้น** พันธูรุดฟังว่าเพียงอาสัญ
 พุ่มฟายน้ำตาจาบัลย์ เจ้าไปแล้วไหนั้นจะกลับมา
 คิดอ่านอุบายจะหน่ายหนี เอาเหตุชุนนี่นั้นมาว่า
 ถึงไปก็ไม่ขัดอธยา เชิญลงมาหาแม่แต่สักน้อย
 ฯลฯ
 (หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 2 : 149)
- (4) **บัดนั้น** พวกยักษ์เข้าไท้ทั้งหลาย
 เห็นนางมารม้วยมอดวอดวาย ต่างรำรักนายไม่สมประดี
 ฯลฯ
 (หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 2 : 151)
- (5) **บัดนั้น** เสนีตัวนายชายชวา
 จึงเชิญศพใส่วอช้อฟ้า กลับไปพาราทันที
 (หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 2 : 152)

จากตัวอย่างร้อยกรองที่ยกมาข้างต้นพบว่า ฉันทลักษณ์ของบทร้อยกรองตรงตามแบบแผนกำหนดที่กล่าวมาคือ จำนวนคำในแต่ละวรรคมีตั้งแต่ 6 – 8 คำ และส่วนใหญ่ก็จะมี 7 คำตามความนิยม ได้แก่

<u>วรรคที่มี 6 คำ</u>	ส่วนที่ (1) บทที่ 2 วรรคที่ 3 คือ	“พักพุ่มอุ่มชูชมชิต”
	ส่วนที่ (2) บทที่ 1 วรรคที่ 2 คือ	“องค์พระสังข์ทองผ่องใส”
	ส่วนที่ (3) บทที่ 1 วรรคที่ 3 คือ	“พุ่มฟายน้ำตาจาบัลย์”
	ส่วนที่ (5) บทที่ 1 วรรคที่ 4 คือ	“กลับไปพาราทันที”
<u>วรรคที่มี 7 คำ</u>	ส่วนที่ (1) บทที่ 1 วรรคที่ 2 คือ	“ถึงนางพันธูรุดยักษ์”
	วรรคที่ 4 คือ	“สามีมอดม้วยด้วยไข้พิษ”
	บทที่ 2 วรรคที่ 2 คือ	“รักใคร่เป็นบุตรสุจริต”
	วรรคที่ 4 คือ	“ลืมนึกถึงผิวของตัวตาย”
ส่วนที่ (2) บทที่ 1 วรรคที่ 3 คือ	วรรคที่ 4 คือ	“ถอนฤทัยรำลึกตรีภคตรา”
	บทที่ 2 วรรคที่ 2 คือ	“จะโสภเคราะห์ทุกข์ทนบ่นหา”
	<u>วรรคที่มี 8 คำ</u> ส่วนที่ (1) บทที่ 1 วรรคที่ 3 คือ	“แต่วางเว้นเป็นม่ายมา

หลายปี”

เลี้ยงไว้”

บทที่ 2 วรรคที่ 1 คือ “ได้ลูกน้อยหอยสังข์มา

ส่วนที่ (2) บทที่ 2 วรรคที่ 1 คือ “คิดถึงชนนี้ที่เกิดเกล้า”
วรรคที่ 3 คือ “แต่มาอยู่เมืองมารมา

นานเข้า”

วรรคที่ 4 คือ “ไม่รู้ว่าจะเป็นตายร้ายดี”

ส่วนการขึ้นต้นวรรคก็ตรงตามแบบแผนกำหนดคือ มาจะกล่าวบทไป เมื่อนั้น และบัดนั้น ได้แก่

ส่วนที่ (1) ขึ้นต้นวรรคด้วยคำว่า “มาจะกล่าวบทไป” เมื่อจะเริ่มดำเนินเรื่อง

ส่วนที่ (2) และส่วนที่ (3) ขึ้นต้นวรรคด้วยคำว่า “เมื่อนั้น” เมื่อกล่าวถึงตัวละครสำคัญซึ่งได้แก่ สังข์ทองและนางพันธุรัต

ส่วนที่ (4) และส่วนที่ (5) ขึ้นต้นวรรคด้วยคำว่า “บัดนั้น” เมื่อกล่าวถึงตัวละครประกอบหรือไม่ค่อยสำคัญ ซึ่งได้แก่ บริวารยักษ์ของนางพันธุรัต

นอกจากนี้การส่งสัมผัสของร้อยกรองที่ยกมาก็ตรงตามฉันทลักษณ์ เช่น

ส่วนที่ (1) บทที่ 1 คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คือ “มี” สัมผัสกับคำว่า “ปี” คำสุดท้าย วรรคที่ 3 และสัมผัสกับคำที่ 2 วรรคที่ 2 คือ “มี” บทที่ 2 คำสุดท้ายวรรคแรกคือคำว่า “ไว้” สัมผัสกับคำว่า “ไคร้” คำที่ 2 วรรคที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คือ คำว่า “(ห)ริด” สัมผัสกับคำว่า “ชิด” คำสุดท้าย วรรคที่ 3 และสัมผัสกับคำที่ 2 วรรคที่ 4 คือ คำว่า “คิด” ส่วนสัมผัสระหว่างบท ได้แก่

คำสุดท้ายวรรคที่ 4 บทที่ 1 คือ คำว่า “พิษ” สัมผัสกับคำว่า “(ห)ริด” คำสุดท้ายวรรคที่ 2 บทที่ 2

เรื่องของสัมผัสในพบว่า มีลักษณะของทั้งคำเคียงและคำแทรกเคียง แต่ไม่พบทุกวรรค สัมผัสในลักษณะของคำเคียง เช่น ส่วนที่ (1) บทที่ 1 วรรคที่ 4 คำว่า “ม้วย” สัมผัสกับคำว่า “ด้วย” บทที่ 2 วรรคที่ 1 คำว่า “น้อย” สัมผัสกับคำว่า “หอย” ส่วนคำแทรกเคียง เช่น บทที่ 1 วรรคที่ 3 คำว่า “ม่าย” สัมผัสกับคำว่า “หลาย” โดยมีคำว่า “มา” คั่น บทที่ 2 วรรคที่ 4 คำว่า “ผัว” สัมผัสกับคำว่า “ตัว” โดยมีคำว่า “ของ” คั่น

บทละครเรื่อง ยักษ์สองกรกับบรวิก

(1)	มาจะกล่าวบทไป	ถึงสองกรรวิกยักษ์
	พี่น้องสำแดงแผลงศักดา	เหาะมาแต่ริมหิมพานต์
	ถึงป่าใหญ่ไม่รังบั้งรม	เนินพนมแนวน้ำลำละหาน
	เห็นสัตว์ลิงวิ่งเผ่นโผนทะยาน	ขุนมารยินตีปรีดา

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 2 : 135)

(2)	มาจะกล่าวบทไป	ถึงองค์เจ้าไตรตรึงษ์สถาน
	สถิตเหนือแท่นแก้วสุรกานต์	ให้ร้อนร่านฤทัยดังไฟลน
	จึงแลเล็งเพ่งทิพย์นิรันเนตร	ทั่วประเทศทุกตำแหน่งแห่งหน

เห็นยักษ์พี่น้องสองตน

วายมนต์มีฤทธิ์ตั้งพิศ

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 2 : 137 - 138)

- (3) **เมื่อนั้น** พี่น้องสองอสูรยักษา
 แว่วหวาดประหลาดเหลือลืมหดา เลือบมาเห็นนางรูปร่างงาม
 อสุรินทร์สิ้นสติตะลึงหลง ดูรูปทรงสีเหลืองเรืองอร่าม
 ให้คิดรกร้อนใจตั้งไฟลาม ลากตามมาล้อยลอยไม่ปล่อยไป
- ฯลฯ
- (หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 2 : 138)

- (4) **เมื่อนั้น** อมรินทร์เห็นยักษ์ตักษัษย์
 คิดสงสารวาทษสลดใจ มาบรล้วยเพราะชิงผู้หญิงกัน
 จำจะไปซบช่วยด้วยเมตตา อย่าให้สองอสุราอาศัย
 แล้วทรงเครื่องประดับกายพรายพรรณ ถือพระขรรค์คลาดคล้อยลอยลงมา
- ฯลฯ
- (หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 2 : 141)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองเรื่อง ยักษ์สองกรกับวรวิก ที่ยกมาข้างต้นพบว่า มีฉันทลักษณ์ตรงตามแบบแผนของกลอนบทละครที่กล่าวมาแล้วเช่นเดียวกันคือ มีจำนวนคำ 6 – 8 คำ การขึ้นต้นวรรคก็ตรงตามแบบแผนแต่ในเรื่องจะพบเพียง “มาจะกล่าวบทไป” และ “เมื่อนั้น” เป็นคำขึ้นต้นเท่านั้นแต่ไม่พบ “บัดนั้น” เช่น

ส่วนที่ (1) ขึ้นต้นวรรคด้วย คำว่า “มาจะกล่าวบทไป” เมื่อเริ่มเรื่องที่จะกล่าวถึง ยักษ์สองกรกับวรวิก

ส่วนที่ (2) ขึ้นต้นวรรคด้วย คำว่า “มาจะกล่าวบทไป” เมื่อเปิดตัวพระอิศวร

ส่วนที่ (3) และส่วนที่ (4) ขึ้นต้นวรรคด้วย “เมื่อนั้น” เมื่อดำเนินเรื่องแล้วกล่าวถึง ยักษ์สองกรกับวรวิก รวมทั้งเมื่อจะกล่าวถึงพระศิวะ เป็นต้น

เรื่องการส่งสัมผัสก็ตรงตามฉันทลักษณ์ เช่น ส่วนที่ (1) บทที่ 1 คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คือ “ษา” สัมผัสกับ “ดา” คำสุดท้ายวรรคที่ 3 และสัมผัสกับคำที่ 2 วรรคที่ 4 คือ คำว่า “มา” บทที่ 2 คำสุดท้ายวรรคแรก คือ คำว่า “ร่ม” สัมผัสกับ “(พ)นม” คำที่ 3 วรรคที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คือ คำว่า “หาน” สัมผัสกับคำว่า “ยาน” คำสุดท้ายวรรคที่ 3 และสัมผัสกับคำที่ 2 วรรคที่ 4 คือ คำว่า “มาร” ส่วนสัมผัสระหว่างบทก็ถูกต้อง คือ คำสุดท้ายวรรคที่ 4

บทที่ 1 คือ คำว่า “พานต์” สัมผัสกับคำว่า “หาน” คำสุดท้ายวรรคที่ 2 บทที่ 2 ส่วนสัมผัสในพบว่า มีลักษณะของคำเคียง ได้แก่ ส่วนที่ (1) บทที่ 1 วรรคที่ 3 คำว่า “แดง” สัมผัสกับคำว่า “เพลง” วรรคที่ 4 คำว่า “ริม” สัมผัสกับ คำว่า “หิม” บทที่ 2 วรรคที่ 1 คำว่า “ริง” สัมผัสกับ คำว่า “บัง” วรรคที่ 2 คำว่า “น้ำ” สัมผัสกับคำว่า “ล่า” วรรคที่ 3 คำว่า “ลิง” สัมผัสกับคำว่า “วัง” วรรคที่ 4 คำว่า “ดี” สัมผัสกับ “ ปรี ”

นอกจากนี้การบอกทำนองหรือเพลงหน้าพาทย์ต่างๆ ของบทร้อยกรองตามลักษณะของกลอนบทละคร ในบทร้อยกรองประเภทกลอนบทละครที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยระดับประถมศึกษาพบว่าไม่มีปรากฏอยู่ จะปรากฏแต่เพียงส่วนที่เป็นเนื้อเรื่องเท่านั้น

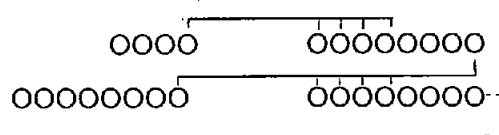
1.2.3 กลอนดอกสร้อย

กลอนดอกสร้อย ในหนึ่งบทนิยมแต่งเพียง 4 คำกลอน ถึง 8 คำกลอน แต่โดยทั่วไปที่พบบ่อยจะเป็น 4 คำกลอน (หรือ 8 วรรค) ถ้านำกลอนดอกสร้อยไปใช้ชมโฉมในกลอนบทละครอาจใช้ได้เกินกว่า 8 คำกลอน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเนื้อความที่ต้องการพรรณนาวรรคหนึ่งๆ ใช้คำได้ตั้งแต่ 6 – 8 คำ วรรคขึ้นต้นบทจะใช้คำ 4 คำคือ เอาคำ 2 คำมาเป็นตัวตั้ง แล้วเขียนคำหน้าซ้ำกัน 2 หน เอาคำว่า “เอ๋ย” มาแทรกในระหว่างกลาง เช่น ไก่เอ๋ยไก่แก้ว ฯลฯ ถ้าใช้ในบทละครจะใช้ “ อย” แทน “เอ๋ย” ก็ได้ และบางทีเพื่อให้สะดวกแก่ทำนองขับร้อง อาจใช้คำเพียง 2 คำ ในวรรคหน้าของกลอนบทละครได้ เช่น

ลูกรัก จงดูเยี่ยงพยัคฆ์โคร่งใหญ่

สำหรับการสัมผัสเหมือนกลอนสุภาพ เพราะในแต่ละวรรคใช้คำละกันอยู่แล้ว คำสุดท้ายของวรรคหน้า จึงอาจสัมผัสกับคำที่ 1 – 2 – 3 – 4 หรือบางที่ถึงคำที่ 5 คำใดคำหนึ่งของวรรคหลังได้ กลอนดอกสร้อยจะจบบทด้วยคำว่า “เอ๋ย”

แผนผัง

จากการศึกษาพบว่า บทร้อยกรองที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาประเภทกลอนดอกสร้อยจะพบตั้งแต่ชั้น ป.3 จนถึง ป.5 ส่วนชั้น ป.1 ป.2 และ ป.6 ไม่ปรากฏคำประพันธ์ประเภทนี้ ซึ่งเมื่อศึกษาแล้วพบรูปแบบฉันทลักษณ์ประเภทกลอนดอกสร้อยจำนวน 10 เรื่อง ส่วนใหญ่มีฉันทลักษณ์ตรงตามแบบแผนที่กล่าวมาข้างต้น เช่น

เด็กเอ๋ยเด็กน้อย

ความรู้เรายังด้อยเร่งศึกษา
เมื่อเติบโตใหญ่เราจะได้มีวิชา
เป็นเครื่องหาเลี้ยงชีพสำหรับตน
ได้ประโยชน์หลายสถานเพราะการเรียน
จงพากเพียรไปเถิดจะเกิดผล
ถึงลำบากตรากตรำก็จำทน
เกิดเป็นคนควรหมั่นขยันเอย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 1)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองข้างต้นพบว่า มีฉันทลักษณ์ตรงตามแบบแผน กำหนดที่ได้กล่าวมาแล้วคือ มีจำนวนคำ 6 – 8 คำในแต่ละวรรค ยกเว้นวรรคแรกบทที่ 1 มี 4 คำ โดยมีคำว่า “เอ๋ย” แทรกระหว่างกลางเป็นคำที่ 2 ได้แก่ “เด็กเอ๋ยเด็กน้อย” ส่วนการส่งสัมผัสตรงตามฉันทลักษณ์ เช่น บทที่ 1 คำสุดท้ายวรรคที่ 1 คือ คำว่า “น้อย” สัมผัสกับคำว่า “ด้อย” คำที่ 5 วรรคที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คือ “ชา” สัมผัสกับคำว่า “ชา” คำสุดท้ายวรรคที่ 3 และสัมผัสกับคำที่ 3 วรรคที่ 4 คือ คำว่า “หา” บทที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 1 คือ คำว่า “เรียน” สัมผัสกับคำว่า “เพียร” คำที่ 3 วรรคที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คือ คำว่า “ผล” สัมผัสกับ คำสุดท้ายวรรคที่ 3 คือ คำว่า “ทน” และสัมผัสกับคำว่า “คน” คำที่ 3 วรรคที่ 4 ส่วนการส่งสัมผัสระหว่างบทก็ถูกต้อง คือ คำสุดท้ายวรรคที่ 4 บทที่ 1 คือ คำว่า “ทน” สัมผัสกับคำว่า “ผล” คำสุดท้ายวรรคที่ 2 บทที่ 2

เรื่องสัมผัสในพบว่า จะมีความเหมือนและแตกต่างกับบทร้อยกรองรูปแบบอื่น ที่ศึกษามา คือ มีลักษณะของคำแทรกเคียง ไม่มีลักษณะของคำเคียง แต่มีสัมผัสในอีก ลักษณะหนึ่งเพิ่มมาคือ คำแทรกเอก สัมผัสในในลักษณะของคำแทรกเอก จะมีสัมผัสหนึ่งคู่ และมีคำอื่นคั่นกลางอยู่สองคำ (วราภรณ์ บำรุงกุล . 2542 : 26) คำแทรกเคียงที่พบได้แก่ บทที่ 2 วรรคที่ 1 คือ คำว่า “ถาน” สัมผัสกับคำว่า “การ” โดยมี คำว่า “เพราะ” คั่น วรรคที่ 2 คือ คำว่า “เกิด” สัมผัสกับคำว่า “เกิด” โดยมีคำว่า “จะ” คั่น วรรคที่ 3 คำว่า “ตรา” สัมผัสกับคำว่า “จำ” โดยมีคำว่า “ก็” คั่น วรรคที่ 4 คำว่า “หมั่น” สัมผัสกับคำว่า “(ห)ยัน” โดยมี “ข(ะ)” คั่น ส่วนสัมผัสในที่มีลักษณะของคำแทรกเอกพบเพียงคู่เดียว คือ บทที่ 1 วรรคที่ 3 คือ คำว่า “ใหญ่” สัมผัสกับคำว่า “ได้” โดยมีคำว่า “เรา” และคำว่า “จะ” คั่น

นอกจากนี้การลงท้ายบทก็ถูกต้องคือ ลงท้ายด้วยคำว่า “เอ๋ย ได้แก่
“เกิดเป็นคนควรหมั่นขยันเอย”

แทบใต้ฝ่าละอองธุลี

พร้อมเอ๋ยพร้อมเหล่า	ทั่วข้าเฝ้าจัดบุปผามาถวาย
ทั้งรูปแพเทียนแพแลเรียงราย	ลงน้อมถวายธูปดินทร์ปิ่นประชา
หวังพระเดชปกเกล้าข้าพระบาท	จิตหมายมาดกตัญญูชูปผา
ชูลีกรพร้อมอำมาตย์มาตยา	แทบใต้ฝ่าละอองธุลีภูมิเอ๋ย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 2)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองเรื่อง แทบใต้ฝ่าละอองธุลี พบว่า มีลักษณะตรงตามฉันทลักษณ์ที่กล่าวมาข้างต้น คือ จำนวนคำมี 6 – 8 คำในแต่ละวรรค วรรคแรกของบทที่ 1 มี 4 คำ โดยมีคำว่า “เอ๋ย” แทรกระหว่างกลางเป็นคำที่ 2 ซึ่งถือว่าไม่ผิดฉันทลักษณ์แม้ไม่ใช่คำว่า “เอ๋ย” ดังที่ วรรณกรรม บำรุงกุล (2542 : 167) ได้กล่าวไว้ว่า “ถ้าใช้ในบทละครจะใช้ “เอ๋ย” แทน “เอ๋ย” ก็ได้” ส่วนการส่งสัมผัสก็ถูกต้องตามฉันทลักษณ์ ได้แก่ บทที่ 1 คำสุดท้ายวรรคแรกคือ คำว่า “เหล่า” สัมผัสกับคำว่า “เฝ้า” คำที่ 3 วรรคที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คือ คำว่า “(ท)วาย” สัมผัสกับคำว่า “ราย” คำสุดท้ายวรรคที่ 3 และสัมผัสกับคำว่า “(ท)วาย” คำที่ 4 วรรคที่ 4 บทที่ 2 คำสุดท้ายวรรคแรกคือ คำว่า “บาท” สัมผัสกับคำว่า “มาด” คำที่ 3 วรรคที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คือ คำว่า “ผา” สัมผัสกับคำว่า “ยา” คำสุดท้ายวรรคที่ 3 และสัมผัสกับ คำที่ 3 วรรคที่ 4 คือ คำว่า “ฝ่า” เส้นสัมผัสระหว่างบทในเรื่องนี้ คือ คำสุดท้ายวรรคที่ 4 บทที่ 1 คือ คำว่า “ชา” สัมผัสกับคำว่า “ผา” คำสุดท้ายวรรคที่ 2 บทที่ 2

ส่วนสัมผัสในที่พบจะมีลักษณะของคำเคียงและคำแทรกเคียง ไม่มีลักษณะของคำแทรกเอก สัมผัสในที่ที่มีลักษณะของคำเคียง ได้แก่ บทที่ 1 วรรคที่ 2 คำว่า “ผา” สัมผัสกับ คำว่า “มา” วรรคที่ 3 คำว่า “แพ” สัมผัสกับคำว่า “แล” วรรคที่ 3 คำว่า “ดินทร์” สัมผัสกับคำว่า “ปิ่น” บทที่ 2 วรรคที่ 2 คำว่า “ญู” สัมผัสกับคำว่า “ชู” วรรคที่ 3 คำว่า “มาตย์” สัมผัสกับคำว่า “มาด” ส่วนคำแทรกเคียงจะพบ 2 แห่งคือ บทที่ 2 วรรคที่ 1 คำว่า “เดช” สัมผัสกับคำว่า “เกล้า” โดยมีคำว่า “ปก” คั่น วรรคที่ 4 คำว่า “ลี” สัมผัสกับคำว่า “มี” โดยมี “ภู” คั่น

นอกจากนี้คำลงท้ายก็ถูกต้องคือลงท้ายด้วยคำว่า “เอ๋ย”

1.2.4 กลอนขับร้อง

กลอนขับร้องคือกลอนที่แต่งขึ้นใช้สำหรับขับร้อง หรือส่งเข้ากับเครื่องดนตรี ปี่พาทย์จึงมีชื่อของทำนองเพลงกำกับอยู่ด้วย เพื่อให้ผู้ร้องและปี่พาทย์ใช้ทำนองได้ถูกต้อง ชื่อทำนองเพลงจะใส่ไว้ทางด้านซ้ายของบทร้อง โดยใส่ไว้ก่อนบอกร้อง ทำนองที่พบโดยทั่วไป ได้แก่ สมิงทอง สามไม้ ปีนตลิ่ง ชมตลาด ลีลากระทุ่ม เข็ดนอก นาคเกี้ยว เทพทอง เขมร ไทรโยค นอกจาก พราหมณ์ดีดน้ำเต้า ฯลฯ กลอนขับร้องส่วนใหญ่จะตัดตอนหรือดัดแปลงมาจากวรรณคดีต่าง ๆ (วรรณกรรม บำรุงกุล . 2542 : 168)

ส่วนฉันทลักษณ์ของร้อยกรองประเภทนี้จะเหมือนกลอนสุภาพจะต่างตรงที่กลอนขับร้องแต่งขึ้นเพื่อขับร้องและทำนองก็ต้องหัดกับผู้รู้ ซึ่งตรงกับคำกล่าวของพรทิพย์แพ่งสุด (2544 : 241) ที่ว่า “กลอนขับร้อง ก็คือ กลอนสุภาพนั่นเอง แต่แต่งขึ้นเพื่อใช้ขับร้องหรือร้องส่งให้เข้ากับเครื่องดนตรีประเภท.....แผนผังนั้นดูได้จากกลอนสุภาพแต่ทำนองนั้นต้องฝึกหัดกับผู้รู้เป็นพิเศษ”

จากการศึกษาพบบทร้อยกรองประเภทกลอนสุภาพในหนังสือเรียนภาษาไทย ชั้น ป.6 จำนวน 2 เรื่องคือ บทละครเรื่อง พระร่วง และบทละครดึกดำบรรพ์เรื่อง อิเหนา ซึ่งทั้ง 2 เรื่องมีฉันทลักษณ์ตรงตามแบบแผนที่กล่าวมาข้างต้น เช่น

บทละครเรื่อง พระร่วง

(1)	อันพวกเราชาวละโว้ลูกผู้ชาย
ทำนว่าไรเราไซร์ก็เห็นดี
หลายปีมาเป็นข้าเจ้ากรุงขอม
ยิ่งนึกยิ่งแสนจะแค้นใจ
จนพระร่วงปลุกไทยจึงใจกล้า
ไม่ขอยอมพ่ายแพ้แก่อ้ายยักษ์ | ล้วนจงรักเจ้านายอย่างเต็มที่
ยอมสละชีวีเพื่อรับใช้
ต้องยินยอมสารพัดขัดไม่ได้
เกิดเป็นไทยต้องเป็นทาสอนาถนักร
ทะนงทำอ้ายขอมอัปลักษณ์
ขอต่อสู้ให้ประจักษ์จริงสักครา |
|-----|---|---|

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 106)

(2)

บทร้อง – พระร่วง

(แหกมอญ)

ชะรอยกุศลหนหลัง

ยังตามชดเชยคู่ข้า

จึงได้เดินทางรอดปลอดภัย

กระทั่งถึงมหาธานี

ได้เอาธงชัยพระอรหันต์

มากะพัดฟุ้งอยู่เป็นสุขี

ถึงแม้ขอมตามมาถึงที่นี่

บางทีจะไม่กล้าทำร้าย

เพราะเป็นชีบานาสงฆ์

จะมาปลงชีวันกันง่าย ๆ

ชาวบุรีคงเห็นเป็นโทษร้าย

เหมือนทำลายศาสนาถาดด

(สร้อยเพลง)

แต่คิดถึงเวียงละโว้ไอร้อนจิต

ศึกจะตีตราษฎร์เดือดร้อนหมด

ฤจะรอดเพราะขอมมันยอมมงด

และมีวสะกดรอยดู
ถ้ามันยกเข้าตีเมือง
ก็จะนำแค้นเคืองมากอยู่
ชาวเวียงจะเห็นว่าตัวกู
จู่หนีเพราะขลาดอนาใจ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 109 – 110)

(3)

บทร้อง - โต้ตอบ

(เป็นดั่งนอก)

นายบุญ ระยำมึงหรือมั่งช่างพูดหนักน้อยหรือ
อ้ายขอมมิ่งไซ่สือ อ้ายชาติผี !
มิ่งไม่รู้ว่ามีคิดอย่างไรมี
กัมหัวมากูจะตีสอนมิ่งไว้ !

เดโช อ๊ะ พุทโธ่ ฉันใดใส่ความว่า
ข้าเป็นขอมพาลาที่ไหนได้
ถ้าแลดูคงเห็นข้าเป็นไทย
อยู่ที่ในละโว้มาช้านาน

นายมี โอ้โฮ ! โอ้โฮ ! โโกหกแท้
อ้ายขอมแก่พูดจาวอย่างหน้าด้าน
กูจะบอกอ้ายชาติเดรัจฉาน
ให้รู้การณตามจริงทุกสิ่งไป
กูนี้เป็นทนายคนสนิท
รับใช้ชีวิตพระร่วงผู้เป็นใหญ่
มิ่งอย่ามาโยโสโกหกให้
กูนี้เกิดขัดใจตีมิ่งตาย

เดโช อนิจจา ! ฉันใดไม่เชื่อฉัน
จะเอาแต่ตีรันกันง่าย ๆ
เสียแรงฉันต่อร่างและอย่างกาย
เดินมาเฝ้าเจ้านายด้วยใจรัก

นายบุญ จะเท็จจริงอย่างไรได้เห็นกัน
พวกเราคั่นตัวมันให้ประจักษ์

ลูกคู่ **เฮ้ย ๆ เฮ้ย ๆ ! ฮาไฮ้ !**

(พวกศิษย์คั่นได้มิดกับท่อยาพิษท่อ 1)

นายบุญ มิ่งเตรียมมาพร้อมไว้ อ้ายใจยักษ์
โทษของมิ่งผิดหนักประจักษ์ตา !

ลูกคู่ **เฮ้ย ๆ เฮ้ย ๆ ! ฮาไฮ้ !**

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 113 – 114)

(4)

บทร้อง – สลับกัน
(สวสมเด็จ)

มหาราชครู ท่านช่างดีแท้ ๆ เจ้าประคุณ
ชาวสุโขทัย นำนियมขมบุญขององค์ท่าน
ชาวละโว้ *เออน่ารีนรมย์ เขาแสนนิยม พ่อเจ้าเอย*
มหาราชครู อันอ้ายขอมทะนงมันจงผลาญ
ชาวสุโขทัย ท่านยังไม่เอาชีวิตมัน
ชาวละโว้ *เออน่าพอใจ เขาชมเสียใหญ่ พ่อเจ้าเอย*
มหาราชครู ไม่มีพยาบาลและจองเวร
ชาวสุโขทัย เห็นท่านดีจริงเป็นแม่นมั่น
ชาวละโว้ *เออพูดถูกจริง ท่านดีทุกสิ่ง พ่อเจ้าเอย*
มหาราชครู นำรักนำใครใจดีครั้น
ชาวสุโขทัย เธอเที่ยงตรงทรงธรรมนำเปรมปรีดี
ชาวละโว้ *เออพูดถูกดีชมบารมีพ่อเจ้าเอย*

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 120)

(5)

บทร้อง – หลวงเมืองกับมหาราชครู
(ชมตลาด)

หลวงเมือง ดุรราชครูผู้มีวัย
ทั้งขุนนางน้อยใหญ่ฟังข้าก่อน
ท่านจะเชิญพระร่วงเป็นพุทธ
ครอบครองนครสุโขทัย
อันชาวละโว้พารา
ที่จะให้คิดหาพ่อเมืองใหม่
ยังไม่แลเห็นว่าบุคคลใด
จะได้เหมือนพระร่วงองค์นี้
(ยานี้)

มหาราชครู ที่ท่านได้กล่าวมาข้าเห็นจิต
แต่ต้องคิดรอบคอบจึงควรที่
สุโขทัยเป็นมหาธานี
ควรเป็นที่ประทับแห่งนครี
ส่วนเมืองละโว้ควรมารวม
ร่วมอาณาจักรจะสถิต
มั่นคงเพราะองค์พระบพิตร
จะแผ่ฤทธิ์ปกครองป้องกัน
(ร่ายนอก)

หลวงเมือง จริงอยู่คิดดูตามท่านว่า

เวียงของข้าจะเป็นด่านแห่งเขตขัณฑ์
ชาวไทยไพร่ฟ้าประชานันต์
จะรวมกันปีกแผ่นแน่นต่อไป

(ร่ายใน)

มหाराชครู

การที่เราปรองดองกันเช่นนี้
เราทั้งหลายยินดีหาหน่อยไม่
ควรทูลเชิญวันนี้ดีเป็นไร
จะเป็นที่.เปรมใจปวงประชา

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 121 – 122)

จากตัวอย่างบทละครร้องเรื่องพระร่วง พบว่า ฉันทลักษณ์ของบทร้อยกรอง
เป็นไปตามแบบแผนที่กล่าวมาข้างต้นคือ เป็นกลอนที่แต่งเพื่อการขับร้อง มีชื่อของทำนองเพลง
กำกับในแต่ละตอน ทำนองเพลงที่ศึกษาพบในเรื่องนี้ได้แก่ แขกมอญ ขอมกล่อมลูก
ขึ้นพลับพลา กำปอ ทะเลบัว ปืนตลิ่งนอก สามไม้ใน บรรเทศ เย้ย สมิงทองมอญ ลิงโลด
ธรณีร้องไห้ แมลงวันทอง ลาวสมเด็จ พรหมณ์เข้าโบสถ์ ชมตลาด ยานี่ ร่ายนอก ร่ายใน
บุล่ง ครอบจักรวาล คลื่นกระทบฝั่ง พัดชา เหาะ เช่น

บทร้อง – พระร่วง

(แยกมอญ)

ชะรอยกุดลนหลัง
ยังตามชดเชยดูข้า
จึงได้เดินทางรอดปลอดภัย
กระทั่งถึงมหาธานี

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 110)

บทร้อง – เดโช

(ขอมกล่อมลูก)

ประทานโทษโปรดด้วยเถิดเจ้าข้า
ข้ามาหาพระร่วงผู้เป็นใหญ่
ดูข้านี้เป็นคนไทย
มาไกลจากละโว้ธานี

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 111)

บทร้อง – พระร่วง
(ชื่นพลับพลา)
(พุดป้อง) เอ๊ะ ! ขายนี้นานาหลากจิต
ยิ่งคิดยิ่งออกน่าสงสัย
บุรุษนี้อ้างตนว่าคนไทย
แต่ใจนพุดแกว่งแปร่งทำนอง
ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 111)

บทร้อง – ไต้ตอบ
(ปีนดิ่งนอก)
นายบุญ ระยำมึงหรือมั่งช่างพุดนักร้องหรือ
อ้ายขอมมิ่งไซสือ อ้ายชาติผี !
มิ่งไม่รู้ว่ามีดีอย่างไรมี
กัมหัวมากูจะตีสอนมิ่งไว้ !
เดโช อ๊ะ พุทโธ่ ฉันทไตเสความว่า
ข้าเป็นขอมพาลาที่ไหนได้
ถ้าแลดูคงเห็นข้าเป็นไทย
อยู่ที่ในละโว้มาช้านาน
ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 113 - 114)

บทร้อง – เดโช
(ธรณีร้องไห้)
ได้ฟังข่าวคราวนี้เหมือนถูกสับ
อนิจจา ! ย่อยยับน่าใจหาย !
ครานี้แสนเจ็บแสนอาย
ต้องขอตายไม่อยู่ดูหน้าคน
ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 118)

ส่วนเรื่องจำนวนคำในแต่ละวรรคมี 6 – 9 คำ และการส่งสัมผัสในเรื่อง
ส่วนใหญ่ถูกต้องตามฉันทลักษณ์ เช่น ส่วนที่ 1 บทที่ 1 คำสุดท้ายวรรคแรก คือ คำว่า “ชาย”
สัมผัสกับคำว่า “นาย” คำที่ 5 วรรคที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คำว่า “ที่” สัมผัสกับคำว่า “ดี”

คำสุดท้ายวรรคที่ 3 และสัมผัสกับคำว่า “วี” คำที่ 5 วรรคที่ 4 บทที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 1 คือ คำว่า “ขอม” สัมผัสกับคำว่า “ขอม” คำที่ 3 วรรคที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คือ คำว่า “ได้” สัมผัสกับคำว่า “ใจ” คำสุดท้ายวรรคที่ 3 และสัมผัสกับคำว่า “ไทย” คำที่ 3 วรรคที่ 4 บทที่ 3

คำสุดท้ายวรรคแรกคือ คำว่า “กล้า” สัมผัสกับคำว่า “ทำ” แต่มีสัมผัสอยู่แห่งหนึ่งที่ไม่ตรงตามฉันทลักษณ์ คือ คำที่ 3 วรรคที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คือ คำว่า “ลักษณะ” สัมผัสกับคำว่า “ยักษ์” คำสุดท้ายวรรคที่ 3 และสัมผัสกับคำที่ 6 ของวรรคที่ 4 คือ คำว่า “จักร์” ซึ่งจากที่กล่าวข้างต้นแล้วว่า คำสุดท้ายของวรรคหน้าจะส่งสัมผัสมายังคำที่ 1 – 2 – 3 – 4 หรือ 5 ของวรรคหลังเท่านั้น ส่วนสัมผัสระหว่างบทนั้นถูกต้องตามฉันทลักษณ์ คือ คำสุดท้ายวรรคที่ 4 บทที่ 1 คือ คำว่า “ไซ้” สัมผัสกับคำว่า “ได้” คำสุดท้ายวรรคที่ 2 บทที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 4 บทที่ 2 คือ คำว่า “นัก” สัมผัสกับคำว่า “ลักษณะ” คำสุดท้ายวรรคที่ 2 บทที่ 3

เรื่องสัมผัสในพบว่า มีไม่สม่ำเสมอทุกวรรคแต่มีลักษณะของคำเคียงและคำแทรกเคียงสัมผัสในที่มีลักษณะของคำเคียงได้แก่ บทที่ 2 วรรคที่ 2 คำว่า “พัด” สัมผัสกับคำว่า “ขัด” บทที่ 3 วรรคที่ 3 คำว่า “แพ” สัมผัสกับคำว่า “แก” ส่วนคำแทรกเคียงได้แก่ บทที่ 1 วรรคที่ 3 คำว่า “ไร” สัมผัสกับคำว่า “ไซ้” โดยมีคำว่า “เรา” คั่นบทที่ 2 วรรคที่ 1 คำว่า “มา” สัมผัสกับคำว่า “ข้า” โดยมีคำว่า “เป็น” คั่น วรรคที่ 3 คำว่า “แสน” สัมผัสกับคำว่า “แค้น” โดยมีคำว่า “จะ” คั่น วรรคที่ 4 คำว่า “ทาส” สัมผัสกับคำว่า “(ห)นาถ” โดยมีคำว่า “อ(ะ)” คั่น บทที่ 3 วรรคที่ 1 คำว่า “ไทย” สัมผัสกับคำว่า “ใจ” โดยมีคำว่า “จึง” คั่น วรรคที่ 4 คำว่า “จักร์” สัมผัสกับคำว่า “สัก” โดยมีคำว่า “จริง” คั่น

นอกจากจะมีฉันทลักษณ์เหมือนกลอนสุภาพดังที่กล่าวมาแล้ว บางช่วงยังพบลักษณะเฉพาะของกลอนขับร้องคือ มีการแทรกบทสร้อยตามทำนองการร้องของแต่ละบท เช่น ส่วนที่ (3) ทำนองปิ่นดลิ่งนอกแทรกบทที่ลูกคู่ร้อง “เฮ้ย ๆ เฮ้ย ๆ ! ฮาไฮ !” ส่วนที่ (4) ทำนองลาวสมเด็จ บทที่ 1 แทรกบทที่ชาวละโว้ร้องว่า “เออน่ารีนรมย์ เขาแสนนิยม พ่อเจ้าเอย” ตอนจบบทที่ 1 แทรกบทที่ชาวละโว้ร้องว่า “เออน่าพอใจ เขาชมเสียใหญ่ พ่อเจ้าเอย” บทที่ 2 แทรกบทที่ชาวละโว้ร้องว่า “เออพูดถูกจริง ท่านดีทุกสิ่ง พ่อเจ้าเอย” ตอนจบบทที่ 2 แทรกบทที่ชาวละโว้ร้องว่า “เออพูดถูกดิชมบารมีพ่อเจ้าเอย” เป็นต้น บทแทรกที่ปรากฏมีลักษณะเป็นวรรคตอบรับของแต่ละช่วงของการร้อง ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่ามีความเหมาะสมกับทำนองและเนื้อหาของเรื่องที่น่าไปแทรก

จากการศึกษาบทละครเรื่อง พระร่วง นอกจากจะพบคำประพันธ์ประเภทกลอนขับร้องแล้วยังพบคำประพันธ์อีกประเภทหนึ่งในเรื่องนี้นั้นคือ กาพย์ยานี พบในบทร้องส่ง – หมูใหญ่ ในทำนองเหาะในตอนจบเรื่อง ซึ่งจะขอยกไปกล่าวในประเภทกาพย์ยานี โดยละเอียดต่อไป

- (1) บทละครดึกดำบรรพ์เรื่อง อิเหนา
ร้องสำแขกนกเอี้ยง
มะเดหี -	แม่ข้าจะได้ข้างไหนแน่	
บุษบา -		แม่ข้าจะได้ข้างไหนแน่
มะเดหี -	ให้ประจักษ์หักแท้งหนักหนา	
บุษบา -		ให้ประจักษ์หักแท้งหนักหนา
มะเดหี -	แม่จะได้ข้างระตุจรกา	
บุษบา -		แม่จะได้ข้างระตุจรกา
มะเดหี -	ให้เทียบพี่ยานันดับไป	
บุษบา -		ให้เทียบพี่ยานันดับไป
มะเดหี -	แม่จะได้ข้างอิเหนากุราป็น	
บุษบา -		แม่จะได้ข้างอิเหนากุราป็น
มะเดหี -	ให้รัศมีเพลิงนั้นแจ่มใส	
บุษบา -		ให้รัศมีเพลิงนั้นแจ่มใส
มะเดหี -	ให้เทียบจรกาดับทันใด	
บุษบา -		ให้เทียบจรกาดับทันใด
มะเดหี -	ขอให้เห็นประจักษ์ฉับพลัน	
บุษบา -		ขอให้เห็นประจักษ์ฉับพลัน
- (หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 160)
- (2) ร้องสำเชื้อ
บุษบา -	ซึ่งพระองค์ตรัสมาทั้งนี้	ข้าบาทยังมีความสงสัย
	ด้วยอิเหนามีได้ชอบใจ	จึงเกิดเหตุเภทภัยเป็นโกลา
	จินตะหราวาตีเป็นที่รัก	ไยจะร้างห่างหักมาดาหา
อิเหนา -	จินตะหราใช้วงศ์เทวา	อิเหนากับบุษบานารี
	วาสนาเขาเคยคู่กัน	ที่จะมีรักนั้นก็ใช้ที่
	บัดนี้ตามมาถึงคิริ	ก็เพราะมีใจแสนเสน่หานาง ฯ
- (หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 161)
- (3) ร้องสำแขกปัตตานีเข้าขอรับปีพาทย์
บุษบา -	อิเหนาหรือมาตามด้วยความรัก	ข้อนี้ไม่ประจักษ์ยังสงสัย
	ซึ่งมาจากหมันหย่าเวียงชัย	เพราะดาหามีภัยโคลคลา
	หวังจะช่วยรณรงค์สงคราม	มิใช่มีความเสน่หา
	นี้แวะมาไหว้พระปฏิมา	แล้วจะไปหมันหย่าธานี ฯ

ร้องลำสีนวล

อิเหนา - โฉมงาม ช่างซึกใช้ใต้ถามจูจี
 แม้มิเชื่อว่าจาพาที แต่น้อยยามาบูชาเรา ฯ
 (หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 162)

(4)

ร้องลำซับไม้บัณเฑาะว์

มะเดหวิ - พระเป็นเจ้า จงโปรดเกล้าให้แจ้งปัญหา
 ขอถวายประทีปบูชา (จุดเทียน)
 นี้เทียนนุษบานารี (ปักเทียน)
 นี้เทียนอิเหนานัดดา (ปักเทียน)
 นี้เทียนจรกากรุงศรี (ปักเทียน)
 เทียนทองทั้งสามเล่มนี้ ขอจงเป็นที่เสี่ยงทาย ฯ
 (หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 159)

จากตัวอย่างบทละครดึกดำบรรพ์เรื่อง อิเหนา พบว่า มีฉันทลักษณ์ตรงตามแบบแผนที่กล่าวมาข้างต้น คือ ส่วนใหญ่จำนวนคำมี 6 – 8 คำในแต่ละวรรค มีเพียง 2 แห่งที่มี 2 คำและ 3 คำคือ วรรคแรกในบทที่ “อิเหนา” กล่าวในทำนองลำสีนวล มี 2 คำ ได้แก่ “โฉมงาม” และ วรรคแรกในบทที่ “มะเดหวิ” กล่าวในทำนองลำซับไม้บัณเฑาะว์ มี 3 คำ ได้แก่ “พระเป็นเจ้า” ซึ่งไม่ถือว่าผิดฉันทลักษณ์ เพราะถือว่าให้เหมาะสมกับทำนองขับร้อง รวมทั้งตรงกับวราภรณ์ บำรุงกุล (2542 : 167) กล่าวว่า “ถ้าใช้ในบทละครจะใช้ “เอ๋ย” แทน “เอ๋ย” ก็ได้ และบางที่เพื่อให้สะดวกแก่ทำนองขับร้อง อาจใช้คำเพียง 2 คำ ในวรรคหน้าของกลอนบทละครได้” เพราะฉะนั้นจึงไม่ถือว่าผิดฉันทลักษณ์แต่อย่างใด ในเรื่องมีการบอกทำนองขับร้องเป็นช่วง ๆ ที่พบได้แก่ ร้องลำงูกินหาง ร้องลำซับไม้บัณเฑาะว์ ร้องลำแขก นกเอี้ยง ร้องลำครอบครัววาลรับปีพาทย์ ร้องรำ ร้องลำเชื้อ ร้องลำแขกปิดตานี้เข้าขอรับปีพาทย์ ร้องลำสีนวล ร้องลำนกจากรับปีพาทย์ เช่น

ร้องรำ

มะเดหวิ - เกิดมาไม่ได้ยินใครลือเล่า
 สี่พี่เลี้ยง - พระเป็นเจ้ากล่าวคำให้ประจักษ์
 มะเดหวิ - ชะรอยว่าบุญของลูกรัก
 สี่พี่เลี้ยง - ศักดิ์สิทธิ์นักเห็นแท้แน่กระไร
 (หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 161)

ร้องลำแขกปิดตานี้เข้าขอรับปีพาทย์

บุษบา - อิเหนาหรือมาตามด้วยความรัก ขอนี้ไม่ประจักษ์ยังสงสัย
 ซึ่งมาจากหมันหยางเวียงชัย เพราะดาหามีภัยไคลคลา

(2)

เจรจา

มะเดหวี - นี่ยังไงถึงได้ดูหมิ่นนัก องอาจราชศักดิ์หนักหนาเทียว แต่เราเป็นผู้ใหญ่
กำกับมายังกล้าทำได้ถึงเพียงนี้ อีกอ๊กหักหาญไม่คิดกลัว ถือตัวว่ามีศักดิ์ศรี
จะเกรงใจ ใครมั่งก็ไม่มี เห็นดีแล้วหรือยังงั้นะ

อิเหนา - ก็บูชาพระบิดาได้ยกให้ ลูกไม่ได้หมิ่นหรือยังว่า แต่ยังเยาว์เคยอยู่
ด้วยกันมา พระมารดากรู้อยู่ด้วยกัน หักหาญเอาไปให้ระดู สู้รักสู้รั้วที่จะ
อดกลั้น สู้ตายไม่เสียดายชีวิต จะทราบถึงทรงธรรมก็ตามที่เถอะ

ชลช

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 163)

ถ้าวางรูปแบบตามแผนผังกลอนจะได้ดังนี้

(1)

เจรจา

พระปฎิมาไม่ยกพาที
แม่ทูลเท่าไรก็ไม่ตอบถ้อย
ลูกรักจงกล่าววาจา

ดูซึ้นแนแม่บุษบา
ชะรอยบุญแม่น้อยเป็นหนักหนา
ให้เหมือนแม่ว่าน้อยเป็นไร

(2)

เจรจา

มะเดหวี - นี่ยังไงถึงดูหมิ่นนัก
แต่เราเป็นผู้ใหญ่กำกับมา
อีกอ๊กหักหาญไม่คิดกลัว
จะเกรงใจใครมั่งก็ไม่มี
อิเหนา - ก็บูชาพระบิดาได้ยกให้
แต่ยังเยาว์เคยอยู่ด้วยกันมา
หักหาญเอาไปให้ระดู
สู้ตายไม่เสียดายชีวิต

องอาจราชศักดิ์ หนักหนาเทียว
ยังกล้าทำได้ถึงเพียงนี้
ถือตัวว่ามีศักดิ์ศรี
เห็นดีแล้วหรือยังงั้นะ
ลูกไม่ได้หมิ่นหรือยังว่า
พระมารดากรู้อยู่ด้วยกัน
สู้รักสู้รั้วที่จะอดกลั้น
จะทราบถึงทรงธรรมก็ตามที่เถอะ

จากบทเจรจาข้างต้น เมื่อวางรูปแบบตามแผนผังกลอนขับร้องแล้วจะพบว่า
ส่วนใหญ่จะมีรูปแบบฉันทลักษณ์ตรงตามแบบแผน ส่วนที่ (1) การขึ้นต้นบทเจรจา เริ่มด้วย
วรรครอง (วรรคที่ 3) “พระปฎิมาไม่ยกพาที” จำนวนคำในแต่ละวรรคมี 6-8 คำ การส่งสัมผัสก็
ถูกต้อง คือ บทที่ 1 คำสุดท้ายวรรคที่ 3 คำว่า “ ที ” สัมผัสกับคำว่า “นี้” คำที่สามวรรคที่ 4
บทที่ 2 คำสุดท้ายวรรคแรกคำว่า “ถ้อย” สัมผัสกับคำว่า “รอย” คำที่ 2 วรรคที่ 2 คำสุดท้าย
วรรคที่ 2 คำว่า “หนา” สัมผัสกับคำว่า “จา” คำสุดท้ายวรรคที่ 3 และสัมผัสกับคำที่ 4 วรรคที่ 4
คำว่า “ว่า” ส่วนที่ 2 เป็นบทเจรจาระหว่างมะเดหวีและอิเหนา รูปแบบฉันทลักษณ์ส่วนใหญ่
ถูกต้องตามแบบแผน การขึ้นต้นบทเริ่มด้วยวรรคสดับ สัมผัสส่วนใหญ่ถูกต้อง แต่จะพบใน

บทเจรจาของมะเดหวิบทแรกเพียงแห่งเดียวที่มีการส่งสัมผัสไม่สม่ำเสมอทุกวรรค คือ บทที่ 1 คำสุดท้ายวรรคแรกคำว่า “นิก” สัมผัสกับคำว่า “ศักดิ์” คำที่ 5 วรรคที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 3 คำว่า “มา” สัมผัสกับคำว่า “กล้า” คำที่ 2 วรรคที่ 4 แต่ไม่มีการส่งสัมผัสในวรรคที่ 2 และวรรคที่ 3

จากการศึกษานอกจากจะพบลักษณะคำประพันธ์ประเภทกลอนขับร้องแล้ว ยังพบคำประพันธ์อีกประเภทที่ปรากฏตอนต้นเรื่องนั้น คือ เพลงเด็กเล่น ซึ่งจะขอยกไปกล่าวในหัวข้อ รูปแบบเพลงพื้นบ้านโดยละเอียดต่อไป

1.3 กลอนตลาด

กลอนตลาดคือ กลอนคละหรือกลอนผสมระหว่าง กลอน 6, 7, 8 และ 9 จึงทำให้แต่งได้ง่ายขึ้น นิยมใช้แต่งร้องแก้กัน จนได้ชื่อว่า กลอนตลาด (วราภรณ์ บำรุงกุล. 2542 :169)

รูปแบบกลอนตลาดที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ 1- ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ได้แก่ กลอนนิราศ และกลอนนิยาย (กลอนนิทาน) ซึ่งสามารถจำแนกได้ดังนี้

ตาราง 3 แสดงจำนวนบทย่อยกรอกรูปแบบฉันทลักษณ์ประเภทกลอนตลาด ในหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

ประเภท ชั้น, เล่ม	กลอนนิราศ	กลอนนิยาย
ป.1 เล่ม 1	-	-
ป.1 เล่ม 2	-	-
ป.2 เล่ม 1	-	-
ป.2 เล่ม 2	-	-
ป.3 เล่ม 1	-	-
ป.3 เล่ม 2	-	-
ป.4 เล่ม 1	1	1
ป.4 เล่ม 2	1	-
ป.5 เล่ม 1	1	-
ป.5 เล่ม 2	-	-
ป.6 เล่ม 1	-	-
ป.6 เล่ม 2	-	-
รวม	3	1

จากข้อมูลที่ปรากฏในตารางจะเห็นว่ารูปแบบกลอนตลาดที่มีมากที่สุดในตาราง คือ กลอนนิราศ ซึ่งมีจำนวน 3 เรื่อง ส่วนกลอนนิยาย (นิทาน) มีเพียง 1 เรื่อง กลอนนิราศจะปรากฏในชั้น ป.4 และ ป.5 ชั้น ป.1 , ป.2 , ป.3 และ ป.6 ไม่ปรากฏ ส่วนกลอนนิยาย (นิทาน) จะปรากฏในชั้น ป.4 เท่านั้น

รูปแบบฉันทลักษณ์ประเภทกลอนตลาด สามารถแยกเป็นประเด็นในการศึกษาได้ ดังนี้

1.3.1 กลอนนิราศ

กลอนนิราศมีลักษณะข้อบังคับเช่นเดียวกับกลอนเพลงยาวคือ จะขึ้นต้นบทแรกด้วย “วรรครับ (2)” แล้วตามด้วยวรรครอง วรรคส่ง หลังจากนั้นบทต่อไปจะมีครบทั้งสี่วรรคแต่ไปเท่าไรก็ได้ตามแต่เนื้อความที่กวีต้องการ เมื่อจะจบมักจบด้วย “วรรคส่ง (4)” คำสุดท้ายของบทคือ คำว่า “เอ๋ย” คำในวรรคหนึ่งๆ ใช้ได้ตั้งแต่ 7 – 9 คำ การส่งสัมผัสเหมือนกลอนสุภาพอื่นๆ แต่ในการพิจารณาว่าเป็นกลอนชนิดใด ให้พิจารณาเนื้อความเป็นหลัก กลอนเพลงยาวจะเป็นสรวลคร่ำครวญ พรรณนาถึงความรัก ความทุกข์ หึงหวง ตัดพ้อ แต่ละบทไม่สัวยาวนัก ส่วนกลอนนิราศเป็นการพรรณนาถึงคนรักที่ต้องจากกันไกล จึงมักคร่ำครวญยาวนาน โดยใช้ชื่อสถานที่ธรรมชาติที่ปรากฏตามเส้นทาง และกาลเวลามาประกอบการพรรณนานั้นด้วย (วราภรณ์ บำรุงกุล . 2542 : 170)

จากการศึกษาบทร้อยกรองที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยระดับประถมศึกษาศึกษานี้พบว่า จะปรากฏคำประพันธ์ประเภทกลอนนิราศจำนวน 3 เรื่องจะพบในชั้น ป.4 จำนวน 2 เรื่องและ ป.5 จำนวน 1 เรื่อง แต่ไม่ปรากฏในชั้น ป.1 , ป.2 , ป.3 และ ป.6 พบว่างานนิราศทั้ง 2 เรื่องล้วนเป็นงานของสุนทรภู่ ซึ่งอาจเป็นเพราะงานของสุนทรภู่เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายรวมทั้งสุนทรภู่ยังเป็นกวีที่นักเรียนระดับประถมศึกษาผู้จักดีมากกว่ากวีท่านอื่นๆ นอกจากนี้ยังพบว่าบทร้อยกรองส่วนใหญ่จะมีรูปแบบฉันทลักษณ์ตรงตามแบบแผนที่กำหนดข้างต้น

ตอนหนึ่งจากนิราศพระบาท

ถึงวังวัดเทียนถวายบ้านใหม่ข้าม	ก็รีบตามเรือที่นั่งมากกลางหน
ทุ่งละลิวทิวเมฆเป็นหมอกมน	สะพรั่งต้นตาลโตนดนาถครัน
เจ้าของตาลรักหวานขึ้นปิ่นต้น	ระวิงตมดินมือระมัดมัน
เหมือนคอบคนคำหวานรำคาญครัน	ถ้าปลั่งปลันเจ็บบอกเหมือนตกลด

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 1 : 210)

ตอนหนึ่งจากนิราศพระประธม

ถึงโพธิ์เตี้ยโพธิ์ต่ำเหมือนค่างกล่าว	แต่ไทรราวสามอ้อมเท่าพ้อมสาน
เป็นเรื่องราวเจ้าฟ้าพญาพาน	มาสังหารพญาทองคอบีดา

แล้วปลูกพระมหาโพธิ์บนโขดใหญ่
อันเท็จจริงสิ่งไรเป็นไกลดา

เผอญให้เตี้ยต่ำเพราะกรรมหนา
เขาเสามาพิกเกล้าให้เจ้าฟ้าง

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 2 : 160)

ตอนหนึ่งจากนิราศเมืองเพชร

ไอ้เอ็นดูบูไม่มีซึ่งศีระชะ
ไม่มีเลือดเชื้อดจะปะแต่มัน
มันเมียบอกลอกกราบไปคาบเหยื่อ
ระวังดูอยู่ประจำทุกคำเข้า

เท่าระกะค้อมโกงโมงโค้งขัน
เป็นเพศพันธุ์ไร้วัวเพราะมัวเมา
เอามาเผื่อภรรยาเมตตาเขา
อุตส่าห์เฝ้าฟุ่มฟักเพราะรักเมีย

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป. 5 เล่ม 1 : 19)

เรื่องที่ 1 การสอนการคบคนในนิราศพระบาท พบว่าจำนวนคำในวรรค 8-9 คำ และสัมผัสก็ตรงตามแบบแผนที่กล่าวมาข้างต้น คือ บทที่ 1 คำสุดท้ายวรรคที่ 1 คือ คำว่า “ข้าม” สัมผัสกับคำว่า “ตาม” คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คือคำว่า “หน” สัมผัสกับคำว่า “มน” คำสุดท้ายวรรคที่ 3 และสัมผัสกับคำว่า “ตัน” คำที่ 3 วรรคที่ 4 บทที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คือคำว่า “ตัน” สัมผัสกับคำว่า “ตน” คำที่ 3 วรรคที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คือคำว่า “มัน” สัมผัสกับคำว่า “ครัน” คำสุดท้ายวรรคที่ 3 และสัมผัสกับคำว่า “พลัน” คำที่ 3 วรรคที่ 4 ส่วนสัมผัสระหว่างบทคือ คำว่า “ครัน” คำสุดท้ายวรรคที่ 4 บทที่ 1 สัมผัสกับคำสุดท้ายวรรคที่ 2 บทที่ 2 คือคำว่า “มัน”

สัมผัสในที่พบในเรื่องนี้จะมีไม่สม่ำเสมอทุกวรรค มีลักษณะคำเคียงและคำแทรกเคียง สัมผัสในที่ที่มีลักษณะของคำเคียง จะมีเพียงวรรคเดียว คือ บทที่ 1 วรรคที่ 3 ได้แก่ คำว่า “ลิว” สัมผัสกับคำว่า “ทิว” ส่วนสัมผัสในที่ที่มีลักษณะของคำแทรกเคียงได้แก่ บทที่ 2 วรรคแรก คำว่า “ตาล” สัมผัสกับคำว่า “หวาน” โดยมีคำว่า “รัก” คั่น วรรคที่ 3 คำว่า “คำ” สัมผัสกับคำว่า “รา” โดยมีคำว่า “หวาน” คั่น วรรคที่ 4 คำว่า “อก” สัมผัสกับคำว่า “ตก” โดยมีคำว่า “เหมือน” คั่น

เรื่องที่ 2 ตำนานตำบลโพธิ์เตี้ย ในนิราศพระประธม พบว่าจำนวนคำในวรรคมี 8-9 คำ และสัมผัสก็ตรงตามแบบแผนที่กล่าวมาเช่นเดียวกัน คือ บทที่ 1 คำสุดท้ายวรรคแรก คำว่า “กล่าว” สัมผัสกับคำว่า “ราว” คำที่ 3 วรรคที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คำว่า “สาน” สัมผัสกับคำว่า “พาน” คำสุดท้ายวรรคที่ 3 และสัมผัสกับคำว่า “หาร” คำที่ 3 วรรคที่ 4 บทที่ 2 คำสุดท้ายวรรคแรก คำว่า “ใหญ่” สัมผัสกับคำว่า “ให้” คำที่ 3 วรรคที่ 2 คำสุดท้าย วรรคที่ 2 คำว่า “หนา” สัมผัสกับคำว่า “ดา” คำสุดท้ายวรรคที่ 3 และสัมผัสกับคำว่า “มา” คำที่ 3 วรรคที่ 4 และสัมผัสระหว่างบท คือ คำสุดท้ายวรรคที่ 4 บทที่ 1 คำว่า “ดา” สัมผัสกับคำว่า “หนา” คำสุดท้ายวรรคที่ 2 บทที่ 2

ส่วนสัมผัสในที่พบในเรื่องนี้ จะพบทั้งสัมผัสในที่ที่มีลักษณะของคำเคียงและ

คำแทรกเคียง เช่นเดียวกันคือ คำเคียง ได้แก่ บทที่ 1 วรรคที่ 4 คำว่า “กง” สัมผัสกับคำว่า “องค์” และบทที่ 2 วรรคที่ 3 คำว่า “จริง” สัมผัสกับคำว่า “สิ่ง” ส่วนลักษณะของคำแทรกเคียงได้แก่ บทที่ 1 วรรคที่ 1 คำว่า “ต่ำ” สัมผัสกับคำว่า “คำ” โดยมีคำว่า “เหมือน” คั่น วรรคที่ 2 คำว่า “อ้อม” สัมผัสกับคำว่า “พ้อม” โดยมีคำว่า “เท่า” คั่น วรรคที่ 3 คำว่า “ฟ้า” สัมผัสกับคำว่า “ญา” โดยมี “พะ”) คั่น บทที่ 2 วรรคที่ 2 คำว่า “ต่ำ” สัมผัสกับคำว่า “กรรม” โดยมีคำว่า “เพราะ” คั่น วรรคที่ 3 คำว่า “ไร” สัมผัสกับคำว่า “ไกล” โดยมีคำว่า “เป็น” คั่น วรรคที่ 4 คำว่า “เล่า” สัมผัสกับว่า “เจ้า” โดยมีคำว่า “ให้” คั่น นอกจากนี้ยังพบสัมผัสใน 2 คู่ติดกัน ซึ่งมีลักษณะแตกต่างตรงที่ คำทบเคียง มีลักษณะของคำทบเคียงติดกัน 2 คู่ แต่ที่ปรากฏมีลักษณะของคำทบเคียง 1 คู่ และ คำแทรกเคียง 1 คู่ วางติดกัน ได้แก่ “อันแท้จจริง สิ่งไรเป็นไกลตา ”

เรื่องที่ 3 การกล่าวถึงชีวิตของปู ในนิราศเมืองเพชร พบว่า จำนวนคำในวรรคมี วรรคละ 8-9 คำ และสัมผัสถูกต้องตามแบบแผนที่กล่าวมา คือ บทที่ 1 คำสุดท้ายวรรคแรก คำว่า “ชะ” สัมผัสกับ “กะ” คำที่ 3 วรรคที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คำว่า “ชั้น” สัมผัสกับคำว่า “มัน” คำสุดท้ายวรรคที่ 3 และสัมผัสกับคำว่า “พันธุ” คำที่ 3 วรรคที่ 4 บทที่ 2 คำสุดท้ายวรรคแรก คำว่า “เหยื่อ” สัมผัสกับคำว่า “เมื่อ” คำที่ 3 วรรคที่ 2 คำสุดท้าย วรรคที่ 2 คำว่า “เขา” สัมผัสกับ คำว่า “เข้า” คำสุดท้ายวรรคที่ 3 และสัมผัสกับคำที่ 3 วรรคที่ 4 คำว่า “เฝ้า” ส่วนสัมผัสระหว่างบท ได้แก่ คำสุดท้ายวรรคที่ 4 บทที่ 1 คำว่า “เมา” สัมผัสกับคำว่า “เขา” คำสุดท้ายวรรคที่ 2 บทที่ 2

สัมผัสในพบว่านอกจากจะมีลักษณะคำเคียง คำแทรกเคียง ยังพบคำเทียบเคียง และคำทบเคียง สัมผัสในที่มีลักษณะคำเคียง ได้แก่ บทที่ 1 วรรคแรก คำว่า “ดู” สัมผัสกับคำว่า “ปู” บทที่ 2 วรรคแรก คำว่า “ออก” สัมผัสกับคำว่า “ลอก” วรรคที่ 3 คำว่า “ดู” สัมผัสกับคำว่า “อยู่” ส่วน สัมผัสในที่มีลักษณะของคำแทรกเคียงได้แก่ บทที่ 1 วรรคแรก คำว่า “มี” สัมผัสกับคำว่า “ศรี” โดยมี คำว่า “ซึ่ง” คั่น วรรคที่ 4 คำว่า “ผิว” สัมผัสกับคำว่า “มัว” โดยมีคำว่า “เพราะ” คั่น บทที่ 2 วรรคแรก คำว่า “คราบ” สัมผัสกับคำว่า “คาบ” โดยมีคำว่า “ไป” คั่น วรรคที่ 2 คำว่า “ขา” สัมผัสกับ “ตา” โดยมี “เมต” คั่น

นอกจากนี้ยังพบสัมผัสในที่มีลักษณะของคำเทียบเคียงและคำทบเคียง คำเทียบเคียงเป็นสัมผัสในที่มีสัมผัสชิดกันสามตัว (วราภรณ์ บำรุงกุล . 2542 : 20) ได้แก่ บทที่ 1 วรรคที่ 2 คำว่า “โกง” สัมผัสกับ “โมง” และสัมผัสกับ “โคง” ซึ่งในที่นี้พบเพียงที่เดียว ส่วน คำทบเคียงเป็นสัมผัสในที่มีสัมผัสชิดกันสองคู่ ที่พบมีเพียงวรรคเดียวเช่นเดียวกัน คือ บทที่ 1 วรรคที่ 3 “ไม่มี เลือดเชือด จะ ปะแต่มัน ”

นอกจากนั้นจะพบลักษณะคล้ายคำทบเคียงเท่านั้น เช่น

“ มันเมียวออก ลอก คราบไปคาบ เหยื่อ ”

“ ถึงที่ ผิว ตัว ลอก พอ ออก คราบ ”

“ สงัด เหงา เปล่า เปลี่ยว เมื่อ เหลียว แล ”

โดยสัมผัสในคู่แรกเป็นคำเคียงและคู่ที่สองเป็นคำแทรกเคียง ซึ่งสัมผัสในที่มีลักษณะของคำทบเคียงสัมผัสในที่ชิดติดกันจะเป็นคำเคียงทั้งคู่

1.3.2 กลอนนิยาย (กลอนนิทาน)

กลอนนิยาย (กลอนนิทาน) เป็นการเล่านิทานหรือนิยายนั้นด้วยคำกลอน กฎการสัมผัสและจำนวนคำในวรรคเหมือนกลอนกละอื่น ๆ แต่มีวิธีขึ้นต้น 2 แบบคือ แบบแรก ขึ้นต้นด้วยวรรครับ (2) เหมือนกลอนเพลงยาว และกลอนนิราศ แบบที่สอง ขึ้นต้นด้วยวรรคสดับ (1) เหมือนกลอนอื่น ๆ โดยทั่วไป กลอนนิทานหรือกลอนนิยายนี้ มีความยาวเท่าใดก็ได้ แต่เมื่อจะจบเรื่องต้องใช้คำว่า “เอย” (วรรณกรรม บำรุงกุล . 2542 : 170)

จากการศึกษาพบคำประพันธ์ประเภทกลอนนิยาย (กลอนนิทาน) เพียง 1 เรื่อง คือ เรื่องพระอภัยมณี ที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทย ชั้น ป.4 เล่ม 1

เมื่อศึกษาแล้วพบว่า กลอนนิยาย (กลอนนิทาน) ที่ปรากฏนี้มีลักษณะตรงตามแบบกำหนดที่กล่าวมาข้างต้น เช่น

(1)	กุมารสุดสาครยอกรกราบ	น้ำตาอาบอุตสำหรับผืนสะอื้นให้
	ถือไม้เท้าก้าวมาศาลาลัย	สู้แข็งใจจงพระยาอาชาเดิน
	มาเจ้อมเขาเสาโคมเห็นโยมตื่น	ถอนสะอื้นอ้างว้างจะห่างเหิน
	นางเห็นลูกผูกขวาทาเจริญ	สำรวมเดินตั้งมหาสิทธาจารย์

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 1 : 193)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองข้างต้น ในแต่ละวรรคจำนวนคำมี 8-9 คำ และการส่งสัมผัสถูกต้องตามฉันทลักษณ์ คือ บทที่ 1 คำสุดท้ายวรรคแรกคือคำว่า “กราบ” สัมผัสกับคำว่า “อาบ” คำที่ 3 วรรคที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คำว่า “ให้” สัมผัสกับคำว่า “ลัย” คำสุดท้ายวรรคที่ 3 และสัมผัสกับคำที่ 3 วรรคที่ 4 คำว่า “ใจ” บทที่ 2 คำสุดท้ายวรรคแรกคำว่า “ตื่น” สัมผัสกับคำว่า “อื่น” คำที่ 3 วรรคที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คำว่า “เหิน” สัมผัสกับคำว่า “เจริญ” และสัมผัสกับคำว่า “เดิน” คำที่ 3 วรรคที่ 4

ส่วนสัมผัสระหว่างบท คือ คำสุดท้ายวรรคที่ 4 บทที่ 1 คำว่า “เดิน” สัมผัสกับคำว่า “เหิน” คำสุดท้ายวรรคที่ 2 บทที่ 2 สัมผัสในที่พบจะมีลักษณะของคำเคียง คำแทรกเคียง และคำเทียบเคียง สัมผัสในที่มีลักษณะของคำเคียง ได้แก่ บทที่ 1 วรรคที่ 3 คำว่า “เท้า” สัมผัสกับคำว่า “ก้าว” บทที่ 2 วรรคแรกคำว่า “เขา” สัมผัสกับคำว่า “เสา” วรรคที่ 3 คำว่า “ลูก” สัมผัสกับ

คำว่า “ผูก” ส่วนคำแทรกเคียงที่พบ ได้แก่ บทที่ 1 วรรคแรก คำว่า “คร” สัมผัสกับคำว่า “กร” โดยมี คำว่า “ยอ” คั่น วรรคที่ 2 คำว่า “ผืน” สัมผัสกับ “อัน” โดยมี “สะ” คั่น บทที่ 2 วรรคแรก คำว่า “โคม” สัมผัสกับคำว่า “โยม” โดยมี คำว่า “เห็น” คั่น วรรคที่ 2 คำว่า “ว่าง” สัมผัสกับคำว่า “ห่าง” โดยมี คำว่า “จะ” คั่น วรรคที่ 4 คำว่า “หา” สัมผัสกับคำว่า “ธา” โดยมี คำว่า “สิท” คั่น ส่วนสัมผัสในที่มี ลักษณะของคำเทียบเคียงที่มีสัมผัสชิดกันสามตัว (วราภรณ์ บำรุงกุล . 2542 : 26) จะพบเพียง 2 แห่ง คือ บทที่ 1 วรรคที่ 3 คำว่า “มา” สัมผัสกับ “ศา” และสัมผัสกับ “ลา” วรรคที่ 4 คำว่า “ยา” สัมผัสกับ “อา” และสัมผัสกับ “ซา”

(2)	สุดสาครวอนว่าอย่าปรารถนา	ถึงพานพบผีสาวกลางวิถี
	ไม้เท้าของป้องกันของฉันมี	ทั้งมาซีเขียวเพชรเกล็ดเป็นนิล
	อนึ่งเล่าเจ้าดาวิชชาล้ง	ได้สอนสั่งเสร็จจรสมอารมณ์ถวิล
	อย่าหวาดหวั่นพรันใจที่ไพริน	ถึงของกินก็พอเสาะตามเกาะเกี่ยว

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 1 : 195)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองข้างต้นพบว่า แต่ละวรรคมีจำนวนคำ 8-9 คำ และการส่งสัมผัสก็ตรงตามแบบแผนกำหนดข้างต้น ได้แก่ บทที่ 1 คำสุดท้ายวรรคแรก คำว่า “รก” สัมผัสกับ คำว่า “พบ” คำที่ 3 วรรคที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คำว่า “ถิ” สัมผัสกับ คำว่า “มี” คำสุดท้ายวรรคที่ 3 และสัมผัสกับ คำว่า “ซี” คำที่ 3 วรรคที่ 4 บทที่ 2 คำสุดท้ายวรรคแรก คำว่า “ขล้ง” สัมผัสกับ คำว่า “สั่ง” คำที่ 3 วรรคที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คำว่า “(ห)วิล” สัมผัสกับ คำว่า “ริน” คำสุดท้ายวรรคที่ 3 และสัมผัสกับ คำที่ 3 วรรคที่ 4 คำว่า “กิน”

ส่วนสัมผัสระหว่างบทได้แก่ คำสุดท้ายวรรคที่ 4 บทที่ 1 คำว่า “นิล” สัมผัสกับ คำว่า “(ห)วิล” คำสุดท้ายวรรคที่ 2 บทที่ 2

สัมผัสในที่พบจะมีลักษณะของคำเคียง คำแทรกเคียง และคำทบเคียง สัมผัสในที่มีลักษณะของคำเคียงได้แก่ บทที่ 1 วรรคที่ 2 คำว่า “สาบ” สัมผัสกับ คำว่า “กลาง” วรรคที่ 3 คำว่า “ของ” สัมผัสกับ คำว่า “ป้อง” วรรคที่ 4 คำว่า “เพชร” สัมผัสกับ คำว่า “เกล็ด” บทที่ 2 วรรคแรก คำว่า “เล่า” สัมผัสกับ คำว่า “เจ้า” วรรคที่ 3 คำว่า “หวั่น” สัมผัสกับ คำว่า “พรัน” สัมผัสในที่มีลักษณะของ คำแทรกเคียงได้แก่ บทที่ 1 วรรคที่ 3 คำว่า “กิน” สัมผัสกับ คำว่า “ฉัน” โดยมี คำว่า “ของ” คั่น บทที่ 2 วรรคแรก คำว่า “ตา” สัมผัสกับ “ซา” โดยมี “วิ” คั่น วรรคที่ 2 คำว่า “สม” สัมผัสกับ “รมณ์” โดยมี “อา” คั่น วรรคที่ 3 คำว่า “ใจ” สัมผัสกับ “ไพ” โดยมี คำว่า “ที่” คั่น วรรคที่ 4 คำว่า “เสาะ” สัมผัสกับ คำว่า “เกาะ” โดยมี คำว่า “ตาม” คั่น ส่วนสัมผัสในที่มีลักษณะของคำทบเคียงจะพบ 1 แห่ง คือ บทที่ 1 วรรคแรก คำว่า “คร” สัมผัสกับ คำว่า “วอน” และ คำว่า “ว่า” สัมผัสกับ คำว่า “อย่า”

นอกจากนี้การขึ้นต้นกลอนนิยาย (กลอนนิทาน) ก็ตรงตามแบบแผนข้างต้น ซึ่ง

ตรงกับแบบที่สองคือ ขึ้นต้นด้วยวรรคดับ (1) เหมือนกลอนอื่น ๆ ทั่วไป

“ กุมารสูตรสครอยกรกราย
 ถือไม้เท้าก้าวมาศาลาลัย

น้ำตาอาบอุตสาห์ผืนสะอื้นไห้
 สู้แข่งใจจงพระยาอาชาเดิน ”

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 1 : 193)

2. กภาพยี่ เป็นคำประพันธ์หรือคำร้อยกรองประเภทหนึ่ง ซึ่งบังคับคณะ พยางค์ และสัมผัส เป็นร้อยกรองที่คล้ายกับฉันทลักษณ์มากที่สุดต่างกันที่ฉันทลักษณ์บังคับครุ ลหุ แต่กภาพยี่ไม่ได้บังคับ (วราภรณ์ บำรุงกุล . 2542 : 82) ซึ่งสามารถจำแนกเป็นตารางได้ดังนี้

ตาราง 4 แสดงจำนวนบทร้อยกรองรูปแบบฉันทลักษณ์ประเภทกภาพยี่ในหนังสือเรียนภาษาไทย
 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

ประเภท ชั้น, เล่ม	กภาพยี่ยานี	กภาพยี่ฉบั้ง	กภาพยี่สุรางคนางค์	กภาพยี่ห่อโคลง
ป.1 เล่ม 1	4	-	-	-
ป.1 เล่ม 2	4	-	-	-
ป.2 เล่ม 1	5	-	-	-
ป.2 เล่ม 2	5	-	-	-
ป.3 เล่ม 1	1	-	3	-
ป.3 เล่ม 2	2	2	-	-
ป.4 เล่ม 1	2	-	-	-
ป.4 เล่ม 2	1	-	1	-
ป.5 เล่ม 1	2	1	2	1
ป.5 เล่ม 2	-	-	-	-
ป.6 เล่ม 1	1	1	2	-
ป.6 เล่ม 2	1	1	1	1
รวม	28	5	9	2

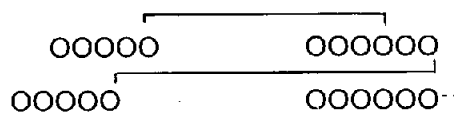
จากข้อมูลที่ปรากฏในตารางจะเห็นว่า กภาพยี่ยานี จะมีจำนวนมากที่สุดคือ 28 เรื่อง รองลงมาคือ กภาพยี่สุรางคนางค์จำนวน 9 เรื่อง กภาพยี่ฉบั้งจำนวน 5 เรื่อง และกภาพยี่ห่อโคลงจำนวน 2 เรื่อง กภาพยี่ยานีจะพบทุกชั้นตั้งแต่ชั้น ป. 1 – ป. 6 กภาพยี่ฉบั้งจะพบในชั้น ป. 3, ป. 5 และ ป. 6 ส่วน ป. 1, ป. 2 และ ป. 4 จะไม่พบกภาพยี่สุรางคนางค์ จะพบตั้งแต่ ป.3 – ป.6 และสุดท้าย

ภาพยี่ห้อโคลงจะพบตั้งแต่ ป. 5 – ป. 6 เท่านั้น

2.1 ภาพยี่ห้อ

ภาพยี่ห้อ 11 นี้ ในหนึ่งบทมี 2 บาท เรียกบาทเอกและบาทโท แต่ละบาทมี 2 วรรค วรรคหน้ามี 5 คำ วรรคหลังมี 6 คำ รวมในหนึ่งบาทมี 11 คำ (การเรียกลำน้ํา 11 จึงมาจากจํานวนคำในหนึ่งบาทนั่นเอง) การสัมผัสกำหนดให้คำสุดท้ายวรรคหน้าของบาทเอกสัมผัสกับคำที่ 3 วรรคหลังของบาทเอก และคำสุดท้ายของบาทเอกนั้น ก็สัมผัสกับคำสุดท้ายวรรคหน้าของบาทโท หากต้องการแต่งบทต่อไป ก็ให้ร้อยสัมผัสจากคำสุดท้ายของบทไปยังคำสุดท้ายของบาทเอกในบทถัดไป (วราภรณ์ บํารุงกุล . 2542 : 100)

แผนผัง

จากการศึกษาบทร้อยกรองประเภทภาพยี่ห้อ 11 ที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีจํานวน 28 เรื่อง ส่วนใหญ่เป็นบทร้อยกรองที่ใช้รูปแบบฉันทลักษณ์ประเภทภาพยี่ห้อตรงตามแบบแผนและเกณฑ์กำหนดของบทร้อยกรองที่กล่าวมาข้างต้น เช่น

ตาใบ ตาชู

อีกามาไวไว	ดูปุไปใรูปู
ตาใบพาดาชู	มาดูปุ ดูอีกา
ลูกหมามีตาโต	กาโมโหดิลูกหมา
ลูกหมาไปหาดา	ตาไถนาตาใจดี

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.1 เล่ม 1 : 27)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองข้างต้นพบว่า รูปแบบฉันทลักษณ์ตรงตามแบบแผนที่กำหนดมาข้างต้น คือ ในวรรคหน้ามี 5 คำ วรรคหลังมี 6 คำ และการส่งสัมผัสก็ถูกต้องตรงตามแบบแผนกำหนด ได้แก่ บทที่ 1 คำสุดท้ายวรรคแรกคำว่า “ไว” สัมผัสกับคำว่า “ไป” คำที่ 3 วรรคที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คำว่า “ปุ” สัมผัสกับ คำว่า “ชู” คำสุดท้ายวรรคที่ 3 บทที่ 2 คำสุดท้ายวรรคแรก คำว่า “โต” สัมผัสกับคำว่า “โ” คำที่ 3 วรรคที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คำว่า “หมา” สัมผัสกับคำว่า “ดา” คำสุดท้ายวรรคที่ 3 นอกจากนี้ยังพบการส่งสัมผัสระหว่างวรรคที่ 3 และวรรคที่ 4 ทั้ง 2 บท คือ บทที่ 1 คำสุดท้ายวรรคที่ 3 คำว่า “ชู” สัมผัสกับคำว่า “ปุ” คำที่ 3 วรรคที่ 4 บทที่ 2 คำว่า “ดา” คำสุดท้ายวรรคที่ 3 สัมผัสกับคำที่ 3 วรรคที่ 4 คำว่า “นา” ส่วนสัมผัสระหว่างบท คือ คำสุดท้ายวรรคที่ 4 บทที่ 1 คำว่า “กา” สัมผัสกับคำว่า “หมา” คำสุดท้ายวรรคที่ 2 บทที่ 2

หนูฉวี

คุณตาไปตลาด	แกชยาดข้ามถนน
ขยับเขยักตน	หกล้มจนถลาถลัน
หนูฉวีเด็กฉลาด	ไปตลาดขมิขมัน
เห็นตาขณะนั้น	รีบถลันช่วยเร็วไว
คุณตาว่าหนูจ๋า	เดี๋ยวแม่ว่าเถลไถล
ไปเกิดตาขอบใจ	ขนมนี้ให้หนูคนดี

หนูฉวีคนขยัน	ทุกทุกวันทำหน้าที่
น้ำใจก็อารี	เด็กเช่นนี้ฉลาดเฉลียว

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.2 เล่ม 1 : 79)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองข้างต้น พบว่ามีรูปแบบฉันทลักษณ์ไม่ตรงตามแบบแผนดังที่
ได้กล่าวมาแล้ว คือ วรรคหน้ามี 5 คำ วรรคหลังจะมี 7 คำ (พยางค์) ซึ่งวรรคหลังที่มี 7 คำ ส่วนใหญ่
จะเป็นการออกเสียงให้ครบพยางค์ของคำที่ออกเสียงแบบอักษรนำ ได้แก่ ถลาถลัน, ขมิขมัน,
เถลไถล, ฉลาดเฉลียว ส่วนการส่งสัมผัสนั้นถูกต้องได้แก่ บทที่ 1 คำสุดท้ายวรรคหน้า คำว่า
“(ห)ลาด” สัมผัสกับคำว่า “(ห)ยาด” คำที่ 3 วรรคที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คำว่า “(ห)นน” สัมผัสกับ
คำว่า “ตน” คำสุดท้ายวรรคที่ 3 บทที่ 2 คำสุดท้ายวรรคแรก คำว่า “(ห)ลาด” สัมผัสกับคำว่า
“(ห)ลาด” คำที่ 3 วรรคที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คำว่า “(ห)มัน” สัมผัสกับคำว่า “นั้น” คำสุดท้าย
วรรคที่ 3 และเป็นเช่นนี้จนครบทุกบท นอกจากนี้ยังมีการส่งสัมผัสระหว่างวรรคที่ 3 และวรรคที่ 4
ในทุกบท คือ

บทที่ 1 คำสุดท้ายวรรคที่ 3 คำว่า “ตน” สัมผัสกับคำว่า “จน” คำที่ 3 วรรคที่ 4

บทที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 3 คำว่า “นั้น” สัมผัสกับคำว่า “(ห)ลัน” คำที่ 3 วรรคที่ 4

บทที่ 3 คำสุดท้ายวรรคที่ 3 คำว่า “ใจ” สัมผัสกับคำว่า “ให้” คำที่ 4 วรรคที่ 4

บทที่ 4 คำสุดท้ายวรรคที่ 3 คำว่า “รี” สัมผัสกับคำว่า “นี้” คำที่ 3 วรรคที่ 4

ซึ่งการเพิ่มสัมผัสระหว่างวรรคที่ 3 และวรรคที่ 4 ทำให้กาพย์ยานีมีความไพเราะมากขึ้น
ดังที่พัฒนา ณ นคร (2526 : 14) กล่าวไว้ว่า กวีอาจเพิ่มความไพเราะของกาพย์ยานี ด้วยการสัมผัส
ระหว่างวรรคที่ 3 กับวรรคที่ 4 ส่วนการส่งสัมผัสระหว่างบท ได้แก่ คำสุดท้ายวรรคที่ 4 บทที่ 1
คำว่า “(ห)ลัน” สัมผัสกับคำว่า “(ห)มัน” คำสุดท้ายวรรคที่ 2 บทที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 4 บทที่ 2
คำว่า “ไว” สัมผัสกับคำว่า “ไ(ห)ล” คำสุดท้ายวรรคที่ 2 บทที่ 3 คำสุดท้ายวรรคที่ 4 บทที่ 3 คำว่า
“ดี” สัมผัสกับคำว่า “ที่” คำสุดท้ายวรรคที่ 2 บทที่ 4

ตอนหนึ่งจากเรื่อง ไชยเชษฐ์ ตอน ไชยเชษฐ์ พบพระนารายณ์ธิเบศร์	
โพธิสัตว์จึงโลมเล่า	ว่าพรานเฒ่าอย่ามุ่มมาม
กูไซรีไม่วาม	กูจักถามให้แจ้งใจ
กวางมิ่งไวดำ	กลัวเป็นกรรมดูสืบไป
เพราะคลุมผ้าเหลืองไว้	กูแคลงใจไม่บังควร

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 2 : 104)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองข้างต้น รูปแบบฉันทลักษณ์ที่พบส่วนใหญ่ตรงตามแบบแผนที่กำหนดมาข้างต้น คือ จำนวนคำวรรคหน้ามี 5 คำ วรรคหลังมี 6 คำ จะมีเพียงแห่งเดียว ที่ไม่ตรงตามฉันทลักษณ์ดังกล่าว คือ วรรคแรกบทที่ 1 “โพธิสัตว์จึงโลมเล่า” มี 6 คำ ซึ่งตามรูปแบบควรมี 5 คำ ซึ่งจำนวนคำที่เพิ่มน่าจะเกิดจากการรักษาคำและความของเรื่อง

ส่วนการสัมผัสในบทร้อยกรองนั้นถูกต้องตามรูปแบบฉันทลักษณ์ ได้แก่ บทที่ 1 คำสุดท้ายวรรคแรก คำว่า “เล่า” สัมผัสกับคำว่า “เฒ่า” คำที่ 3 วรรคที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คำว่า “มาม” สัมผัสกับคำว่า “วาม” คำสุดท้ายวรรคที่ 3 บทที่ 2 คำสุดท้ายวรรคแรก คำว่า “ดำ” สัมผัสกับคำว่า “กรรม” คำที่ 3 วรรคที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คำว่า “ไป” สัมผัสกับคำว่า “ไว้” คำสุดท้ายวรรคที่ 3 ส่วนสัมผัสระหว่างวรรคที่ 3 และวรรคที่ 4 จะพบทั้ง 2 บท คือ บทที่ 1 คำสุดท้ายวรรคที่ 3 คำว่า “งาม” สัมผัสกับคำว่า “ถาม” คำที่ 3 วรรคที่ 4 และบทที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 3 คำว่า “ไว้” สัมผัสกับคำว่า “ใจ” คำที่ 3 วรรคที่ 4 สัมผัสระหว่างบทได้แก่ คำสุดท้ายวรรคที่ 4 บทที่ 1 คำว่า “ใจ” สัมผัสกับคำว่า “ไป” คำสุดท้ายวรรคที่ 2 บทที่ 2

จากเรื่อง พระมัลลยกลอนสวด

ผู้ใดดีพ่อแม่	ปู้ย่าแก่แลตายาย
ตีดำสงฆ์ทั้งหลาย	ตีภิกขุแลเจ้าเณร
ผู้นั้นครั้นตายไป	ด้วยบาปกรรมนายเวร
บาปดีแม่ตีเจ้าเณร	ให้ล้มลุกเป็นนรินทร์

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 185)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองข้างต้น เป็นคำประพันธ์ประเภทกาพย์ยานีที่ปรากฏในกลอนสวด การเว้นจังหวะในการอ่าน จึงเป็นไปตามลักษณะจังหวะของทำนองสวด ซึ่งกลอนสวดก็คือ คำประพันธ์ที่แต่งขึ้นสำหรับสวดเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า กลอนวัด รูปแบบฉันทลักษณ์นิยมแต่งก็เป็นกาพย์ทั้งสามชนิดคือ กาพย์ยานี กาพย์ฉับ และกาพย์สุรางคนางค์ แต่ไม่เคร่งครัดสัมผัสบังคับนักเพราะต้องการเนื้อความสำหรับสวดมากกว่า (วัฒนา ณ นคร . 2526 : 75-78)

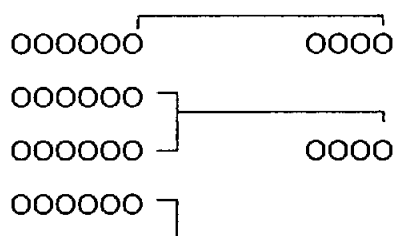
รูปแบบฉันทลักษณ์ที่พบส่วนใหญ่ตรงตามแบบแผนที่กำหนด คือ มีจำนวนคำในวรรคหน้า 5 คำ วรรคหลัง 6 คำ จะมีเพียงแห่งเดียวที่จำนวนคำมากกว่าฉันทลักษณ์กำหนด ได้แก่ บทที่ 2 วรรคที่ 3 “บาปดีแม่ดีเจ้าเณร” ซึ่งมีวรรคละ 6 คำ แทนที่จะมี 5 คำ ตามแบบกำหนด ซึ่งจำนวนคำที่เพิ่มน่าจะเกิดจากการรักษาเนื้อความของกลอนสวดตั้งที่ได้กล่าวมาแล้ว

ส่วนการส่งสัมผัสของบทร้อยกรอง ส่วนใหญ่จะมีลักษณะไม่เคร่งครัดสัมผัสบังคับมากนัก ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าเป็นลักษณะของกลอนสวดที่ต้องการเนื้อความสำหรับสวด จึงพบการส่งสัมผัสบางแห่งเท่านั้นได้แก่ บทที่ 1 คำสุดท้ายวรรคแรกคำว่า “แม่” สัมผัสกับคำที่ 3 วรรคที่ 2 คำว่า “แก่” คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คำว่า “ยาย” สัมผัสกับคำว่า “หลาย” คำสุดท้ายวรรคที่ 3 บทที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คำว่า “เวร” สัมผัสกับคำว่า “เณร” นอกจากนี้ยังสังเกตพบว่า เส้นสัมผัสบังคับที่ถูกละ ส่วนใหญ่จะเป็นการส่งสัมผัสระหว่างวรรคที่ 1 และวรรคที่ 2 ซึ่งพบการส่งสัมผัสในลักษณะนี้มีแห่งเดียว คือ บทที่ 1 คำสุดท้ายวรรคแรก คำว่า “แม่” สัมผัสกับคำว่า “แก่” คำสุดท้ายวรรคที่ 2 ส่วนสัมผัสระหว่างบทก็ตรงตามแบบแผนกำหนดได้แก่ คำสุดท้ายวรรคที่ 4 บทที่ 1 คำว่า “เณร” สัมผัสกับคำว่า “เวร” คำสุดท้ายวรรคที่ 2 บทที่ 2

2.2 ภาพยัจบัง 16

ภาพยัจบัง 16 มีข้อบังคับ คือ ในหนึ่งบทมี 16 คำ แบ่งเป็น 3 วรรค วรรคแรกมี 6 คำ วรรคที่สองมี 4 คำ และวรรคที่สามมี 6 คำ ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้ มีลักษณะคล้ายกับฉันทชื่อ “วาณีนฉันท 16” ซึ่งอยู่ในคัมภีร์วุดโตทัย โดยฉันท 16 นี้ มีคำในบท 16 คำเช่นกัน แบ่งเป็น 2 วรรค วรรคแรก 7 คำ วรรคที่สอง 4 คำ วรรคที่สาม มี 5 คำ (วารภรณ์ บำรุงกุล . 2542 : 100)

แผนผัง

จากการศึกษาบทร้อยกรองประเภทภาพยัจบัง 16 จากหนังสือเรียนภาษาไทยตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีจำนวน 5 เรื่อง ซึ่งพบในหนังสือเรียนภาษาไทยป.3, ป.5 และป.6 เท่านั้น รูปแบบฉันทลักษณ์ส่วนใหญ่ตรงตามแบบแผนกำหนดข้างต้น

เช่น

บทพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เรื่องดอกไม้

ดอกไม้นี้มีมากมาย เช่นดอกพุดลาย

ทั้งดอกชงโคชบา

มะลิซ้อนมะลิลา
บัวใช้บูชาพระดี

กลิ่นหอมหนักหนา

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 2 : 28)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองข้างต้น รูปแบบฉันทลักษณ์ส่วนใหญ่ตรงตามแบบแผนที่กำหนดมาข้างต้น คือ จำนวนคำในวรรคหน้ามี 6 คำ วรรคหลังมี 4 คำ และการส่งสัมผัสก็ส่งได้ถูกต้อง ได้แก่ บทที่ 1 คำสุดท้ายวรรคแรก คำว่า “มาย” สัมผัสกับคำสุดท้ายวรรคที่ 2 คำว่า “ลาย” บทที่ 2 คำสุดท้ายวรรคแรกคำว่า “ลา” สัมผัสกับคำว่า “หนา” คำสุดท้ายวรรคที่สอง ส่วนสัมผัสระหว่างบท คำสุดท้ายวรรคที่ 3 บทที่ 1 คำว่า “บา” สัมผัสกับคำว่า “ลา” คำสุดท้ายวรรคแรก บทที่ 2

เรื่อง มโหสถบัณฑิตน้อย

ปัญญาสุทธาไครทัน	แน่แล้วเด็กนั้น
บัณฑิตที่ห่านำรัก	
ส่งคนทูลข่าวประจักษ์	แต่องค์ทรงศักดิ์
วิเทหราชพอพระทัย	
หากสืบบัณฑิตค่านไว้	สถานที่นั้นไชรั
ใครก็สร้างได้ดั่งกัน	

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 1 : 133-134)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองข้างต้น รูปแบบฉันทลักษณ์ส่วนใหญ่ ตรงตามแบบแผนกำหนดข้างต้น คือ ใน 1 บท มี 16 คำ วรรคแรกมี 6 คำ วรรคที่สองมี 4 คำ และวรรคที่สามมี 6 คำ จะมี 2 แห่งที่ไม่ตรงตามฉันทลักษณ์ คือ บทที่ 2 วรรคที่ 3 “วิเทหราชพอพระทัย” มี 7 คำ แทนที่จะมี 6 คำ และบทที่ 3 วรรคที่ 2 “สถานที่นั้นไชรั” มี 5 คำ แทนที่จะมี 4 คำ ตามฉันทลักษณ์กำหนด ส่วนการส่งสัมผัสก็ส่งได้ถูกต้องคือ บทที่ 1 คำสุดท้ายวรรคแรกคำว่า “ทัน” สัมผัสกับคำว่า “นั้น” คำสุดท้ายวรรคที่ 2 บทที่ 2 คำสุดท้ายวรรคแรกคำว่า “จักษ์” สัมผัสกับคำว่า “ศักดิ์” คำสุดท้ายวรรคที่ 2 บทที่ 3 คำสุดท้ายวรรคแรกคำว่า “ไว้” สัมผัสกับคำสุดท้ายวรรคที่สอง คำว่า “ไชรั” และสัมผัสระหว่างบทได้แก่ คำสุดท้ายวรรคที่ 3 บทที่ 1 คำว่า “รัก” สัมผัสกับคำว่า “จักษ์” คำสุดท้ายวรรคแรกบทที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 3 บทที่ 2 คำว่า “ทัย” สัมผัสกับคำว่า “ไว้” คำสุดท้ายวรรคแรกบทที่ 3

เรื่อง พระมาลัยกลอนสวด

เศรษฐีนั้นให้ยาเป็นทาน	ทั้งข้าวน้ำอาหาร
ให้ทั้งสบงและจีวร	
ได้ล้วนนางเทพอัปสร	สามหมื่นงามสลอน
เพราะให้ทานข้าวน้ำและยา	

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 193)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองข้างต้นพบว่า รูปแบบฉันทลักษณ์ที่ปรากฏส่วนใหญ่จะไม่ตรงตามแบบแผนที่กำหนดข้างต้น

บทที่ 1 วรรคแรก “เศรษฐีนั้นให้ยาเป็นทาน” มี 7 คำ แทนที่จะมี 6 คำ
 วรรคที่สอง “ทั้งข้าวน้ำอาหาร” มี 5 คำ แทนที่จะมี 4 คำ
 วรรคที่สาม “ให้ทั้งสบงและจีวร” มี 7 คำ แทนที่จะมี 6 คำ

บทที่ 2 วรรคแรก “ได้ล้วนนางเทพอัปสร” มี 6 คำ ตรงตามแบบแผนกำหนด
 วรรคที่สอง “สามหมื่นงามสลอน” มี 5 คำ แทนที่จะมี 4 คำ
 วรรคที่สาม “เพราะให้ทานข้าวน้ำและยา” มี 7 คำ แทนที่จะมี 6 คำ

จากที่กล่าวมาข้างต้น การที่จำนวนคำในแต่ละวรรคไม่สม่ำเสมอ และไม่ตรงตามแบบแผนกำหนด น่าจะเป็นไปตามลักษณะของกลอนสวดที่คำนึงถึงทำนองสวดมากกว่าจำนวนคำในแต่ละวรรค

ส่วนการส่งสัมผัสนั้นเป็นไปตามแบบแผนกำหนดคือ บทที่ 1 คำสุดท้ายวรรคแรกคำว่า “ทาน” สัมผัสกับคำว่า “หาร” คำสุดท้ายวรรคที่ 2 บทที่ 2 คำสุดท้ายวรรคแรกคำว่า “สร” สัมผัสกับคำว่า “(ห)ลอน” คำสุดท้ายวรรคที่สอง และสัมผัสระหว่างบทก็ถูกต้อง คือ คำสุดท้ายวรรคที่สาม บทที่ 1 คำว่า “วร” สัมผัสกับคำว่า “สร” คำสุดท้ายวรรคแรก บทที่ 2

หรือตอนที่พระศรีอาริย์ตรัสถามพระมาลัย	
เออสรณะนี้มาแต่ไหน	พ่อประสงค์สิ่งใด
จงบอกแก่ข้าจะฟังยิน	
มาถึงเมืองพรหมเมืองอินทร์	เทพยดาทั้งสิ้น
มานั่งเฝ้าพระผู้เป็นเจ้าอยู่เรียงรัน	

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 197)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองข้างต้น พบว่ารูปแบบฉันทลักษณ์ไม่ตรงตามแบบแผนกำหนดข้างต้น มีลักษณะของกลอนสวดอย่างชัดเจน คือ คำนึงถึงทำนองสวดมากกว่าลักษณะบังคับเรื่องจำนวนคำที่กำหนดไว้ ได้แก่

- บทที่ 1 วรรคแรก “เออสรณะนี้มาแต่ไหน” มี 8 คำแทนที่จะมี 6 คำ
 วรรคที่สอง “พ่อประสงค์สิ่งใด” มี 5 คำ แทนที่จะมี 4 คำ
 วรรคที่สาม “จงบอกแก่ข้าจะฟังยิน” มี 7 คำ แทนที่จะมี 6 คำ
- บทที่ 2 วรรคแรก “มาถึงเมืองพรหมเมืองอินทร์” มี 6 คำ ตรงตามแบบแผน

กำหนด

วรรคที่สอง “เทพยดาทั้งสิ้น” มี 6 คำ แทนที่จะมี 4 คำ

วรรคที่สาม “มานั่งเฝ้าพระผู้เป็นเจ้าอยู่เรียงวัน” มี 10 คำ แทนที่ 6 คำ

ส่วนการส่งสัมผัสแต่ละวรรคนั้นถูกต้องตามรูปแบบฉันทลักษณ์ คือ บทที่ 1 คำสุดท้ายวรรคแรก คำว่า “ไหน” สัมผัสกับคำว่า “ใด” คำสุดท้ายวรรคที่ 2 บทที่ 2 คำสุดท้ายวรรคแรก คำว่า “อินทร์” สัมผัสกับคำว่า “สิ้น” คำสุดท้ายวรรคที่ 2 และการส่งสัมผัสระหว่างบทได้แก่ คำสุดท้ายวรรคที่ 3 บทที่ 1 คำว่า “ยิน” สัมผัสกับคำว่า “อินทร์” คำสุดท้ายวรรคแรกบทที่ 2

2.3 กาศยฺสฺรํคณางคฺ

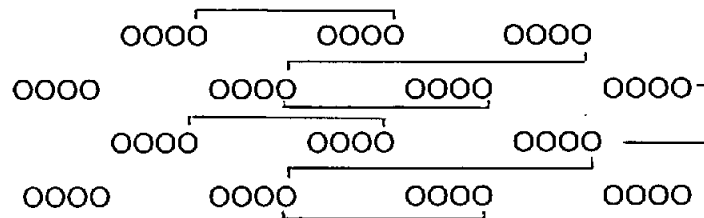
จากการศึกษาพบกาศยฺสฺรํคณางคฺ 2 ประเภท คือ กาศยฺสฺรํคณางคฺ 28 และ กาศยฺสฺรํคณางคฺ 32 ซึ่งสามารถสรุปลักษณะได้ดังนี้

2.3.1 กาศยฺสฺรํคณางคฺ 28

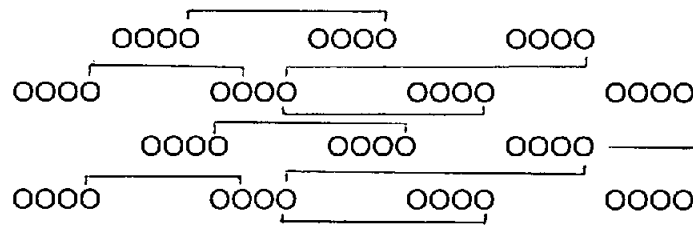
ในหนึ่งบทมี 2 บาท บาทแรกมี 3 วรรค บาทที่สองมี 4 วรรค รวมหนึ่งบทมี 28 คำ เท่ากับตัวเลขท้ายชื่อ (วราภรณ์ บำรุงกุล . 2542 : 102)

ส่วนการวางรูปแบบ พรทิพย์ แฟงสุด (2544 : 160 - 162) กล่าวไว้ว่าสามารถเขียนได้ 3 แบบ คือ

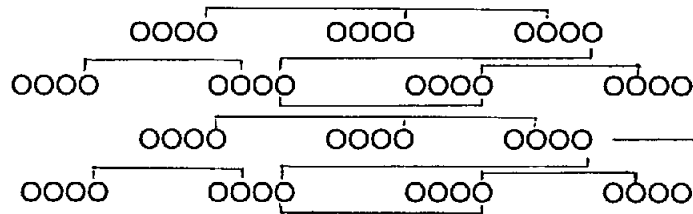
แบบที่ 1 บังคับเฉพาะสัมผัสระหว่างวรรคที่ 1 กับวรรคที่ 2 วรรคที่ 3 กับวรรคที่ 5 และ 6 และสัมผัสระหว่างบทจากท้ายบทแรกไปยังวรรคที่ 3 ในบทต่อไป ซึ่งมีปรากฏในมหาชาติคำหลวง และอนิรุทธคำฉันท์

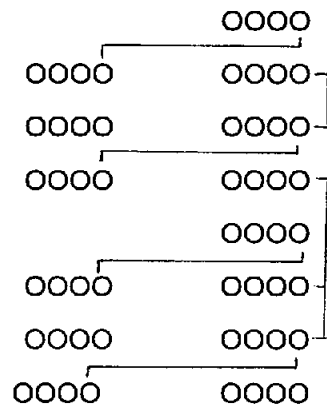
แบบที่ 2 เพิ่มสัมผัสระหว่างวรรคที่ 4 กับวรรคที่ 5 พบในสมุทรโฆษคำฉันท์ (สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระปรมานุชิตชิโนรส)

แบบที่ 3 เพิ่มสัมพัทธ์ครบทุกวรรค ปรากฏในงานของสุนทรภู่ และงานของ
พระยาอุปกิตศิลปสาร (นิ่ม กาญจนาชีวะ)

แบบที่ 4

จากการศึกษาบทร้อยกรองที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า บทร้อยกรองประเภทกาพย์สุรางคนางค์มีจำนวน 8 เรื่อง ซึ่งพบเฉพาะในหนังสือเรียนภาษาไทย ป. 3, ป. 4, ป.5 และ ป. 6 เท่านั้น รูปแบบฉันทลักษณ์ ส่วนใหญ่จะตรงตามแบบแผนกำหนดข้างต้น เช่น

โพธิสัตว์เจ้า	ครั้นเห็นพรานเฒ่า	โศกเศร้าหนักหนา	
กลัวบาปตนทำ	กลัวกรรมเวลา	คิดเห็นโทษะ	ไม่เอาพาไป
ดูก่อนพรานป่า	เสียแรงมีงมา	ถึงป่าพงไพร	
วันนี้ตัวกู	เห็นจะบรรลีย์	งาญเล่าไซ้รั	จะให้แก่มึง

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป. 6 เล่ม 2 : 104 – 105)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองข้างต้นพบว่า จะมีรูปแบบฉันทลักษณ์ส่วนใหญ่ถูกต้องตามแบบแผนกำหนดข้างต้นและการส่งสัมผัสก็ถูกต้อง เมื่อพิจารณาแล้ว พบว่า มีรูปแบบในการเขียนตรงตามแบบที่ 1 มากที่สุด คือ บังคับเฉพาะสัมผัสระหว่างวรรคที่ 1 กับวรรคที่ 2 วรรคที่ 3 กับวรรคที่ 5 และ 6 และสัมผัสระหว่างบทจากท้ายบทแรกไปยังวรรคที่ 3 ในบทต่อไป ได้แก่

บทที่ 2 คำสุดท้าย วรรคแรกคำว่า “ป่า” สัมผัสกับคำว่า “มา” คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 3 คำว่า “ไพร” สัมผัสกับคำว่า “ลัย” คำสุดท้ายวรรคที่ 5 และสัมผัสกับคำสุดท้ายวรรคที่ 6 คำว่า “ไซร์” ส่วนบทที่ 1 จะมีการส่งสัมผัสจากคำสุดท้ายวรรคที่ 1 คำว่า “เจ้า” กับคำว่า “เฒ่า” คำสุดท้ายวรรคที่ 2 และคำว่า “หนา” คำสุดท้ายวรรคที่ 3 มายังคำว่า “ลา” คำสุดท้ายวรรคที่ 5 แต่ไม่มีการส่งสัมผัสไปยังวรรคที่ 6 เพราะคำสุดท้ายวรรคที่ 6 เป็น คำว่า “โทษะ” แทนที่จะเป็นคำว่า “โทษา”

นอกจากนี้ยังพบว่า บางบทมีการส่งสัมผัสระหว่างวรรคมากกว่าแบบแผนแบบที่ 1 กำหนดไว้แต่ยังมีไม่สม่ำเสมอทุกวรรค ที่จะทำให้พอสรุปได้ว่าเป็นแบบที่ 2 หรือแบบที่ 3 ได้แก่

บทที่ 1 เพิ่มการส่งสัมผัสระหว่างวรรคที่ 2 กับวรรคที่ 3 วรรคที่ 4 กับวรรคที่ 5 ซึ่งก็คือคำสุดท้ายวรรคที่ 2 คำว่า “เฒ่า” สัมผัสกับคำว่า “เศร้า” คำที่ 2 วรรคที่ 3 คำสุดท้ายวรรคที่ 4 คำว่า “ท่า” สัมผัสกับคำว่า “กรรม” คำที่ 2 วรรคที่ 5

บทที่ 2 เพิ่มการส่งสัมผัสระหว่างวรรคที่ 2 กับวรรคที่ 3 วรรคที่ 6 กับวรรคที่ 7 คือ คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คำว่า “มา” สัมผัสกับคำว่า “ป่า” คำที่ 2 วรรคที่ 3 คำสุดท้ายวรรคที่ 6 คำว่า “ไซร์” สัมผัสกับคำว่า “ให้” คำที่ 2 วรรคที่ 7

ส่วนการส่งสัมผัสระหว่างบทนั้นถูกต้อง คือ คำสุดท้ายวรรคที่ 7 บทที่ 1 คำว่า “ไป” สัมผัสกับคำสุดท้ายวรรคที่ 3 บทที่ 2 คำว่า “ไพร”

เรื่อง พระมัลลกลอนสวด

ข้าแต่พระเจ้า	มัลลผ่านเกล้า	ขอพระเจ้าฟัง	
ข้าจะสำแดง	บุญญาปางหลัง	ให้พระเจ้าฟัง	บุญแห่งนงคราญ
นางนาฏทั้งหลาย	อันมาเรียงราย	เบื้องซ้ายพระศรีอารีย์	
เมื่อก่อนกำเนิด	เกิดในสงสาร	ได้สร้างสมภาร	เป็นนิจทุกวัน

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป. 6 เล่ม 1 : 195 -196)

จากตัวอย่างร้อยกรองข้างต้นเมื่อพิจารณาแล้วมีรูปแบบฉันทลักษณ์ตรงตามแบบที่ 1 เช่นเดียวกันจะมีเพียงบางบทที่เพิ่มการส่งสัมผัสระหว่างวรรคในบางวรรคแต่ไม่ครบทุกวรรค ซึ่งสรุปได้คือ บทที่ 1 คำสุดท้ายวรรคแรก คำว่า “เจ้า” สัมผัสกับคำว่า “เกล้า” คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 3 คำว่า “ฟัง” สัมผัสกับคำว่า “หลัง” คำสุดท้ายวรรคที่ 5 และสัมผัสกับคำสุดท้าย

วรรคที่ 6 คำว่า “ฟัง” บทที่ 2 คำสุดท้ายวรรคแรกคำว่า “หลาย” สัมผัสกับคำว่า “ราย” คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 3 คำว่า “อารีย์” สัมผัสกับคำว่า “สาร” คำสุดท้ายวรรคที่ 5 และสัมผัสกับคำว่า “ภาร” คำสุดท้ายวรรคที่ 6

นอกจากนี้ยังพบว่าบางบทมีการเพิ่มเส้นสัมผัส นอกเหนือจากแบบแผนแบบที่ 1 กำหนดได้แก่ บทที่ 2 เพิ่มสัมผัสระหว่างวรรคที่ 2 กับวรรคที่ 3 คือคำสุดท้ายวรรคที่ 2 คำว่า “ราย” สัมผัสกับคำว่า “ซ้าย” คำที่ 2 วรรคที่ 3

ส่วนสัมผัสระหว่างบทก็ถูกต้องคือ คำสุดท้ายวรรคที่ 7 บทที่ 1 คำว่า “ตราญ” สัมผัสกับคำว่า “อารีย์” คำสุดท้ายวรรคที่ 3 บทที่ 2

ตอนหนึ่งจากเรื่อง มโหสถบัณฑิตน้อย

	มีผู้ทูลให้
ว่าแก้วสุกใส	อยู่ในสระศรี
รับสั่งให้หยิบ	ขึ้นจากนที
บัณฑิตทั้งสี่	ส่งวิดน้ำปล้น
	วิดน้ำจนแห้ง
ผู้คนอ่อนแรง	ไม่พบขบขัน
บัณฑิตหน้าเซ่อ	แก้เก้อกระนั้น
ทูลราชาพลัน	แก้วนั้นหายไป

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป. 5 เล่ม 1 : 140)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองข้างต้นพบว่า มีรูปแบบฉันทลักษณ์ส่วนใหญ่ตรงตามแบบแผนแบบที่ 4 คือ หนึ่งบทมี 7 วรรค มีจำนวนคำวรรคละ 4 คำ การส่งสัมผัสก็ถูกต้องคือ

บทที่ 1 คำสุดท้ายวรรคแรกคำว่า “ให้” สัมผัสกับคำว่า “ใส่” คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 3 คำว่า “ศรี” สัมผัสกับคำว่า “ที่” คำสุดท้ายวรรคที่ 5 และสัมผัสกับคำสุดท้ายวรรคที่ 6 คำว่า “สี่” บทที่ 2 คำสุดท้ายวรรคแรกคำว่า “แห้ง” สัมผัสกับคำว่า “แรง” คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 3 คำว่า “ป็น” สัมผัสกับคำว่า “นั้น” คำสุดท้ายวรรคที่ 5 และสัมผัสกับคำสุดท้ายวรรคที่ 6 คำว่า “ปล้น”

นอกจากนี้การส่งสัมผัสระหว่างบทก็ถูกต้อง คือ คำสุดท้ายวรรคที่ 7 บทที่ 1 คำว่า “ปล้น” สัมผัสกับคำว่า “ขัน” คำสุดท้ายวรรคที่ 3 บทที่ 2

จากประถม ก กา ฉบับหอสมุดแห่งชาติ

วิชาหนาเจ้า

เกิดมาเป็นคน	หนังสือเป็นต้น
วิชาหนาเจ้า	ถ้ามันไม่รู้
อดสูอายุเขา	เพื่อนฝูงเยาะเย้า
ว่าเง่าว่าโง่	
ลางคนเกิดมา	ไม่รู้วิชา
เคอะอยู่จนโต	ไปเป็นข้าเขา
เพราะเง่าเพราะโง่	บ้างเป็นคนโง่
เที่ยวขอก็กมี	
ถ้ารู้วิชา	ประเสริฐหนักหนา
ชูหน้าราศี	จะไปแห่งใด
มีคนปรานี	ยากไร้ไม่มี
สวัสดิ์มงคล	

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป. 3 เล่ม 2 : 96)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองข้างต้น มีการวางรูปแบบต่างจากฝั่งที่กำหนดข้างต้น คือ บาทที่ 1 แทนที่จะมีวรรคที่ 1 เพียงวรรคเดียว กลับปรากฏวรรคที่ 1 และ 2 จำนวน 2 วรรค และ ไล่เรียงจนครบ 7 วรรค โดยที่ บาทที่ 4 แทนที่จะมีวรรคที่ 6 และวรรคที่ 7 2 วรรค กลับกลายเป็น วรรคที่ 7 เพียงวรรคเดียว การปรากฏรูปแบบการเขียนของบทร้อยกรองนี้ที่ถูกต้องตามแบบแผน กำหนดน่าจะเป็นดังนี้

วิชาหนาเจ้า

หนังสือเป็นต้น	เกิดมาเป็นคน
ถ้ามันไม่รู้	วิชาหนาเจ้า
เพื่อนฝูงเยาะเย้า	อดสูอายุเขา
	ว่าเง่าว่าโง่
	ลางคนเกิดมา
ไม่รู้วิชา	เคอะอยู่จนโต
ไปเป็นข้าเขา	เพราะเง่าเพราะโง่
บ้างเป็นคนโง่	เที่ยวขอก็กมี
	ถ้ารู้วิชา
ประเสริฐหนักหนา	ชูหน้าราศี
จะไปแห่งใด	มีคนปรานี
ยากไร้ไม่มี	สวัสดิ์มงคล

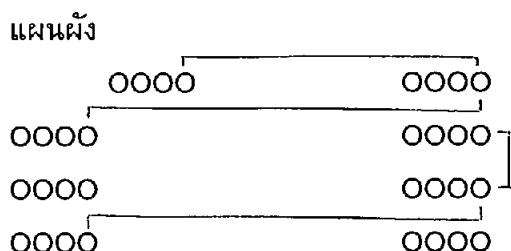
การส่งสัมผัสของบทร้อยกรองข้างต้นที่ยกมานั้นถูกต้องตามแบบแผนกำหนด เช่น บทที่ 1 คำสุดท้ายวรรคแรกคำว่า “คน” สัมผัสกับคำว่า “ต้น” คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 3 คำว่า “เจ้า” สัมผัสกับคำว่า “เขา” คำสุดท้ายวรรคที่ 5 และสัมผัสกับคำสุดท้ายวรรคที่ 6 คำว่า “เข้า” และเป็นเช่นนี้จนครบทุกบท

นอกจากนี้ยังมีการเพิ่มเส้นสัมผัสระหว่างวรรคที่ 6 กับวรรคที่ 7 ได้แก่ บทที่ 1 คำสุดท้ายวรรคที่ 6 คำว่า “เข้า” สัมผัสกับคำว่า “เงา” คำที่ 2 วรรคที่ 7 บทที่ 3 คำสุดท้ายวรรคที่ 6 คำว่า “มี” สัมผัสกับคำว่า “ดี” คำที่ 3 วรรคที่ 7

ส่วนการส่งสัมผัสระหว่างบทนั้นถูกต้อง คือ คำสุดท้ายวรรคที่ 7 บทที่ 1 คำว่า “โง่” สัมผัสกับคำว่า “โต” คำสุดท้ายวรรคที่ 3 บทที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 7 บทที่ 2 คำว่า “มี” สัมผัสกับคำว่า “ดี” คำสุดท้ายวรรคที่ 3 บทที่ 3

2.3.2 ภาพยี่สุรางนางค์ 32

ภาพยี่สุรางนางค์ 32 เรียกอีกอย่างว่า ภาพยี่ธัญชยางค์ 32 มีลักษณะบังคับเหมือนกับภาพยี่สุรางนางค์ 28 ทุกประการ ยกเว้นเพิ่มวรรคหน้าขึ้นอีก 1 วรรค และให้คำสุดท้ายของวรรคที่ 1 สัมผัสกับคำสุดท้ายของวรรคที่ 2 เท่านั้น (พรทิพย์ แพงสุด . 2544 : 168)

จากการศึกษาบทร้อยกรองประเภทภาพยี่สุรางนางค์ 32 ที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบจำนวน 1 เรื่อง จากหนังสือเรียนภาษาไทยชั้น ป. 5 เล่ม 1 จากเรื่องศรีธัญชัย

เช่น

ตอนหลอกลงน้ำ

วันหนึ่งต่อมา	องค์พระราชา
ทรงผ่อนกายา	ตำหนักชลธี
มหาดเล็กเด็กชา	พร้อมหน้าอัญชลี
เฝ้าพระภูมิ	รวมทั้งธัญชัย
“แน่ะ ไอ้ชัวยะ	เอ็งลองเอาชนะ
หลอกกลงสระ	สักที่ได้ไหม”
ธัญชัยตอบ “เคล็ด	ถ้าเสด็จลงไป

หลอกให้ขึ้นใหม่

พอไม่ขัดข้อง"

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทยชั้น ป. 5 เล่ม 1 : 124)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองข้างต้นพบว่ามีรูปแบบฉันทลักษณ์ส่วนใหญ่ตรงตามแบบแผนกำหนด คือ หนึ่งบทมี 8 วรรคที่ยกมามีทั้งหมด 4 บท มี 32 วรรค ซึ่งจำนวนคำในแต่ละวรรค มีวรรคละ 4 คำ ยกเว้น บางวรรคที่มีวรรคละ 5 คำ ได้แก่

บทที่ 1 วรรคที่ 4 "ตำหนักชลธิ"

วรรคที่ 5 "มหาดเล็กเด็กชา"

วรรคที่ 6 "พร้อมหน้าอัญชลี"

วรรคที่ 8 "รวมทั้งชนนุชชัย"

บทที่ 2 วรรคที่ 2 "เอ็งลองเอาชนะ"

วรรคที่ 5 "ชนนุชชัยตอบเคล็ด"

แต่จำนวนคำที่เพิ่มขึ้นมาจะมีลักษณะการนับพยางค์เพิ่มเพื่อรักษารูปคำดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ซึ่งได้แก่ ชลธิ, มหาดเล็ก, อัญชลี, ชนนุชชัย, ชนะ และชนนุชชัย

การส่งสัมผัสก็เป็นไปตามแบบแผนกำหนด คือ บทที่ 1 คำสุดท้ายวรรคแรกคำว่า "มา" สัมผัสกับคำว่า "ชา" คำสุดท้ายวรรคที่ 2 และสัมผัสกับคำสุดท้ายวรรคที่ 3 คำว่า "ยา" คำสุดท้ายวรรคที่ 4 คำว่า "ฐิ" สัมผัสกับคำว่า "ลี" คำสุดท้ายวรรคที่ 6 และสัมผัสกับคำสุดท้ายวรรคที่ 7 คำว่า "มี" บทที่ 2 คำสุดท้ายวรรคแรกคำว่า "วะ" สัมผัสกับคำว่า "นะ" คำสุดท้ายวรรคที่ 2 และ สัมผัสกับคำสุดท้ายวรรคที่ 3 คำว่า "สระ" คำว่า "ใหม่" คำสุดท้ายวรรคที่ 4 สัมผัสกับคำว่า "ไป" คำสุดท้ายวรรคที่ 6 และสัมผัสกับคำสุดท้ายวรรคที่ 7 คำว่า "ใหม่"

ส่วนการส่งสัมผัสระหว่างบทนั้นถูกต้อง คือ คำสุดท้ายวรรคที่ 8 บทที่ 1 คำว่า "ชัย" สัมผัสกับคำว่า "ใหม่" คำสุดท้ายวรรคที่ 4 บทที่ 2

2.3 ภาพยี่ห้อโคลง

ภาพยี่ห้อโคลงเป็นคำประพันธ์ที่แต่งขึ้นโดยใช้ภาพยี่ห้อ 11 สลับกับโคลงสี่สุภาพ ทั้งภาพยี่ห้อ และโคลงต้องมีความอย่างเดียวกัน คือให้วรรคแรกของภาพยี่ห้อ และบาทแรกของโคลงต้องบรรยายข้อความอย่างเดียวกัน หรือคำขึ้นต้นวรรคแรกของภาพยี่ห้อ กับโคลงเป็นคำคำเดียวกัน สำหรับลักษณะบังคับต่าง ๆ เหมือนภาพยี่ห้อ 11 และโคลงสี่สุภาพ

ลักษณะของการแต่งภาพยี่ห้อโคลง แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะคือ

1. แต่งเป็นภาพยี่ห้อ 11 1 บท และโคลงสี่สุภาพ (มีเนื้อความเช่นเดียวกับภาพยี่ห้อ) 1 บท สลับกันไป

2. คล้ายชนิดที่ 1 ต่างกันตรงสลับเอาโคลงสี่สุภาพไว้ก่อนแล้วตามด้วยกาพย์ยานี 11 บท ต่อบท

3. แต่งโคลงสี่สุภาพ 1 บท แล้วแต่งกาพย์ยานี 11 พรรณนาข้อความยืดยาวจนจบ กระแสความ แต่ต้องให้กาพย์ยานี 11 บท ต้นมีเนื้อความเช่นเดียวกับโคลงสี่สุภาพข้างต้น ส่วนบท ต่อๆไปจะขยายความให้วิจิตรพิสดารอย่างไรก็ได้ ชนิดที่ 3 นี้ มักนิยมแต่งเป็นบทเห่เรือ จึงเรียกว่า กาพย์เห่เรือ (พรทิมย์ แพงสุด : 2544 . 174 – 175)

จากการศึกษาบทร้อยกรองประเภทกาพย์ห่อโคลง ที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทย ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่ามีจำนวน 2 เรื่อง คือ เรื่องผู้รู้ดีเป็นผู้เจริญ จากหนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 1 และการตัดตอนจากหนังสือของดีร้อยสิ่งมิ่งเมืองไทย ในหนังสือเรียนภาษาไทย ป. 6 เล่ม 2

เมื่อพิจารณาแล้วพบว่าทั้ง 2 เรื่อง มีลักษณะตรงตามแบบที่ 3 คือ แต่งโคลงสี่สุภาพ 1 บท แล้วแต่งกาพย์ยานี 11 พรรณนาข้อความจนจบกระแสความ และกาพย์ยานีบทต้นมีเนื้อความเดียวกับโคลงสี่สุภาพข้างต้นได้แก่ผู้รู้ดีเป็นผู้เจริญ

โคลงสี่สุภาพ

มวลมนุษย์ผู้ปรื่อง	ปรีชา เขียวแฮ
เพราะใครไผ่ศึกษา	สิ่งรู้
รู้จักผิดชอบหา	เหตุสอด ส่องนา
นี้แหละบุคคลผู้	เพียบด้วยความเจริญ

กาพย์ยานี 11

มวลผู้ชูปรีชา	เสาะวิทยาไม่ห่างเหิน
ผิดชอบขอบไม่เกิน	รู้ดำเนินตามเหตุผล
ชื่อว่าปรีชาดี	ผิดชอบมีพิจารณา
ผู้นั้นจัดพลันดล	พิพัฒน์พันจักรพรรณา
ควรเราผู้เยาว์วัย	จงใฝ่ใจการศึกษา
อบรมปมวิทยา	ปรงปรีชาให้เขียวชาญ

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป. 5 เล่ม 1 : 94 – 95)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองข้างต้น พบว่ามีรูปแบบฉันทลักษณ์แบบแผนกำหนด ซึ่งมีลักษณะตรงตามแบบที่ 3 คือ แต่งโคลงสี่สุภาพ 1 บท แล้วแต่งกาพย์ยานี 11 พรรณนาข้อความจนจบ โดยกาพย์ยานีบทต้นมีเนื้อความเดียวกับโคลงสี่สุภาพข้างต้นได้แก่

โคลงสี่สุภาพ

มวลมนุษย์ผู้ปรื่อง	ปรีชา เขียวแฮ
เพราะใครไผ่ศึกษา	สิ่งรู้

รู้จักผิดชอบหา
นี้แหละบุคคลผู้

เหตุสุด ล่องนา
เพียบด้วยความเจริญ

ภาพยานี 11

มวลผู้ชูปรีชา
ผิดชอบกอบไม่เกิน

เสาะวิทยาไม่ห่างเหิน
รู้ดำเนินตามเหตุผล

ซึ่งจะเห็นว่ามีเนื้อความสอดคล้องกัน คือ ทั้งโคลงสี่สุภาพ และภาพยานี 11 ที่ยกมาโดยจะกล่าวถึงคนที่จะเฉลียวฉลาดต้องเป็นคนที่ไม่ศึกษาหาความรู้

ส่วนการส่งสัมผัสก็ถูกต้อง คือ โคลงสี่สุภาพ คำที่ 2 วรรคที่ 2 คำว่า “ชา” สัมผัสกับคำว่า “ชา” คำสุดท้ายวรรคที่ 3 และสัมผัสกับคำสุดท้ายวรรคที่ 5 คำว่า “หา” คำสุดท้ายวรรคที่ 4 คำว่า “รู้” สัมผัสกับคำว่า “ผู้” คำสุดท้ายวรรคที่ 7

ภาพยานี 11 บทที่ 1 คำสุดท้ายวรรคแรกคำว่า “ชา” สัมผัสกับคำว่า “ยา” คำที่ 4 วรรคที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คำว่า “เหิน” สัมผัสกับคำว่า “เกิน” คำสุดท้ายวรรคที่ 3 บทที่ 2 คำสุดท้ายวรรคแรกคำว่า “ดี” สัมผัสกับคำว่า “มี” คำที่ 3 วรรคที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คำว่า “ยล” สัมผัสกับคำสุดท้ายวรรคที่ 3 คำว่า “ดล” บทที่ 3 คำสุดท้ายวรรคแรกคำว่า “วัย” สัมผัสกับคำว่า “ใจ” คำที่ 3 วรรคที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คำว่า “ษา” สัมผัสกับคำสุดท้ายวรรคที่ 3 คำว่า “ยา” นอกจากนี้ในแต่ละบทยังมีการเพิ่มเส้นสัมผัสระหว่างวรรคที่ 3 และวรรคที่ 4 ได้แก่ บทที่ 1 คำสุดท้ายวรรคที่ 3 คำว่า “เกิน” สัมผัสกับคำว่า “เนิน” คำที่ 3 วรรคที่ 4 บทที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 3 คำว่า “ดล” สัมผัสกับคำว่า “พัน” คำที่ 3 วรรคที่ 4 บทที่ 3 คำสุดท้ายวรรคที่ 3 คำว่า “ยา” สัมผัสกับคำว่า “ชา” คำที่ 3 วรรคที่ 4

ส่วนสัมผัสระหว่างบทก็ถูกต้อง คือ คำสุดท้ายวรรคที่ 4 บทที่ 1 คำว่า “ผล” สัมผัสกับคำว่า “ยล” คำสุดท้ายวรรคที่ 2 บทที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 4 บทที่ 2 คำว่า “นา” สัมผัสกับคำว่า “ษา” คำสุดท้ายวรรคที่ 2 บทที่ 3

ตัดตอนจากหนังสือ ของดีร้อยสิ่งมีงเมืองไทย

ประเพณีเนื่องด้วย	ศาสนา
หลังทอดกรืนผ้าป่า	เสร็จแล้ว
ชวนกันแข่งนาวา	หวังสนุก
สามัคคีผ่องแผ้ว	พวกพ้องเพิ่มพลัง
ประเพณีที่มีมา	ทำแข่งเรือเพื่อมุ่งหวัง
เพลินใจไปประทั่ง	นำเรือสู้สู่เส้นชัย
ร่วมจิตเป็นหนึ่งเดียว	แม้น้ำเชี่ยวไม่แพ้ใคร
แรงจ้ำที่พร้อมใจ	แข่งครั้งใดได้ชัยครอง

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป. 6 เล่ม 2 : 163)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองข้างต้น พบว่ามีรูปแบบฉันทลักษณ์ตรงตามแบบแผนแบบที่ 3 เช่นเดียวกัน คือ เริ่มต้นด้วยโคลงสี่สุภาพ 1 บท แล้วตามด้วยกาพย์ยานี 11 โดยที่เนื้อความของกาพย์ยานีบทแรกสอดคล้องกับโคลงสี่สุภาพ ได้แก่

โคลงสี่สุภาพ	ประเพณีเนื่องด้วย	ศาสนา
	หลังทอดกฐินผ้าป่า	เสร็จแล้ว
	ชวนกันแข่งนาวา	หวังสนุก
	สามัคคีผ่องแผ้ว	พวกพ้องเพิ่มพลัง
กาพย์ยานี 11	ประเพณีที่มีมา	ท้าแข่งเรือเพื่อมุ่งหวัง
	เพลินใจไผ่ประทัง	นำเรือสู้สู้เส้นชัย

ซึ่งจะเห็นว่าทั้งโคลงสี่สุภาพและกาพย์ยานี 11 ที่ยกมาข้างต้นมีเนื้อความสอดคล้องกันคือ การกล่าวถึงประเพณีการแข่งขันเรือทั้ง 2 บท

ส่วนการส่งสัมผัสนั้นถูกต้องตามลักษณะของโคลงสี่สุภาพและกาพย์ยานี 11 คือ โคลงสี่สุภาพ คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คำว่า “(ห)นา” สัมผัสกับคำว่า “ป่า” คำสุดท้ายวรรคที่ 3 และสัมผัสกับคำสุดท้ายวรรคที่ 5 คำว่า “วา” คำสุดท้ายวรรคที่ 4 คำว่า “แล้ว” สัมผัสกับคำว่า “แผ้ว” คำสุดท้ายวรรคที่ 7 ส่วนกาพย์ยานี 11 มี 2 บท การส่งสัมผัสก็ถูกต้องตามฉันทลักษณ์คือ บทที่ 1 คำสุดท้ายวรรคแรกคำว่า “มา” สัมผัสกับคำว่า “ท้า” คำที่ 1 วรรคที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คำว่า “หวัง” สัมผัสกับคำว่า “ทั้ง” คำสุดท้ายวรรคที่ 3 บทที่ 2 คำสุดท้ายวรรคแรกคำว่า “เดียว” สัมผัสกับคำว่า “เขี้ยว” คำที่ 3 วรรคที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คำว่า “ใคร” สัมผัสกับคำว่า “ใจ” คำสุดท้ายวรรคที่ 3 นอกจากนี้ยังมีการส่งสัมผัสระหว่างวรรคที่ 3 และวรรคที่ 4 ได้แก่ บทที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 3 คือคำว่า “ใจ” สัมผัสกับคำว่า “ใด” คำที่ 3 วรรคที่ 4 และการส่งสัมผัสระหว่างบทนั้นถูกต้อง คือ คำสุดท้ายวรรคที่ 4 บทที่ 1 คำว่า “ชัย” สัมผัสกับคำว่า “ใคร” คำสุดท้ายวรรคที่ 2 บทที่ 2

3. โคลงสี่สุภาพ

พรทิพย์ แพงสุด (2544 : 32) ได้กล่าววว่า โคลงสี่สุภาพในวรรณกรรมไทย มี 4 ประเภท คือ

1. โคลงสี่สุภาพ (ธรรมดา)
2. โคลงสี่ตรีพิชพรรณ
3. โคลงสี่จิตวาที
4. โคลงกระทู้

เมื่อศึกษาพบว่า จะปรากฏแต่โคลงสี่สุภาพ (ธรรมดา) และโคลงกระทู้เท่านั้นปรากฏ

ดังตาราง

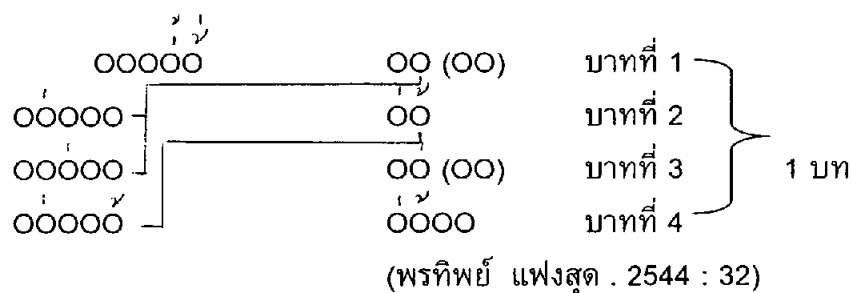
ตาราง 5 แสดงจำนวนบทหรือกรอกรูปแบบฉันทลักษณ์ประเภทโคลงสี่สุภาพในหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

ชั้น, เล่ม	ประเภท	โคลงสี่สุภาพ (ธรรมดา)	โคลงกระทู้
ป.1 เล่ม 1		-	-
ป.1 เล่ม 2		-	-
ป.2 เล่ม 1		-	-
ป.2 เล่ม 2		-	-
ป.3 เล่ม 1		-	-
ป.3 เล่ม 2		-	-
ป.4 เล่ม 1		1 + (1)	1
ป.4 เล่ม 2		2	-
ป.5 เล่ม 1		(1)	-
ป.5 เล่ม 2		-	-
ป.6 เล่ม 1		-	-
ป.6 เล่ม 2		4+ (1)	-
รวม		8	1

หมายเหตุ (1) คือบทหรือกรอกรจากเรื่องโคลงโลกนิติ นับว่าเป็น 1 เรื่อง จากตารางข้างต้นพบว่าโคลงสี่สุภาพที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีจำนวน 9 เรื่อง แบ่งเป็นโคลงสี่สุภาพ (ธรรมดา) 8 เรื่อง และโคลงกระทู้ 5 เรื่อง ซึ่งโคลงสี่สุภาพ (ธรรมดา) ปรากฏในชั้น ป.4 จำนวน 4 เรื่อง ป.5 จำนวน 1 เรื่อง และป.6 จำนวน 4 เรื่อง แต่ไม่มีปรากฏในชั้น ป.1, ป.2 และ ป.3 ส่วนโคลงกระทู้ปรากฏในชั้น ป.6 เพียงเรื่องเดียว จากการศึกษาทำให้พอสรุปได้ดังนี้

3.1 โคลงสี่สุภาพ

โคลงสี่สุภาพ 1 บทมี 4 บาท เขียนบาทละ 1 บรรทัด แบ่งเป็น 2 วรรค วรรคหน้ามี 5 คำ วรรคหลังมี 2 คำ ยกเว้น บาทที่ 4 วรรคหลังมี 4 คำ เฉพาะบาทที่ 1 และบาทที่ 3 มีคำสร้อยได้ 2 คำ (มีก็ได้ไม่มีก็ได้) มีการบังคับคำเอก 7 แห่ง คำโท 4 แห่ง และในวรรคหน้าของบาทที่ 1 คำเอกและคำโทสามารถสลับที่กันได้ ส่งสัมผัสตามแผนผังดังนี้

จากการศึกษาบทร้อยกรองประเภทโคลงสี่สุภาพที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบจำนวน 8 เรื่อง ซึ่งรูปแบบฉันทลักษณ์ส่วนใหญ่ตรงตามแบบแผนที่กล่าวมาข้างต้น เช่น

ความรู้มีค่า

ความรู้ดูยิ่งล้ำ	สินทรัพย์
คิดค่าควรเมืองนับ	ยิ่งไซ้
เพราะเหตุจักอยู่กับ	กายอาด – มานา
ใจจักเบียดนับได้	เร่งรู้เรียนเอา

(หนังสือเรียนภาษาไทยชั้น ป.4 เล่ม 2 : 40)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองข้างต้นพบว่า มีรูปแบบฉันทลักษณ์ตรงตามแบบแผนกำหนดข้างต้นคือ 1 บท มี 4 บาท วรรคหน้ามี 5 คำ วรรคหลัง มี 2-4 คำ โดยมีคำสร้อยในบาทที่ 3 คือ “มานา” และการสัมผัสสัมผัสถูกต้อง ได้แก่ คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คำว่า “ทรัพย์” สัมผัสกับคำสุดท้ายวรรคที่ 3 คำว่า “นับ” และสัมผัสกับคำว่า “กับ” คำสุดท้ายวรรคที่ 5 คำสุดท้ายวรรคที่ 4 คำว่า “ไซ้” สัมผัสกับคำว่า “ได้” คำสุดท้ายวรรคที่ 7

ส่วนจำนวนคำเอก และคำโทก็ถูกต้องคือ มีคำเอก 5 แห่ง ได้แก่ คำว่า ยิ่ง, ค่า, ยิ่ง, บ่, เร่ง และมีคำตายแทนคำเอก 2 แห่ง คือ คำว่า จัก และคำว่า อาด คำโทมีจำนวน 4 แห่ง ได้แก่ คำว่า ล้ำ, ไซ้, ได้ และรู้

นอกจากนี้ยังพบเครื่องหมาย (-) คือ ยัติภังค์

ความเพียร

หมั่นเพียรเรียนรู้แต่	ยังเยาว์
เมื่อเติบโตตามเลา	เล่ารู้
หากินกอบการเอา	ประโยชน์ ดนเฮย
เพียรชอบประกอบคู่	ก่อสร้างตนเกษม
มีเพียรประจักษ์ได้	ขุมทรัพย์
มากประมาณโกฏินับ	ไปถ้วน
เป็นพื้นภาคภูมิรับ	การรำเรียนนา

ความสุขสมบัติล้วน	เสร็จได้โดยเพียร
ผู้ดีมีชาติเชื้อ	กุลวงค์
ประมาทจิตคิดทง	เชื่อน้ำ
ไปเพียรกลับมาหงส์	दनเสื่อม สูญแ
นานหน้อยค่อยตกช้า	หมดเชื้อมีขุม
ชนใดมีชาติช้า	เลวทราม
เพียรอดสำหรับพยายาม	หมั่นหมั่น
อยู่บดอยู่ฝนความ	รู้แก่ เกินแ
กลับยศใหญ่ยังชั้น	เช่นเชื้อผู้ดี
ชาติเพียรสิ่งหนึ่งนี้	ชั่วหนัก
คืออ้อมงคลซัก	ถ้อยแท้
ห้ามทรัพย์อภัยศกศักดิ์	ความสุข สบายแ
เป็นอภัพแล้วแล้	ตลอดทั้งโลกธรรม

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 2 : 101)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองข้างต้นพบว่า ส่วนใหญ่มีรูปแบบฉันทลักษณ์ตรงตามแบบแผนกำหนดคือ มีจำนวน 5 บท ซึ่งมีทั้งหมด 20 บาท วรรคหน้าส่วนใหญ่มี 5 คำ มีเพียง 3 แห่ง ที่วรรคหน้ามี 6 คำ คือ

บทที่ 3 วรรคที่ 3 “ประมาทจิตคิดทง”

บทที่ 4 วรรคที่ 3 “เพียรอดสำหรับพยายาม”

บทที่ 5 วรรคที่ 3 “คืออ้อมงคลซัก”

แต่เมื่อพิจารณาแล้วเป็นลักษณะของจำนวนพยางค์ที่เพิ่มขึ้นเพื่อรักษารูปคำเท่านั้น ส่วนวรรคหลังมี 2-5 คำ บางวรรคจะมีคำสร้อย ได้แก่

บทที่ 1 วรรคที่ 6 “ประโยชน์ ดนเฮย” คำสร้อยคือ “दनเฮย”

บทที่ 2 วรรคที่ 6 “การร่ำ เรียนนา” คำสร้อยคือ “เรียนนา”

บทที่ 3 วรรคที่ 6 “दनเสื่อม สูญแ” คำสร้อยคือ “สูญแ”

บทที่ 4 วรรคที่ 6 “รู้แก่ เกินแ” คำสร้อยคือ “เกินแ”

บทที่ 5 วรรคที่ 6 “ความสุข สบายแ” คำสร้อยคือ “สบายแ”

วรรคที่มี 5 คำ ได้แก่

บทที่ 1 วรรคที่ 8 “ก่อสร้างนเกษม”

บทที่ 5 วรรคที่ 6 “ความสุข สบายแ”

บทที่ 5 วรรคที่ 8 “ตลอดทั้งโลกธรรม”

ซึ่งจำนวนคำที่เพิ่มขึ้นจะมีลักษณะเดียวกับที่กล่าวมาข้างต้นคือ เป็นการเพิ่มจำนวนพยางค์เพื่อรักษารูปคำคือ บทที่ 1 วรรคที่ 8 ได้แก่คำว่า “เกษม” บทที่ 3 วรรคที่ 6 ได้แก่ คำว่า “สบาย” และบทที่ 5 วรรคที่ 8 ได้แก่ “ตลอด”

การส่งสัมผัสระหว่างวรรคนั้นถูกต้อง คือ บทที่ 1 คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คำว่า “เยาว์” สัมผัสกับคำว่า “เลา” คำสุดท้ายวรรคที่ 3 และสัมผัสกับคำสุดท้ายวรรคที่ 5 คำว่า “เอา” คำสุดท้ายวรรคที่ 4 คำว่า “รู้” สัมผัสกับคำว่า “กู” คำสุดท้ายวรรคที่ 7 บทที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คำว่า “ทรัพย์” สัมผัสกับคำว่า “นับ” คำสุดท้ายวรรคที่ 3 และสัมผัสกับคำสุดท้ายวรรคที่ 5 คำว่า “รับ” คำสุดท้ายวรรคที่ 4 คำว่า “ถ้วน” สัมผัสกับคำว่า “ล้วน” คำสุดท้ายวรรคที่ 7 บทที่ 3 คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คำว่า “วงศ์” สัมผัสกับคำว่า “นง” คำสุดท้ายวรรคที่ 3 และสัมผัสกับคำว่า “พงศ์” คำสุดท้ายวรรคที่ 5 คำสุดท้ายวรรคที่ 4 คำว่า “หน้า” สัมผัสกับคำว่า “ข้า” คำสุดท้ายวรรคที่ 7 บทที่ 4 คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คำว่า “ทราวม” สัมผัสกับคำว่า “ยาม” คำสุดท้ายวรรคที่ 3 และสัมผัสกับคำสุดท้ายวรรคที่ 5 คำว่า “ความ” คำสุดท้ายวรรคที่ 4 คำว่า “หมั่น” สัมผัสกับคำว่า “ชั้น” คำสุดท้ายวรรคที่ 7 บทที่ 5 คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คำว่า “หนัก” สัมผัสกับคำว่า “ซัก” คำสุดท้ายวรรคที่ 3 และสัมผัสกับคำสุดท้ายวรรคที่ 5 คำว่า “ศักดิ์” คำสุดท้ายวรรคที่ 4 คำว่า “แท้” สัมผัสกับคำว่า “แล้” คำสุดท้ายวรรคที่ 7 แต่เมื่อพิจารณาการส่งสัมผัสระหว่างบท พบว่า บทร้อยกรอง เรื่อง “ความเพียร” ไม่มีการส่งสัมผัสระหว่างบท ตามรูปแบบฉันทลักษณ์กำหนด เช่น บทที่ 1 คำสุดท้ายวรรคที่ 8 คำว่า “เกษม” ไม่สัมผัสกับคำที่ 1 “มี”, คำที่ 2 “เพียร” หรือคำที่ 3 “ประ” วรรคแรกบทที่ 2 บทที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 8 คำว่า “เพียร” ก็ไม่สัมผัสกับคำที่ 1 “ผู้”, คำที่ 2 “ดี” และคำที่ 3 “มี” วรรคแรกบทที่ 3 เช่นเดียวกัน เป็นต้น ทำให้เห็นว่าผู้แต่งบทร้อยกรองนี้คำนึงถึงเนื้อความที่ต้องการถ่ายทอดให้แก่ผู้อ่านมากกว่าคำนึงถึงรูปแบบฉันทลักษณ์ที่ถูกต้อง

ส่วนจำนวนคำเอก และคำโทที่ปรากฏในบทร้อยกรองนั้นถูกต้องคือ

บทที่ 1 มีคำเอก 3 แห่ง ได้แก่ คำว่า แต่, เล่ห์ และก่อ และมีคำตายแทนคำเอก 4 แห่ง คือ เติบ, กอบ, โยชน์ และขอบ คำโทมี 4 แห่ง ได้แก่ คำว่า รู้, รู้, กู และสร้าง

บทที่ 2 มีคำเอก 2 แห่ง ได้แก่ คำว่า ไป, ร่ำ และคำตายแทนคำเอก 5 แห่ง คือ คำว่า ดุจ, ประ, ภาค, สุข และเสร็จ คำโทมี 4 แห่ง ได้แก่ ได้, ถ้วน, ล้วน และได้

บทที่ 3 มีคำเอก 3 แห่ง ได้แก่ คำว่า เชื่อ, เสื่อม, หน้อย และคำตายแทนคำเอก 4 แห่ง คือ คำว่า ขาดิ, มาท, กลับ และหมด คำโทมี 4 แห่ง ได้แก่ คำว่า เชื่อ, หน้า, ข้า และเชื่อ

บทที่ 4 มีคำเอก 4 แห่ง ได้แก่ คำว่า หมั่น, อยู่, แก่, เช่น และคำตายแทนคำเอกมี 3 แห่ง คือ ขาดิ, อุด และยศ คำโทมี 4 แห่ง ได้แก่ คำว่า ข้า, หมั่น, ชั้น และเชื่อ

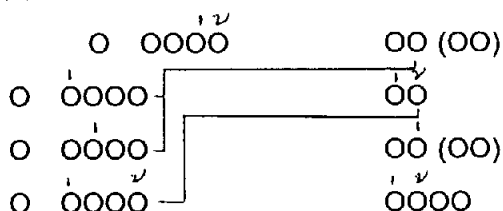
บทที่ 5 มีคำเอก 2 แห่ง ได้แก่ คำว่า หนึ่ง, ถ่อย และคำตายคำเอก 5 แห่ง คือ อับ, อึก, สุข, อ(ะ) และตลอด คำโทมี 4 แห่ง ได้แก่ คำว่า นี้, แท้, แล้ และทั้ง

3.2 โคลงกระทู้

โคลงกระทู้ คือ โคลงสี่สุภาพนั่นเอง แต่ “กระทู้” แปลว่า ข้อความหรือหัวข้อโคลงกระทู้ จึงหมายถึง โคลงที่ต้องแต่งตามหัวข้อที่วางไว้ให้นิยมแต่งเป็นโคลงสี่สุภาพ โดยนำเอาคำที่เป็นกระทู้นั้นวางเรียงไว้ข้างหน้าของโคลงทั้ง 4 บาท แล้วแต่งถ้อยคำต่อไปให้มีเนื้อความอธิบายหรือขยายความของกระทู้ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น (พรทิพย์ แฟงสุด . 2544 : 52) นอกจากนี้โคลงกระทู้อาจจำแนกได้ 4 ชนิด คือ

1. โคลงกระทู้คำเดียว (กระทู้เดียว)
2. โคลงกระทู้คู่
3. โคลงกระทู้ 3 คำ
4. โคลงกระทู้ 4 คำ

แต่จากการศึกษาพบเพียงลักษณะเดียวคือ โคลงกระทู้คำเดียว (กระทู้เดียว) ซึ่งมีลักษณะบังคับเหมือนโคลงสี่สุภาพทุกประการ เพียงแต่จะแยกคำแรกของทุกบาทออกมา 1 คำเท่านั้น ดังแผนผังต่อไปนี้

นอกจากนี้ พรทิพย์ แฟงสุด (2544 : 53) ยังกล่าวอีกว่าคำกระทู้อาจใช้เป็นคำเดียวกันทุกบาท หรือเป็นคำต่างชุดกันก็ได้ ถ้าเป็นคำคำเดียวกันก็เรียกว่า “กระทู้ยีน” หรือ “กระทู้ซ้ำคำ” และคำคำนั้นอาจมีหรือไม่มี ความหมายก็ได้

เมื่อศึกษาบทร้อยกรองประเภทโคลงกระทู้ ที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จะพบเพียง 1 เรื่อง จากหนังสือเรียนชั้นป.6 เล่ม 2

ร่ม	เย็นยามอยู่เบื้อง	บารมี	พระเฮย
เกล้า	จูงรักภักดี	ท้าวหน้า	
ร่ม	เงาแห่งจักรี	เรื่องรุ่ง	โรจน์แฮ
เกศ	จึงถวายเป็นข้า	คู่ให้ไทย	เทอญฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทยชั้น ป.6 เล่ม 2 : 110)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองข้างต้นพบว่า มีรูปแบบฉันทลักษณ์ส่วนใหญ่ตรงตามแบบแผนกำหนดข้างต้นคือ หนึ่งบทมี 4 บาท วรรคหน้ามี 5 คำ ยกเว้นเพียงวรรคเดียวที่มี 6 คำ คือ วรรคที่ 7 “เกศ จึงถวายเป็นข้า” แต่จำนวนคำที่เพิ่มขึ้นเป็นลักษณะการนับแยกพยางค์ของคำว่า

“ถวายเป็นการรักษารูปคำเท่านั้น วรรคหลังมี 2-5 คำ มีคำสร้อยในวรรคที่ 2 คือ “พระเฮย” และวรรคที่ 6 คือ “โรจน์แฮ” ส่วนคำกระทุ้งที่แยกออกมาเป็นการแยกคำแรกของทุกบาทออกมา 1 คำ ได้แก่ บาทที่ 1 คำว่า “ร่ม” บาทที่ 2 คำว่า “เกล้า” บาทที่ 3 คำว่า “ร่ม” และบาทที่ 4 คำว่า “เกศ”

นอกจากนี้ วรรคที่มี 5 คำ มีเพียงวรรคเดียวคือ วรรคที่ 2 “บารมี พระเฮย” จำนวนคำที่เพิ่มขึ้นมาเป็นลักษณะการนับแยกพยางค์ของคำว่า “บารมี” เพื่อรักษารูปคำเช่นเดียวกับคำว่า “ถวายเป็นการรักษารูปคำแล้วข้างต้น

การส่งสัมผัสนั้นถูกต้องคือ คำที่ 3 วรรคที่ 2 คำว่า “มี” สัมผัสกับคำสุดท้ายวรรคที่ 3 คำว่า “ดี” และสัมผัสกับคำว่า “กรี” คำสุดท้ายวรรคที่ 5 คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คำว่า “หน้า” สัมผัสกับคำว่า “ข้า” คำสุดท้ายวรรคที่ 7

ส่วนจำนวนคำเอกและคำโทส่วนใหญ่ก็ถูกต้องคือ คำเอกพบเพียง 6 แห่งคือ คำว่า อยู่, จุ่ง, ท้ว, แห่ง, รุ่ง และคู่ แต่ลักษณะบังคับที่ถูกต้องจะต้องมี 7 แห่ง ซึ่งคำที่ 2 วรรคที่ 7 แทนที่จะเป็นคำเอก หรือคำตายแทนคำเอกกลับกลายเป็นคำว่า “จึง” ทำให้เห็นว่าจะไม่ตรงตามแบบแผนกำหนดข้างต้น แต่คำโทมี 4 แห่งตามลักษณะบังคับคือคำว่า เบื้อง, หน้า, ข้า และให้

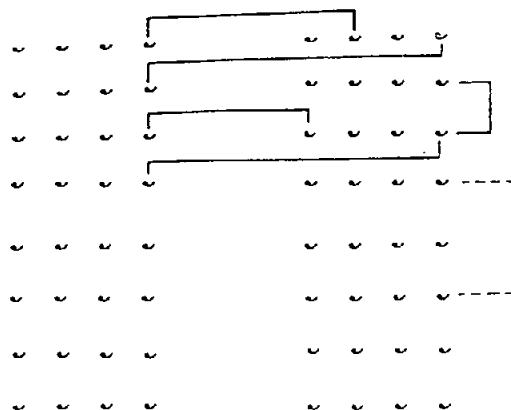
4. ฉันท

จากการศึกษาหนังสือเรียนภาษาไทยตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จะพบคำประพันธ์ประเภทฉันท เพียงชนิดเดียวคือ วิชาชุมนุมมาลาฉันท 8 ซึ่งพอสรุปลักษณะได้ดังนี้

- วิชาชุมนุมมาลาฉันท 8

เป็นฉันทที่ใช้ “คำครุ” ทั้ง 32 คำ และมีการสัมผัสดังนี้คำสุดท้ายวรรคแรก สัมผัสกับคำที่ 2 ของวรรคที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 2 สัมผัสกับคำสุดท้ายของวรรคที่ 3 คำสุดท้ายวรรคที่ 4 สัมผัสกับคำสุดท้ายของวรรคที่ 6 คำสุดท้ายวรรคที่ 5 สัมผัสกับคำที่ 2 ของวรรคที่ 6 คำสุดท้ายวรรคที่ 6 คำสุดท้ายวรรคที่ 7 ถ้าแต่งหลายบท ให้ร้อยสัมผัสจากคำสุดท้ายของบทหน้า ไปยังคำสุดท้ายของวรรคที่ 4 ในบทถัดไป (วราภรณ์ ปารุงกุล . 2542 : 125-126)

แผนผัง

เมื่อศึกษาบทร้อยกรองประเภทวิหขุมมาลาฉันท์ 8 จากหนังสือเรียนภาษาไทยระดับ
ประถมศึกษาพบว่า มี 1 เรื่อง ซึ่งปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยชั้น ป.5 เท่านั้น รูปแบบ
ฉันทลักษณ์ที่ปรากฏส่วนใหญ่ตรงตามแบบแผนกำหนดข้างต้น

จากบทพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

โลกปัจจุบัน

โลกเราวันนี้	มักมีแปลกแปลก
ผิดกับแรกแรก	ที่โลกเกิดมา
ดีกรามบ้านช่อง	หอห้องโสภา
ดีสูงเทียมฟ้า	ปานแข่งดวงดาว
นักปราชญ์ทั้งหลาย	มากมายคิดแต่ง
สร้างยานดัดแปลง	ส่งขึ้นสู่อวก
เดินทางไปมา	เวลาไม่ยาว
เที่ยวไปทุกคราว	ไม่มีทุกข์ทน
การเจ็บการป่วย	หมอช่วยให้หาย
เจ็บป่วยโรคร้าย	ไม่ตายทุกคน
แพทย์เก่งรักษา	หยุดยาคิดค้น
คนป่วยช่วยชนม์	ให้ดลสุขี
เครื่องเล่นมากมาย	หลากหลายบันเทิง
ดนตรีรื่นเรียง	ภาพยนตร์ก็มี
สำราญทุกอย่าง	อย่ารังความดี
คนเราเดี๋ยวนี้	ชักหลงเมาเมว

(หนังสือเรียนภาษาไทยชั้น ป.5 เล่ม 2 : 30)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองข้างต้น พบว่า มีรูปแบบฉันทลักษณ์ ตรงตามแบบแผนกำหนด
ข้างต้นคือ หนึ่งบทมี 8 วรรค แต่ละวรรคมี 4 คำ จะมีเพียงวรรคเดียวที่มี 5 คำ คือ วรรคที่ 4 บทที่ 4
“ภาพยนตร์ก็มี” แต่จำนวนคำที่เพิ่มขึ้นเป็นลักษณะของการนับแยกพยางค์ เพื่อรักษารูปคำของ
คำว่า “ภาพยนตร์” ส่วนลักษณะของคำที่ปรากฏจะเป็นคำครุทั้ง 32 คำ ในแต่ละบท ยกเว้นวรรคที่ 4
บทที่ 4 เช่นเดียวกัน ซึ่งถ้านับตามจำนวนพยางค์ เป็น 5 คำ คือ “พาบ – พะ – ยน – ก็ – มี”
รูปแบบของคำในวรรคจะเป็น “ครุ – ลหุ – ครุ – ครุ – ครุ” แต่ถ้านับเป็น 4 คำ “พาบ – ยน – ก็ –
มี” ก็จะตรงตามรูปแบบฉันทลักษณ์บังคับคือ “ครุ – ครุ – ครุ – ครุ”

ส่วนการส่งสัมผัสนั้นถูกต้องคือ บทที่ 1 คำสุดท้ายวรรคแรกคำว่า “นี้” สัมผัสกับคำว่า
“มี” คำที่ 2 วรรคที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คำว่า “แปลก” สัมผัสกับคำว่า “แรก” คำสุดท้าย
วรรคที่ 3 คำสุดท้ายวรรคที่ 4 คำว่า “มา” สัมผัสกับคำว่า “ภา” คำสุดท้ายวรรคที่ 6 และสัมผัสกับ
คำสุดท้ายวรรคที่ 7 คำว่า “ฟ้า” คำสุดท้ายวรรคที่ 5 คำว่า “ช่อง” สัมผัสกับคำว่า “ห้อง” คำที่ 2
วรรคที่ 6 บทที่ 2 คำสุดท้ายวรรคแรกคำว่า “หลาย” สัมผัสกับคำว่า “มาย” คำที่ 2 วรรคที่ 2

คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คำว่า “แต่” สัมผัสกับคำว่า “แปลง” คำสุดท้ายวรรคที่ 3 คำสุดท้ายวรรคที่ 4 คำว่า “หาว” สัมผัสกับคำว่า “ยาว” คำสุดท้ายวรรคที่ 6 และสัมผัสกับคำสุดท้ายวรรคที่ 7 คำว่า “คราว” คำสุดท้ายวรรคที่ 5 คำว่า “มา” สัมผัสกับคำว่า “ลา” คำที่ 2 วรรคที่ 6 และเป็นเช่นนี้จนครบทุกบท

นอกจากนี้การส่งสัมผัสระหว่างบทก็ถูกต้องคือ คำสุดท้ายวรรคที่ 8 บทที่ 1 คำว่า “ดาว” สัมผัสกับคำว่า “หาว” คำสุดท้ายวรรคที่ 4 บทที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 8 บทที่ 2 คำว่า “ทน” สัมผัสกับคำว่า “คน” คำสุดท้ายวรรคที่ 4 บทที่ 3 คำสุดท้ายวรรคที่ 8 บทที่ 3 คำว่า “ซี” สัมผัสกับคำว่า “มี” คำสุดท้ายวรรคที่ 4 บทที่ 4

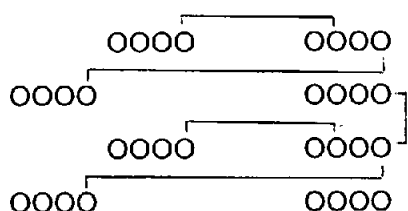
5. รูปแบบฉันทลักษณ์ผสมผสาน

จากการศึกษาบทหรือกรองที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่ามี 3 เรื่องที่ไม่สามารถระบุลักษณะคำประพันธ์ได้ เนื่องจากไม่มีรูปแบบฉันทลักษณ์ตรงตามแบบแผนกำหนดของคำประพันธ์ประเภทต่าง ๆ เพียงแต่มีความคล้ายกับคำประพันธ์ที่มีรูปแบบฉันทลักษณ์ชัดเจน ซึ่งเมื่อศึกษาแล้วทำให้เห็นว่าเป็นลักษณะการผสมผสานระหว่างรูปแบบฉันทลักษณ์กับเพลงพื้นบ้าน พอสรุปลักษณะได้ดังนี้

5.1 รูปแบบฉันทลักษณ์ผสมผสานระหว่างฉันทลักษณ์เดียวกับเพลงพื้นบ้าน

บทหรือกรองที่ไม่สามารถระบุรูปแบบฉันทลักษณ์ได้อย่างชัดเจนพบว่า มีรูปแบบหนึ่งที่ใกล้เคียงกับรูปแบบคำประพันธ์ประเภทกลอนสี่

กลอนสี่ 1 บทมี 2 บาท (2 คำกลอน) เขียนบาทละ 2 วรรค วรรคละ 4 คำ ส่งสัมผัสตามแผนผัง

(พรทิพย์ แฝงสุด . 2544 : 206)

เมื่อศึกษาแล้วจะพบว่ารูปแบบฉันทลักษณ์ส่วนใหญ่จะตรงตามแบบแผนข้างต้น ได้แก่

ผีใบกล้วย

สองเกลอกลับผี	กล้วยที่ดงกล้วย
พลบค่ำกลับบ้าน	เดินผ่านดงกล้วย
ใจเต้นเหมือนกลอง	ไม่มองดงกล้วย
ผลอเหลือบไปเห็น	ไม่เป็นดงกล้วย
เห็นเงาตะคุ่ม	ในกลุ่มต้นกล้วย

ชี้ขาดเต็มที่	ต้องผีตันกล้วย
วิ่งหนีตัวกลม	ลื่นลัมเปลือกกล้วย
ลัมลูกคลุกคลาน	จนผ่านตงกล้วย
รุ่งเข้าอยากรู้	ไปดูตันกล้วย
กล้วยกล้วยกล้วย	เข้าป่าตงกล้วย
ไม่มีอะไร	อยู่ในตงกล้วย
ไม่มีผีแน่	มีแต่ตันกล้วย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.2 เล่ม 2 : 46-47)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองข้างต้นพบว่า จำนวนคำจะมีวรรคละ 4 คำดังแบบแผนกำหนดข้างต้น แต่การส่งสัมผัสระหว่างวรรคจะต่างกัน คือ แบบแผนกำหนดข้างต้นจะบังคับสัมผัสในวรรคที่ 2 และวรรคที่ 3 แต่ไม่บังคับสัมผัสในวรรคที่ 3 และวรรคที่ 4 ส่วนที่ปรากฏในตัวอย่่างบทร้อยกรองเรื่อง “ผีไปกล้วย” จะไม่มีเส้นสัมผัสระหว่างวรรคที่ 2 และวรรคที่ 3 แต่จะส่งสัมผัสในวรรคที่ 3 และที่ 4 ได้แก่

บทที่ 1 คำสุดท้ายวรรคแรกคำว่า “ผี” สัมผัสกับคำว่า “ที่” คำที่ 2 วรรคที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 3 คำว่า “บ้าน” สัมผัสกับคำว่า “ผ่าน” คำที่ 2 วรรคที่ 4

บทที่ 2 คำสุดท้ายวรรคแรกคำว่า “กลอง” สัมผัสกับคำว่า “มอง” คำที่ 2 วรรคที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 3 คำว่า “เห็น” สัมผัสกับคำว่า “เป็น” คำที่ 2 วรรคที่ 4

บทที่ 3 คำสุดท้ายวรรคแรกคำว่า “คุ้ม” สัมผัสกับคำว่า “กลุ่ม” คำที่ 2 วรรคที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 3 คำว่า “ที่” สัมผัสกับคำว่า “ผี” คำที่ 2 วรรคที่ 4

บทที่ 4 คำสุดท้ายวรรคแรกคำว่า “กลม” สัมผัสกับคำว่า “ลัม” คำที่ 2 วรรคที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 3 คำว่า “คลาน” สัมผัสกับคำว่า “ผ่าน” คำที่ 2 วรรคที่ 4

บทที่ 5 คำสุดท้ายวรรคแรกคำว่า “รู้” สัมผัสกับคำว่า “ดู” คำที่ 2 วรรคที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 3 คำว่า “กล้วย” สัมผัสกับคำว่า “ป่า” คำที่ 2 วรรคที่ 4

บทที่ 6 คำสุดท้ายวรรคแรกคำว่า “ไร” สัมผัสกับคำว่า “ใน” คำที่ 2 วรรคที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 3 คำว่า “แน่” สัมผัสกับคำว่า “แต่” คำที่ 2 วรรคที่ 4

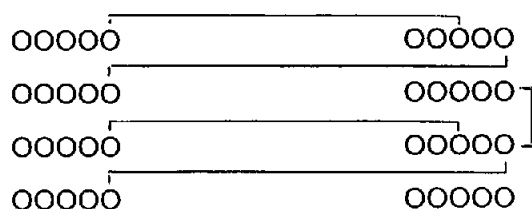
และจะเห็นว่าไม่มีการส่งสัมผัสระหว่างวรรคที่ 2 กับวรรคที่ 3 ในแต่ละบท

นอกจากนี้การส่งสัมผัสระหว่างบทจะมีลักษณะแตกต่างไปจากแบบแผนกำหนด คือ แบบแผนกำหนดจะส่งสัมผัสคำสุดท้ายวรรคที่ 4 ในบทแรก สัมผัสกับคำสุดท้ายวรรคที่ 2 ในบทถัดไป แต่กลับไปมีลักษณะใกล้เคียงกับลักษณะของกลอนหัวเดียวที่ปรากฏในเพลงพื้นบ้าน

กลอนหัวเดียว กำหนดให้ “คำสุดท้ายของวรรคหลังทุกวรรค” ยกเว้นวรรคจบบท มีสระเสียงเดียวกัน เช่น ใช้สระอาเรียก กลอนลา ใช้สระอี เรียก กลอนลี ใช้สระไอ ไอ อัย เรียก กลอนไล (วราภรณ์ บำรุงกุล . 2542 : 171) แล้วที่ปรากฏในตัวอย่่างบทร้อยกรองที่ยกมาก็

เช่นเดียวกันที่คำลงท้ายแต่ละวรรคมีสระเดียวกันคือ สระอัว แต่ต่างกันในคำลงท้ายของทุกบาทเป็นคำเดียวกันคือ คำว่า “กล้วย” และบาทสุดท้ายถ้าเป็นลักษณะของกลอนหัวเตี๋ยจะไม่จบด้วยคำที่มีสระเดียวกันแต่ที่ปรากฏในบทร้อยกรอง ก็เป็นคำว่า “กล้วย” เช่นเดียวกัน ทำให้สรุปไม่ได้ว่ามีลักษณะกลอนหัวเตี๋ย เช่นเดียวกับเพลงพื้นบ้าน เพียงแต่มีลักษณะใกล้เคียงที่มีการส่งสัมผัสคำที่มีสระเดียวกันในทุกบาท แต่น่าจะเป็นกลวิธีการเล่นคำซ้ำของผู้ประพันธ์ที่จะให้ผู้อ่านจำคำว่า “กล้วย” ได้ง่ายมากกว่า

5.2 รูปแบบฉันทลักษณ์ผสมผสานระหว่างฉันทลักษณ์เดิมกับเพลงพื้นบ้านประยุกต์ จากงานวิจัยของ สุขกมล รัตนสุภา (2536 : 94-95) ได้กล่าวถึงรูปแบบร้อยกรองของ ศิวกานท์ ปทุมสูติ ที่ประยุกต์จากลักษณะเพลงพื้นบ้านทั่วไปว่า ศิวกานท์ ได้อาศัยรูปแบบดังกล่าวประยุกต์ขึ้นเป็นรูปแบบร้อยกรองชนิดใหม่ด้วยวิธีการปรับเปลี่ยนสัมผัส และจัดระบบจำนวนคำในวรรค โดยเฉพาะการจัดระบบจำนวนคำในแต่ละวรรคใหม่ ในรูปแบบที่ 1 ที่กำหนดให้ทุกวรรคมีจำนวน 5 คำ ดังแผนผังต่อไปนี้

ซึ่งจำนวนคำและสัมผัสจะสอดคล้องกับร้อยกรองที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยดังต่อไปนี้

ไอ้เจ้าหนูบ้านเหนือ	เจ้าเหมาเรือไปไหน
ไปรับหมอบ้านใต้	รักษาใครกันหนา
หมอเอ๋ยหมอรูใหม่	เสียมันไล่กัดหมา
เลือดก็ไหลออกมา	ท่าจะเดินไม่ไหว
หมอก็รับช่วยเหลือ	รีบลงเรือไวไว
ไอ้พ่อหมอบ้านใต้	พ่อช่างใจดีเอ๋ย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.2 เล่ม 1 : 33)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองข้างต้นจะพบว่า ส่วนใหญ่มีรูปแบบฉันทลักษณ์ตรงตามแบบแผนข้างต้นคือ จำนวนคำในแต่ละวรรคมี 5 คำ การส่งสัมผัสถูกต้อง ได้แก่

บทที่ 1 คำสุดท้ายวรรคแรกคำว่า “เหนือ” สัมผัสกับคำว่า “เรือ คำที่ 3 วรรคที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คำว่า “ไหน” สัมผัสกับคำว่า “ใต้” คำสุดท้ายวรรคที่ 3

บทที่ 2 คำสุดท้ายวรรคแรก คำว่า “ใหม่” สัมผัสกับคำว่า “ไล้” คำที่ 3 วรรคที่ 2 คำสุดท้าย วรรคที่ 2 คำว่า “หมา” สัมผัสกับคำว่า “มา” คำสุดท้ายวรรคที่ 3

บทที่ 3 คำสุดท้ายวรรคแรก คำว่า “เหลือ” สัมผัสกับคำว่า “เรือ” คำที่ 3 วรรคที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คำว่า “ไว” สัมผัสกับคำว่า “ไต้” คำสุดท้ายวรรคที่ 3

ส่วนสัมผัสระหว่างบทก็ถูกต้อง คือ คำสุดท้ายวรรคที่ 4 บทที่ 1 คำว่า “หนา” สัมผัสกับ คำว่า “หมา” คำสุดท้ายวรรคที่ 2 บทที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 4 บทที่ 2 คำว่า “ไหว” สัมผัสกับคำว่า “ไว” คำสุดท้ายวรรคที่ 2 บทที่ 3

นอกจากนี้จะพบว่า บางลักษณะของกลอนดอกสร้อยปรากฏในตัวอย่างร้อยกรองข้างต้น อีกด้วย คือ วรรคขึ้นต้นบทจะใช้คำ 4 คำ คือ เอาคำ 2 คำมาเป็นตัวตั้ง แล้วเขียนคำหน้าซ้ำกัน 2หน เอาคำว่า “เอ๋ย” มาแทรกในระหว่างกลาง ... สำหรับการสัมผัสเหมือนกลอนสุภาพ เพราะในแต่ละวรรคใช้คำละกันอยู่แล้ว คำสุดท้ายของวรรคหน้าจึงอาจสัมผัสกับคำที่ 1-2-3-4 หรือบางที่ถึง คำที่ 5 คำใดคำหนึ่งของวรรคหลังได้ กลอนดอกสร้อย จะจบบทด้วยคำว่า “เอ๋ย” (วารสาร บำรุงกุล . 2542 : 167)

ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วจะพบว่า ในบทที่ 2 วรรคแรก แม้ว่าจะมี 5 คำ แต่มีการแทรกคำว่า “เอ๋ย” ในวรรค และเมื่อจบเรื่องมีการลงท้ายคำว่า “เอ๋ย” ตรงตามลักษณะของกลอนดอกสร้อย นอกจากนี้ยังพบว่าการส่งสัมผัสจากวรรคที่ 3 ไปวรรคที่ 4 ของแต่ละบท คือ บทที่ 1 คำสุดท้าย วรรคที่ 3 คำว่า “ไต้” สัมผัสกับคำว่า “ใคร” คำที่ 3 วรรคที่ 3 บทที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 3 คำว่า “มา” สัมผัสกับคำว่า “ท่า” คำที่ 1 วรรคที่ 4 บทที่ 3 คำสุดท้ายวรรคที่ 3 คำว่า “ไต้” สัมผัสกับคำว่า “ใจ” คำที่ 3 วรรคที่ 4 ตรงตามลักษณะของกลอนดอกสร้อยเช่นเดียวกัน

ในการศึกษาบทร้อยกรองที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยระดับประถมศึกษาฯ ยังพบอีก ลักษณะหนึ่ง คือ จำนวนคำและการส่งสัมผัสระหว่างวรรคจะตรงตามแบบแผนกำหนดข้างต้น แต่ การส่งสัมผัสระหว่างวรรคจะมีลักษณะคล้ายกับการส่งสัมผัสของเพลงพื้นบ้าน ดังปรากฏใน บทร้อยกรองต่อไปนี้

ดอกอะไรหลายชนิด	พี่ก็คิดอยากรู้
รีบแต่งตัวจะไปดู	ดูสบู่ห่มสไบ
ดูต้นไม้เขียวชอุ่ม	บ้างเป็นพุ่มชวนมอง
พยับหน้าเรียกน้อง	ไปกันสองคนใหม่
นั้นแน่ดอกมะลิลา	ดอกจำปาก็ช่างหอม
โน้นแน่ดอกพะยอม	ลมพัดหอมไม้ไผ่
ดอกโสนบานเช้า	ดอกคัตเจ้าบานเย็น
ดอกชบาสวยเด่น	ได้มาเห็นสบายใจ
ต้นไม้เรียงเคียงกัน	ไม่แบ่งชั้นแบ่งชนิด
เราเป็นเพื่อนใกล้ชิด	เราาร่วมคิดร่วมใจ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป. 2 เล่ม 1 : 135)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองข้างต้น จะพบว่า รูปแบบฉันทลักษณ์ตรงตามแบบแผนข้างต้น คือ จำนวนคำแต่ละวรรคส่วนใหญ่มี 5 คำ ยกเว้นบางวรรคที่มี 6 คำ ได้แก่

- บทที่ 1 วรรคแรก “ดอกอะไรหลายชนิด”
 วรรคที่ 3 “รีบแต่งตัวจะไปดู”
 วรรคที่ 4 “ถูกสบู่มั่มสไป”
 บทที่ 2 วรรคแรก “ดูต้นไม้เขียวชอุ่ม”
 บทที่ 3 วรรคแรก “นั่นแน่ะดอกมะลิลา”
 วรรคที่ 2 “ดอกจำปาก็ช่างหอม”
 บทที่ 4 วรรคที่ 4 “ได้มาสบายใจ”
 บทที่ 5 วรรคที่ 2 “ไม่แบ่งชั้นแบ่งชนิด”

แต่จำนวนคำที่เพิ่มขึ้นก็มีลักษณะเดียวกันกับที่เคยกล่าวมาแล้วว่าเป็นจำนวนพยางค์ที่ปรากฏอยู่ในคำที่คงไว้เพื่อรักษารูปคำ เช่น บทที่ 1 วรรคแรก คำว่า “ชนิด” บทที่ 2 วรรคแรก คำว่า “ชอุ่ม” บทที่ 3 วรรคแรก คำว่า “มะลิลา” เป็นต้น แต่มีบางวรรคที่ใช้คำช่วยกริยา ทำให้จำนวนคำในวรรคเพิ่มขึ้นทั้งที่ถ้าละคำนั้นความหมายของข้อความก็ไม่เปลี่ยนแปลงได้แก่ บทที่ 1 วรรคที่ 3 “รีบแต่งตัวจะไปดู” ถ้าละคำว่า “จะ” เป็น “รีบแต่งตัวไปดู” ความหมายของข้อความก็คงเดิม ตรงนี้ที่เพิ่มคำนำเป็นการเพิ่มคำเพื่อให้จังหวะในการอ่านไพเราะขึ้น

ส่วนการส่งสัมผัสระหว่างวรรคนั้นตรงตามแบบแผนข้างต้น เช่น บทที่ 1 คำสุดท้าย วรรคแรกคำว่า “ชนิด” สัมผัสกับคำว่า “คิด” คำที่ 3 วรรคที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คำว่า “รู้” สัมผัสกับ คำว่า “ดู” คำสุดท้ายวรรคที่ 3 บทที่ 2 คำสุดท้ายวรรคแรกคำว่า “อุ่ม” สัมผัสกับคำว่า “พุ่ม” คำที่ 3 วรรคที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คำว่า “มอง” สัมผัสกับคำว่า “น้อง” คำสุดท้ายวรรคที่ 3 และเป็น เช่นนี้จนครบทุกบท นอกจากนี้ยังมีการส่งสัมผัสระหว่างวรรคที่ 3 และวรรคที่ 4 ตามลักษณะของ กลอนสุภาพ คือบทที่ 1 คำสุดท้ายวรรคที่ 3 คำว่า “ดู” สัมผัสกับคำว่า “บู” คำที่ 3 วรรคที่ 4 บทที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 3 คำว่า “น้อง” สัมผัสกับคำว่า “สอง” คำที่ 3 วรรคที่ 4 บทที่ 3 คำสุดท้าย วรรคที่ 3 คำว่า “หอม” สัมผัสกับคำว่า “หอม” คำที่ 3 วรรคที่ 4 บทที่ 4 คำสุดท้ายวรรคที่ 3 คำว่า “เด่น” สัมผัสกับคำว่า “เห็น” คำที่ 3 วรรคที่ 4 บทที่ 5 คำสุดท้ายวรรคที่ 3 คำว่า “ชนิด” สัมผัสกับ คำว่า “คิด” คำที่ 3 วรรคที่ 4

แต่เมื่อพิจารณาเส้นสัมผัสระหว่างบทแล้วไม่ตรงตามแบบแผนข้างต้น คือจะส่งสัมผัสจาก คำสุดท้ายในวรรคที่ 4 ของบทแรกไปยังคำสุดท้ายของวรรคที่ 4 ของบทถัดไป ซึ่งตามแบบแผนจะ ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคที่ 2 ของบทถัดไป เช่น คำสุดท้ายวรรคที่ 4 บทที่ 1 คำว่า “ไป” สัมผัสกับคำว่า “ไหม” คำสุดท้ายวรรคที่ 4 บทที่ 2 ส่วนคำสุดท้ายวรรคที่ 4 บทที่ 2 คำว่า “ไหม” ก็ ส่งสัมผัสกับคำว่า “ไกล” คำสุดท้ายวรรคที่ 4 บทที่ 3 เป็นต้น

นอกจากนี้จะพบว่า ลักษณะการส่งสัมผัสระหว่างบทจะมีลักษณะใกล้เคียงกับการส่งสัมผัส ของเพลงพื้นบ้านที่ใช้กลอนหัวเดียวคือ ในตัวอย่างบทร้อยกรองจะส่งสัมผัสโดยใช้เสียงสระเดียวกัน

คือ สระไอ, โอ, อัย ได้แก่ คำสุดท้ายวรรคที่ 4 บทที่ 1 คำว่า “ไป” สัมผัสกับคำว่า “ใหม่” คำสุดท้ายวรรคที่ 4 บทที่ 2 สัมผัสกับคำสุดท้ายวรรคที่ 4 บทที่ 3 คำว่า “ไกล” สัมผัสกับคำว่า “ใจ” คำสุดท้ายวรรคที่ 4 บทที่ 4 และสัมผัสกับคำสุดท้ายวรรคที่ 4 บทที่ 5 คำว่า “ใจ” แต่ต่างกันที่เพลงพื้นบ้าน จะส่งสัมผัสในทุกบาท และบาทสุดท้ายในวรรคจบจะไม่มีการส่งสัมผัส แต่ตัวอย่างบทร้อยกรองที่ยกมา จะส่งสัมผัสในลักษณะของการส่งสัมผัสระหว่างบทเท่านั้น และเป็นอย่างนี้ทุกบาทจนจบความ

รูปแบบเพลงพื้นบ้าน

รูปแบบเพลงพื้นบ้านที่ปรากฏในหนังสือเรียนมีจำนวน 6 เรื่อง ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สามารถแยกได้ 3 ประเภท คือ เพลงปฏิพากย์ เพลงกล่อมเด็ก และเพลงประกอบการละเล่น ในการศึกษาเพลงพื้นบ้านนี้จะจำแนกตามจำนวนเพลงที่พบ ซึ่งสามารถจำแนกเป็นตารางได้ดังนี้

ตาราง 6 แสดงจำนวนบทร้อยกรองรูปแบบเพลงพื้นบ้านในหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

ชั้น, เล่ม	ประเภท	เพลงปฏิพากย์	เพลงกล่อมเด็ก	เพลงประกอบการละเล่น
ป. 1 เล่ม 1		-	-	-
ป. 1 เล่ม 2		-	-	-
ป. 2 เล่ม 1		-	-	-
ป. 2 เล่ม 2		-	-	-
ป. 3 เล่ม 1		-	1	-
ป. 3 เล่ม 2		-	-	-
ป. 4 เล่ม 1		1	3	5
ป. 4 เล่ม 2		-	-	-
ป. 5 เล่ม 1		1	-	-
ป. 5 เล่ม 2		-	-	-
ป. 6 เล่ม 1		-	-	-
ป. 6 เล่ม 2		-	-	-
รวม		2	4	5

จากข้อมูลที่ปรากฏในตารางจะเห็นว่า เพลงประกอบการละเล่นมีจำนวนมากที่สุด คือ 5 เพลง รองลงมาคือ เพลงกล่อมเด็กจำนวน 4 เพลง และเพลงปฏิพากย์จำนวน 2 เพลง

เพลงประกอบการละเล่นจะพบในชั้น ป.4 เท่านั้น แต่ในชั้น ป.1, ป.2, ป.3, ป.5 และ ป.6 ไม่มีการใช้ เพลงกล่อมเด็กจะพบในชั้นป.3 และป.4 แต่ไม่ปรากฏในชั้น ป.1, ป.2, ป.5 และ ป.6 ส่วนเพลงปฏิพากย์จะพบในชั้น ป.4 และ ป.5 แต่ในชั้น ป.1, ป.2 , ป.3 และ ป.6 ไม่ปรากฏจากการศึกษาทำให้พอสรุปลักษณะของรูปแบบเพลงพื้นบ้านได้ดังนี้

1. เพลงประกอบการละเล่น

เพลงประกอบการเล่นของเด็ก มักเป็นข้อความคล้องจองเป็นแบบคำกลอนสั้นๆ จุดประสงค์ ก็คือ เป็นบทเพลงสำหรับเด็กให้เด็กร้องเล่นเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน หรือร้องล้อเลียนกัน เป็นการช่วยผู้ให้เด็กได้บริหารอวัยวะต่าง ๆ ในร่างกายให้สมบูรณ์ใช้การได้อย่างดี นอกเหนือจากนั้นยังช่วยให้เด็กรู้จักเล่นรวมกันเป็นหมู่ เป็นการฝึกการเข้าสังคมไปโดยไม่รู้ตัว (ประเทือง คล้ายสุบรรณ . 2517 : 72)

จากการศึกษาเพลงพื้นบ้านประเภทเพลงประกอบการละเล่นที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า มีการใช้คำประพันธ์ประเภทนี้เพียง 1 เรื่อง คือ ในหนังสือเรียนภาษาไทยชั้น ป.4 มีจำนวน 5 เพลง โดยลักษณะคำประพันธ์ที่พบจะมีลักษณะดังที่กล่าวมาข้างต้น เช่น

(1)	วีรชิวาสาร
คตข้าวใส่จาน	สองทะนานข้าวเปลือก
เก็บเบี่ยใต้ถุนร้าน	เลือกทองโบราณ
พานเอาคนข้างหลังไว้	
	(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 1 : 138)			
(2)	จับปูดำ	ขยำปูนา	ปูไม่มา	ขยำมือเปล่า
	(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 1 : 143)			
(3)	ตั้งไข่ล้ม	ต้มไข่กิน	ไข่ตกดิน	อดกินไข่
เนื้อ
	(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 1 : 143)			
(4)	แมงมุมเอ๋ย
แมงกินปลา
หมาหน้าย่น		ขยุ้มหลังคา
หมากัดกระโพ้งกัน
กัดกันแมวดำ	
	(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 1 : 144)			
(5)	กูกูกูกู่
ไม่มีนมให้ลูกกิน
แม่ก็เรียกไปคูดิน		เลี้ยงลูกมาจนใหญ่
ลูกร้องเจี๊ยะเจี๊ยะ
หามาหากินตามประสาไก่เอ๋ย	
	(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 1 : 145)			

นอกจากนี้ ประเทือง คล้ายสุบรรณ (2522 : 44) ยังกล่าวว่า เพลงกล่อมเด็ก วรรณคดีชั้นต้น มักจะมีคำว่า “เอ๋ย” หรือบางที่ใช้คำขึ้นต้น เช่นเดียวกับกลอนดอกสร้อย เช่น วันเอ๋ยวันนี้ เดือนเอ๋ยเดือนหงาย หรือใช้คำเป็นทำนองเล่าเรื่อง เช่น เतेเอ๋ยมาจะกล่าว หรือใช้ทำนองกล่อมว่า อ้อจา ลิกจุงจา เป็นต้น แล้วยังกล่าวถึงการจบของเพลงมักจบลงด้วยคำว่า “เอ๋ย” แต่ไม่เสมอไป เพราะการร้องเพลงกล่อมมักต้องเอื้อนเสียง เมื่อจบวรรคหรือจบบทอยู่แล้ว

จากการศึกษาเพลงพื้นบ้านประเภทเพลงกล่อมเด็กที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทย ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า มีการใช้คำประพันธ์ประเภทนี้ จำนวน 3 เรื่อง คือ ในชั้นป. 3 1 เรื่อง มีจำนวน 1 เพลง และป.4 2 เรื่อง จำนวน 3 เพลง โดยปรากฏในเรื่องพื้นบ้าน พื้นเมือง 2 เพลง และปรากฏในบทร้อยกรองทำียบทเรียน เรื่องกาเหว่า อีก 1 เพลง

เมื่อทำการศึกษาแล้วพบว่า เพลงกล่อมเด็กที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยทั้งหมดเป็น เพลงกล่อมเด็กที่มีมาแต่เดิม รูปแบบคำประพันธ์ที่พบจึงไม่มีความแตกต่างจากแบบแผนกำหนดที่ได้กล่าวมาแล้ว

(1)	จันทร์เอ๋ยจันทร์เจ้า	ขอข้าวขอแกง
	ขอหวานทองแดง	ผูกมือน้องข้า
	ขอช่างขอม้า	ให้น้องข้าขี่
	ขอแก้ว	ให้น้องข้านั่ง
	ขอเตียงตั้ง	ให้น้องข้านอน
	ขอละคร	ให้น้องข้าดู
	ขอยายซู	เลี้ยงน้องข้าเกิด
	ขอยายเกิด	เลี้ยงตัวข้าเอง
- (หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 1 : 63)

(2)	เจ้าเนื้อละมุนเอ๋ย	เจ้าเนื้ออุ่นเหมือนสำลี
	แม่มิให้ผู้ใดต้อง	เนื้อเจ้าจะหมองศรี
	ทองดีเจ้าคนเดียวเอ๋ย	
- (หนังสือเรียนภาษาไทย ป. 4 เล่ม 1 : 142)

(3)	นกเขาเถื่อนเอ๋ย	มาอยู่ในเรือนเลี้ยงน้อง
	แม่จะไปขายของ	มาเลี้ยงน้องเกิดพ่อคุณเอ๋ย
- (หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 1 : 142)

(4)	กาเหว่า	
	เจ้านกกาเหว่าเอ๋ย	ไซ้ไว้ให้แม่กาฟัก
	แม่มากก็หลงรัก	คิดว่าลูกในอุทร
	คาบเอาข้าวมาเผื่อ	ไปคาบเอาเหยื่อมาป้อน

ถนนอมไว้ในวังนอน	ซ่อนเหยื่อมาให้กิน
ปีกเจ้ายังอ่อนคลอเคล	ท้อแท้จะสอนบิน
แม่กาพาไปกิน	ที่ปากน้ำพระคงคา
ดินเจ้าเหยียบสาหร่าย	ปากก็ใช้หาปลา
กินกุ้งแลกินกั้ง	กินหอยกระพังแมงดา
กินแล้วก็โผมา	จับที่ต้นหว้าโพธิ์ทอง
ยังมีนายพราน	เที่ยวเยี่ยมเยียมมองมอง
ยกปืนขึ้นส่อง	จ้องเอาแม่กาตำ
ตัวหนึ่งว่าจะต้ม	อีกตัวหนึ่งนั้นจะยำ
กินนางแม่กาตำ	คำวันนี้อแม่ณา

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 1 : 160)

จากตัวอย่างเพลงกล่อมเด็กข้างต้นจะเห็นว่า เป็นเพลงกล่อมเด็กที่เราคุ้นเคยกันดี ลักษณะคำประพันธ์ที่ปรากฏพบที่มีความสอดคล้องกับแบบแผนกำหนดที่กล่าวมา เช่น

เพลงที่ (1) จำนวนคำแต่ละวรรคมี 3 - 4 คำ มีทั้งหมด 8 บาท การส่งสัมผัสมีไม่สม่ำเสมอ ทุกวรรค ได้แก่ คำสุดท้ายวรรคหลังบาทแรก คำว่า “แกง” สัมผัสกับคำว่า “แดง” คำสุดท้ายวรรคแรกบาทที่ 2 คำสุดท้ายวรรคหลังบาทที่ 2 คำว่า “ข้า” สัมผัสกับคำว่า “ม้า” คำสุดท้ายวรรคแรกบาทที่ 3 และสัมผัสกับคำที่ 3 วรรคหลังบาทที่ 3 คำว่า “ข้า” คำว่า “ซี” คำสุดท้ายวรรคหลังบาทที่ 3 สัมผัสกับคำสุดท้ายวรรคแรกบาทที่ 4 คำว่า “อี่” คำว่า “นั่ง” และเป็นเช่นนี้จนครบทุกบาท นอกจากนี้ยังมีการใช้คำสัมผัสที่มีการใช้คำที่ประสมสระเสียงสั้นให้สัมผัสกับคำที่ประสมสระเสียงยาวซึ่งพบ 1 แห่ง คือ คำสุดท้ายวรรคแรกบาทแรกคำว่า “เจ้า” สัมผัสกับคำว่า “ข้าว” คำที่ 2 วรรคที่ 2 บาทแรก นอกจากนี้มีการขึ้นต้นเช่นเดียวกับกลอนดอกสร้อยคือ มีคำว่า “เอ๋ย” ได้แก่ จันทรเอ๋ยจันทรเจ้า แต่การลงท้ายไม่จบด้วยคำว่า “เอ๋ย”

เพลงที่ (2) จำนวนคำในแต่ละวรรคมี 5-6 คำ หนึ่งบทมี 5 วรรค มีการส่งสัมผัสตรงตามแบบบังคับคำประพันธ์ของบทกลอนที่ต้นของโบราณ คือ มีบังคับสัมผัสระหว่างคำท้ายวรรคแรก สัมผัสกับคำที่ 1-5 คำใดคำหนึ่งในวรรคที่สอง คำท้ายวรรคที่สามสัมผัสกับคำที่ 1-5 คำใดคำหนึ่งในวรรคที่สี่ คำท้ายวรรคที่สองสัมผัสกับคำท้ายวรรคที่สี่ และคำที่ 2 ในวรรคที่ห้า (ประเทือง คล้ายสุบรรณ . 2522 : 35) ได้แก่ คำสุดท้ายวรรคแรกคำว่า “ มุน ” สัมผัสกับคำว่า “ อุ่น ” คำที่ 3 วรรคที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คำว่า “ ลี ” สัมผัสกับคำว่า “ ศรี ” คำสุดท้ายวรรคที่ 4 และสัมผัสกับ คำที่ 2 วรรคที่ 5 คำว่า “ ดี ” คำสุดท้ายวรรคที่ 3 คำว่า “ ต้อง ” สัมผัสกับคำว่า “ หมอง ” คำที่ 4 วรรคที่ 4 นอกจากนี้ยังมีการขึ้นต้นด้วยคำว่า “ เอ๋ย ” ได้แก่ “ เจ้าเนื้อละมุนเอ๋ย ” และลงท้ายด้วย คำว่า “ เอ๋ย ” ได้แก่ “ ทองดีเจ้าคนเดียวเอ๋ย ” ตามแบบแผนกำหนดข้างต้น เป็นต้น

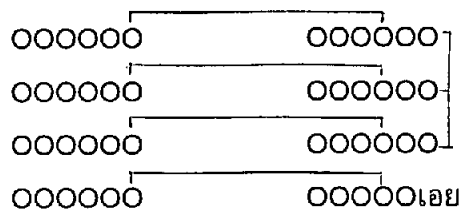
3. เพลงปฏิพากย์

เพลงปฏิพากย์หรือกลอนเพลงปฏิพากย์ เป็นกลอนที่ใช้กัน เป็นทำนองตีฆ้อง โต้คารมบ้าง เกี่ยวพาราสิบ้าง เสียงสัจยอริชฐานบ้าง เพลงปฏิพากย์เป็นสมบัติของคนไทย มีแพร่หลายทั่วไปเช่น เพลงปรบไก่ เกี่ยวข้าว ชาวนา-ระบำบ้านนา ชาวไร่-ระบำบ้านไร่ เพลงเรือ พิษฐาน-อริชฐาน พวงมาลัย แห่นาค ฉ่อย ลำตัด อีแซว-รำอีแซว ลิเก โคราช แผล่เทศน์ - กลอนเทศน์ ขอทาน ฯลฯ (วรรณกรรม บำรุงกุล . 2542 : 171)

เพลงพื้นบ้านประเภทเพลงปฏิพากย์ที่ปรากฏหนังสือเรียนภาษาไทยตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีปรากฏอยู่ 3 เรื่อง ในชั้น ป.3, ป.4 และ ป.5 แต่ไม่มีปรากฏในชั้นป.1, ป.2 และป.6 รูปแบบคำประพันธ์ที่ปรากฏแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ เพลงเกี่ยวข้าวและเพลงเดินกำรำเคียว สรุปลักษณะได้ดังนี้

3.1 เพลงเกี่ยวข้าว

พรทิพย์ แฟงสุด (2544 : 269-270) ได้กล่าวว่า เพลงเกี่ยวข้าวมีลักษณะบังคับคือ ใช้คำวรรคละ 6-10 คำ สัมผัสตามแผนผัง จะแต่งยาวเท่าไรก็ได้ แต่เวลาจบต้องให้คำหลังของวรรคหน้าแห่งบาทสุดท้ายสัมผัสกับคำสุดท้ายของวรรคหลังแห่งบาทข้างหน้า และคำที่ 4 ของบาทสุดท้ายของบท แต่คำสุดท้ายจะต้องเป็น เอย เสมอ ดังแผนผังต่อไปนี้

ในเวลาร้องเพลงเกี่ยวข้าวต้องใช้สร้อย 2 ตอนคือ

1. ตอนขึ้นต้น เมื่อเริ่มร้องและเมื่อตอนจบบทหนึ่ง ๆ ใช้สร้อยว่า “เกี่ยวเถิดนะแม่เกี่ยว เอ้ เอ้ เกี่ยวเถิดนะแม่เกี่ยว อย่ามัวชะงัดแลเหลียว เตียวเตียวจะบาดก้อยเอย”

2. ตอนที่ร้องจบบทหนึ่ง ๆ ใช้สร้อยว่า “เห้ยชินะพ่อเห้ย”

แต่เมื่อทำการศึกษาเพลงเกี่ยวข้าวที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยแล้วพบว่าการยกคำสร้อยขึ้นมากล่าวคือ

เกี่ยวเถิดหนาแม่เกี่ยว อย่ามัวชะงัดแลเหลียว
เตียวเตียวจะบาดก้อยเอย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 1 : 147)

จากตัวอย่างเพลงเกี่ยวข้าวที่ยกมาข้างต้นพบว่า เป็นคำสร้อยที่ยกขึ้นมากล่าวใน

ตอนขึ้นต้นเมื่อเริ่มร้องและเมื่อตอนจบบท ลักษณะคำประพันธ์จะเป็นลักษณะของคำคล้องจองมี
วรรคละ 5-6 คำ มีการส่งสัมผัสในแต่ละวรรคคือ คำสุดท้ายวรรคแรกคำว่า “เกี่ยว” สัมผัสกับคำว่า
“เหลียว” คำสุดท้ายวรรคที่ 2 และสัมผัสกับคำที่ 2 วรรคที่ 3 คำว่า “เดียว” ส่วนการลงท้ายถูกต้อง
ตามลักษณะคำประพันธ์คือลงท้ายด้วยคำว่า “เอ๋ย” ได้แก่ เดียวเดียวจะบาดก้อยเอ๋ย

นอกจากนี้ยังพบบทไหว้ครูก่อนเล่นเพลงเกี่ยวข้าว ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ลูกจะไหว้โพศรีแม่โพสพ	แม่นพดารา
นางพระธรณีแม่พระคงคา	ลูกก็ไหว้
ให้มาปกเกล้าปกผม	ลูกรักตั้งร่มโพธิ์ไทร
ไหว้ครูเสร็จสรรพ	ลูกจะคำนับคุณใหม่
ไหว้บิดามารดา	ที่ท่านเลี้ยงมาจนใหญ่
ได้อาบน้ำป้อนข้าว	มาแต่ตัวของเรานี้กระไร
ทั้งน้ำขุนมิให้อาบ	ขมิ้นหยาบมิให้ทา
ท่านเอาลูกใส่ในเปล	ร้องโอละเหละข้าไถว

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 1 : 146)

จากตัวอย่างบทไหว้ครูเพลงเกี่ยวข้าวข้างต้นพบว่า ลักษณะคำประพันธ์ส่วนใหญ่
ตรงตามแบบแผนกำหนดข้างต้น คือมีวรรคละ 3-9 คำ การส่งสัมผัสส่วนใหญ่ถูกต้องตามแบบแผน
กำหนด ได้แก่

บาทแรก คำสุดท้ายวรรคแรก คำว่า “สพ” สัมผัสกับคำว่า “นพ” คำที่ 2 วรรคที่ 2
คำสุดท้าย

บาทที่ 3 คำสุดท้ายวรรคแรก คำว่า “ผม” สัมผัสกับคำว่า “ร่ม” คำที่ 4 วรรคหลัง

บาทที่ 4 คำสุดท้ายวรรคแรก คำว่า “สรรพ” สัมผัสกับคำว่า “นับ” คำที่ 3 วรรคหลัง

บาทที่ 5 คำสุดท้ายวรรคแรก คำว่า “ดา” สัมผัสกับคำว่า “มา” คำที่ 4 วรรคหลังที่ 5

บาทที่ 7 คำสุดท้ายวรรคแรก คำว่า “อาบ” สัมผัสกับคำว่า “หยาบ” คำที่ 3 วรรคหลัง

บาทที่ 8 คำสุดท้ายวรรคแรก คำว่า “เปล” สัมผัสกับคำว่า “เห” คำที่ 4 วรรคหลัง

นอกจากนี้ยังมีการใช้คำสัมผัสที่ประสมด้วยสระเสียงสั้นให้สัมผัสกับคำที่ประสมด้วยสระ
เสียงยาว คือ คำสุดท้ายวรรคแรกบาทที่ 6 คำว่า “ข้าว” สัมผัสกับคำว่า “เรา” คำที่ 5 วรรคหลัง
บาทที่ 6 แต่จะมีบางวรรคที่ไม่มีการส่งสัมผัส ได้แก่ วรรคแรกและวรรคหลังในบาทที่ 2 และมี
บางวรรคมีการส่งสัมผัสเพิ่มเติมได้แก่ คำสุดท้ายวรรคหลังบาทแรก คำว่า “รา” สัมผัสกับคำว่า “คา”
คำสุดท้ายวรรคแรกบาทที่ 2

ส่วนการส่งสัมผัสระหว่างบาทก็ไม่สม่ำเสมอทุกวรรค คือ คำสุดท้ายวรรคหลังบาทที่ 2
คำว่า “ไทร” สัมผัสกับคำว่า “ใหม่” คำสุดท้ายวรรคหลังบาทที่ 3 สัมผัสกับคำสุดท้ายวรรคหลัง
บาทที่ 4 คำว่า “ใหญ่” สัมผัสกับคำว่า “ไร” คำสุดท้ายวรรคหลังบาทที่ 5 และสัมผัสกับคำสุดท้าย
วรรคหลังบาทที่ 7 คำว่า “ไถว” แต่ไม่มีการส่งสัมผัสระหว่างบาทที่ 1 มาถึงบาทที่ 2 และไม่มีการส่ง

สัมผัสระหว่างบาทที่ 6 กับบาทที่ 7 ซึ่งลักษณะคำสัมผัสที่ปรากฏมีลักษณะของกลอนหัวเดียวที่เป็นลักษณะบังคับของเพลงพื้นบ้านทั่วไปรวมทั้งเพลงเกี่ยวข้าวด้วย แต่ไม่มีการลงท้ายด้วยคำว่า “เอ๋ย”

3.2 เพลงเดินกำรำเคียว

เพลงเดินกำรำเคียว เป็นเพลงปฏิพากย์ที่ใช้ร้องโต้ตอบกันระหว่างหญิงและชาย มีเนื้อหาเกี่ยวกับความรัก การเกี่ยวพาราสี (รุ่ง ใจมา . 2541 : 65)

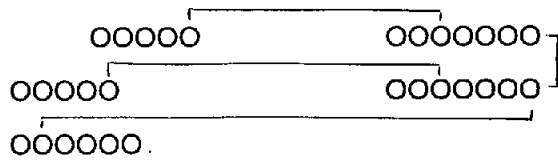
ลักษณะของเพลงเดินกำรำเคียว วรรคหนึ่งมีจำนวนคำ 7-10 คำ คำสุดท้ายของวรรคแรกส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของบทต่อไป โดยไม่จำกัดความยาว แต่เมื่อจบมักลงท้ายด้วยคำว่า “เอ๋ย” (สุขกมล รัตนสุภา . 2536 : 88)

จากการศึกษาเพลงพื้นบ้านประเภทเพลงเดินกำรำเคียว พบเพียงเรื่องเดียวที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยชั้น ป. 5

สีดา	มาเกิดเอ๋ย	เอ๋ยราแม่มา
	มาเอ๋ยมาแม่มา	ไปเกี่ยวข้าวในนา
	อย่ามัวช้าเลยเอ๋ย	(ลูกคู่รับ)
ซูลี	มากันเกิดเอ๋ย	เอ๋ยราพ่อมา.
	ชวนน้องมากันมา	มาเกี่ยวข้าวกันดีกว่า
	เสร็จแล้วชวนมารำกันเอ๋ย	(ลูกคู่รับ)
สีดา	เดินกันเกิดนางเอ๋ย	เอ๋ยราแม่เดิน
	เดินซิดินแม่เดิน	พี่ชวนชมไพรเพลิน
	เชิญน้องเดินเคียงเอ๋ย	(ลูกคู่รับ)
ซูลี	เดินแล้วรำกันเอ๋ย	เอ๋ยราพ่อรำ
	รำเล่นรำนารำ	ระวิงตอฝางจะดำ
	ค่อยค่อยย้านะพี่เอ๋ย	(ลูกคู่รับ)
สีดา	บินกันเกิดน้องเอ๋ย	เอ๋ยบินร่อนลง
	ลงเอ๋ยลงร่อนลง	สง่างามดังหงส์
	ทั้งเວວວ່ງค้ออ่อนเอ๋ย	(ลูกคู่รับ)
ซูลี	บินกันเกิดเอ๋ย	เอ๋ยบินร่อนมา
	บินเอ๋ยเร็วรับมา	มาโฉบลงในนา
	ลงแซกอย่าช้าอยู่เลยเอ๋ย	(ลูกคู่รับ)

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป. 5 เล่ม 1 : 150)

จากตัวอย่างเพลงปฏิพากย์ประเภทเพลงเดินกำรำเคียวข้างต้น พบว่า เป็นบทที่ใช้ร้องโต้ตอบกัน ซึ่งในที่นี้คือ สีดา และซูลี ส่วนลักษณะคำประพันธ์ที่พบส่วนใหญ่ไม่ตรงตามแบบแผนกำหนดข้างต้นคือ จำนวนคำในแต่ละวรรคมี 3-7 คำ ซึ่งจำนวนคำน่าจะเป็นไปตามจังหวะการร้องเพลง การวางรูปแบบการเขียนมีความคล้ายกับบทลำนากานที่ต้นของโบราณ

คือบทหนึ่งมี 5 วรรค จำนวนคำในวรรคประมาณ 5-8 คำ มีบังคับสัมผัสระหว่างคำท้ายวรรคแรกสัมผัสกับคำที่ 1-5 คำใดคำหนึ่งในวรรคที่สอง คำท้ายวรรคที่สามสัมผัสกับคำที่ 1-5 คำใดคำหนึ่งในวรรคที่สี่ คำท้ายวรรคที่สองสัมผัสกับคำท้ายวรรคที่สี่ และคำที่ 2 ในวรรคที่ห้า (ประเทือง คล้ายสุบรรณ . 2522 : 35)

จะเห็นว่าเหมือนกับการวางรูปแบบการเขียนเท่านั้น คือ หนึ่งบทมี 5 วรรค แต่การส่งสัมผัสส่วนใหญ่จะตรงตามแบบแผนกำหนดของเพลงเดินกำรำเคียวที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เช่น บทที่ 1 คำสุดท้ายวรรคที่ 3 คำว่า “มา” สัมผัสกับคำว่า “นา” คำสุดท้ายวรรคที่ 4 และสัมผัสกับคำที่ 3 วรรคที่ 5 คำว่า “ช้า” จบบทด้วยคำว่า “เอ๋ย” บทที่ 2 คำสุดท้ายวรรคที่ 3 คำว่า “มา” สัมผัสกับคำว่า “กว่า” คำสุดท้ายวรรคที่ 4 และสัมผัสกับคำที่ 4 วรรคที่ 5 คำว่า “มา” จบด้วยคำว่า “เอ๋ย” เช่นเดียวกัน เป็นต้น

แต่ที่น่าสังเกต คือ วรรคที่ 2 ของทุกบทจะเป็นสร้อยคำของวรรคแรก เช่น บทที่ 1 วรรคแรก “มาเถิดเอ๋ย” วรรคที่สองจะสร้อยคำว่า “เอ๋ยราแม่มา” บทที่ 3 วรรคแรก “เดินกันเถิดนางเอ๋ย” วรรคที่สองจะสร้อยคำว่า “เอ๋ยราแม่เดิน” บทที่ 5 วรรคแรก “บินกันเถิดน้องเอ๋ย” วรรคที่สองจะสร้อยคำว่า “เอ๋ยบินร่อนลง” เป็นต้น เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่าข้อความในวรรคที่ 1 และวรรคที่ 2 จะสอดคล้องกัน คือวรรคแรกมีคำว่า “มา” วรรคที่สองก็จะมีคำว่า “มา” เช่นเดียวกัน วรรคแรกมีคำว่า “เดิน” วรรคที่สองก็จะมี คำว่า “เดิน” เช่นเดียวกัน ส่วนวรรคที่ 5 ของทุกบทก็จะเป็นวรรคที่ลูกคู่รับ ได้แก่

- บทที่ 1 “อย่ามัวช้าเลยเอ๋ย”
- บทที่ 2 “เสร็จแล้วชวนมารำกันเอ๋ย”
- บทที่ 3 “เชิญน้องเดินเคียงเอ๋ย”
- บทที่ 4 “ค่อยค่อยย้านะพีเอ๋ย”
- บทที่ 5 “ทั้งเอาจองค์อ่อนเอ๋ย”
- บทที่ 6 “ลงแขกอย่าช้าอยู่เลยเอ๋ย”

โดยที่วรรคนี้ก็ต้องสอดคล้องกับ 4 วรรคแรกที่กล่าวมา

จากการศึกษารูปแบบของร้อยกรองจากหนังสือเรียนภาษาไทยตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ทั้ง 2 ภาคการศึกษา พบว่าส่วนใหญ่ยังคงรักษารูปแบบฉันทลักษณ์เดิม คือ กาพย์ กลอน โคลง และฉันท์ โดยจะพบการใช้คำประพันธ์ประเภทกลอนมากที่สุด แต่คำประพันธ์ประเภทอื่นจะไม่ปรากฏ นอกจากนี้ยังมีการใช้รูปแบบฉันทลักษณ์ผสมผสาน ซึ่งแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ รูปแบบฉันทลักษณ์ผสมผสานระหว่างฉันทลักษณ์เดิมกับเพลงพื้นบ้าน

ประยุกต์ รวมทั้งยังพบว่ามีการใช้รูปแบบเพลงพื้นบ้านง่ายๆ ในบทเรียน ซึ่งจำแนกได้ 3 ประเภท คือ เพลงปฏิพากย์ เพลงกล่อมเด็ก และเพลงประกอบการละเล่น โดยจะพบเพลงพื้นบ้าน ประเภทเพลงประกอบการละเล่นมากที่สุด

ลักษณะคำประพันธ์ของรูปแบบร้อยกรองที่พบส่วนใหญ่จะตรงตามแบบแผนกำหนดเป็น รูปแบบคำประพันธ์ที่ไม่ซับซ้อน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจเนื้อหาหรือข้อคิดที่ต้องการถ่ายทอด ผ่านบทร้อยกรองต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

บทที่ 3

วิเคราะห์เนื้อหาของร้อยกรองจากหนังสือเรียนภาษาไทย

การศึกษาเนื้อหาของวรรณกรรม หรือวรรณคดีเรื่องใดเรื่องหนึ่ง สิ่งแรกที่ต้องคำนึงถึงคือ หลักในการสร้างเรื่องราว การวิเคราะห์เนื้อหาของร้อยกรองที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยระดับประถมศึกษาก็เช่นเดียวกันที่ต้องคำนึงถึงเรื่องนี้ รุ่งฤดี ภูษมศรี (2542 : 8) ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า หนังสือเรียนภาษาไทย หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) เริ่มใช้แทนหนังสือเรียนภาษาไทยชุดเดิมเมื่อปีการศึกษา 2535 โดยเริ่มในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 นำร่องก่อนโดยยึดหลักสูตรเป็นหลักในด้านเนื้อหาสาระทางภาษา แต่สิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมก็คือ ตัวเนื้อเรื่องที่จะนำมาสร้างเรื่องราวให้เด็กอ่าน จะคำนึงถึงหลัก 2 ประการ คือ

ประการที่ 1 เป็นเรื่องราวที่เกี่ยวกับตนเอง ครอบครัว โรงเรียน ชุมชน สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์โดยสร้างความคิดรวบยอดเกี่ยวกับการรักษาสุขภาพอนามัย การอยู่ ร่วมกันการมีระเบียบวินัย การทำงานร่วมกัน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความขยันอดทน การรู้จักประกอบอาชีพ การรักษาวัฒนธรรมไทย โดยเฉพาะการปฏิบัติตนในสังคม การรักท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมพัฒนาท้องถิ่นของตน

ประการที่ 2 คำนึงถึงหลักจิตวิทยาและการเรียนรู้ การผูกเรื่องจะต้องให้สนุกชวนอ่าน นำคำมาใช้ซ้ำไปซ้ำมาเพื่อให้เด็กอ่านคำในสถานการณ์ต่างๆ อันจะนำไปสู่การใช้ภาษาที่ดี และอ่านได้รวดเร็ว จำคำได้แม่นยำและคำที่นำมาฝึกสะกดคำแจกลูก จะมีภาพของความหมายบ้าง สร้างประโยคเพื่อบอกความหมายบ้าง ทำให้นักเรียนอ่านโดยรู้ความหมายซึ่งตรงกับจิตวิทยา การอ่าน คือ อ่านสิ่งที่มีความหมายและอ่านแล้วรู้เรื่อง

ในการศึกษาเนื้อหาของร้อยกรองที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สามารถจำแนกเนื้อหาในการศึกษาได้ 2 ประเด็นใหญ่ๆ คือ

1. ความเหมาะสมของเนื้อหากับวัยของผู้เรียน
2. การปลูกฝังคุณธรรม

ความเหมาะสมของเนื้อหากับวัยของผู้เรียน

จากการศึกษาเนื้อหาของร้อยกรองที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พอจะจำแนกเนื้อหาตามวัยของผู้เรียนได้ดังนี้

1. ช่วงอายุ 6 - 7 ปี (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1) เนื้อหาที่ปรากฏในร้อยกรองจากหนังสือเรียนภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เล่ม 1, เล่ม 2 สรุปได้ดังนี้

1.1 เนื้อเรื่องกล่าวถึงสิ่งใกล้ตัว ไม่ว่าจะเป็นคน สัตว์ หรือธรรมชาติ ได้แก่

1.1.1 การกล่าวถึงบุคคลที่ใกล้ชิด คือ แม่ ญาติ พี่น้อง เพื่อน ครู เช่น
เจ้าเนื้ออ่อน

เจ้าเนื้ออ่อนอ่อน	เจ้าอ่อนให้อุ้ม
ป๋ยามารุม	มาอุ้มเอาใจ
จะพาเจ้านอน	จะอ่อนทำไม
เนื้ออ่อนแก้มใส	แม่ให้กินนม

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.1 เล่ม 2 : 41)

ดาโบ ดาซู

อีกามาไวไว	ดูปุไปในรูป
ดาโบพาดาซู	มาดูปุดูอีกา
ลูกหมามีดาโต	กาโมโหดีลูกหมา
ลูกหมาไปหาดา	ดาไถนาดาใจดี

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.1 เล่ม 1 : 27)

แดงโมหายไปไหน

ทองดีและทองแดง	กินข้าวแกงกับแดงโม
ป้าทองแกโมโห	ว่าแดงโมหายไปไหน
ทองดีว่าป้าจ๋า	แดงของป้าให้ฉันไง
ป้าว่าไม่ได้ให้	แดงที่ไหนฉันให้แก
ทองแดงเอาแดงมา	ว่าป้าจ๋าแดงนี้แน่
ป้าว่าตัวฉันแย	ฉันคนแก่จ๋าไม่ได้

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.1 เล่ม 2 : 13)

เพื่อนไม่ดี

มีเพื่อนไม่ดี	พาเรานี้แย
ไม่ดีแน่แน่	พ่อแม่ว่าเรา
เรามีเพื่อนดี	ทำดีต่อเขา
เขาเป็นเพื่อนเรา	พูดกะเขาดีดี

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป. 1 เล่ม 1 : 110)

สวัสดีครูขา

สวัสดีครูขา	เรามาแต่เช้า
ก่อนโรงเรียนเข้า	มาเข้าใจสบาย
ครูเฝ้ายืนคอย	เด็กน้อยหญิงชาย

เข้าแถวเรียงราย

เราไหว้ครูเรา

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.1 เล่ม 2 : 53)

1.1.2 การกล่าวถึงสัตว์ต่าง ๆ ส่วนมากจะเป็นสัตว์เลี้ยงที่สามารถพบได้ทั่วไป เช่น สุนัข แมว กระต่าย ไก่ เป็นต้น รวมทั้งสัตว์ที่พบได้ง่ายโดยทั่วไปในธรรมชาติ ได้แก่ อีกา ปู ผึ้ง ผีเสื้อ นก เช่น

แต้มกับคำ

ลูกหมามีชื่อดำ
ลูกหมาก็โมโ
โบดำดำตาหุ
เล่นไปพอให้จำ

ลูกแมวชำดำตาโต
ลูกแมวมีโบสีดำ
ลูกแมวชู่ลูกหมาชำ
แต้มกับคำเล่นดีดี

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.1 เล่ม 1 : 35)

ว้าวขอกินหญ้า

ว้าวร้องมอมอ
พอแม่ไปนา
ว้าวกินหญ่าพอ
แม่ว้าวโตไว

ว้าวขอกินหญ่า
หาหญ่ามาให้
แม่พอดีใจ
ว้าวให้นมดี

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.1 เล่ม 1 : 59)

ทำมาหากิน

แม่ไก่พาลูกไก่
ไก่มีขาสองขา
เรามีสองมือดี
ทำมาหากินได้

ออกเทียวไปที่ไนนา
พาลูกหากินโตไว
สองขามีเราพอใจ
ดูแม่ไก่ที่ไนนา

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.1 เล่ม 1 : 77)

ผึ้งกับผีเสื้อ

บัวบานในบ่อ
ฝิ่งบินหึ่งหึ่ง
ฝีเส้อมาถึง
ร้องเพลงซึนบาน

บานรอฝูงฝีง
มาถึงบัวบาน
ดูฝีงทำงาน
บินผ่านไปมา

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.1 เล่ม 2 : 29)

1.2 เนื้อเรื่องกล่าวถึงพฤติกรรมที่ควรปลูกฝังให้กับเด็ก ไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรมใน

การรักการอ่านหนังสือ พฤติกรรมการเล่น การช่วยเหลืองานผู้ใหญ่ การคบเพื่อน รวมทั้ง
ความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

เช่น

ฉันชื่ออะไร

ฉันชื่ออะไร	ฉันไม่มีตา
ฉันมีแต่หน้า	เธอหาอ่านได้
<u>อ่านมากเก่งมาก</u>	ไม่ยากใช่ไหม
เรื่องสนุกถูกใจ	ฉันชื่ออะไรบอกที

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.1 เล่ม 2 : 73)

เล่นให้ดีดี

กระบะเกเร	เฉไปเฉมา
รถไฟไปนา	เฉมาเฉไป
โมโหโยเย	เกเรไม่ได้
<u>จะเล่นอะไร</u>	<u>เล่นให้ดีดี</u>

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.1 เล่ม 1 : 51)

เจอกันใหม่วันเปิดเรียน

โรงเรียนปิดแล้วนะ	เด็กเด็กจะยังต้องเรียน
ถ้าไม่อ่านและเขียน	ที่เคยเรียนจะลืมไป
ไม่เล่นจนลืมงาน	<u>ทำงานบ้านช่วยผู้ใหญ่</u>
เด็กดีมีน้ำใจ	เจอกันใหม่วันเปิดเรียน

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.1 เล่ม 2 : 115)

ทำดีมีเพื่อน

ลูกไก่ลูกแกะ	ลูกแพะเพื่อนกัน
ลูกหมาเพื่อนฉัน	เพื่อนกันมาเจอ
<u>เราทำดีดี</u>	<u>จะมีเพื่อนเยอะ</u>
ไม่ทำเลอะเทอะ	พอเจอไม่ดี

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.1 เล่ม 1 : 97)

รักเมืองไทย

คนไทยนี้ดี	เป็นที่เป็นที่น่อง
เมืองไทยเมืองทอง	เป็นของคนไทย
คนไทยเข้มแข็ง	ร่วมแรงร่วมใจ
รักชาติยิ่งใหญ่	ไทยสามัคคี

ธงไทยไตรรงค์	เป็นธงสามสี
ทั้งสามสิ่งนี้	เป็นที่บูชา
สีแดงคือชาติ	สีขาวศาสนา
น้ำเงินงามตา	พระมหากษัตริย์ไทย
เรารักเพื่อนบ้าน	ไม่รานรุกรใคร
เมื่อยามมีภัย	ร่วมใจป้องกัน
เรารักท้องถิ่น	ทำกินแบ่งปัน
ถิ่นไทยเรานั้น	ช่วยกันดูแล

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.1 เล่ม 2 : 111)

2. ช่วงอายุ 7 - 8 ปี (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2) เนื้อหาที่ปรากฏในร้อยกรองจากหนังสือเรียนภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 เล่ม 1, เล่ม 2 สรุปได้ดังนี้

2.1 เนื้อเรื่องกล่าวถึงพฤติกรรมที่ควรปลูกฝังให้แก่เด็ก ได้แก่ พฤติกรรมการเล่นที่เหมาะสม ความกตัญญูกตเวที ความมีน้ำใจ ความตั้งใจในการเรียน ยอมรับฟังความคิดเห็น เช่น

อยากอยู่อย่างสบาย

อยากอยู่อย่างสบาย	สุขกายสุขใจ
<u>อย่าเกเรใคร</u>	เพื่อนเพื่อนของเรา
อยู่อย่างเป็นสุข	เล่นสนุกกับเขา
ทั้งเพื่อนและเรา	<u>ไม่รังแกกัน</u>

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.2 เล่ม 1 : 15)

หน้าหนาวหมอกหนา

หน้าหนาวหมอกหนา	ยายย่าเห็บหนาว
ลูกหลานหมั่นเฝ้า	เอาใจย่ายาย
ปู่ตาของเรา	เจียบเหงาเหนื่อยหน่าย
ลูกหลานทั้งหลาย	<u>มันหมายแทนคุณ</u>
หาผ้าห่มนอน	หาหมอนให้หนุน
ผิงไฟให้อุ่น	ไม่วุ่นวายใจ
ท่านเลี้ยงเรามา	วันหน้าเติบโตใหญ่
เราหวังตั้งใจ	ท่านได้พึ่งพา

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.2 เล่ม 1 : 65)

หนูฉวี

คุณตาไปตลาด	แกชยาดข้ามถนน
ขยับเขยักตน	หกล้มจนถลาลถัน

หนูฉวีได้กณลาด	ไปตลาดขมิขมัน
เห็นตาชณะนั้น	รีบกลับช่วยเร็วไว
คุณดาว่าหนูจำ	เดียวแม้ว่าเถลไถล
ไปเกิดตาขอบใจ	ขมนนี้ให้หนูคนดี
หนูฉวีคนขยัน	<u>ทุกทุกวันทำหน้าที่</u>
<u>น้ำใจก็อารี</u>	เด็กเช่นนี้ฉลาดเฉลียว
	(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.2 เล่ม 1 : 75)

เรื่องเรียนอย่าทำตลก

ฉันทิวตวิตตวิต	จนไม่คิดจะอ่านเขียน
ไม่ยอมเข้าโรงเรียน	เดินวนเวียนหน้าประตู
ในตลาดมีของอร่อย	ถ้าไปบ่อยก็กลัวครู
ครูสอนว่าหนูหนู	ต้องเรียนรู้ตลอดเวลา
<u>เรื่องเรียนอย่าทำตลก</u>	ถ้าสอบตกจะขายหน้า
ฉันกลัวคุณครูว่า	จึงมุ่งหน้าเข้าโรงเรียน
	(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.2 เล่ม 1 : 107)

เด็กดี

เด็กเด็กต้องกล้าหาญ	<u>หมั่นทำงานและศึกษา</u>
เรียนดีมีปัญญา	แก้ปัญหาได้เร็วไว
<u>กตัญญูรู้คุณท่าน</u>	ตามโบราณท่านสอนไว้
บำเพ็ญประโยชน์ไป	พาชาติไทยให้เจริญ
	(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.2 เล่ม 2 : 91)

ประชาธิปไตย

หนูแดงคนดี	เธอมีน้ำใจ
ยิ้มแย้มแจ่มใส	ใครใครชอบเธอ
พูดจ่าน่ารัก	เอ่ยทักเมื่อเจอ
พูดคุยเสมอ	เพื่อนเกลอชอบคบ
ใครพูดชี้แจง	หนูแดงฟังจบ
ด้วยความเคารพ	ไม่ลบหลู่ใคร
เพื่อนเพื่อนทำงาน	มาวานเธอได้
เธอช่วยเต็มใจ	ช่วยให้งานดี
เมื่อมีปัญหา	ปัญญาย่อมมี
เธอหาวิธี	อย่างมีเหตุผล
ความคิดขัดแย้ง	หนูแดงไม่บ่น
เห็นใจทุกคน	ช่วยกันช่วยคิด

หนูแดงเด็กไทย
ชาติคือชีวิต
หนูแดงรู้ดี
ตั้งใจรักษา

เข้าใจนึกคิด
ผูกมิตรพึ่งพา
เสรีมีค่า
ประชาธิปไตย
(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.2 เล่ม 2 : 176 -177)

ตอนหนึ่งจากเรื่อง พระกรรณา
ข่าวถึงองค์กษัตริย์
ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน
เสื้อผ้าและอาหาร
พระองค์ทรงห่วงใย

ทรงเป่าปัดทุกข์ภัยสิ้น
ทุกท้องถิ่นอบอุ่นใจ
พระราชทานเอาใจใส่
ชาวซึ่งใจไทยทุกคน
(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.2 เล่ม 2 : 173)

2.2 เนื้อเรื่องกล่าวถึงธรรมชาติ ซึ่งเป็นการกล่าวถึงความสวยงามและคุณค่าของ
ธรรมชาติ เช่น

ชมดอกไม้

ดอกอะไรหลายชนิด
ริบแต่งตัวจะไปดู
ดูต้นไม้เขียวชอุ่ม
พยับหน้าเรียกน้อง
นั่นแน่ะดอกมะลิลา
โน้นแน่ะดอกพะยอม
ดอกโสนบานเช้า
ดอกชบาสวยเด่น
ต้นไม้เรียงเคียงกัน
เราเป็นเพื่อนใกล้ชิด

พี่ก็คิดอยากรู้
กุสบูหอมสไบ
บ้างเป็นพุ่มชวนมอง
ไปกันสองคนไหม
ดอกจำปาก็ช่างหอม
ลมพัดหอมไปไกล
ดอกคัตเตอร์ บานเย็น
ได้มาเห็นสบายใจ
ไม่แบ่งชั้นแบ่งชนิด
เราร่วมคิดร่วมใจ
(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.2 เล่ม 1 : 135)

ชมป่า

มะปริงมะปราง
มะกรูดมะนาว
กระจิบกระจอก
กระต่ายตากลม
เสือโคร่งวิ่งมา
กระทิงวิ่งไล่

ขึ้นข้างมะพร้าว
ร่วงกราวมะยม
กระรอกเสียงขรม
ประสมเสียงใส
หมาป่าวิ่งไป
ช้างใหญ่วงยาว

ดอกแก้วร่วงพรุ	ประตู่ร่วงพราว
สีเหลืองแกมขาว	งามราวบุปผรม
	(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.2 เล่ม 2 : 29)

สระน้ำใส

ในสระน้ำใส	ปลาใหญ่ปลาน้อย
ปลาชิวปลาสร้อย	ล่องลอยลวดลาย
ต้นไทรใบหนา	พุดราเรียงราย
เกสรนกลาดหาดทราย	ใบส่ายตามอง
ศาลาริมทาง	สร้างไว้ให้ร่ม
คนแหวะมาชม	สุขสมเพลินตา
ในสระน้ำใส	น้ำใจใสกว่า
ใจจริงมีค่า	ยิ่งกว่าสิ่งใด
	(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.2 เล่ม 2 : 77)

รักษาป่า

นกเอยนกน้อยน้อย	บินล่องลอยเป็นสุขศรี
ขนขาวราวสำลี	อากาศดีไม่มีภัย
ทุกทิศเจ้าเที่ยวท่อง	ฟ้าสีทองอันสดใส
มีป่าพาลุขใจ	มีต้นไม้มีลำธาร
ผู้คนไม่มีโรค	นับเป็นโชคสุขสำราญ
อากาศไร้พิษสาร	สัตว์ขึ้นบานดินขึ้นใจ
คนสัตว์ได้พึ่งป่า	มารักษาป่าไม้ไทย
สิ้นป่าเหมือนสิ้นใจ	ช่วยปลูกใหม่ไว้ทดแทน
	(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.2 เล่ม 2 : 123)

2.3 เนื้อเรื่องกล่าวถึง การประกอบอาชีพต่าง ๆ ซึ่งเป็นอาชีพใกล้ตัวที่นักเรียนรู้จัก และคุ้นเคยเป็นอย่างดี ได้แก่ หมอ ครู และตำรวจ เช่น

หมอบ้านใต้

ไอ้เจ้าหนูบ้านเหนือ	เจ้าเหมาเรือไปไหน
ไปรับหมอบ้านใต้	รักษาใครกันหนา
หมอเอ๋ยหมอรูใหม่	เสียมันไล่กัดหมา
เลือดก็ไหลออกมา	ทำจะเดินไม่ไหว
หมอก็รับช่วยเหลือ	รีบลงเรือไวไว
ไอ้พ่อหมอบ้านใต้	พ่อช่างใจดีเอ๋ย
	(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.2 เล่ม 1 : 33)

เรื่องเรียนอย่าทำตลก

ฉันหิวตดิตดิ	จนไม่คิดจะอ่านเขียน
ไม่อยากจะเข้าโรงเรียน	เดินวนเวียนหน้าประตู
ในตลาดมีของอร่อย	ถ้าไปบ่อยก็กลัวครู
ครูสอนว่าหนูหนู	ต้องเรียนรู้ตลอดเวลา
เรื่องเรียนอย่าทำตลก	ถ้าสอบตกจะขายหน้า
ฉันกลัวคุณครูว่า	จึงมุ่งหน้าเข้าโรงเรียน

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.2 เล่ม 1 : 107)

ตำรวจเก่งกาจ

วันพุธตำรวจ	ออกตรวจท้องที่
สังเกตว่ามี	โจรจี้รถไฟ
ตำรวจเก่งกาจ	สามารถวิ่งไล่
จับโจรเร็วไว	เอาไปจำคุก
ทำชั่วไม่คิด	ชีวิตไม่สุข
มีโทษมีทุกข์	ล้มลุกคลุกคลาน
ตำรวจเก่งกาจ	องอาจกล้าหาญ
แก้ไขเหตุการณ์	ชาวบ้านชื่นชม

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.2 เล่ม 2 : 141)

2.4 เนื้อเรื่องมีจุดมุ่งหมายในการสอนโดยจะพบ 2 แบบ คือ แบบแรกให้นักเรียนรู้จักคำศัพท์โดยใช้วิธีการซ้ำคำ ซึ่งในหนังสือเรียนภาษาไทย ป.2 เล่ม 2 จะปรากฏเพียง 1 เรื่อง คือ ฝึบกล้วย ที่จะซ้ำคำว่า “กล้วย”

สองเกลอกล้วยผี	กล้วยที่ดงกล้วย
พลบค่ำกลับบ้าน	เดินผ่านดงกล้วย
ใจเต้นเหมือนกลอง	ไม่มองดงกล้วย
เผลอเหลือบไปเห็น	ไม่เป็นต้นกล้วย
เห็นเงาตะคุ่ม	ในกลุ่มต้นกล้วย
ซึ่ขลาดเต็มที	ต้องผีต้นกล้วย
วิ่งหนีตัวกลม	ลื่นล้มเบลอกล้วย
ล้มลุกคลุกคลาน	จนผ่านดงกล้วย
รุ่งเช้าอยากรู้	ไปดูต้นกล้วย
กล้วยกล้วยกล้วย	เข้าป่าดงกล้วย
ไม่มีอะไร	อยู่ในดงกล้วย
ไม่มีผีแน่	มีแต่ต้นกล้วย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.2 เล่ม 2 : 46-47)

แบบที่สอง เป็นการสอนให้นักเรียนจดจำหลักภาษาได้ง่ายขึ้น ได้แก่ การสอนเรื่อง ไม้ม้วน ซึ่งปรากฏอยู่ 2 เรื่อง คือ บทร้อยกรองทำยบทการอ่านคำที่มีสระ ใ – (ไม้ม้วน) ประสม อยู่ และเรื่องผ้าไหมในเรือ

<u>ผู้ใหญ่หาผ้าไหม</u>	<u>ให้สะใภ้ใช้คล้องคอ</u>
<u>ใฝ่ใจเอาใส่ท่อ</u>	<u>มิหลงไหลใครขอดู</u>
<u>จะใคร่ลงเรือใบ</u>	<u>ดูน้ำใสและปลาปู</u>
<u>สิ่งใดอยู่ในตู้</u>	<u>มิใช่อยู่ใต้เตียง</u>
<u>บ้าใบ้ถือใยบัว</u>	<u>หุดาม้วนมาใกล้เคียง</u>
<u>เล่าท่องอย่าละเลียง</u>	<u>ยี่สิบม้วนจำจงดี</u>

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.2 เล่ม 1 : 117)

ผ้าไหมในเรือ

<u>เรือเอยเรือใบ</u>	<u>ลำใหญ่ใบหนา</u>
<u>แล่นลอยถึงท่า</u>	<u>แล่นมาหาใคร</u>
<u>เวลาใกล้ค่ำ</u>	<u>ลอยสำน้ำใส</u>
<u>แล่นมาหาใคร</u>	<u>สิ่งใดในเรือ</u>
<u>ผ้าเอยผ้าไหม</u>	<u>ใยฝ้ายงามเหลือ</u>
<u>ใช้ผ้าตัดเสื้อ</u>	<u>เพื่อให้แก้ตัว</u>
<u>ปักลายหัวใจ</u>	<u>ปักใส่ในผ้า</u>
<u>เพื่อให้แก้ตัว</u>	<u>ฝากมาในเรือ</u>

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.2 เล่ม 1 : 121)

3. ช่วง 8 - 9 ปี (ประถมศึกษาปีที่ 3) เนื้อหาที่ปรากฏในร้อยกรองจากหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เล่ม 1, เล่ม 2 สรุปได้ดังนี้

3.1 เนื้อเรื่องกล่าวถึงการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องเหมาะสม ซึ่งจำแนกได้คือ

3.1.1 การรักตัวเอง ให้รู้จักดูแลรักษาตนเองโดยรู้จักเลือกรับประทานอาหาร และรักษาความสะอาดของร่างกาย ซึ่งมีเรื่องเดียวที่กล่าวถึงเรื่องนี้ ได้แก่ ไหมกับเหมียว

ไหมกับเหมียว

ไหมกินเนื้อนุ่มไซ้ไม่เลือกมาก

เหมียวกินยากไม่ถูกใจไม่เสียสิ้น

ไหมกินผักผลไม้จนเคยชิน

เหมียวไม่กินบ่นเบื้อเหลือกำลัง

ไหมกินนอนเป็นเวลารู้หน้าที่

เหมียวรอรี้ผัดเวลาครานอนนั่ง

ไหมอาบน้ำแปรงฟันหมั่นระวัง

เหมียวหลับทั้งตัวเนื้อเปื้อนเหงื่อไคล

ไหมเสื่อผ้าสะอาดสม่ำเสมอ
 เหมียวมักผลอหมักหมมไม่สดใส
 ไหมเติบโตแข็งแรงไร้โรคภัย
 เหมียวเจ็บไข้บ่อยครั้งนั่งหน้าอ
 ไหมยิ้มแย้มเชื่อมั่นอวดฟันสวย
 เหมียวยิ้มชวนำขันเพราะฟันหลอ
 ไหมทำดีจึงได้ผลดีพอ
 เหมียวอวยารอทำอย่างไหมสดใสเอย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 1 : 32-33)

3.1.2 การรักครอบครัว ให้ตระหนักถึงความสำคัญของครอบครัว ให้รักและเห็นคุณค่าของบุคคลในครอบครัว เช่น

บ้านแสนสุข
 เข้าวันอาทิตย์นี้ดีที่สุด
 ทุกคนหยุดอยู่บ้านกันพร้อมหน้า
 ทั้งพ่อแม่พี่ชายและยายตา
 มีเวลาอยู่ด้วยกันในวันนี้
 แม่กับยายเจ้าประจำทำอาหาร
 ทั้งคาวหวานอ่อมอร่อยไม่ถอยหนี
 ตากับพ่ออยู่หลังบ้านงานมากมี
 พรวันดินในแปลงที่ทำสวนครัว
 ฉันกับพี่ตามถนัดช่วยจัดบ้าน
 ถือเป็นงานยิ่งใหญ่ไม่ปวดหัว
 บัดกวาดถูทุกห้องไม่หมองมัว
 สะอาดทั่วสวยทุกที่ฝีมือใคร
 เสียงยายเรียกเมื่อกับข้าวมีเสร็จ
 เห็นจานเด็ดแล้วชวนให้น้ำลายไหล
 แม่ปู่เสื่อทุกคนพร้อมล้อมวงไว
 ต่างอึ้งทึ่งอึ้งใจในบ้านเรา

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 1 : 20, 21)

แม่ของข้า

แม่เอ๋ยแม่จ๋า	ยามคลอดข้าทุกข์ยากลำบากหนอ
พอกคลอดข้าออกได้โปรดใจคอ	แม่พะนอข้าเจ้าทุกเช้าเย็น
ยามข้าเจ้ายิ้มแย้มแม่แจ่มใส	ข้าร้องไห้แม่ทุกข์แสนขุกเข็ญ
แม่กล่อมเกลี้ยงเลี้ยงข้าฝ่าลำเค็ญ	โอ้แม่เป็นที่รักข้าหนักเอย
แม่เอ๋ยแม่จ๋า	ถึงยามข้าตกใจร้องไห้ลั่น

แม่รับอุ้มแอบบอกด้วยงัน	พลาจรับขวัญตุ๋นด้วยการุณย์
อกแม่อุ้นหนุนสดับเสียงรับขวัญ	ทั้งตีมันขึ้นจิตสนิทหนุน
ขวัญลูกคืนขึ้นใจเพราะใบบุญ	เจ้าประคุณมารดาของข้าเอย
	(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 1 : 114)

3.1.3 การวางตัวในสังคม โดยกล่าวถึงทั้งสิ่งที่ควรปฏิบัติและไม่ควรปฏิบัติในการดำเนินชีวิตเมื่ออยู่ร่วมกับผู้อื่น เช่น

- สอนเรื่องการไว้ใจผู้อื่น ไม่ให้ไว้ใจใครมากเกินไป ซึ่งปรากฏในเรื่อง กวางหนุ่ม กระทั่งเปลี่ยว

ปัง ปัง ปัง เสียงป็นดังกลางป่าใหญ่
เมื่อพรานไพรไล่ยิงกระทั่งเปลี่ยว
กระสุนพลาดหวุดหวิดไปนืดเดียว
กระทั่งเปลี่ยวหลบหนีเพราะมีภัย
ฝูงสัตว์ป่าหวาดหวั่นขวัญผวา
กลัวถูกฆ่ายิ่งนักหนีวักไขว่
กระทั่งเปลี่ยวกลัวจริงยิ่งกว่าใคร
จะหลบซ่อนตรงไหนยังไม่มี
กวางหนุ่มน้อยหลบซุ่มในพุ่มไม้
ร้องเรียกให้กระทั่งวิ่งมานี่
อย่ากริ่งเกรงมาหลบซุ่มในซุ่มนี้
จะเป็นที่อยู่รอดและปลอดภัย
ครั้นพ้นภัยจากพรานที่ผลาญพร่า
กระทั่งบ้าท่งเขาขวิดแผลงฤทธิ์ใส่
กวางล้มกลิ้งเหมือนโดนขว้างเคว้งคว้างไกล
กวางเจ็บตัวเพราะเหตุใดใคร่ครวญดู

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 1 : 9-10)

- สอนเรื่องความสามัคคี ดังที่ปรากฏในเรื่อง สามัคคีคือพลังและมดน้อย

สามัคคีคือพลัง

ฮุย เล ฮุย เอ้า ฮุย เล ฮุย
เพื่อนกับหนูต่างร้องดังให้จิ้งหะ
เป็นสัญญาณบอกกันว่าย่าลดละ
ร่วมแรงเข้าเถิดนะจะขึ้นแล้ว
รถของครูตกหลุมทรายทรายท่วมล้อ
เด็กเด็กขออาสาเป็นแถว
มาช่วยกันดันไปให้ไกลแนว

หวังแนแนวให้รดพันจากโคลนทราย

สามัคคีคือพลังยังผลเลิศ

ก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ดังคิดหมาย

ถึงงานหนักเหนื่อยยากจะมากมาย

ก็เสร็จง่ายเหมือนปอกกล้วยถ้าช่วยกัน

ฮุย เล ฮุย ฮีต ฮีต เด็กฮีตสู้

เมื่อรวมหมู่หนักอย่างไรก็ไม่หวั่น

พอรทขึ้นเสียงอึ้งมีดีใจครัน

ปาดเหงื่อพลันยิ้มพลาอย่างภูมิใจ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 1 : 98-99)

มदन้อย

มดเอ๋ยมदन้อย

อยากจะเก็บเอาไปไว้กินกัน

จึงเรียกเพื่อนมดมากกว่าสิบมด

พร้อมกันขนนมไปได้อย่างดี

เห็นขนนมร่อยวางอยู่นั้น

แต่แรงนั้นมदन้อยไม่ค่อยมี

ออกแรงหมดทุกตัวไม่วังหนี

สามัคคีคือพลังตั้งนี้เอ๋ย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 2 : 79)

- สอนเรื่องการคบเพื่อน ทั้งเรื่องการรู้จักเลือกคบเพื่อนที่ดี และการปฏิบัติตัวที่เหมาะสมกับเพื่อน ซึ่งในที่นี้จะปรากฏ 2 เรื่อง คือ สองเกลอเจอหมี และมิตรดี เช่น

ตอนหนึ่งจากเรื่องสองเกลอเจอหมี

“หมีมันบอกให้คิด

ในยามแค้นคับอับจน

เพื่อนแท้ไม่เห็นแก่ตัว

รักเพื่อนด้วยใจจริงเจียว

จุนเจือเกื้อกูลพลสุข

ร่วมแรงร่วมใจไมตรี

คบมิตรจริงใจไม่หม่น

ไม่เอาตัวพินคนเดียว

ดีชั่วต้องคอยแลเหลียว

คอยเหนียวนาให้ได้ดี

ยากทุกข์ยามภัยไม่หนี

เช่นนี้คบไว้ให้นาน”

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 2 : 44-45)

มิตรดี

มิตรเอ๋ยมิตรดี

ยามทุกข์มีมิตรเมตตา

ยามทุกข์มิตรเพิ่มเสริมสุข

มิตรดีดูจกแก้วแพรพรรณ

ควรคบเป็นที่เสนาหา

ทุกข์นั้นสร้างซาเร็วพลัน

ปลื้มปลุกดวงจิตหฤหรรษ์

ถนอมแนบชิวไว้เกิดเอย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 2 : 51)

- สอนในเรื่องการพูดจา ให้รู้จักการเลือกใช้คำพูดที่ถูกต้องเหมาะสม

พูดดี – พูดชั่ว

มาพูดคำ	ดีล้น	ให้คนรัก
เกิดพร้อมพริก	สามัคคี	ดีหนักหนา
อย่าเก็บชัว	นี่โนน	ไปโพนทะนา
จะถูกตำ	ต๋อยชก	ให้อกร้อน
มาเลิกละ	คำเลอะ	อย่าเปราะเอื้อน
จงรีบเตือน	คนมั่ง	เร่งสั่งสอน
ให้คำพูด	ดีแท้	อันแน่นอน
จึงไม่ร้อน	พันเข็ญ	เกิดขึ้นเอย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 2 : 14)

3.2 เนื้อเรื่องกล่าวถึงคุณค่าของการศึกษา เพื่อให้ผู้อ่านตระหนักถึงความสำคัญของการเรียน ซึ่งมี 4 เรื่องที่กล่าวถึงเรื่องนี้ ได้แก่ บทดอกสร้อยสุภาวษิต, หนังสือคือเพื่อน, วิชาหนาเจ้า และคำประพันธ์เก่า

เด็กเอ๋ยเด็กน้อย

ความรู้เรายังต๋อยเร่งศึกษา
เมื่อเติบโตใหญ่เราจะได้มีวิชา
เป็นเครื่องหาเลี้ยงชีพสำหรับตน
ได้ประโยชน์หลายสถานเพราะการเรียน
จงพากเพียรไปเถิดจะเกิดผล
ถึงลำบากตรากตรำก็จำทน
เกิดเป็นคนควรหมั่นขยันเอย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 1 : 13)

หนังสือคือเพื่อน

ทุกวันสีนุ่นสดใส	ตั้งใจใฝ่งานอ่านเขียน
สนุกยิ่งนักรักเรียน	ความรู้แปลกเปลี่ยนเวียนมา
ครุฑามสิ่งใดไม่ขัด	ตอบ ๆ ได้แน่ชัดนักหนา
รอบรู้เรื่องราวนานา	เพื่อนต่างปริกษาหาหรือ
สีนุ่นแนะนำคำตอบ	เพราะฉันนั้นชอบหนังสือ
เรื่องราวมากมายในมือ	เมื่อถือเปิดอ่านสร้าใจ
หนังสือเป็นเพื่อนคู่คิด	หนังสือเป็นมิตรซิดไกล
หนังสือเปิดโลกกว้างไกล	หนังสือช่วยให้เฟลิดเฟลิน
สีนุ่นบอกใครอยากรู้	อ่านดูอย่าขัดอย่าเขิน

หนังสือมีค่าเหลือเกิน

ก่อนเชื่อขอเชิญอ่านเอง

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 1 : 61)

	วิชาหนาเจ้า
เกิดมาเป็นคน	หนังสือเป็นต้น
วิชาหนาเจ้า	ถ้ามันไม่รู้
อดสูอายุเขา	เพื่อนฝูงเยาะเย้า
ว่าเง่าว่าโง่	
กลางคนเกิดมา	ไม่รู้วิชา
เคอะอยู่จนโต	ไม่เป็นข้าเขา
เพราะเง่าเพราะโง่	บ้างเป็นคนไซ
เที่ยวขอก็มี	
ถ้ารู้วิชา	ประเสริฐหนักหนา
ชูหน้าราศี	จะไปแห่งใด
มีคนปรานี	ยากไร้ไม่มี
สวัสดีมงคล	

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 2 : 96)

อย่าเกียดจรั้นการเรียนเร่งอุตสาหะ มีวิชาเหมือนมีทรัพย์อยู่นับแสน
จะตกถิ่นฐานใดคงไม่แคลน ถึงคับแค้นก็พอยังประทังตน

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 2 : 111)

3.3 เนื้อเรื่องกล่าวถึงธรรมชาติ ซึ่งกล่าวถึงความสวยงามและคุณค่าของธรรมชาติ เพื่อให้ นักเรียนตระหนักถึงความสำคัญ ประโยชน์ และช่วยกันอนุรักษ์ธรรมชาติ แล้วที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 จะปรากฏอยู่ 4 เรื่อง คือ สิ่งมีชีวิตเป็นมิตรของเรา, ชมทะเล, ดอกไม้ และเลือกเก็บดอกไม้

สิ่งมีชีวิตเป็นมิตรของเรา

	สิ่งมีชีวิต
ที่เป็นเหมือนมิตร	มีอยู่มากมาย
ต้นไม้เขียวชอุ่ม	ร่มรื่นเรียงราย
ให้ร่มเงาสบาย	เย็นใจเย็นตา
	บางต้นผลดก
เลี้ยงคนเลี้ยงนก	มีรสโอชา
ดอกไม้วิไล	ขายได้ราคา
เรารักพฤษชา	รดน้ำพรวนดิน
	สัตว์ทั้งใหญ่ น้อย

แม้จะจ้อยร่อย
ผีเสื้อฝั่งภมร
ช่วยพิชทุกถิ่น

ทุกวันมันเคลื่อน
ช่วยให้ดินร่วน
เรารู้คุณมัน

เรากู้ไม่เคยชิน
เร่ร่อนโบยบิน
ในการผสมพันธุ์
ยังมีไส้เดือน

ไต่ดินผืนผืน
พรวนดินดีศรี
ไม่ควรทำลาย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 1 : 47-48)

ดอกไม้

ดอกไม้นี้มีมากมาย
ทั้งดอกชงโคชบา
มะลิซ้อนมะลิลา
บัวใช้บูชาพระดี
ดอกปีบและสารภี
นั่นเป็นดอกไม้ไทยไทย

เช่นดอกพุดสาย
กลิ่นหอมหนักหนา
ทั้งดอกจำปี

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 2 : 28)

ชมทะเล

โอ้ว่าตัวเรานี่
สมคิดจิตมิหมอง
ได้ชมทะเลงาม
นั่งเรือลอยไปไกล
นกทะเลตัวน้อยน้อย
ดูซิช่างน่าชม

ชื่นชีวิสุขใจปอง
สุดล่ำฟองสุขหทัย
น้ำสีครามสวยสดใส
ในจิตใจแสนภิรมย์
บินเคลื่อนคล้อยตามสายลม
ไม่ระทมชื่นหทัย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 2 : 64)

เลือกเก็บดอกไม้

วันนี้แสนสำราญบานใจ
จำปีกลิ่นตลบอบอวล
พิกุลจะกรองอุบะห้อย
จะทำบุหงาสุมาลัย

เลือกเก็บดอกไม้ที่หอมหวาน
สำนวนชวนชื่นชูใจ
มะลิวัลย์จะร้อยเป็นสร้อยใส่
วางไว้ข้างที่ไผยา

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 2 : 112)

3.4 เนื้อเรื่องที่ปลูกฝังความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ รวมทั้งทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นไทย ไม่ว่าจะเป็นภาษาไทย เพลงกล่อมเด็ก และวรรณคดีไทย

- เรื่องที่ปลุกฝังความรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

เพื่อความเป็นไทย

ครั้งหนึ่งทัพพม่ามาตี	กรุงศรีอยุธยาแตกพ่าย
พม่าเผาเมืองวอดวาย	ทำลายวัดวาอาราม
พระปรางค์ปราสาทหักพัง	ราชวังเจดีย์ถูกพินาศ
โบสถ์เคยสวยสดหมดงาม	เหมือนความเป็นไทยไม่มี
คนไทยสูญเสียโสภณเสรา	แต่เราไม่เคยถอยหนี
พวกเรากันไทยสมัยนี้	ควรถูกแก้ไขฟื้นฟู
รักษาโบราณสถาน	คู่บ้านควรมีอยู่
เพื่อร่วมชื่นชมเชิดชู	คงคู่กับความเป็นไทย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 1 : 88)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช
แลไตรรงค์ธงไทยสดไสสี แต่งชาวซึ่งบังชาติศาสนา
สีน้ำเงินงามกระจ่างอยู่กลางตา พระผ่านฟ้างามกระจ่างอยู่กลางใจ
เรามีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข จึงมีสุขมีแผ่นดินถิ่นอาศัย
ประวัติศาสตร์ชาติเราอันยาวไกล กษัตริย์ไทยทรงธรรมนำพานินทร์

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 2 : 118)

แทบได้ฝ่าละอองธุลี

พร้อมเอยพร้อมเหล่า	ทั่วข้าเฝ้าจัดบุปผามาถวาย
ทั้งรูปแพเทียนแพแลเรียงราย	ลงน้อมถวายธูปดินทร์ปิ่นประชา
หวังพระเดชปกเกล้าข้าพระบาท	จิตหมายมาดกตัญญูชูปบูชา
ชุลีกรพร้อมอำมาตย์มาตยา	แทบได้ฝ่าละอองธุลีภูมิเอย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 2 : 129)

- เรื่องที่กระตุ้นให้ตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าของความเป็นไทย

ภาษาไทย

ในโลกนี้มีอะไรเป็นไทยแท้

ของไทยแน่ นั่นหรือคือภาษา
ทั้งคนมีคนจนแต่ต้นต้น
ใช้ภาษาไทยทั่วทุกตัวคน
เด็กตะโกนก็กร้องเรียกแม่
เริ่มใช้คำไทยแท้มาแต่ต้น
ไม่มีต่างภาษามาปะปน

ทุกทุกคนก็สุขสบายใจ
ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 2 : 39-40)

สวนส้มของลุงบุญ

จันทร์เอ๋ยจันทร์เจ้า	ขอข้าวขอแกง
ขอแหวนทองแดง	ผูกมือน้องข้า
ขอช้างขอม้า	ใหน้องข้าซี
ขอแก้วอี	ใหน้องข้านัง
ขอเตียงตั้ง	ใหน้องข้านอน
ขอละคร	ใหน้องข้าดู
ขอยายซู	เลี้ยงน้องข้าเกิด
ขอยายเกิด	เลี้ยงตัวข้าเอง

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 1 : 63)

- เรื่องที่เกี่ยวกับวรรณคดีไทย ซึ่งในที่นี้มี 2 เรื่อง คือ ไชยเชษฐา ตอนไชยเชษฐา
พบพระนารายณ์ธิเบศร์ และพระยานัฑกัญจน์

เรื่องไชยเชษฐา ตอนไชยเชษฐาพบพระนารายณ์ธิเบศร์ มีความว่า พระไชยเชษฐา
เมื่อทราบความจริงว่านางสุริยชาตูกกล่าวหาว่า คลอดลูกเป็นท่อนไม้ จึงออกตามหาลูก จนมา
พบกับพระนารายณ์ธิเบศร์ จนเกิดการต่อสู้กัน แต่ไม่สามารถทำร้ายกันได้ พระไชยเชษฐาจำ
แหวนที่พระกุมารสวมอยู่ได้จึงรู้ว่าเป็นโอรส เมื่อทำความเข้าใจกันได้แล้วทั้งสามคนพ่อแม่ลูกก็
อยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข

ตัวอย่างบทร้อยกรองเรื่องไชยเชษฐา ตอนไชยเชษฐาพบพระนารายณ์ธิเบศร์

เช่น

เมื่อนั้น	พระนารายณ์ธิเบศร์เคืองชัฒธมาสัย
พระกริ้วโกรธาพลางว่าไป	คนอะไรที่โหนนี้หยาบช้า
อุเหมตาเมื่อนั้นเจ้าเล่ห์	เจโกโว้ววันักหนา
และเลียมเทียมเล่นเจรจา	จะเป็นผิวแม่ข้าหรือว่าไร

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 1 : 105)

ศรทรงองค์พระไชยเชษฐา	อาเพศไม่พานโอรสา
กลับเป็นแอมโอสโภชนา	เกลื่อนกลาดตาชดาพานวัน
พระทิงศรทรงลงทันใด	วิ่งไปกอดลูกแล้วรับขวัญ
พ่อลูกมาประสพบกัน	จะหักโหมโรมรันด้วยอันใด

ปลอบปลางทรงเห็นอำมรงค์	ที่กุมารสอดทรงก็จำได้
จึงว่าแหวนนี้ข้าให้ไว้	กับโฉมงามทราชมวยสุวิญชา
มิเชื่อเราเจ้าถามพี่เลี้ยงดู	เขารู้จักอยู่ถ้วนหน้า
แม้เชื่อว่าข้ามิใช้บิดา	จึงค่อยว่าล่อลวงเจ้าดวงใจ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 1 : 106)

เรื่องพระยาฉันทันต์ เป็นตอนที่นางจุลพัทธราชิตาพระเจ้าพรหมทัต ซึ่งอดีตชาติเป็นเมียของพระยาฉันทันต์ โกรธพระยาฉันทันต์ที่หักกิ่งมะเดื่อที่มีรังมดแดงให้ตน จนกล่าวอาฆาตว่าขอจงเวรทุกชาติไป ได้ฝันว่าได้นอนบนแท่นงาที่สวยงามมาก พระบิดาจึงให้พรานชื่อไสอุดรไปนำงาช้างของพระยาฉันทันต์มาทำแท่นบรรทมให้แก่พระธิดา พรานไสอุดรเข้าไปดูโดยใช้เวลาแคะรอยตามหาพระยาฉันทันต์นานถึง 7 เดือน แล้วแอบไปขุดหลุมในที่ที่เป็นที่นอนของพระยาฉันทันต์แล้วคอยดักริง คั้นนั้นพระยาฉันทันต์ ฝันว่าไฟไหม้ป่าหิมพานต์และตนเองก็ถูกไฟไหม้ตาย รุ่งเช้าพระยาฉันทันต์ทราบว่ามีผู้จะฆ่าตน จึงให้เมียและบริวารออกไปหากินส่วนตนขอพักผ่อน พรานใช้ปืนยิงจนพระยาฉันทันต์เจ็บหนัก พระยาฉันทันต์ได้ถามถึงสาเหตุที่ยิงตน เมื่อทราบความจริงก็เล่าให้พรานฟังถึงความหลังพรานเสียใจและกลัวบาปจึงขอลาไปโดยไม่เอางา แต่พระยาฉันทันต์ขอให้เลี้ยงงาไปให้นางจุลพัทธา พรานจำใจเลี้ยงงาพระยาฉันทันต์ ในที่สุดพระยาฉันทันต์ก็ตายด้วยความเจ็บปวด ซึ่งก่อนตายได้สั่งกำชับบริวารว่าอย่าตามฆ่าพรานไสอุดรเพราะเป็นกรรมเวรตามไปไม่สิ้นสุด จากนั้นพรานจึงนำงาไปถวายพระเจ้าพรหมทัตและเล่าความจริงแก่นางจุลพัทธา เทพเจ้าดลใจให้นางรำลึกได้นางร้องคร่ำครวญถึงพระยาฉันทันต์ด้วยความสำนึกผิดและกลั้นใจตาย ส่วนพระยาฉันทันต์ก็ไปเกิดเป็นเทพบุตรและในชาติต่อ ๆ มา ได้สร้างบุญบารมีจนได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า

ตัวอย่างบทร้อยกรองเรื่องพระยาฉันทันต์ เช่น

โพธิสัตว์จึงโลมเล่า	ว่าพรานเผ่าอย่างมุ่มบ่าม
กุไชรีไม่วูวาม	กุจักถามให้แจ้งใจ
กู่ว่างมิ่งไว้ต่ำ	กลัวเป็นกรรมกุสึบไป
เพราะคลุมผ้าเหลืองไว้	กุแคลงใจไม่บังควร

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 2 : 104)

พรานเผ่าดีใจ	จึงเดินเข้าไป	จับเลือกกราบกราน	ยื่นชักโกรกกราก
ฉาดฉาดฉานฉาน	สะเทือนสะท้าน	ปวดพันคนหนา	
เจ็บถึงสมอง	ซ้ำเข้าทั้งสอง	ทั้งพิษปืนผา	พันที่จะกลั่น
เสียวสันกายา	สงสารหนักหนา	เจ้าพระยาฉันทันต์	

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 2 : 105)

ไอ้พระชินวงศ์	เมียมเป็นคนหลง	เพราะกรรมเวรา	ใจเหมือนยักษ์มาร
แกลังผลาญราชา	จึงใช้พรานป่า	ไปฆ่าพระองค์	
เมียมนี้ทำผิด	สุดที่จะคิด	ถึงพระชินวงศ์	จะกลั่นใจตาย
ไปตามพระองค์	อยู่ในไพรพง	กับพระราช	

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 2 : 106 -107)

4. ช่วงอายุ 9 - 10 ปี (ประถมศึกษาปีที่ 4) เนื้อหาที่ปรากฏในร้อยกรองจากหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เล่ม 1 เล่ม 2 สรุปได้ดังนี้

4..1 เนื้อเรื่องกล่าวถึงการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องเหมาะสมซึ่งจำแนกได้คือ

4.1.1 การรักตนเอง โดยปฏิบัติตนให้ถูกต้องเหมาะสมกับกาลเทศะและบุคคล

- สอนเกี่ยวกับการกระทำ โดยให้รู้จักคิดก่อนทำ และทำอะไรให้คำนึงถึงเวลาที่เหมาะสม รวมทั้งรู้จักใช้ความฉลาดความเก่งในทางที่ถูกต้อง

คิดให้รอบคอบ

เป็นคนคิดแล้วจึง	เจรจา
อย่ามลนหลับตา	แต่ได้
เลือกสรรหมิ่นปัญญา	ตรงตริก
<u>สติรอบให้</u>	<u>ถูกแล้วจึงทำ</u>

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 1 : 24)

ใครใครใดเริ่มตั้ง	กิจการ
ปราศจิดคิดถึงกาล	ก่อนรู้
ด่วนด่วนดูจะพรวน	ผลาญชีพ หมี่เฮย
โทษติดทุกซ์ตามสู้	แสบริอนภายหลัง

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 1 : 8)

พ่อถามว่า “อะไรเอ๋ยไวกที่สุด
ฉันเฝ้าเพียรคิดย่ำถึงคำทาย

พ่อเฉลยเอ่ยความตามเหตุผล
คิดโน่นนี่ไกลไกลไม่ขาดตอน

พ่อบอกว่าคนเรานี้มีสมอง
คิดเครื่องกลเครื่องจักรมากมายครัน

พ่อบอกว่าเมื่อเรานี้มีสมอง
รู้จักใช้และควบคุมเครื่องจักรกล

อยู่ในตัวมนุษย์เป็นจุดหมาย”
จนดาลัยจึงยอมแพ้ไม่แฉงอน
“ความคิดคน” ไวกที่สุดไม่หยุดหย่อน
คิดยอกย่อนไปมาสารพัน
ไวกไวกตรงหาทางคิดสร้างสรรค์
ด้วยมุ่งมั่นได้เบาแบ่งแรงงานคน
เราก็ต้องรู้จักโทษประโยชน์ผล
อย่าผลอดนไปเป็นทาสอนาถเอย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 1 : 186)

หน้าที่เริ่มจากตน

ชีวิตจะมีค่า	เมื่อเกิดมาทำหน้าที่
สร้างสุขประโยชน์	เป็นศักดิ์ศรีตลอดเวลา
<u>หน้าที่ต่อตนเอง</u>	ต้องรับแรงการศึกษา
รักเรียนเพียรค้นคว้า	สร้างปัญญาวิชาชาญ
ฝึกฝนและค้นคิด	ให้ชีวิตเป็นแก่นสาร
ใจสมัครรักการงาน	เป็นพื้นฐานการสร้างตน

ฯลฯ

จากบ้านไปสู่บ้าน	หลายเรือนชานमारวมหมู่
สัมพันธ์กันทุกคน	สังคมอยู่สุขสำราญ
<u>หน้าที่ต่อสังคม</u>	ใจนิยมคอยประสาน
ช่วยเหลือและเจือจาน	แก่เพื่อนบ้านโดยทั่วไป
ร่วมแรงและร่วมจิต	ร่วมกันคิดทำสิ่งใหม่
ร่วมสร้างประโยชน์ใด	ส่วนรวมได้ประโยชน์ดี
เคารพกติกา	ร่วมรักษารัฐหน้าที่
เคารพสิทธิ์เสรี	สามัคคีมีน้ำใจ
<u>หน้าที่สุดท้ายนี้</u>	<u>คือหน้าที่ต่อชาติไทย</u>
ประชาธิปไตย	ส่งเสริมให้งามทุกทาง
ปกปักรักษาแผ่นดิน	ใครดูหมิ่นต้องขัดขวาง
เหนือไต้อีสานกลาง	มีส่วนสร้างส่งเสริมกัน
รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์	ใจเคร่งครัดศรัทธามั่น
เทิดทูนสถาบัน	เครื่องหมายอันดำรงไทย
หน้าที่เริ่มจากตน	ย่อมส่งผลอันยิ่งใหญ่
สังคมอุดมไกล	ชาติวิไลไทยรุ่งเรือง

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 2 : 166 -169)

กิจวัตร

กิจเอ๋ยกิจวัตร	<u>ต่างนัดทำไปในหน้าที่</u>
ตื่นเช้างานคอยอยู่เราสู้ดี	<u>ขมั้นขมิไม่คร้านงานก็แล้ว</u>
ขึ้นทึ้งไว้เป็นดินพอกหางหมู	กว่าจะรุ่งงานประดังคั้งเป็นแถว
งานทั้งหลายง่ายยากหากรู้แนว	ทำเสร็จไวใจแผ้วชื่อบานเอย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 1 : 48)

- สอนให้ทำความดี โดยชี้ให้เห็นคุณค่าของคนอยู่ที่การกระทำหรือความดีที่

ปรากฏ

พฤษภกาสร
โททนต์เสงคง

อิกกฤษชอรอันปลตปลง
สำคัญหมายในกายมี

นรชาติวางวาย
สถิตทั่วแต่ชั่วดี

มลายสิ้นทั้งอินทรีย์
ประดับไว้ในโลกา
(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 1 : 58)

- สอนในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น โดยให้มีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่, ไม่เอาเปรียบหรือ
กลั่นแกล้งผู้อื่น, มีความซื่อสัตย์ และมีความสามัคคีเมื่ออยู่ร่วมกัน

ตอนหนึ่งจากเรื่อง น้ำใจไมตรี

โบราณว่าน้ำผึ้งเรือเสือฟังป่า

นกฟีนฟ้าปลาฟีนหนองคอยข้องเกี่ยว

ไม่มีใครจะอยู่เพียงผู้เดียว

ต้องยึดเหนี่ยวพึ่งพาอาศัยกัน

การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่น

เหมือนหยิบยื่นดอกไม้ให้สุขสันต์

ทุกชีวิตเป็นสุขและผูกพัน

เพราะแบ่งปันรักเผื่อเอื้อไมตรี

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 1 : 136)

อิมก่อนดูโขนดูหนึ่ง

อิมเอ่ยอิมก่อน
หึงสำหรับคืบค้อนไว้รุ่งรัง
การเฝ้าเอาเปรียบกันอย่างนี้
คบเพื่อนฝูงจงอุตส่าห์พยายาม

รีบจะไปดูละครโขนหนึ่ง
เหมาคนอิมทีหลังให้ล้างชาม
มิตีหนอเจ้าฟิงเราห้าม
รักษาความสามัคคีจงดีเอย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 2 : 174)

เกิดมาอย่าเสียที

เสียแรงเกิดมาอย่าเสียที
ทั้งมีกษัตริย์ขัตติยา
ไม่ควรนั่งนิ่งทั้งหญิงชาย
อย่าให้ใครตำหนิติเรา
เพ่งดูประโยชน์หมุมมาก
ปรานีปรานอมพร้อมกัน
เลือดเนื้อร่างกายถวายไว้
ยืนยงจงรักภักดี

ที่ได้มีทั้งชาติศาสนา
เป็นปิ่นประชาชาวเรา
ไม่ควรให้อายชายหน้าเขา
ว่าเขาแต่แก่งแย่งกัน
ด้วยอมล้ำมากทุกสิ่งสรรพ
ทุกวันมุ่งรักษสามัคคี
ภายใต้บาททรงสัพพะทรงศรี
วางชีวีแทบเบื้องบาทยุคล

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 2 : 57-58)

เป็นมนุษย์

เป็นมนุษย์ยกใจให้สูงเลิศ
 แมื่อยึดถือมั่นไว้ในมนัส
 ชื่อต่อตนต่อเวลาต่อหน้าที่
 “เสียชีพอย่าเสียสัตย์” ชัดวาจา

สิ่งประเสริฐนั้นคือความซื่อสัตย์
 จะบึงบัตสรพภักย์ในโลกา
 คนเช่นนี้ประเทศชาติปรารถนา
 เป็นคาถาศักดิ์สิทธิ์เดือนจิตเอย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 2 : 79)

- การเลือกคบคน โดยให้ระมัดระวังคนปากหวาน อย่าไว้วางใจใครง่าย ซึ่งปรากฏในนิราศพระบาทของสุนทรภู่

คบคน

ถึงวังวัดเทียบถวยบ้านใหม่ข้าม
 ทู่งละลิวทิวเมฆเป็นหมอกมน
 เจ้าของดลารักหวานขึ้นปิ่นต้น
 เหมือนคบคนคำหวานรำคาญครัน

ก็รีบตามเรือที่นั่งมากกลางหน
 สะพรั่งต้นตาลโตนดอนากครัน
 ระวังตนดินมือระมัดมั่น
 ถ้าปลั่งปลันเจ็บอกเหมือนตกลด

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 1 : 210)

- สอนให้รู้จักการประหยัดอดออม ดังที่ปรากฏในสุภาษิตสอนหญิงของสุนทรภู่
 มีสิ่งพึงบรรจบให้ครบบาท
 อย่าให้ขาดสิ่งของต้องประสงค์
 แม้มีน้อยใช้น้อยค่อยบรรจง
 อย่าจ่ายลงให้มากจะยากนาน

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 2 : 115)

- สอนให้มีความอดทนในการดำเนินชีวิต เพื่อจะได้พบความสำเร็จในอนาคต

ชมทะเล

ครัน ครัน เสียงคลื่นกระทบฝั่ง
 ลมทะเลโชยชายล้อสายชล
 หาดทรายขาวราวปุยด้วยปุยฝ้าย
 เปลือกหอยสวยหลากสีที่ชวนชม
 นกนางนวลบินไปไกลลิบลิบ
 ว่าชีวิตถ้าอดทนฝึกฝนกาย

น้ำกระเซ็นเหมือนดั่งละอองฝน
 ทิวใบสนไกวแกว่งตามแรงลม
 ฟองคลื่นคลุ้มผืนทรายคล้ายผ้าห่ม
 ประดุจพรมปูลาดริมหาดทราย
 ขอบฟ้าขลิบทองงามเป็นความหมาย
 ในบั้นปลายย่อมเรื่องรองตั้งทองงาม

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 1 : 101)

4.1.2 การรักครอบครัว โดยให้ตระหนักถึงความรักของแม่หรือผู้ที่เลี้ยงเรามา รวมทั้งให้รู้จัก-duty ญกตเวทิต่อผู้มีพระคุณ ซึ่งจะปรากฏในเพลงกล่อมเด็ก วรรณคดีเรื่อง พระอภัยมณี และสังข์ทอง

กาเหว่า

เจ้านกกาเหว่าเอ๋ย	ไซ้ไว้ให้แม่กาฟัก
แม่มากก็หลงรัก	คิดว่าลูกในอุทร
คาบเอาข้าวมาเผื่อ	ไปคาบเอาเหยื่อมาป้อน
ถนอมไว้ในรังนอน	ซ่อนเหยื่อมาให้กิน
ปีกเจ้ายังอ่อนคลอแคล	ท้อแท้จะสอนบิน
แม่มากพาไปกิน	ที่ปากน้ำพระคงคา
ตื่นเจ้าเหยียบสาหร่าย	ปากก็ไซ้หาปลา
กินกุ่มแลกินกั้ง	กินหอยกระพงแมงดา
กินแล้วก็ไม่มา	จับที่ต้นหว้าโพธิ์ทอง
ยังมีนายพราน	เที่ยวเยียมเยียมมองมอง
ยกปืนขึ้นส่อง	จ้องเอาแม่มากดำ
ตัวหนึ่งว่าจะตัม	อีกตัวหนึ่งนั้นว่าจะฆ่า
กินนางแม่มากดำ	คำวันนี้คุณแม่า

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 1 : 160)

เรื่องพระอภัยมณี เป็นตอนที่นางเงือกแสดงความเป็นห่วงเป็นใยสุดสาคร เมื่อรู้ว่าสุดสาครจะเดินทางไปตามหาพระอภัยมณี

นางเงือกน้ำกำสรดสลดจิต	สุดจะคิดค้ำทรวงดวงสมร
จะทานทัดขัดไว้มิให้จร	สุดสาครของแม่จะแดดดล
นางดูหน้าอาลัยใจจะขาด	ตั้งฟ้าฟาดทรวงแยกให้แตกฉาน
สะอื้นอันตันใจอาลัยลาน	แสนสงสารโศกาแล้วว่าพลง
ไอ้ทูนหัวตัวแม่นี้ไม่ห้าม	สุดแต่ตามใจปองอย่าหมองหมาง
แต่ปราณีที่ไม่แจ้งรู้แห่งทาง	จะอ้างว้างวิญญูณณ์ในวารี
เคยกินนมชมชื่นระรื่นรส	พ่อจะอดนมหมองละอองศรี
ทั้งย้อมเยาว์เบาความได้สามปี	เล็กเท่านี้จะไปกระไรเลย

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 1 : 194)

เรื่องสังข์ทอง เป็นตอนที่นางพันธุรัตรำไห้ เมื่อทราบว่สังข์ทองจะไปจาก

ตนเอง

เมื่อนั้น	พันธุรัตขัดสนเป็นนักหนา
แหงนดูลูกพลางทางโศกา	ตั้งหนึ่งว่าชีวิตจะบรรลัย
ไอ้ลูกน้อยหอยสังข์ของแม่เอ๋ย	กรรมสิ่งใดเลยมาขัดให้
จะรำร้องเรียกเจ้าสักเท่าไร	ก็ช่างเฉยเสียได้ไม่ดูดี
สิ้นวาสนาแม่นี้แน่แล้ว	เผอิญให้ลูกแก้วเอาตัวหนี

จะขอลาอาลัยเสียวันนี้	เจ้าช่วยเผาผีมารดา
อันพระเวทพิเศษของแม่ไซรั	ก็จะเขียนลงให้ที่แผ่นผา
จงเรียนรำจำไว้เกิดขวิญดา	รู้แล้วอย่าว่าให้ใครฟัง
เขียนพลาทางเรียกลูกน้อย	มาหาแม่สักหน่อยพ้อหอยสังข์
แต่พอให้ได้ชมเสียสักครั้ง	ขอส่งสักคำจะอำลา

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 2 : 150)

นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นว่าลูกควรมีความกตัญญูรู้คุณพ่อแม่ ดังตอนที่
สุดสาครจะไปตามหาพระอภัยมณีแต่ก็ยังห่วงแม่และหลวงตา จึงฝากให้เทวดาปกป้องรักษา

เห็นศาลาลัยเพียงใจขาด	จะนิราศแรมร้างไปห่างแห
สะอื้นให้ใจคอให้ท้อแท้	คิดถึงแม่ถึงตายังอาลัย
ซุสสิกรวนว่าเทพารักษ์	ซึ่งสำนักเนินผาซลาไหล
ช่วยคุ้มครองป้องปิดกำจัดภัย	เทพไททิพโสดจงโปรดปราน

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 1 : 196-197)

หรือตอนที่นางยักษ์อกแตกตาย พระสังข์รู้สึกเสียใจ ทั้งยังระลึกถึงพระคุณของ
นางยักษ์ที่เลี้ยงดูตนมา

โอ้วามารดาของลูกเอ๋ย	พระคุณเคยปกเกล้าเกศี
รักลูกผูกพันแสนทวี	เลี้ยงมาไม่มีให้เคืองใจ
จะหาไหนได้เหมือนพระแม่เจ้า	ดังมารดาเกิดเกล้าก็ว่าได้
สู้ติดตามมาด้วยอาลัย	จนจำตายอยู่ในพนาวัน
โทษลูกนี้ผิดเป็นนักหนา	ดังแกล้งผลาญมารดาให้อาสัญ
ทั้งนี้เพราะกรรมมาตามทัน	จึงสุดสิ้นชีวันบรรลัย
พระคุณล้นล้นจบดินแดน	ยังไม่ทันทดแทนสนองได้
รำพลาวงศกัพีร์พิไร	ชบพักตร์สะอื้นให้ไปมา

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 2 : 152)

4.2 เนื้อเรื่องกล่าวถึงคุณค่าของการศึกษา เพื่อให้ผู้อ่านตระหนักถึงความสำคัญและ
ประโยชน์ของการศึกษา โดยให้เป็นคนตั้งใจเรียน สนใจใฝ่หาความรู้

ความรู้มีค่า

ความรู้ดูยิ่งล้ำ	สินทรัพย์
คิดค่าควรเมื่อนับ	ยิ่งไซรั
เพราะเหตุจกอยู่กับ	กายอาด – มานา
โจรจักเบียดนับได้	เร่งรู้เรียนเอา

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 2 : 40)

เรื่องขุนช้างขุนแผน เป็นตอนที่เณรแก้วลาขีวบุญไปศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม
นอกเหนือจากที่ตนเองเรียนจากขีวบุญ

เณรแก้วได้ดำรับของท่านขีว	คิดถึงตัวอยากเรียนให้ยิ่งกว่า
วันหนึ่งจึงเข้าไปวันทา	จะขอลงไปสุพรรณบุรี
ไปสืบทาวิชาเรียนต่อไป	ท่านสมภารชอบใจหัวเราะรี
ท่านวัดป่าเลไลยก์นั้นขยันดี	กับสีกาทองประศรีรู้จักกัน

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 2 : 80)

จากประถม ก กา หัดอ่าน

เมื่อเล็กเรียนวิชาเมื่อโตใหญ่มีอาชีพ

ดูรากุมาร	แสวงหาอาจารย์	เล่าเรียนวิชา	ให้ลูปรุปรัง
ทางการศึกษา	สำหรับวิชา	กุมารทั้งผอง	
ครั้นว่าใหญ่กล้า	พึงให้แสวงหา	ทรัพย์สิ้นเงินทอง	
ทำนาทำไร่	ใจตรึกนึกปอง	ให้มีเงินทอง	สิ่งของบริวาร
ทรัพย์นี้มีใกล้	ใครปัญญาไว	หาได้ไม่นาน	แวนแคว้นแดนดิน
มีสิ้นทุกสถาน	ผู้ใดใจกว้าง	บ่พานพบนา	
ข้อนี้ควรจำ	เร่งให้กระทำ	เหมือนคำว่ามา	จะเป็นที่พึง
ดังหนึ่งปรารถนา	ผู้มีปัญญา	จงจำใส่ใจ	

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 2 : 133-134)

ความรู้ล้ำเลิศ	วิชาประเสริฐ	เป็นที่พึงได้
เกิดมั่งเกิดมี	เป็นศรีเป็นใหญ่	เงินทองหาได้
อย่าทำกรุงกริ่ง	ทำตัวสูงสิง	ปากโป้งโง่งเงง
ทำลึงทำโลน	โลดโผนครั้นเครง	ตามใจของเอง
		ไม่เกรงครุบาท

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 2 : 161)

4.3 เนื้อเรื่องที่ปลุกฝังความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ รวมทั้งให้มี
ความภาคภูมิใจในความเป็นไทย และทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นของไทย ซึ่งในที่นี้ คือ การละเล่น
ไทย เพลงกล่อมเด็ก และวรรณคดีไทย

เรื่องที่ปลุกฝังความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

คนไทยเพื่อเมืองไทย

คนไทยเราไซ้คดีมีแผ่นดิน

ได้ทำมาหากินถิ่นอาศัย

แผ่นดินไทยไซ้คดีที่คนไทย

ล้วนมีใจมั่นสมัครรักแผ่นดิน

ประเทศไทยรุ่งเรืองเป็นเมืองทอง

เพราะไทยผองรวมพลังกันทั้งสิ้น
ช่วยคิดค้นหนทางสร้างธานีินทร์
จนท้องถิ่นพัฒนาก้าวหน้าไกล

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 1 : 75)

สยามานุสสติ

ใครรานใครรุกตัว	แดนไทย
ไทยรบจนสุดใจ	ชาติดิน
เสียเนื้อเลือดหลังไหล	ยอมสละ สิ้นแล
เสียชีพไปเสียสิ้น	ชื่อก้องเกียรติงาม
หากสยามยังอยู่ยั้ง	ยืนยง
เราก็เหมือนอยู่คง	ชีพด้วย
หากสยามพินาศลง	ไทยอยู่ ได้ฤ
เราก็เหมือนมอดม้วย	หมดสิ้นสกุลไทย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 1 : 116)

เรื่องทีกล่าวถึงการละเล่นไทยและเพลงกล่อมเด็ก

- การละเล่นไทย

วีรช่าวสาร สองทะนานข้าวเปลือก เลือกทองโบราณ
คดข้าวใส่จาน เก็บเบี้ยใต้ถุนร้าน พานเอาคนข้างหลังไว้

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 1 : 138)

จับปูด้า ขยำปูด้า ปูไม่มา ขยำมือเปล้า

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 1 : 143)

แมงมุมเอย	ขยุ้มหลังคา
แมวกินปลา	หมากัดกระโพ้งกัน
หมาหน้าย่น	กัดกันแมวดำ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 1 : 144)

- เพลงกล่อมเด็ก

เจ้าเนื้อละมุนเอย	เจ้าเนื้ออุ่นเหมือนสำลี
แม่มิให้ผู้ใดต้อง	เนื้อเจ้าจะหอมองศรี
ทองดีเจ้าคนเตียวเอย	

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 1 : 142)

นกเขาเดือนเอย
แม่จะไปขายของ

มาอยู่ในเรือนเลี้ยงน้อง
มาเลี้ยงน้องเกิดพ่อคุณเอย
(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 1 : 142)

เรื่องที่เกี่ยวข้องกับวรรณคดีไทย ซึ่งในหนังสือเรียนภาษาไทยปรากฏอยู่ 4 เรื่องคือ พระอภัยมณี, ขุนช้างขุนแผน, สังข์ทอง และรามเกียรติ์

- เรื่องพระอภัยมณี เป็นตอนสุดสาครตามหาพระบิดาและเข้าเมืองผีดิบ โดยกล่าวถึง สุดสาครเมื่ออายุครบ 3 ขวบ ได้ขอลาแม่ออกติดตามหาพระอภัยมณี โดยมีม้านิลมังกรเป็นพาหนะและมีไม้เท้าวิเศษเป็นอาวุธประจำตัว สุดสาครรำลึมารดาและพระฤๅษี แล้วจึงออกเดินทางจนไปถึงเมืองผีดิบ ซึ่งมีพวกยักษ์และผีดิบมากมายแปลงกายเป็นคน ทำให้สุดสาครถูกพวกผีดิบรุมทำร้าย สุดสาครใช้ไม้เท้าต่อสู้กับพวกผีดิบ เป็นเวลาถึงเจ็ดวันจนเหนื่อยล้าจึงคิดถึงพระฤๅษี ทันใดนั้นพระฤๅษีก็มาช่วยและบอกสุดสาครให้รีบเดินทางออกจากเมืองโดยเร็ว เพราะเมืองนี้เป็นเมืองของท้าวปักษี ซึ่งชาวเมือง อดอาหารตายและกลายเป็นผีคอยรังควานมนุษย์ที่หลงเข้ามา สุดสาครจึงรีบขึ้นม้านิลมังกรเดินทางออกจากเมืองผีดิบ เพื่อติดตามหาพระบิดาต่อไปจนกระทั่งเดือนเศษจึงได้พบเมืองมนุษย์

ตัวอย่างบทร้อยกรอง เรื่องพระอภัยมณี ตอนสุดสาครตามหาพระบิดาและเข้าเมืองผีดิบ เช่น

กุมารสุดสาครยอกรกราบ	น้ำตาอาบอุตสาห์ฝืนสะอื้นไห้
ถือไม้เท้ากำมาศาลาลัย	สู้แข็งใจจงพระยาอาชาเดิน
มาเจียมเขาเสาโคมเห็นโยมตื่น	ถอนสะอื้นอ้างว้างจะห่างเหิน
นางเห็นลูกผูกขวาทาเจริญ	สำรวมเดินดั่งมหาสิทธาจารย์
จะเปลื้องปลดอดนมเป็นสมภาร	เจียวหรือฉานโมทนาสถาวรฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 1 : 193)

สุดสาครรอนว่าอย่าปรารถนา	ถึงพานพบผีสาธกกลางวิถี
ไม้เท้าของป้องกันของฉันทมิ	ทั้งม้าขี่เขี้ยวเพชรเกล็ดเป็นนิล
อนึ่งเล่าเจ้าดาวิชาขลัง	ได้สอนสั่งเสร็จจสมอารมณ์ถวิล
อย่าหวาดหวั่นพรั่นใจที่ไพริน	ถึงของกินก็พอเสาะตามเกาะเกียน
ที่พ่ออยู่ปู้ชีวิตีแล้ว	ประเทศแถวทางทิศสถิตเสถียร
จำสำคัญมั่นคงไม่วงเวียน	จะพากเพียรพยายามไปตามบุญ
ถึงยังเด็กเหล็กเพชรไม่เข็ดขอน	จะเจาะซอนเชิงลำเนาภูเขาชุน
จะลำบากยากแค้นเพราะแทนคุณ	ก็ได้บุญเมืองหน้าขอลาไป ฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 1 : 135)

- เรื่องขุนช้างขุนแผน เป็นตอนที่กล่าวถึง ขุนแผนเมื่อเล็กได้บวชเรียนที่วัด สัมใหญ่ เล่าเรียนวิชาจากสมภารบุญจนหมดทุกสิ่งทุกอย่าง จึงย้ายไปเรียนที่วัดป่าเลไลยก์กับ สมภารมีด้วยความขยันหมั่นเพียรเมื่อพลายแก้วได้เติบโตขึ้นได้รับราชการในกรุงศรีอยุธยา เป็น ขุนแผนแสนสะท้าน

ตัวอย่างบทร้อยกรอง ตอนที่กล่าวถึงพลายแก้ว ขณะที่บวชเรียนอยู่กับ ขรรค์มี เช่น

ครานั้นจึงโถมเจ้าเณรแก้ว	ปัญญาคล่องแคล่วใครจะเหมือน
หมั่นหนักภักดีมิให้เดือน	หัดเทศน์สามเดือนก็ขึ้นใจ
	(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 2 : 81)

กู่จะให้วิชาสารพัด	ให้ชะวัดเวทมนตร์พระคาถา
ท่วงที่เอ็งจะดีดังจินดา	แล้วคายขานหมากมาให้เณรกิน
	(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 2 : 82)

- เรื่องสังข์ทอง ตอนพระสังข์หนีนางพันธุรัต เป็นตอนที่กล่าวถึงนางยักษ์ ชื่อนางพันธุรัตได้เลี้ยงดูพระสังข์ด้วยความรักใคร่เหมือนลูกแท้ ๆ ของตน จนพระสังข์อายุได้ 15 ปี ก็พบหลักฐานต่าง ๆ ว่านางพันธุรัตเป็นนางยักษ์ จึงหนีนางออกมาเพื่อไปตามหามารดา โดยแอบ ซุกตัวในบ่อทองแล้วสวมรูปเงาะใส่เกือกแก้ว ถือไม้เท้า และหะเหาะหนีไปถึงเขาหลวง ก็หยุดพักบน เขา เมื่อนางพันธุรัตตามมาทันก็อ้อนวอนให้พระสังข์ลงมาหา จนนางต้องเขียนมนต์นี้ไว้ที่แผ่นหิน ในที่สุดนางก็อกแตกตายด้วยความเศร้าเสียใจ พระสังข์เองก็เสียใจมากจึงลงไปกราบศพสังข์เสนา ยักษ์ให้นำศพกลับเมืองก่อน ตนจะกลับมาเผาศพในภายหลัง แล้วสวมรูปเงาะหะเหาะไปยังเมือง สามล

ตัวอย่างบทร้อยกรองเรื่องสังข์ทอง ตอนพระสังข์หนีนางพันธุรัต เช่น

มาจะกล่าววาทไป	ถึงนางพันธุรัตยักษ์
แต่ว่างเว้นเป็นมายาหลายปี	สามีมอดม้วยด้วยไข้พิษ
ได้ลูกน้อยหยอสังข์มาเลี้ยงไว้	รักใคร่เป็นบุตรสุจริต
พิกพุ่มอ้อมซุซมซิด	ลืมนึกถึงผิวของตัวตาย
เมื่อเวรมาติดตามทัน	นางนั้นจะสิ้นบุญสูญหาย
ให้ร้อนเนื้อเดือดใจไม่สบาย	จะผันผายไปป่าพนาวัน

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 2 : 142)

ลอบลงซุบองค์ในบ่อทอง	ผิวเนื่อवलละองศรี
เป็นทองคำธรรมชาติชาติรี	สมถวิลยินดีตั้งใจคิด
แล้วขึ้นไปบนปราสาทชัย	ที่ไว้รูปเงาะศักดิ์สิทธิ์

หยิบขึ้นแลแสงเฟ่งพิศ

ฯลฯ

ชุกคิดขึ้นมาก็อาลัย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 2 : 144)

โอ้วมารดาของลูกเอ๋ย
รักลูกผูกพันแสนทวี
จะหาไหนได้เหมือนพระแม่เจ้า
สู้ติดตามมาด้วยอาลัย
โทษลูกนี้ผิดเป็นนักหนา
ทั้งนี้เพราะกรรมมาตามทัน

ฯลฯ

พระคุณเคยปกเกล้าเกศี
เลี้ยงมาไม่มีให้เคืองใจ
ดั่งมารดาเกิดเกล้าก็ว่าได้
จนจำตายอยู่ในพนาวัน
ดั่งแกลังผลาญมารดาให้อาสัญ
จึงสุดสิ้นชีวันบรรลัย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 2 : 152)

- เรื่องรามเกียรติ์ ที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยระดับชั้น ป.4 จะมี 2 ตอน คือ กำเนิดทศกัณฐ์ และทศกัณฐ์ลักนางสีดา

ตอนกำเนิดทศกัณฐ์ มีเนื้อความว่า นนททุกผู้มีหน้าที่ล้างเท้าให้เทวดาที่จะขึ้นเฝ้าพระอิศวร รู้สึกเจ็บใจที่เทวดาชอบข่มเหงเชกษีระถอนผมจนศีรษะล้าน จึงขอพรพระอิศวรให้มีนิ้วเพชรซึ่งผู้ใดก็ตาย แล้วนนททุกก็ใช้นิ้วเพชรชี้เทวดาตายเป็นจำนวนมาก พระนารายณ์จึงมาปราบโดยแปลงเป็นนางอัปสรรำล่อให้นนททุกรำตาม จนนนททุกซัดตนเองจนล้มลง เมื่อนนททุกทราบว่านางอัปสรคือ พระนารายณ์แปลงจึงตัดพ้อต่อว่า พระนารายณ์ให้นนททุกไปเกิดใหม่มี 10 หัว 20 มือ แล้วพระองค์จะเป็นมนุษย์ 2 มือ ไปปราบให้จงได้ นนททุกจึงไปเกิดเป็นทศกัณฐ์

ตัวอย่างบทร้อยกรองเรื่องรามเกียรติ์ ตอน กำเนิดทศกัณฐ์

จนผมโกรนโล้นเกลี้ยงถึงเพียงหู
ฮึดฮัดขัดแค้นแน่นใจ
เป็นชายดูดูมาหมิ่นชาย
คิดแล้วจึงรีบเดินมา

ดูเงาในน้ำแล้วร้องไห้
ตาแดงต้งแสงไฟฟ้า
มีตายก็จะได้เห็นหน้า
เฝ้าพระอิศวราธิบดี

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 2 : 175)

บัดนั้น
กริ้วโกรธร้องประกาศออกมา
จนหัวไม่มีผมติด
วันนี้จะได้เห็นกัน

นนททุกน้ำใจแกล้วกล้า
อนิจาข่มเหงเช่นทุกวัน
สุดคิดที่เราจะอดกลั้น
ขบฟันแล้วชี้นิ้วไป

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 2 : 176)

ชาตินี้มึงมีแต่สองหัตถ์	จงไปอุบัติเอาชาติใหม่
ให้สิบเคียวสิบพัคตร์เกรียงไกร	เหาะเหินเดินได้ในอัมพร
มีมือยี่สิบซ้ายขวา	ถือคทาอาวุธนุศร
กูจะเป็นมนุษย์แต่สองกร	ตามไปราญรอนชีวี

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 2 : 176)

ตอนทศกัณฐ์ลักนางสีดา มีเนื้อความว่า ชิวหาสามีของนางสามนักศึกษาสิ้นชีวิต นางสามนักศึกษาเสียใจ จึงออกเที่ยวป่าไปพบพระราม พระลักษมณ์ก็เข้าเกี่ยวพาราสี ไม่มีใครสนใจ ตน จึงโกรธเข้าไล่ทุบตีนางสีดา พระลักษมณ์จึงตัดตีน ตัดมือ จมูกและหูของนางสามนักศึกษาแล้ว ขับไล่ออกจากอาศรม นางสามนักศึกษาหนีไปฟ้องพระยาชรบ ฑูษ และตรีเศียรทั้งหมดต่างพากัน ออกมารบกับพระราม แต่ถูกพระรามฆ่าตายหมด นางสามนักศึกษาจึงไปฟ้องทศกัณฐ์ โดยแปลง เรื่องเอาความดีใส่ตนและยุยงให้ทศกัณฐ์นี้รักนางสีดา ทศกัณฐ์จึงให้มารีศแปลงเป็นกวางไปล่อ พระรามพระลักษมณ์ให้ออกจากอาศรมแล้วทศกัณฐ์จึงลักพานางสีดาไปลงกา

ตัวอย่างบทร้อยกรองเรื่องรามเกียรติ์ ตอน ทศกัณฐ์ลักนางสีดา เช่น	
เดิมน้องนี้ไม่สบายใจ	จึงลาพระองค์ไปเล่นป่า
พบพระรามพระลักษมณ์นางสีดา	บวชอยู่โคทาวารี
นางนั้นทรงโฉมอรชร	ยิ่งเทพอัปสรในราศี
ตัวข้าอ้อมองค์นางเทวี	จะพาหนีมาถวายภูวนัย
พระลักษมณ์ตามทันที่กลางทาง	ชิงนางสีดาไว้ได้
ทำโทษข้าปืมจะบรรลัย	ตั้งไว้สุริยวงศ์พงศ์พันธุ์

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 1 : 136)

ว่าแล้วกลับกลายเป็นรูปยักษ์	สิบพัคตร์กรแกว่งพระแสงขรรค์
สิบปากเช่นเขี้ยวเคี้ยวฟัน	เนตรนั้นตั้งดวงสุริยา

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 1 : 137)

4.4 เนื้อเรื่องกล่าวถึงธรรมชาติ ให้ผู้อ่านตระหนักถึงความสำคัญ และคุณค่าของ ธรรมชาติ รวมทั้งปลูกฝังให้รู้จักอนุรักษ์ และดูแลธรรมชาติ

นั่งเหนือแผ่นผาที่หน้าถ้ำ	เท้าราน้ำเอนอิงพิงพฤกษา
ตะวันฉายฉายน้ำอ้อมตา	ตกตามชอกศิลาซำกระจาย
ที่น้ำอันลับช่องมองเห็นพื้น	ปลาน้อยน้อยลอยตื่นดูแหล่งหลาย
พ่นน้ำฟูเป็นละอองต้องแมลงตาย	ตกเรียรายเป็นภิกษาน่าเอ็นดู

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 1 : 102)

ธรรมชาตินี้ใครครอง

เรามีใช่เจ้าของผู้ครองฟ้า
 ทั้งต้นไม้ใบหญ้าและป่าเขา
 ห้วยละหานธารน้ำใสของเรา
 อย่าหลงผิดคิดเอาเข้าจับจอง
 เมื่อเมฆฝนหล่นโรยโปรยจากฟ้า
 ไม่เคยเลือกทุ่งทำหรือห้วยหนอง
 ยามนกน้อยร้องเพลงเปล่งทำนอง
 นกไม่เคยเลือกร้องให้กับใคร
 แม่น้ำใหญ่ไหลมาจากป่าฝน
 เย็นสายน้ำอ่อนโยนยามเอื่อยไหล
 ผ่านทุ่งนาป่าเมืองไกลและไกล
 เราทุกคนต่างได้ใช้ได้ดีมกีน
 ไม่มีใครเป็นเจ้าของครองดินฟ้า
 มีแต่แรงรักษาอย่าให้สิ้น
 นกขาดป่า ปลาขาดน้ำ หญ้าขาดดิน
 คนก็คงขาดสิ้นลมหายใจ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 2 : 17-18)

4.5 เนื้อเรื่องมีจุดมุ่งหมายเพื่อสอนหลักภาษา โดยแต่งเป็นบทร้อยกรองเพื่อให้เข้าใจได้ง่าย ซึ่งในหนังสือเรียนภาษาไทยระดับประถมศึกษาปีที่ 4 ปรากฏอยู่ 2 เรื่อง คือ การอ่านคำที่สะกดในมาตราแม่ ก กา และการอ่านคำควบกล้ำ

แม่ไก่

แม่ไก่อยู่ในตะกร้า	ไข่ใหม่มาสีห้าใบ
อีแม่อีกมาไล่	อีแม่ไก่ไล่ตีกา
หมาใหญ่ก็ไล่เห่า	หมูในเล้าแลดูหมา
ปูแสมแลปูนา	กะปุม้าปูทะเล
เต่านาแลเต่าดำ	อยู่ในน้ำกะจะเซ
ปลาที่อยู่ทะเล	ปลาซีเหร์ไม่สู้ตี

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 1 : 9)

อ่านคำควบกล้ำ

ใครเป่าขลุ่ยฝรั่งเพราะเสนาหุ	ขวัญดาออกไปดูด้วยสงสัย
เห็นเด็กเตะตะกร้ออยู่ไกลไกล	ร้องเรียกให้มาพร้อมพริกกลางแก้วมือ
เรียกสามครั้งสามคราไม่มาพบ	ทำเสียงกลบหูไว้แก้งไส้อู
ขวัญดาคว้าครุ่่น้ำทำยักยื่อ	เด็กวิ่งปรี๊ดตัวปลิวมาเร็วพลัน

หลวงตาว่าพรุ่งนี้ตรุษสงกรานต์
 สรงน้ำพระก่อกองทรายได้บุญครัน
 ให้เจ้าเปียเจ้าจุกปลุกเจ้าแกละ
 ช่วยเก็บกวาดลานวัดไม้ผัดใบ

ทำบุญทานปล่อยนกปลาอย่าผลุนผลัน
 ถือเป็นวันปีใหม่แบบไทยไทย
 ไปนัดแนะคนเป่าขลุ่ยอย่าผลอไผล
 ให้สะอาดสดใสทั่วไปเอย
 (หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 2 : 170)

5. ช่วงอายุ 10-11 ปี เนื้อหาที่ปรากฏในร้อยกรองจากหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เล่ม 1, เล่ม 2 สรุปได้ดังนี้

5.1 เนื้อเรื่องเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตทั้งที่เป็นเรื่องที่ควรปฏิบัติ และไม่ควรปฏิบัติ

5.1.1 พฤติกรรมที่ควรปฏิบัติได้แก่ การรู้จักใช้สติปัญญาในการแก้ปัญหา, การหมั่นทำความดีโดยไม่ลุ่มหลงกับความเจริญทางด้านวัตถุ, ความมีระเบียบวินัย และความกตัญญูรู้คุณ

- ตัวอย่างบทร้อยกรองที่กล่าวถึงการรู้จักใช้สติปัญญาในการแก้ปัญหาดังปรากฏในเรื่องศรีธนญชัย เช่น

ตอนหลอกลงน้ำ

วันหนึ่งต่อมา	องค์พระราชา
ทรงผ่อนกายา	ดำหนักชลธี
มหาดเล็กเด็กชา	พร้อมหน้าอัญชลี
เฝ้าพระภูมิ	รวมทั้งธนญชัย
“แน่ะ ไอ้ชัชวาระ	เอ็งลองเอาชนะ
หลอกกลงสระ	สักทีได้ไหม”
ธนญชัยตอบ “เคล็ด	ถ้าเสด็จลงไป
หลอกให้ขึ้นใหม่	พอไม่ขัดข้อง
เป็นอันตกลง	ทรงทอดเครื่องทรง
เตรียมเสด็จลงสระ	ในลำน้ำนอง
ครันได้ลงน้ำ	ก็ดำรัสก้อง
“เข้าเอ็งจงลอง	สำแดงกลเม็ด”
ธนญชัยแก้ว่า	“รับสั่งให้ทำ
คือหลอกลงน้ำ	เป็นอันสำเร็จ”
สรวลพลางตรัสพลาง	แพ้อย่างเด็ดเด็ด
ไม่ทันรู้เคล็ด	เสด็จขึ้นบันได

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 1 : 124)

และเรื่องมโหสถบัณฑิตน้อยที่แสดงให้เห็นการใช้ปัญญาของมโหสถ
ตอนอุบายแย่งขึ้นเนื่องจากเหยี่ยว

	มโหสถอาสา
โดยใช้ปัญญา	ได้นื้อจหวัง
วิ่งเร็วเหยียบเงา	เสียงเร้าตึงตึง
เหยี่ยวตกใจจึง	ทิ้งเนื้อรับทัน

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 1 : 135)

รวมทั้งมีอีกตอนหนึ่งที่มโหสถได้กล่าวให้เห็นถึงความสำคัญและคุณค่าของ
ปัญญา ดังตัวอย่างบทร้อยกรองต่อไปนี้

มโหสถยืนยันวาจา	ว่ามีปัญญา
ประเสริฐกว่ามีทรัพย์สิน	
เสนกะว่าผู้เป็นปิ่น	ปกครองปฐพิน
อุดมด้วยทรัพย์และยศ	
ผู้มีปัญญาปรากฏ	ต้องมาประณต
แต่องค์ราชาธิบดี	
ท้าวเธอได้สดับวาจา	เห็นว่าเข้าที่
จึงหันไปถามมโหสถ	
บัณฑิตทูลไม่ละลด	อันคนมียศ
หากอับปัญญาพาฉงน	
เหมือนอยู่ในที่มีดমন	ต้องอาศัยคน
ผู้มีปัญญาหาทาง	
พาออกไปสู่แสงสว่าง	ปัญญากระจ่าง
ประจักษ์ค่าไซ้ไรใหญ่หลวง	
ใช้แก้ปัญหาทิ้งปวง	แม้ทรัพย์หนักหน่วง
อิกยศยังแพ้ปัญญา	
ท้าวเธอได้สดับวาจา	ก่อเกิดศรัทธา
จึงพระราชทานรางวัล	

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 1 : 142-143)

- ตัวอย่างบทร้อยกรองที่กล่าวถึงการหมั่นทำความดี ไม่ควรลุ่มหลงกับความ
เจริญทางด้านวัตถุดังปรากฏในเรื่องโลกปัจจุบัน

โลกปัจจุบัน
โลกเราวันนี้ มักมีแปลกแปลก
ผิดกับแรกแรก ที่โลกเกิดมา

ตีกรามบ้านช่อง	หอห้องโสภา
ตีกสูงเทียมฟ้า	ปานแข่งดวงดาว
นักปราชญ์ทั้งหลาย	มากมายคิดแต่ง
สร้างยานดัดแปลง	ส่งขึ้นสู่ทาว
เดินทางไปมา	เวลาไม่ยาว
เที่ยวไปทุกคราว	ไม่มีทุกข์ทน
การเจ็บการป่วย	หมอช่วยให้หาย
เจ็บป่วยโรคร้าย	ไม่ตายทุกคน
แพทย์เก่งรักษา	หยุดยาคิดค้น
คนป่วยช่วยชนม์	ให้คลลสูญ
เครื่องเล่นมากมาย	หลากหลายบันเทิง
ดนตรีรื่นเริง	ภาพยนตร์ก็มี
สำราญทุกอย่าง	อย่าร้างความดี
คนเราเตี้ยวันนี้	ชักหลงเมามัว

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 2 : 30)

- ตัวอย่างบทร้อยกรองที่กล่าวถึงคุณค่าและความสำคัญของการมีระเบียบวินัย ซึ่งถ้าใครจะทำให้เป็นที่รักและชื่นชมของบุคคลทั่วไป รวมทั้งยังก่อให้เกิดความสงบสุขให้แก่สังคม ซึ่งได้แก่เรื่องระเบียบวินัยดีย่อมมีสุข

อันมนุษย์เปรียบได้เหมือนไม้ดอก	ยามที่ออกดอกสวยด้วยสีสัน
แต่อยู่คลระระเกะระกะครัน	ด้วยต่างพันธุ์ต่างต้นต่างที่มา
แม้ว่าเก็บดอกไม้มาเรียงร้อย	มาลัยน้อยก็งามเด่นเห็นคุณค่า
เหมือนคนที่มีวินัยไม่เฉยชา	ย่อมนำพาให้สังคมสุขร่มเย็น

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 2 : 84)

อันเพชรดีมีค่าราคาเลิศ	มีวินัยประเสริฐกว่าไหนไหน
ถึงมีทรัพย์มากมายก็หายไป	ถ้าวินัยไม่มีให้ใครครอง
แม้ผู้ใดมีวินัยประจำจิต	ดูก็ยังคิดทำแต่ดีไม่มีหมอง
เคารพกฎกติกาตามครรลอง	ชนทั้งผองชื่นชมนิยมจริง

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 2 : 91)

- ตัวอย่างบทร้อยกรองที่กล่าวถึงความกตัญญูรู้คุณ โดยชี้ให้เห็นถึงความรักของแม่ที่มีต่อลูก ดังที่ปรากฏในเรื่อง แม่เหนื่อยน้อยของช้อยเอง

ยามราตรีที่ฉันนั้นหลับสนิท

ใครมายืนชมชดพินิจฉัน
 ใครยิ้มรื้นเมื่อฉันตื่นนิทราพลัน
 ใครคนนั้นแม่เหนื่อยน้อยของช้อยเอง
 บ่มนิสัยให้ฉันตื่นใครเล่า
 สวดเบาเบาอยู่กับฉันขยับเคร่ง
 ใครเล่าหน้าเหมือนนางฟ้าลาวัลย์ละเวง
 เมื่อแลแสงก็แท้แม่ของตุ
 ใครหนอยืนบ่นพึมพำสำเนียงหวาน
 เสียงซาบซ่านดาลตลอดคนทุกผู้
 ถึงเห็นฉันไม่รู้ผิดก็คิดรู้
 แท้คนนั้นแม่ของตุไซคนไกล
 ใครเล่าช่างแสนดีมีใจอ่อน
 แก่ผู้ร่อนยากแค้นหิวแหวนไส้
 ใครเล่าสอนให้ฉันรู้ทานมัย
 ผู้นั้นไซ้แม่ของฉันนั้นแหละหนา
 ใครเล่าหนอแนะฉันมั่นในรัก
 โดยไม่פקใจรำลึกนึกถึงข้า
 ช่างรักฉันยิ่งกว่าคนพันคนหนา
 โอ้แม่ของลูกยาไซ้คนใด
 เมื่อถึงคราวชรามาเยือนแม่
 คราวนี้แลฉันจักพิทักษ์ให้
 ใครเล่าต้องสนองพระคุณละมุนละไม
 คนนั้นไซ้คือฉันแน่ลูกแม่เอ๋ย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 2 : 80-81)

รวมทั้งชี้ให้เห็นการกตัญญูต่อบิดามารดา แม้ว่าท่านจะมีได้เลี้ยงดูเรามาแต่ต้องระลึกเสมอว่า ท่านเป็นผู้ให้กำเนิดเรามา ดังปรากฏในเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนที่พลาญงามคิดหาทางช่วยขุนแผนผู้เป็นพ่อออกจากคุก

วันนั้นรู้สึกตัวมีศึก	คะเนนึกเห็นจะสมอารมณ์หมาย
จะอ่อนนอนฟังบุญคุณพระนาย	เบี่ยงบายให้ได้รับอาสาไป
ถ้ากระไรจะได้ทูลขอพ่อ	คิดขึ้นมาหน้าตาคลอสะอื้นไห้
ไ้กรรมพ่อทำมาอย่างไร	จึงต้องไปทนทุกข์ทรมาน
ติดคุกมาแต่ลูกอยู่ในห้อง	แม้วันทองช่างกระไรไม่สงสาร
เสียแรงร่วมยากมาเป็นช้านาน	ครั้นถึงบ้านแล้วแม่ก็แซ่ไป
เป็นหลายปีติดักไม่อินัง	หาคิดถึงความหลังของพ่อไม่
แต่ตัวลูกจักแหล่งจะบรรลัย	เพราะเหตุไ้ขุนช้างเป็นตัวมาร

สะอื้นพลางทางคิดถึงคุณพระ เดชะความสัตย์อธิษฐาน
ข้าพเจ้าจะดำริติกราร คิดอ่านขอโทษให้บิดา

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 2 : 111)

5.1.2 พฤติกรรมที่ไม่ควรปฏิบัติได้แก่ การเล่นการพนันและการแตก
ความสามัคคี โดยชี้ให้เห็นผลเสียของการเล่นการพนันและการแตกความสามัคคี

- ตัวอย่างบทร้อยกรองที่กล่าวถึงโทษของการเล่นการพนัน ซึ่งปรากฏในเรื่อง
โทษของการพนัน

โทษของการพนัน

การพนันนั้นดีมีไฉน	ยามเล่นได้ก่อเวรเล่นไม่หยุด
คราวพ่ายแพ้แท้สำหรับทรัพย์เสื่อมทรุด	เสียตายสุดแค้นขัดมนันสนัก
หมดผู้ที่เชื่อถือหรือจะกล่าว	ขอลูกสาวแม่พ่อเขาก็ผลัก
ไม่มีใครสมาคมนิยมรัก	หาน้ำหนักข้างดีไม่มีเลย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 1 : 73)

- ตัวอย่างบทร้อยกรองที่กล่าวถึงโทษของการแตกความสามัคคี โดยปรากฏ
ในเรื่องยักษ์สองกรกับวรวิก ที่กล่าวถึงตอนที่ยักษ์สองกรกับวรวิก ซึ่งเป็นยักษ์พี่น้องแต่ต้องมา
แตกคอกัน เพราะแย่งผู้หญิงหรือนางสวรรค์ที่พระอิศวรตั้งใจส่งมาเพื่อทำลายพิธีการทำร้าย
เทวดา จนทำให้ยักษ์ทั้ง 2 คนต้องตายลง แต่สุดท้ายพระอิศวรก็ช่วยชุบชีวิตให้ และชี้ให้เห็น
โทษของการแตกความสามัคคี

เมื่อนั้น	องค์ท้าวสหสนันย์ไฉตรังสา
จึงว่าท่านใจบาปหยาบช้า	ทุจจริตชยาอาธรรม
มาตั้งกิจพิธีทำการใหญ่	ให้ร้อนไปถึงจนบนสวรรค์
เพราะบาปแก่พี่น้องสองกุมภภัณฑ์	จึงรบราฆ่าฟันกันบรรลัย
เราเมตตาตามชุบชีวิตท่าน	เป็นบุญขุนมารเหมือนเกิดใหม่
นางสวรรค์นั้นจะมาพากลับไป	อย่าตามไถ่ถึงเขาไม่เข้าการ
ที่นี้รู้สึกสำนึกตัว	อย่าทำชั่วหยาบช้ากล้าหาญ
จงพากันกลับไปให้สำราญ	เราจะคืนสถานวิมานบน

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 2 : 142)

5.2 การกล่าวถึงคุณค่าของการศึกษา เพื่อให้ผู้อ่านตระหนักถึงความสำคัญและ
คุณค่าของการศึกษาหาความรู้ รู้จักขยันหมั่นศึกษาหาความรู้ ซึ่งปรากฏในหนังสือเรียน
ภาษาไทยชั้นป.5 อยู่ 2 เรื่อง ได้แก่ ความรู้อาจเรียนทันกันหมด และผู้รู้ดีเป็นผู้เจริญ

ความรู้้อาจเรียนกันทั้งหมด

ฝูงชนกำเนตคล้าย	คลึงกัน
ใหญ่ย่อมเพศผิวพรรณ	แผกบ้าง
ความรู้้อาจเรียนกัน	กันหมด
เว้นแต่ชั่วดีกระต่าง	ท่อนแก้ฤาไหว

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 1 : 43)

ผู้รู้ดีเป็นผู้เจริญ

โคลงสี่สุภาพ	
มวลมนุษย์ผู้เปรี๊ยะ	ปรีชา เขียวแฮ
เพราะใครใฝ่ศึกษา	สิ่งรู้
รู้จักผิดชอบหา	เหตุสุด ส่องนา
นี้แหละบุคคลผู้	เพียบด้วยความเจริญ
กาพย์ยานี 11	
มวลผู้ชูปรีชา	เสาะวิทยาไม่ห่างเหิน
ผิดชอบกอบไม่เกิ่น	รู้ดำเนินตามเหตุผล
ชื่อว่าปรีชาดี	ผิดชอบมีพิจารณา
ผู้นั้นจักพลันดล	พิพัฒน์พันจักพรรณนา
ควรเราผู้เยาว์วัย	จงใฝ่ใจการศึกษา
อบรมบ่มวิชา	ปรุงปรีชาให้เขี่ยวชาญ
ขั้นนี้จักชื่อว่า	มีปัญญาไม่สมฐาน
ต้องหัดดัดสันดาน	กอบวิจารณ์ใช้ปัญญา
สังเกตตามเหตุผล	ผิดชอบยลด้วยปรีชา
ดังนี้จึงชื่อว่า	มีปัญญาอย่างเพียบเพ็ญ
มีตพร้าถาหินให้	มีดคมได้มียากเย็น
ถ้าใช้มีดไม่เป็น	ฟันคนเล่นโทษมหันต์
เมื่อใดใช้มีดเป็น	กอบกิจเห็นคุณอนันต์
ปัญญากล่าวมานั้น	เปรียบได้กันกับศัสตรา

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 1 : 94-95)

5.3 การชมธรรมชาติ ส่วนใหญ่จะกล่าวถึงชีวิตความเป็นอยู่และธรรมชาติของสัตว์ ซึ่งปรากฏ 3 เรื่อง ได้แก่ เรื่องชีวิตปูจากนิราศพระบาท, เรื่องชมนกจากนิราศพระปฐม และ ชมธรรมชาติจากเสภาขุนช้างขุนแผน ตอนพลายงามได้นางศรีมาลา แต่มีบทดอกสร้อย หมวด ดอกไม้ ของหม่อมเจ้าหญิงพิจิตรจิราภา เทวกุล เพียงเรื่องเดียวที่กล่าวถึง คุณค่าและประโยชน์ ของดอกไม้ เช่น

เรื่องชีวิตปู กล่าวถึงชีวิตความเป็นอยู่ และธรรมชาติของปู

โอเอ็นดูปูไม่มีซึ่งศีรษะ	เท้าระกะก้อมโกงโม่โคงขัน
ไม่มีเลือดเชือดจะปะแต่มัน	เป็นเพศพันธุ์ไร้มัวเพราะมัวเมา
มันเมื่อยออกลอกคราบไปคาบเหยื่อ	เอามาเพื่อภรรยาเมตตาเขา
ระวังดูอยู่ประจำทุกค่ำเช้า	อุตส่าห์เฝ้าฟุ่มพึกเพราะรักเมีย
ถึงที่มัวตัวลอกพ้อออกคราบ	เมียมันคาบคืบเนื้อเป็นเหยื่อเสีย
จึงเกิดไขไร้มัวเที่ยวยั่วเหยียด	ยังแต่เมียเคลื่อนคล้อยขึ้นลอยแพ
สมเพศสัตว์ทัศนาศพทุกขาสล้าง	ล้วนโกงกางกุ่มแกมแซมแซม
ส่งเหงาเปล่าเปลี่ยวเมื่อเหลือวแล	เสียงอ้อแจ้จ๊กจั้นหัวนวิญญูณ์

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 1 : 19)

เรื่องขมนก เป็นการกล่าวถึงการดำเนินชีวิตของนกชนิดต่าง ๆ

ดูทุ่งกว้างบางเวกหมอกเมฆมืด	บรรพตพิศณุภาพนาสินธุ์
ฝูงวิหคนกกาเที่ยวหากิน	ตามที่ถิ่นเขตแคว้นทุกแดนดาว
บ้างเดินดินบินว่อนขึ้นร่อนร้อง	ริมขอบหนองนกดะกรุมคุ่มคุ่มขาว
ค้อนหอยย่องมองปลาแข่งขายาว	อโง้งก้างโง้งแก้งเขย่งตัว
กระทุงทองล่องเลื่อนดูเกลื่อนกลาด	ไม่คลาคลาดคลอเคลียเหมือนเมียมัว
มีต่างต่างยางกรอนกดอกบัว	เที่ยวเดินยั่วเหยียดย่องที่ท้องนา
นกกระจาบบาขาคุ่มอิลู่มร่อน	ดูว่าว่อนเวียนเร่ในเวหา
เห็นยางเจ้าเขาจับคอยลับปลา	นกกระสาช่องซ้องค้อยย่องเดิน

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 2 : 53)

เรื่องชมธรรมชาติ เป็นการกล่าวถึงวิธีการหาอาหารของนกชนิดต่าง ๆ

ยังเหล้าปักษาศิชาชาติ	เกลื่อนกลาดหาปลาเป็นอาหาร
กระทุงทองล่องลอยนทีธาร	เหนียงยานปากอ้าเอาราน้ำ
อ้ายจ้าวดำตันลงคันปลา	ทั้งเหล่านกกระสาอีกคลาดล่า
นกยางยืนมองจ้องประจำ	พอพลบค่านกแขวกแกรกแกรกร้อง
ฝูงเหยี่ยวเที่ยวว่อนทั้งร่อนบิน	โฉบเฉี่ยวปลากินที่ในหนอง
นกดะกรุมหัวเหม่เที่ยวเฝ้ามอง	ขามันยาวก้าวท่องย่องลุ่มปลา
นกฝึกบัวช้อนหอยแลปากห่าง	หลายอย่างต่างพรรณกันหนักหนา
ฝูงนกเกลื่อนกลาดตาชดา	ดูมาไม่สิ้นในถิ่นทาง

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 2 : 124)

บทดอกสร้อย หมวดดอกไม้ ได้กล่าวถึงคุณค่าและประโยชน์ของดอกไม้ว่า

นอกจากมีความสวยงามแล้ว ยังสามารถนำมาใช้ประโยชน์อื่น ๆ ได้อีก ไม่ว่าจะเป็นมาลัย ร้อยมาลัย ทำน้ำอบ ทำยาสมุนไพร หรือนำมาใช้ประดับเพื่อความสวยงาม

ดอกเอ๋ยดอกพิกุล	เหล่าตรุณเก็บสนุกทุกหนแห่ง
ร้อยมาลัยใส่ก็ได้ทั้งไม้แพง	เด็กแดงแดงเป็นผดไช้ชดทา
ดินสอพองเผาไฟแทรกไปด้วย	ทำให้ช่วยแก้คันแล้วหรรษา
หล่นได้ตันเกลื่อนกลาดตาชดา	เก็บแต่งกายาเล่นเย็นใจเอย
พุทธเอ๋ยพุทธชาติ	ชาวสะอาดดอกย้อมกลิ่นหอมหวาน
ร้อยมาลัยใส่เมาลีเมื่อมีงาน	หรือจัดพานประดับประดาอย่าชม
ทั้งน้ำอบน้ำมันก็กลั่นได้	สตรีงามชอบใช้ไว้แซมผม
มนุษย์ใต้อยากจะให้คนนิยม	หมั่นอบรมซื้อไว้ให้ดีเอย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 2 : 104)

5.4 เนื้อเรื่องเกี่ยวกับสิ่งที่บ่งบอกถึงความเป็นไทย คือ เพลงพื้นบ้าน และวรรณคดีไทย เพื่อให้ผู้อ่านตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าของสิ่งเหล่านี้ ได้แก่ เพลงพื้นบ้าน ซึ่งในที่นี้ คือ เพลงเดินกำรำเคียวที่มีความสำคัญในการใช้ร้องรำ เพื่อให้เกิดความผ่อนคลาย สนุกสนานและเกิดความสามัคคี

สี่ดา	มาเกิดเอย	เอ๋ยราแม่มา
	มาเอ๋ยมาแม่มา	ไปเกี่ยวข้าวในนา
	อย่ามัวช้าเลยเอย	(ลูกคู่รับ)
ซูลี	มากันเกิดเอย	เอ๋ยราพ่อมา
	ชวนน้องมากี่มา	มาเกี่ยวข้าวกันดีกว่า
	เสร็จแล้วชวนมารำกันเอย	(ลูกคู่รับ)
สี่ดา	เดินกันเกิดนางเอย	เอ๋ยราแม่เดิน
	เดินซิเดินแม่เดิน	พี่ชวนชมไพรเพลิน
	เชิญน้องเดินเคียงเอย	(ลูกคู่รับ)
ซูลี	เดินแล้วรำกันเอย	เอ๋ยราพ่อรำ
	รำเล่นรำนารำ	ระวังตอฟางจะดำ
	ค่อยค่อยย่านะพี่เอย	(ลูกคู่รับ)
สี่ดา	บिनกันเกิดน้องเอย	เอ๋ยบिनร้อนลง
	ลงเอ๋ยลงร้อนลง	สง่างามดังหงส์
	ทั้งเอาจองค์อ่อนเอย	(ลูกคู่รับ)
ซูลี	บिनกันเกิดเอย	เอ๋ยบिनร้อนมา
	บินเอ๋ยเร็วรีบมา	มาโฉบลงในนา
	ลงแขกอย่าช้าอยู่เลยเอย	(ลูกคู่รับ)

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 1 : 159)

- เรื่องที่เกี่ยวกับวรรณคดีไทย ซึ่งในที่นี้มี 5 เรื่อง คือ รามเกียรติ์ ตอนสุครีพหักฉัตร, ศรีธัญชัย, มโหสถบัณฑิตน้อย, ขุนช้างขุนแผน ตอนพลายงามทูลขอโทษขุนแผน และยักษ์สองกรกับวรวีก

เรื่องรามเกียรติ์ ตอนสุครีพหักฉัตร มีเนื้อความว่า ทศกัณฐ์ทำพิธียกฉัตรของท้าวธาดาบึงดวงอาทิตย์ ทำให้ทัพพระรามมองไม่เห็นกรุงลงกา พิเภกกราบทูลพระรามให้ทราบสาเหตุและให้ส่งทหารไปหักฉัตร สุครีพรับอาสาไปหักฉัตร ได้รับกับทศกัณฐ์ และชิงมงกุฎของทศกัณฐ์มาถวายพระราม

ตัวอย่างบทร้อยกรองเรื่องรามเกียรติ์ ตอนสุครีพหักฉัตร เช่น

เมื่อนั้น	ฝ่ายท้าวทศพัศตรีรักษา
เห็นวานรจ้อหงักร์	ฆ่าสี่เสนาแล้วกลับไป
ความอายความแค้นแสนสาหัส	จะติดตามแทนทศกัณฐ์ไม่ได้
นั่งนึกเดือดดาลทะยานใจ	เวรร้อนฤทัยตั้งไฟกลับไป
จึงคิดได้ว่าฉัตรฤทธิรงค์	ขององค์อัยการังสรรค์
อาณุภาพไม่มีใครทัน	จะฆ่ามันให้สิ้นบรรดามา
คิดแล้วมีราชวาที	ตรัสสั่งเสนียักษา
อันพิชัยฉัตรรัตนา	ของท้าวธาดาลีศไกร
ประสาทไว้ให้ถูกกรุมาร	เมื่อเกิดการรณรงค์ศึกใหญ่
บูชาแล้วเชิญขึ้นปักไว้	ไพรีมีดไปตั้งโลกันตร์
เร่งยกขึ้นกลางพารา	ให้บังดาตั้งเขาพระเมรุกัน
แล้วเกณฑ์ทหารทะลวงฟัน	เป็นทัพขันธคอยฆ่าไพรี

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป. 5 เล่ม 1 : 100)

บัดนั้น	ลูกพระอาทิตย์ฤทธิกล้า
เห็นทศกัณฐ์อสูรา	เสียทีในท่าชิงชัย
เท้าถีบถูกกายขุนมาร	แผ่นทะยานฉวยยอดฉัตรได้
นำลงด้วยกำลังว่องไว	หักฉัตรพิชัยโมลี
อันทศเศียรกุมภภัณฑ์	ทั้งสนมกำนัลมเหสี
ตกลงยังพื้นปถพี	ร้องมี้ออ้อทุกตัวตน
ฉัตรแก้วสุรกานต์กีวินาศ	อากาศแจ่มแจ้งทุกแห่งหน
ส่องสว่างสว่างแสงสุรียน	ตลอดจนกองทัพพลับพลาชัย

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 1 : 112)

เรื่องศรีธนญชัย เป็นนิทานพื้นบ้านที่เล่าสืบต่อกันมานานว่าเป็นผู้ที่มีสติปัญญาเฉียบแหลม สามารถเอาชนะเจ้าเมืองและพวกเสนาอำมาตย์ที่มีอำนาจและเงินตราได้ ในที่นี้ปรากฏอยู่ 2 ตอนได้แก่ ตอนหลอกลงน้ำ และตอนช่างเผือกงาดำ

ตอนหลอกลงน้ำ เป็นตอนที่กล่าวถึงกษัตริย์เมืองหนึ่งได้ทดสอบสติปัญญาของศรีธนญชัย โดยให้ศรีธนญชัย หลอกพระองค์ในลงไปอยู่ในน้ำ ซึ่งศรีธนญชัยก็ทำได้สำเร็จ ดังบทร้อยกรองต่อไปนี้

วันหนึ่งต่อมา	องค์พระราชา
ทรงผ่อนกายา	ดำหนักชลธี
มหาดเล็กเด็กชา	พร้อมหน้าอัญชลี
เฝ้าพระภูมิ	รวมทั้งธนญชัย
“แน่ ไอ้ชัวยะ	เอ็งลองเอาชนะ
หลอกกลงสระ	สักที่ได้ไหม”
ธนญชัยตอบ “เคล็ด	ถ้าเสด็จลงไป
หลอกให้ขึ้นใหม่	พอไม่ขัดข้อง”
เป็นอันตกลง	ทรงถอดเครื่องทรง
เตรียมเสด็จลงสระ	ในสำนัอง
ครั้นได้ลงน้ำ	ก็ดำรัสก้อง
“เฮ้เอ็งจงลอง	สำแดงกลเม็ด”
ธนญชัยแก้ว่า	“รับสั่งให้ทำ
คือหลอกลงน้ำ	เป็นอันสำเร็จ”
สรวลพลาจตรัสพลาจ	แพ้อย่างเด็ดเด็ด
ไม่ทันรู้เคล็ด	เสด็จขึ้นบันได

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 1 : 124)

ตอนช่างเผือกงาดำ เป็นตอนที่กล่าวถึง การใช้สติปัญญาของศรีธนญชัยในการหาช่างเผือกงาดำมาถวาย ซึ่งศรีธนญชัยก็แก้ปัญหาโดยใช้ฟางมาผูกเป็นหุ่นช่าง ดังบทร้อยกรองต่อไปนี้

วันหนึ่งภูบาล	ทรงคิดเป็นพาล
จึงมีโองการ	สั่งศรีธนญชัย
ธนญชัยไปตรอง	ทำนองท้าวใด
จึงจักหาได้	ช่างเผือกงาดำ
ผูกหุ่นด้วยฟาง	ให้เป็นรูปช่าง
เรียบร้อยทุกอย่าง	ถูกต้องตามคำ
นำถวายราชา	ทรงตำระยา
เสห์กลมึงทำ	ผูกหุ่นเป็นช่าง
ธนญชัยทูลชี้	ทรงดูให้ดี

คงเห็นทันที	ว่าถูกทุกอย่าง
สมเด็จพระจอมรินทร์	ไต่ยืนมันอ้าง
เสด็จดูข้างข้าง	จึงเห็นมันทำ
หุ่นข้างตัวใหญ่	เผือกประดับไว้
งาประดับงาให้	ดำได้ตั้งคำ
ภูธรสรวลว่า	ปัญญาเมืองล้ำ
ข้างเผือกงาดำ	ได้จริงตั้งว่า

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 1 : 124-125)

เรื่องมโหสถบัณฑิตน้อย พระเจ้าวิเทหราชกษัตริย์ผู้ครองกรุงมโหสถ ได้รับรู้คำทำนายจากบัณฑิตประจำราชสำนักทั้ง 4 คนว่าจะมีบัณฑิตผู้มีปัญญาเป็นเลิศมาสู่ราชสำนักเป็นคนที่ 5 พระเจ้าวิเทหราชจึงให้อำมาตย์ได้เสาะแสวงหาจึงได้ทราบว่ามีบัณฑิตผู้มีปัญญา จึงทดสอบสติปัญญาของมโหสถอยู่หลายครั้งซึ่งในที่นี้มีหลายตอน ที่กล่าวถึงการใช้ปัญญาอันเฉียบแหลมของมโหสถ ซึ่งปรากฏทั้งหมด 5 ตอน ได้แก่ อุบายแย่งขึ้นเนื่องจากเหยี่ยว, โครเป็นเจ้าของโค, ท่อนไม้ปริศนา, ลูกของใคร และแก้วมณีในสระ ดังตัวอย่างบทร้อยกรองต่อไปนี้

ตอน อุบายแย่งขึ้นเนื่องจากเหยี่ยว เป็นตอนที่มโหสถอาสาจะทำให้เหยี่ยวทั้งขึ้นเนื้อดับบทร้อยกรองต่อไปนี้

	มโหสถอาสา
โดยใช้ปัญญา	ได้เนื้อจุกหวัง
วิ่งเร็วเหยียบเงา	เสียงเร้าตั้งตั้ง
เหยี่ยวตกใจจึง	ทิ้งเนื้อรับทัน

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 1 : 135)

ตอน ท่อนไม้ปริศนา เป็นตอนที่พระเจ้าวิเทหราชทรงทดสอบสติปัญญาของมโหสถ โดยให้มโหสถชี้ว่า ท่อนไม้ด้านไหนเป็นโคน ด้านไหนเป็นปลาย ซึ่งท่อนไม้นั้นเกลากลึงให้เท่ากันทั้ง 2 ด้าน มโหสถจึงแก้ปัญหาดังบทร้อยกรองต่อไปนี้

	มโหสถจึงนำ
ท่อนไม้ลอยน้ำ	ส่วนโคนจมหาย
ชี้ได้จับพลัน	นั่นโคนดุงาย
ส่วนที่ลอยหงาย	คือปลายแน่นอน

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 1 : 137)

ตอน ลูกของใคร เป็นตอนที่หญิงสองคนทะเลาะกันเรื่องลูกโดยอ้างว่าเป็นแม่ของเด็กแท้ที่จริงมีหญิงคนหนึ่งเป็นยักษ์หวังที่จะกินเด็กนั้น มโหสถจึงแก้ปัญหาดังบทร้อยกรองต่อไปนี้

มโหสถสังสองนาง	ให้ตั้งร่างทารกพลัน
ใครแย่งไต้เต๊กนั้น	ก็จงรับเด็กน้อยไป
แม่แท้สงสารลูก	จิตพันผูกด้วยอาลัย
ปล่อยลูกให้เขาไชร้	กลัวลูกม้วยด้วยแรงดีง
มโหสถถามฝูงชน	แม่คือคนไหนเพียงหนึ่ง
ทุกคนรู้ชายชึ่ง	หญิงนั้นแน่แม่เด็กจริง
มอบลูกให้แม่ไป	นางดีใจด้วยรักยิ่ง
มโหสถสอนยักษ์ทั้ง	สันดานชั่วกลับบาปกรรม

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 1 : 138)

เรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนพลายงามทูลขอโทษขุนแผน เป็นตอนที่พลายงามมีความคิดที่อยากจะช่วยขุนแผนที่เป็นพ่อออกจากคุก ประจวบเหมาะจะกับเกิดศึกกระหว่างกรุงศรีอยุธยา กับ เชียงใหม่พลายงาม จึงขอให้จมีนศรีพาเข้าเฝ้าสมเด็จพระพันวษาและอาสาไปทำศึกครั้งนี้ รวมทั้งได้ขอพระราชทานอภัยโทษขุนแผนเพื่อไปทัพด้วยกัน

ตัวอย่างบทร้อยกรองเรื่องขุนช้างขุนแผนตอนพลายงามทูลขอโทษขุนแผน เช่น

จะกล่าวถึงพลายงามทรมสวาท	เจเลียวฉลาดแก่ลัวกลัววิชาขยัน
เรื่องฤทธิ์ประสิทธิ์ทุกสิ่งอัน	หมายประจัญสงครามไม่ขามใคร
อยู่กับพระหมื่นศรีมาปีกว่า	เจ้าอุตสาห์ฝากตัวให้รักใคร่
จนเธอเลี้ยงเป็นลูกด้วยถูกใจ	สารพัดจัดให้ได้สุขสบาย

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 2 : 111)

ครานั้นจึงโถมเจ้าพลายงาม	ฟังความรับสั่งใส่เกศา
ขอเดชะพระองค์ทรงศักดิ์ดา	อันชีวาอยู่ใต้ฝ่าละออง
กระหม่อมฉันจะขอรับอาสา	เอาพระเดชามาปกป้อง
จะจับเจ้าเชียงใหม่ใจคะนอง	มิให้ต้องร้อนใจแต่ไพร่พล
ขอพระราชทานโทษโปรดบิดา	ไปเป็นคู่ปรึกษากันกลางหน
ทั้งจะได้ช่วยเหลือเผื่ออัปจน	แก้กลศึกสูติศัตรูนั้น
แม้จะได้ร่วมคิดกับบิดา	จะขอรับอาสาจนอาสาญ
ถ้าพ่ายแพ้แก่พวกเชียงใหม่	ขอถวายชีวิตทั้งโคตรปราณฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 2 : 117-118)

ครานั้นขุนแผนแสนสุภาพ	ก้มกราบแล้วทูลเฉลยไข
ขอเดชะพระองค์ผู้ทรงชัย	ซึ่งโปรดให้ไปทัพกับเจ้าพลาย
กระหม่อมฉันพ่อลูกขออาสา	ตีเชียงใหม่มาทูลถวาย
มิต้องให้ไพร่ยากไปมากมาย	ครั้นกะเกณฑ์ขุนวายจะชำระ

ขอพระราชทานแต่ไฟร่ราบ	พอหามหาเสบียงเลี้ยงอาหาร
อันพวกพลจะประจัญประจัญบาน	ขอประทานคนโทษทีในคุก
มีสามสิบห้าคนล้นทนคอง	ยีนยงสามารถอาจออก
ได้ร่ำเรียนรู้ครบเชิงรบรุก	เห็นมีทุกความรู้ครู่ต่างกันฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 2 : 120)

เรื่องยักษ์สองกรกับวรวิก เป็นเรื่องทีกล่าวถึง ยักษ์พี่น้องสองตน คือ สองกรและ วรวิก ทีมีความแค้นเทวดาทีฆ่าบิดาของตน จึงทำพิธีให้เกิดอากาศร้อนทั่วทั้งท้องฟ้าจนถึงสวรรค์ ทำให้ร้อนถึงพระอิศวรทีต้องส่งนางอัปสรมาทำลายพิธี ซึ่งทำได้สำเร็จ คือ ยักษ์พี่น้องต่างเช่นฆ่ากัน เพื่อแย่งนางอัปสรจนยักษ์สองตนตายลง แล้วพระอิศวรจึงมาช่วยชุบชีวิตและสั่งสอน

ตัวอย่างบทหรือกรองเรื่องยักษ์สองกรกับวรวิก

เมื่อนั้น	อสูรสองกรเซษฐา
ว่าแกวรวิกอนุชา	พีคิดแค้นเทวาไม่วายวัน
กลิ้งศิลาโตถนัดให้พลัดตก	ทับอกบิดาเราอาสัญ
ปานี้เป็นที่ชอบกลครัน	มาช่วยกันตั้งกิจพิธี
ให้อากาศร้อนเริงเป็นเพลิงกรด	ทั่วศทวารราตี
ถึงพรหมินทร์อินทราทีกล้าตี	ครั้งนี้ให้ฉิบหายวายปราณ

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 2 : 135-136)

เมื่อนั้น	อมรินทร์เห็นยักษ์ดักษัย
คิดสงสารรากษสลดใจ	มาบรรลัษเพราะชิงผู้หญิงกัน
จำจะไปชุบช่วยด้วยเมตตา	อย่าให้สองอสุราอาสัญ
แล้วทรงเครื่องประดับกายพรายพรรณ	ถือพระขรรค์คลาดคล้อยลอยลงมา
ครันถึงจึงลงตรงเนินทราย	ทียักษ์ฆ่ากันตายริมชายป่า
แล้วเสกน้ำมันดับทีพทย์ทา	ทั้งสองอสุรารอดชีวี

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 2 : 141)

เมื่อนั้น	องค์ท้าวสหสนันนีไตรตรีงสา
จึงว่าท่านใจบาปหยาบช้า	ทุจริตริษยาอาธรรม
มาตั้งกิจพิธีทำการใหญ่	ให้ร้อนไปถึงจนบนสวรรค์
เพราะบาปแก่พี่น้องสองกุมกัณฑ์	จึงรบราฆ่าฟันกันบรรลัษ
เราเมตตา มาชุบชีวิตท่าน	เป็นบุญขุนมารเหมือนเกิดใหม่
นางสวรรค์นั้นจะมาพากลับไป	อย่าถามไถ่ถึงเขาไม่เข้าการ
ทีนี้รู้สึกสำนึกตัว	อย่าทำชั่วหยาบช้ากล้าหาญ

จงพากันกลับไปให้สำราญ
แล้วชวนสาวสุรางค์นางนิมิต
ฝ่ายอสุรพี่น้องสองตน

เราจะคืนสถานวิมานบน
สำแดงฤทธิ์เหาะไปในเวหน
ก็พากันจรดลโดยเมฆา

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 2 : 142)

6. ช่วงอายุ 11-12 ปี (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6) เนื้อหาที่ปรากฏในร้อยกรองหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เล่ม 1, เล่ม 2 สรุปได้ดังนี้

6.1 เนื้อเรื่องกล่าวถึงการดำเนินชีวิตทั้งที่เป็นพฤติกรรมที่ควรปฏิบัติและไม่ควรปฏิบัติ จำแนกได้คือ

6.1.1 พฤติกรรมที่ควรปฏิบัติ

- การมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่น ปรากฏในเรื่องด้วยรักและศรัทธา และสังคมคนไทย เช่น

เรื่อง ด้วยรักและศรัทธา

โลกเราหนึ่งดวงมด้วยความรัก
เราไม่อาจอยู่ได้โดยคนเดียว
รักเกิดจากเอื้อเฟื้อคอยเผื่อแผ่
รักร่วมทุกข์ร่วมสุขจึงผูกพัน

ที่เป็นหลักหลอมใจไว้ยึดเหนี่ยว
ต้องข้องเกี่ยวพึ่งพาอาศัยกัน
รักเกิดแต่ความจริงใจไม่เห็น
รักแบ่งปันไมตรีทุกที่ไป

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 27)

เรื่อง สังคมคนไทย

ชื่นฉ่ำน้ำใจไมตรี
รักใคร่นับถือซื่อตรง
เรียบง่ายจริงจังจริงใจ
โอบเอื้อเฟื้อแผ่เมตตา
น้ำใสในขันที่ยืน
เพราะว่าสังคมร่มเย็น

เหมือนญาติพี่น้องที่บอกบง
ยินยอมสืบทอดตลอดมา
อบอุ้มเยื่อใยห่วงหา
ช่วยยามเหนื่อยล้าลำเค็ญ
ชุ่มชื่นยิ่งเหลือเมื่อเห็น
ด้วยเป็นสังคมคนไทย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 2 : 16)

- การมีความสามัคคี ทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ซึ่งปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 อยู่ 4 เรื่อง คือ ด้วยรักและศรัทธา, เพลงว่าด้วยความสามัคคี, บทละคร ร้องเรื่องพระร่วง และรู้จักสามัคคี เช่น

เรื่อง ด้วยรักและศรัทธา

หมู่บ้านใดรู้จักสมัครสมาน
เมื่อทุกคนร่วมแรงและร่วมใจ
เป็นหมู่บ้านที่ร่มเย็นอยู่เป็นสุข

ย่อมประสานเป็นพลังที่ยิ่งใหญ่
ทำการใดย่อมสำเร็จสมเจตนา
หมู่บ้านยุคสร้างสรรค์อันปรารถนา

หมู่บ้านเราวิวัฒนาการ

ด้วยศรัทธาและน้ำแรงแห่งพวกเขา

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 27)

เรื่อง เพลงว่าด้วยความสามัคคี

คณะใดไร้สามัคคีรส
แม้คณะยินยอมพร้อมใจ
ถึงแม้มีผู้ใดที่ใจพาล
กำลังสามัคคียิ่งศิรินทร์

จะกอบการใดหมดไม่ได้
การสิ่งใดก็สมอารมณ์จืด
จะคิดผลาญมิได้ตั้งถวิล
ยืนอยู่สิ้นสุดฟ้าและชาติ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 61)

ตอนหนึ่งจากบทละครเรื่อง พระร่วง

ขอแต่ให้เสนาพฤชาจารย์
สมัครสมานสามัคคี
คณะใดศัตรูผู้ฉลาด
หมายมาดทำลายให้เร็วรี
ก็แยกให้แตกสามัคคี
เช่นกษัตริย์ลิจจวิวงศ์โบราณ
พราหมณ์ผู้เดียวรับใช้ไปยุแหย
สาระแนญญาติให้แตกฉาน
จนเวลาศัตรูจู่ไปราญ
มัวเกียวกันเสียการเสียนคร
แม่ไทยจ้านงคงอยู่มั่น
จงพร้อมกันร่วมจิตสโมสร
ฝ่ายเราหัวหน้านารากร
จะนำไทยไล่รอนศัตรูไทย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 125)

เรื่อง รู้รักสามัคคี

หนึ่งในพระดำรัสที่ตรัสสั่ง
เพื่อแผ่นดินถิ่นไทยไม่เรรวน
เพราะ "รู้รักสามัคคี" เป็นที่ตั้ง
ทำการใดสำเร็จตามจงงามดี
อยาก "รู้รักสามัคคี" ต้องมีจิต
ใช้เหตุผลตั้งต่อข้อตกลง
มีปัญหาร่วมดูแลแก้ปัญหา
ไว้วางใจและให้เกียรติเป็นสำคัญ
"รู้รักสามัคคี" ที่ตรัสสั่ง

เพื่อสร้างหวังสร้างสุขไทยทุกส่วน
ให้ไทยล้วน "รู้รักสามัคคี"
ก่อให้เกิดพลังอย่างเต็มที
บังเกิดผลทุกคนมีสุขมั่นคง
ที่ร่วมคิดร่วมทำตามประสงค์
ที่สอดคล้องต้องตรงโดยทั่วกัน
ร่วมปรึกษาด้วยถ้อยที่สร้างสรรค์
ร่วมแบ่งปันประโยชน์ได้เป็นธรรม
เป็นความหวังนำไทยให้ชื่นน้ำ

ขอปวงไทยรับใส่เกล้าฯ เผ่ากระทำ

เพื่อน้อมนำถวายรักภักดีเอย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 2 : 121)

- การทำงานหรือกิจใดก็แล้วแต่ให้ประสบความสำเร็จ จะต้องมีความตั้งใจ มุ่งมั่น, รู้จักใช้ความคิดไตร่ตรอง, มีความรับผิดชอบในหน้าที่, มีความขยันหมั่นเพียร รวมทั้งมีความศรัทธาและเห็นคุณค่าของตนเอง ซึ่งปรากฏในร้อยกรองต่อไปนี้

ตัวอย่างร้อยกรองที่กล่าวถึง การมีใจรัก, มีความตั้งใจมุ่งมั่น และการรู้จักใช้ความคิดไตร่ตรองในการทำงาน ได้แก่เรื่อง ผู้ชนะ

เมื่อทำการสิ่งใดด้วยใจรัก
ด้วยใจรักเป็นแรงที่เร้าเริง
เมื่อทำการสิ่งใดใจบากบั่น
ถึงเหนื่อยยากพากเพียรไม่ระวาง
เมื่อทำการสิ่งใดใจจดจ่อ
ทำด้วยใจเป็นชีวิตคอยติดตาม
เมื่อทำการสิ่งใดใคร่ครวญคิด
ใช้สมองตรงตรองไตร่คิดพิจารณา
ความสำเร็จจะว่าไกลก็ใช่ที่
ถ้าจริงตั้งใจไม่ยากเย็น

ถึงงานหนักก็เบาลงแล้วครั้งหนึ่ง
ให้มุ่งมั่นฝ่าฟันถึงซึ่งปลายทาง
ไม่ไหวหวั่นอุปสรรคเป็นชวากขวาง
งานทุกอย่างเสร็จเพราะกล้าพยายาม
คอยเดิมต่อตั้งใจไม่คิดขาม
บังเกิดผลงอกงามตามต้องการ
เห็นถูกผิดแก้ไขให้ผันผาย
ปรากฏงานก้าวไกลไม่สำคัญ
จะว่าไกลฤกษ์มีอยู่ให้เห็น
และจะเป็นผู้ชนะตลอดกาล

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 81)

ตัวอย่างร้อยกรองที่กล่าวถึงการมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่รวมทั้งมีความศรัทธาและเห็นคุณค่าของตนเองได้แก่ เรื่องสายน้ำ

ว่าสายน้ำมีแต่ความชุ่มชื้น
ทั้งคนสัตว์ได้ดื่มด่ำสุขสำราญ
ฉันนอยากอยู่ฉันนอยากเป็นเช่นสายน้ำ
คอยโอบเอื้อประโยชน์สุขทุกชีวิ

ที่หยิบยื่นสร้างสุขทุกทางผ่าน
หล่อเลี้ยงโลกให้เบิกบานชั่ววาทปี
ที่เลิศล้ำศรัทธาทำหน้าที่
ด้วยยินดีในคุณค่าของตัวเอง

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 2 : 78)

ตัวอย่างร้อยกรองที่กล่าวถึง คุณค่าของความขยันหมั่นเพียร ได้แก่ เรื่อง ความเพียร

หมั่นเพียรเรียนรู้อุตม์	ยังเยาว์
เมื่อเติบโตตามเสา	เล่ารู้
หากินกอบการเอา	ประโยชน์ ดนเสย
เพียรชอบประกอบกู่	ก่อสร้างตนเกษม
มีเพียรประจักษ์ได้	ชุมทรัพย์
มากประมาณโกฏินับ	ไปถ้วน
เป็นพื้นภาคภูมิรับ	การร่ำ เรียนนา

ความสุขสมบัติล้วน

เสร็จด้วยโดยเพียร

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 2 : 101)

- การรู้จักรักษาสุขภาพร่างกายของตนเอง ดังที่ปรากฏในเรื่องยาวิเศษ ที่กล่าวว่า ยาวิเศษที่ทำให้อายุยืนนานนั้นมีอยู่ 5 อย่าง คือ กินอาหารที่ดีมีคุณค่า, ทำจิตใจให้สดชื่นแจ่มใส, ไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด, พักผ่อนให้เพียงพอ และออกกำลังกายสม่ำเสมอ ดังบทร้อยกรองต่อไปนี้

ยาวิเศษ

ลุงป่อเป็นผู้ใหญ่	ที่ใครใครต่างนับถือ
ชื่อเสียงนั้นเลื่องลือ	ว่าลุงคือผู้แข็งแรง
อายุเจ็ดสิบแล้ว	ยังคล่องแคล่วและกล้าแกร่ง
โรคภัยไม่แทรกแซง	ทั้งเรี่ยวแรงไม่โรยรา
ลุงป่อบอกใครใคร	ที่สงสัยกันนักหนา
ว่าลุงมีตำรา	เป็นตัวยาวิเศษใด
หนึ่งกินอาหารดี	คุณค่ามีอย่าผลอไหล
สองนึกฝึกฝนใจ	ให้สดใจและรื่นรมย์
สามเว้นสิ่งเสพติด	ทุกชนิดไม่สั่งสม
สี่นั้นพึงนิยม	พักผ่อนกายให้พอดี
ห้าออกกำลังกาย	หมั่นโรคร้ายจะไม่มี
ตัวยาห้าสิ่งนี้	คือยาตีวิเศษเทอญ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 102)

- การรู้จักให้อภัยและไม่พยาบาทจองเวรผู้อื่น ปรากฏในบทละครเรื่องพระร่วง ซึ่งเป็นตอนที่พระร่วงห้ามไม่ให้นายบุญฆ่าเตโช และไม่ถือโทษที่เตโชคิดจะฆ่าตนเอง ดังบทร้อยกรองต่อไปนี้

บทร้อง - พระร่วง

(สามไม้ใน)

ข้า! ข้า! มึงอย่าทำเฉียวจุน

ออบุญไม่ควรจะเช่นฆ่า

เขานั้นรับใช้เจ้านายมา

และทำตามบัญชาที่รับใช้

อันกูเป็นชีบานาสงฆ์

จะให้ปลงชีพใครหายอมไม่

เรารู้แล้วว่ามันนั้นเป็นใคร

ก็พอแล้วแล้วภัยในครานี้

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 115-116)

ทำให้มีการกล่าวชื่นชมในความมีน้ำใจ ไม่พยายาทจองเวรของพระร่วง ดัง
บทร้อยกรองต่อไปนี้

บทร้อง - สลับกัน

(ลาวสมเด็จ)

มหाराชครู	ท่านช่างดีแท้ ๆ เจ้าประคุณ !
ชาวสุโขทัย	น่านิยมชมบุญขององค์ท่าน!
ชาวละโว้	เออน่าชื่นชม เขาสเนนิยม พ่อเจ้าเอย
มหाराชครู	อันอ้ายขอมทะนงมันจงผลาญ
ชาวสุโขทัย	ท่านยังไม่เอาชีวิตมัน
ชาวละโว้	เออน่าพอใจ เขาชมเสียใหญ่ พ่อเจ้าเอย
มหाराชครู	ไม่มีพยายาทและจองเวร
ชาวสุโขทัย	เห็นท่านดีจริงเป็นแม่นมั่น
ชาวละโว้	เออพูดถูกจริง ท่านดีทุกสิ่ง พ่อเจ้าเอย
มหाराชครู	น่ารักน่าใคร่ใจดีศรีน
ชาวสุโขทัย	เธอเที่ยงตรงทรงธรรมนำเปรมปรีดี
ชาวละโว้	เออพูดถูกดีชมบารมีพ่อเจ้าเอย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 120)

- การรู้จักเป็นคนช่างสังเกตและรู้จักใช้สติปัญญาในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ
ตัวอย่างบทร้อยกรองที่กล่าวถึงการเป็นคนช่างสังเกตและใช้สติปัญญาใน
การแก้ปัญหา ซึ่งเป็นตอนหนึ่งในบทละครเรื่องพระร่วงที่เป็นตอนที่พระร่วงผนวชเป็นภิกษุได้มา
เจอกับเดโชที่ปลอมเป็นคนไทยแล้วมาถามหาพระร่วงโดยไม่ทราบว่าคุณที่ตนคุยอยู่นั้นคือพระร่วง
แต่ด้วยความช่างสังเกตของพระร่วงทำให้พระร่วงรู้ว่าเดโชเป็นขอมปลอมตัวออก ดังบทร้อยกรอง
ต่อไปนี้

บทร้อง - พระร่วง

(ขึ้นพลับพลา)

(พูดบ้อง)	เอ๊ะ! ชายนี้น่าน่าหลากจิต
	ยิ่งคิดยิ่งออกน่าสงสัย
	บุรุษนี้อ้างตนว่าคนไทย
	แต่โฉนพูดแกร่งแปรงทำนอง
	ชะรอยขอมจะปลอมแปลงมา
	ท้วงที่มีท่าออกจองทอง!
	ต้องมีให้ขอมได้สมปอง
	จำจะต้องซักเชื่อนเกลื่อนไว้ที่

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 111)

หรือการแสดงให้เห็นถึงการใช้ปัญญาของนางจันทร์ มารดาของพระร่วงที่ทำให้
ดีที่พยอมแตกพ่ายไป

อันพหลพลไทยนั้นใจกล้า	แต่ว่าเพลงสาตราไม่แข็งขลัง
อันจะยกเข้าโหมโรมกำลัง	ดูยังไม่เหมาะแนไซร์
ควรเราจะยกเดินค่อย ๆ	ไปคอยอยู่ในป่าใหญ่
ไกลที่พักพหลพลไกร	ของขอมนั้นไซร์และคอยที่
จนถึงเวลาศึกสงคราม	ฟังถนัดว่ามั่นหลับเต็มที
เราจึงค่อยโหมโจมตี	โดยพวกไพร่มีทันรู้

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 108)

เรื่องรามเกียรติ์ ตอนกุมภกรรณทอดน้ำ ได้แสดงให้เห็นถึงการใช้สติปัญญาของ
หนุมานในการแปลงร่างเป็นนางกำนัลเพื่อเข้าไปสืบหาความลับในการทำลายพิฐุทนต์

กลับกลายเป็นนางกำนัล	ผิวพรรณเป็นที่สโมสร
อันอันแน่นนัยยอรรชร	กรายกรดำเนินออกมา
นั่งลงกลางฝูงนางทั้งหลาย	ทำสรวลสันต์หักทลายล้นหน้า
แล้วเสแสร้งแกล้งถามด้วยมารยา	ตัวข้านี้คิดหลากหลาย
อันองค์พระยากุมภกรรณ	จะออกไปโรมรันก็หาไม่
วันนี้เสด็จไปแห่งใด	หรืออยู่ในปราสาทหูกิจิ
บัดนั้น	นวลนางกำนัลสาวศรี
ได้ฟังจึงตอบว่าที่	เจ้านี้ใช้การอย่าเจรจา
อันองค์มหาอุปราช	ทรงธรรม์ราชาเนาตา
ไปตั้งพิธิกจิวิทยา	ที่ในมหาคงคาลัย
นอนขวางอยู่กลางกระแสดล	อ่านมนต์ทอดน้ำมิให้ไหล
อันมนุษย์กับวานรไพร	จะม้วยบรรลัยด้วยฤทธิ
บัดนั้น	หนุมานซึ่งเป็นสาวศรี
ได้ฟังคำนางอสุรี	ทำเป็นยินดีแล้วตอบไป
ตัวว่าปวยอยู่หลายวัน	อนิจจาหาทันรู้ไม่
ที่นี้ไพร่จะบรรลัย	เราจะได้เป็นสุขทุกเวลา
กลัวแต่พิเภกศัตรู	จะล่วงรู้ในกลยักษา
บอกแก่พระลักษมณ์พระราม	ให้ล้างวิชาพิธิกรรม
บัดนั้น	นวลนางอสุรีสาวสวรรค์
คิดว่าเป็นเพื่อนกำนัล	ไม่สำคัญว่าพวกไพริน
ยิ้มแล้วก็กล่าววาจา	อันคำเจ้าว่านี้ควรสิ้น
ถึงใครใครทั้งในแผ่นดิน	จะล่วงได้ยินเราพาที่
มาตรจะเที่ยวหาพระยายักษ์	ไหนจักรู้แห่งตำแหน่งที่
เว้นแต่นางคันธมาลี	กับสีนางซึ่งเก็บดอกไม้ไป

ส่งพระยาอสุรีทุกเวลา
ถึงพิภกผู้ปรีชาไว

นอกนั้นใครหาไม่รู้
จะบอกไพร่ได้อายำสำคัญ
(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 2 : 45-46)

- การดำเนินชีวิตด้วยจิตใจที่สะอาดและสงบ รวมทั้งหมั่นทำความดีอยู่เสมอ จะ
ทำให้ตนเองอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข
การกล่าวถึงการมีจิตใจที่สะอาดและสงบจะทำให้ตนเองมีความสุข ซึ่งปรากฏในเรื่อง
เป็นมนุษย์หรือเป็นคน

เป็นมนุษย์เป็นได้เพราะใจสูง	เหมือนหนึ่งยุงมีดีที่แววขน
ถ้าใจต่ำเป็นได้แต่เพียงคน	ย่อมเสียที่ที่ตนได้เกิดมา
ใจสะอาดใจสว่างใจสงบ	ถ้ามีครบควรเรียนมนุสสา
เพราะทำถูกพูดถูกทุกเวลา	เปรมปรีดาคืนวันสุขสันต์จริง
ใจสกปรกมีตมัวและร้อนร่ำ	ใครมีเข้าควรเรียกว่าผีสิง
เพราะพูดผิดทำผิดจิตประวิง	แต่ในสิ่งนำตัวกลัวอบาย
คิดดูเถิดถ้าใครไม่ยอมคดก	จงรีบยกใจตนรีบชวนชวาย
ให้ใจสูงเสียได้ก่อนตัวตาย	ก็สมหมายที่เกิดมาอย่าเชื่อนอเย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 140)

การกล่าวถึงการทำความดีว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่า และเป็นสิ่งที่ส่งผลให้ผู้กระทำความ
ความสุข เรื่องที่กล่าวถึงเรื่องนี้ได้แก่ เรื่องโคลงโลกนิติและพระมาลัยกลอนสวด

หอมกลิ่นดอกไม้ที่	นับถือ
หอมแต่ตามลมฤา	กลับย้อน
หอมแห่งกลิ่นกล่าวคือ	ศีลสัง นีนา
หอมสุดหอมสะท้อน	ทั่วไกลไกลถึง

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 122)

พระศรีอารีย์สังฉันใด	พระมาลัยแจ้งทุกอัน
บอกแก่มนุษย์ทั้งหลายนั้น	ให้ทำบุญสร้างกุศล
ฝูงมนุษย์แลหญิงชาย	ฟังภิปรายเจ้าจุมพล
เร่งรีบบำเพ็ญผล	สร้างกุศลสืบสืบไป
ครันจตุใต้ไปเกิด	ในเมืองฟ้าสุราลัย
วิมานทิพย์เต็มแน่นไป	ทั่วทุกชั้นนภามา

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 2 : 202)

- การรู้จักปรับตนเองให้เข้ากับผู้อื่น และสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งปรากฏในเรื่อง

เมื่อดอกจิวบาน, ไม้ทังใบ และโคลงโลกนิติ

เรื่อง เมื่อดอกจิวบาน

จิวบานรับลมแล้ง
ปรับตัวรักษน้ำไว้
ทุกซ่สุขคู่โลกไซรั
ปรับตนปรับใจฉวย

โรยใบ
ห่อนม้วย
มีอยู่
ผอนร้ายกลายเป็นดี

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 2 : 28)

เรื่อง ไม้ทังใบ

ลมแล้งหอบไอแล้งมาล้อมฟ้า
ฤดูแล้งเวียนมาไม่บรรเทา
ในผืนฟ้าร้อนรนฝนขาดสาย
ในผืนน้ำแห้งขอดทุกวังวน
รากไต่ดินเคยดูดน้ำเลี้ยงต้น
พอน้ำแห้งแล้งผืนดินไม่ซ้า
ใบเคยดกตกพุ่มช่อ่มเขียว
จนแดงคล้ำน้ำตาลแก่แต่ละใบ
รอผลดอกออกช่อล่อใหม่
แต่วันนี้แล้วร้ายไม่อาจทน
ไม้ยังรู้ทังใบให้ต้นอยู่
รู้พินิจคิดพิเคราะห์ให้เหมาะสมตรง

แดดสาดแสงร้อนจ้ามาแผดเผา
ทุกหย่อมเหี่ยวฝุ่นปลิวว่อนร้อนเหลือทน
ในผืนดินน้ำหายเมื่อไรฝน
ในผืนป่าไม้ทุกต้นทนระกำ
ใบก็เคยรับฝนบนฟ้าฉ่ำ
เมื่อขาดน้ำจะอยู่ได้อย่างไร
กลับแห้งเหี่ยวเปลี่ยนเป็นสีเหลืองไหม้
แล้วปลิดขั้วร่วงไปเหมือนไฟลน
รอผลใบเมื่อฝนมาอีกหน้าฝน
ต้องทังใบด้วยจ้านนให้ต้นคง
คนต้องรู้ปรับตัวอย่ามัวหลง
เพื่อดำรงชีพสุขทุกเวลา
(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 2 : 33)

เรื่อง โคลงโลกนิติ

ให้ท่านท่านจักให้
นบท่านท่านจักปอง
รักท่านท่านควรครอง
สามสิ่งนี้เว้นไว้

ตอบสนอง
นอบไหว
ความรัก เรานา
แต่ผู้ทรชน

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 2 : 123)

- การพูดจาดี คือ การพูดจาไพเราะ สุภาพ ไม่พูดจาหยาบคาย ตะคอกหรือ
ส่อเสียดผู้อื่น ซึ่งการพูดจาดีนี้จะส่งผลดีให้กับตนเอง ดังบทร้อยกรองต่อไปนี้

จะพูดจาปราศรัยกับใครนั้น
ไม่ควรพูดอ้ออิงขึ้นมึงกู
แม้จะเรียนวิชาเชิงคำชาย

อย่าตะคันตะคอกให้เคืองหู
คนจะหลู่ล่วงลามไม่ขามใจ
อย่าปากร้ายพูดจาอ้อฉลวย

จะซื่อง่ายชายดีมีกำไร

ด้วยเขาไม่เคืองจิตระอิตรระอา

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 2 : 113)

- การรักษาคำพูด รักษาความสัตย์ โดยชี้ให้เห็นว่าความสัตย์เป็นสิ่งมีค่า ควร
รักษาไว้

งาสารฤาห่อนเหียน	หุดคิน
ค้ำกล่าวสาธุชนยีน	อย่างนั้น
ทรชนกล่าวคำฝืน	คำเล่า
หัวเต่ายาวแล้วสั้น	เล่ห์ลั่นทรชน
เสียนสงวนศักดิ์ไว้	วงศ์หงส์
เสียดั่งดีสู้ประสงค์	สิ่งรู้
เสียวรู้เร่งตำรง	ความสัตย์ ไฉน
เสียดัตย์อย่าเสียดู	ชีพม้วยมรณา

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 2 : 122)

6.1.2 พฤติกรรมที่ไม่ควรปฏิบัติ โดยชี้ให้เห็นถึงโทษของพฤติกรรมที่ไม่ดี เหล่านี้ไม่ว่าจะเป็นการแตกความสามัคคี การทุบตี ต่ำว่าผู้มีพระคุณ, ไม่มีความยุติธรรมและ รับสินบน, การดื่มสุรา และติดยาเสพติด, การฆ่าสัตว์ตัดชีวิต รวมถึงการหลอกลวงผู้อื่น ซึ่ง ปรากฏในเรื่อง เงาะป่า และเรื่องพระมาลัยกลอนสวด

เรื่องเงาะป่า กล่าวถึงโทษของการแตกความสามัคคี ซึ่งเป็นตอนที่ชมพูและ ฮเนาผัดใจกันเรื่องแย่งนางลำหับทำให้ต้องฆ่าฟันกัน จนสุดท้ายทั้งชมพูและ ฮเนาและลำหับต้อง ตายทั้งหมด ดั่งบทร้อยกรองต่อไปนี้

ดูดีความรักนักหนาหนอ	มาลวงล่อโลมพาคนอาสัญ
ถึงสามศพลยบเรียงเคียงกัน	ล้นทาสรักทั้งนั้นอนาถใจ
แสนสงสารลำหับสาวน้อย	บุญใดที่คอยส่งให้
งามโฉมประโลมโลกเลศวิไล	ผูกจิตชายได้ตั้งคารวี
กรรมไต่บันดาลสังหารเจ้า	ให้พลอยกลืนรักเข้าไปเป็นผี
ไอ้ชมพูพลาหน้าชมฝีมือมี	น้ำใจดีกล้าหาญทานทน
ควรหรือเราสามตามสังหาร	ดังตาโกะทะยานไม่ยอ่ยน
ตรงต่อรักหักไม่เป็นแก่ตน	ควรนับว่าเป็นคนชั่วความรัก
อนิจจาฮเนาเจ้าเพื่อนเชษฐ	ได้ขุ่นข้องลำเค็ญเพราะรักหนัก
ช่างอาภัพลับหลงจงจิตนัก	ไม่มีส่วนสุขสักหน่อยหนึ่งเลย
อนิจจารักกระไรใจจิตเหลือ	ไม่แผ้วเผื่อผลาญชีพเล่นเฉยเฉย
จงรู้ฤทธิ์รักร้ายอย่าหมายเซย	ศพจะเกยก่ายกลาดอนาถใจ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 2 : 141-142)

เรื่อง พระมัลลยกลอนสวด กล่าวถึง การรับโทษในนรกจากการทำบาปกรรม
ต่าง ๆ ซึ่งโทษของบาปกรรมแต่ละประเภทจะต่างกันไปดังตัวอย่างบทร้อยกรองต่อไปนี้

ตัวอย่างบทร้อยกรองที่กล่าวถึงโทษของผู้ที่ทุบตี ตำว่าผู้มีพระคุณ

ผู้ใดตีพ่อแม่	บูยาแก่แลตาย
ตีดำสงฆ์ทั้งหลาย	ตีภิกขุแลเจ้าเณร
ผู้นั้นครั้นตายไป	ด้วยบาปกรรมนายเวร
บาปตีแม่ตีเจ้าเณร	ให้ล้มลุกเป็นนิรันดร์
กงจักรพัดหัวอยู่	สิ้นพุทธรักษากัลป์
เพราะบาปใจอาธรรม	ตีพ่อแม่แลตีสงฆ์
กงจักรพัดหัวอยู่	เลือดไหลซาบอาบตกลง
เร่ร้องเร่ครางตาย	กงจักรพัดร้องครางตาย
เลือดไหลลงหยัดหยด	กงจักรกรดพัดบว้าย
เร่ร้องเร่ครางตาย	กงจักรกรดเร่งพัดผืน
ตีนมือสั่นระเริ่ม	ตัวสั่นเต็มอยู่งกน
ยืนตรงอยู่ทุกวัน	เหน้อยลำบากยากหนักหนา

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 185)

ตัวอย่างบทร้อยกรองที่กล่าวถึงโทษของคนที่ไม่มีความยุติธรรมและรับสินจ้าง

รางวัล

ผู้ใดแลสับปลับ	บังคับความมิเที่ยงตรง
โจอาธรรมมิดำรง	ทั้งสองข้างอันผูกกรรม
ได้สินจ้างยกชูไว้	ที่มีได้ให้ตกต่ำ
บังคับความมิเที่ยงธรรม	กงจักรพัดอยู่ทุกข์ทน
เลือดไหลออกซิบซาบ	อาบเลือดอยู่ทั่วทั้งตน
เลือดพุดอกทุกเส้นขน	เพราะบังคับความไม่เที่ยงธรรม
เลือดนั้นน่าเป็นหนอง	เนื้อพุดองทั้งตัวนั้น
เพราะบังคับความไม่เที่ยงธรรม	กินเนื้อน่าหนองตนเอง
กงจักรพัดหัวไว้	อดมิได้ร้องครางเคร่ง
บังคับความลำเอียงเอง	กงจักรกรดพัดในหัว
มิแพ้ว่าให้แพ้	คุกค้ำรามข่มให้กลัว
กงจักรพัดในหัว	เพราะบังคับความไม่เที่ยงธรรม

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 186 -187)

ตัวอย่างบทร้อยกรองที่กล่าวถึงโทษของการดื่มสุราและเสพยาเสพติด

สัตว์หนึ่งใจหฤโหด	ใจเขลาโหดกินน้ำเมา
บ่มีได้จะจำเอา	ธรรมพระเจ้าสั่งสอนใจ
ยมบาลเอาน้ำแสบ	อันเคี้ยวพล่านในกลางไฟ
เทลงตระบัดใจ	ในปากนั้นปากเปื่อยพัง
บาปเมื่ออยู่เป็นคน	ได้กินเหล้าและเมาสุรา
ออกทะเลปรุออกมา	บาปกินเหล้าและเมามาย
น้ำแสบตกถึงไส้	ได้นั้นขาดกระจัดกระจาย
ดับพุลเปื่อยทำลาย	บาปกินเหล้าสุบักัญชา

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 187)

ตัวอย่างบทร้อยกรองที่กล่าวถึงโทษของการฆ่าสัตว์ ตัดชีวิต

ยังมีเปรตหนึ่ง	ลำบากหนักหนา
เป็นเหยื่อแร้งกา	ฝูงสัตว์อยู่รวม
สุนัขใหญ่หน่อย	พลอยกันกินกลุ่ม
แร้งกานกตะกรุม	รุมจิกสับเอา
เนื้อนั้นหมดสิ้น	ยังแต่โครงเปล่า
จิกสับเฉียวเอา	ร้องครางเสียงแข็ง
แร้งกานกตะกรุม	รุมจิกด้วยแรง
จิกทั้งกวัดแกว่ง	ยื้อแย่งไปมา
มันเฉียวเปรตนั้น	ไปสู่เวหา
จิกยื้อไปมา	ในกลางหาวหน
ฝูงเปรตหมู่นี้	เมื่อยังเป็นคน
ฆ่าสัตว์เลี้ยงตน	บ่มีได้ออดสู
ฆ่าเนื้อวัวควาย	บ่มีได้เอ็นดู
แทงสัตว์ให้อยู่	ดินล้มดินตาย
ฆ่าทรายและเนื้อ	ทั้งวัวและควาย
ฆ่าสัตว์ทั้งหลาย	แต่ล้วนสี่ตีน
บาปตนฆ่าเนื้อ	วัวควายเป็นอาจณ
แร้งกาจิกกิน	ชุมกันยื้อเอา

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 189)

ตัวอย่างบทร้อยกรองที่กล่าวถึงโทษผู้ที่กล่าวเท็จและหลอกลวงผู้อื่น

ยังมีเปรตหนึ่ง	เป็นหญิงอัปรีดิ์
ทั้งตนยอมผี	เนาเปื่อยระสาย

เล็บตีนเล็บมือ	นำมิรู้หาย
ปีหนึ่งหัวกลาย	เหม็นนออยู่อาจิดน
หญิงนั้นจึงแกะ	เกล็ดฝีนั่นกิน
ทุกวันประดิดิน	ค่าเช่าเพรางาย
เร่งแกะฝีกิน	ฝีนั่นเร่งกลาย
เนาเปื่อยมิรู้หาย	หนองโชมทั้งตน
เร่งงานกตะกรุม	จิกสับสาละวน
พาบินขึ้นบน	ไปในเวหา
สับปากจุมุก	จิกหูตอดตา
นกตะกรุมเร่งกา	ยื้อแย่งเรียราย

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 189)

6.2 เนื้อเรื่องกล่าวถึง ความเชื่อถือในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยแสดงให้เห็นว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นสิ่งที่คนเรายึดถือเป็นที่พึ่งทางใจ การจะเชื่อถือหรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับการใช้วิจารณญาณของแต่ละบุคคล ดังที่ปรากฏในเรื่อง อิเหนา ตอน มะดีหวีได้พามุขพาไปเสี่ยงเทียนต่อหน้า องค์พระปฏิมากร

มะดีหวี - พระเป็นเจ้า	จงโปรดเกล้าให้แจ้งปัญหา
ขอถวายพระทีปบูชา	(จุดเทียน)
นี้เทียนบุษบานารี	(ปักเทียน)
นี้เทียนอิเหนานัดดา	(ปักเทียน)
นี้เทียนจรกากรุงศรี	(ปักเทียน)
เทียนทองทั้งสามเล่มนี้	ขอจงเป็นที่เสี่ยงทายฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 159)

อีกตอนหนึ่ง คือ ตอนที่อิเหนาให้มะดีหวีสาบานต่อหน้าองค์พระปฏิมากร แสดงให้เห็นว่ามีความเชื่อถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์นี้มาก

อิเหนา - พระมารดาจะให้สัตย์แก่ลูกรัก จำเพาะพัคตร์พระปฏิมากร่อน ถ้าแม่จะรับได้แน่นอน ถึงจะวางกรให้กลับไป

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 164)

6.3 เนื้อเรื่องที่ปลุกฝังความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และให้เกิดความรู้สึกภาคภูมิใจในชาติ, ภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมไทย ซึ่งในที่นี้คือ การละเล่นไทยและวรรณคดีไทย เรื่องที่ปลุกฝังความรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ รวมทั้งความภาคภูมิใจในชาติ

ไทย ได้แก่ เรื่องพระร่วง และเรื่องร่มเกล้า ร่มเกศ โดยเรื่องพระร่วงจะแสดงให้เห็นความจงรักภักดีต่อเจ้าเมือง คือ พระร่วงผู้ที่ปลุกใจคนไทยให้รักชาติ พ้นจากการปกครองของขอม ดั่งบทร้อยกรองต่อไปนี้

อันพวกเราชาวละโว้ลูกผู้ชาย	ล้วนจงรักเจ้านายอย่างเต็มที่
ท่านว่าไรเราไซร์ก็เห็นดี	ยอมสละชีวีเพื่อรับใช้
หลายปีมาเป็นข้าเจ้ากรุงขอม	ต้องยินยอมสารพัดขัดมิได้
ยิ่งนี้ยิ่งแสนจะแค้นใจ	เกิดเป็นไทยต้องเป็นทาสอนาถ
จนพระร่วงปลุกไทยจึงใจกล้า	ทะนงทำอายขอมอัปลักษณ์
ไม่ขอยอมพ่ายแพ้แก่อ้ายยักษ	ขอต่อสู้ให้ประจักษ์จริงสักครา

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 106)

เรื่องร่มเกล้า ร่มเกศ เป็นเรื่องที่ถูกฝังให้เกิดความรักและภาคภูมิใจในชาติไทย รวมทั้งให้เล็งเห็นคุณค่าของประวัติศาสตร์ที่ยาวนานของชาติไทย

กาพย์ยานี 11

เกิดมาเป็นคนไทย	จงภูมิใจในชาติเรา
แผ่นดินภูมิลำเนา	แต่ก่อนเก่าเราอยู่มาก
สุขุทัยเรื่องรอง	เมืองอุทองสืบพารา
กรุงศรีอยุธยา	มาจนถึงธนบุรี
รัตนโกสินทร์สมัย	สืบชาติไทยสืบสุขศรี
ด้วยพระบารมี	กษัตริย์ดีในดวงใจ

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 2 : 107)

กลอนแปด

ด้วยสำนึกในพระบารมี	ซึ่งแผ่ปกพสกศรีโดยทั่วหน้า
ด้วยสำนึกในพระคุณและบุญญา	ที่คุ้มเกล้าชาวประชาให้ร่มเย็น
ด้วยสำนึกในพระจริยาวัตร	ที่เด่นชัดสร้างสุขดับทุกข์เข็ญ
ด้วยสำนึกพระกรณียที่บำเพ็ญ	ซึ่งล้วนเป็นแบบอย่างนำทางไทย
ไทยจึงคงดำรงชาติพิลาสรรัฐ	ด้วยร่มฉัตรกษัตราสง่าใส
ด้วยพระองค์ทรงงามเด่นเป็นหลักชัย	อยู่กลางใจปวงพสกที่ปกครอง
ข้าพระบาททั้งมวลล้วนสมัคร	ถวายความจงรักภักดีสนอง
ทุกดวงใจจะมุ่งมั่นตามครรลอง	เดินตามร่องรอยพระบาทเที่ยงตรง
จำเริญตามพระดำริพระดำรัส	ดำรงชาติศาสน์กษัตริย์ตามปรารถนา
เพื่อเมืองไทยวิวัฒน์พัฒนา	และนำสุขสู่มหาประชาคม

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 2 : 110)

เรื่องทีกล่าวถึงการละเล่นไทย และวรรณคดีไทย

- การละเล่นไทย ที่พบจะมีเพียงเรื่องเดียวคือ อิเหนา

ร้องสำงกลันทาง

พ่อกู	-	แม่เอยม่างู	เจ้าไปอยู่ที่ไหนมา
แม่กู	-	ฉันไปกินน้ำหนา	กลับมาเมื่อตะกี้
พ่อกู	-	ไปกินน้ำบ่อไหน	จงบอกไปให้ถ้วนถี่
แม่กู	-	ฉันจะบอกบัดเดี๋ยวนี้	
พ่อกู	-		บอกไปซื้อยาเนิ่นช้า
แม่กู	-	ไปกินน้ำเอย	ไปกินน้ำบ่อหิน
ลูกกู	-	ไปกินน้ำบ่อหิน	บินไปบินมา (ทวน)
แม่กู	-	บินเอยบินร่อน	ดังกินรบนเวหา
ลูกกู	-	รักเจ้ากินรา	บินมาบินไปเอยฯ (ทวน)
พ่อกู	-	เราจะขอถามอีกสักหน่อย	
แม่กู	-		ถามอะไรบ่บ่บ่ไปทีเดียว
พ่อกู	-	เออเมื่อเจ้าไปเที่ยว	กินน้ำบ่อเดียวหรือไฉน
แม่กู	-	เราไปกินอีกบ่อ	หนึ่งหนาเจ้าพ่อกูใหญ่
พ่อกู	-	ไปกินน้ำบ่ออะไร	จงบอกไปเร็วเถิดหนา
แม่กู	-	ไปกินน้ำเอย	กินน้ำบ่อโสก
ลูกกู	-	ไปกินน้ำบ่อโสก	โยกไปโยกมา (ทวน)
แม่กู	-	โสกเอยโสกเศร้า	คิดถึงเจ้าทุกเวลา
ลูกกู	-	รักเจ้าพวงดอกโสก	โยกมาโยกไปเอย (ทวน)

เจรจา

แม่กู	-	กินหัวหรือกินหาง
พ่อกู	-	กินกลางตลอดตัว (ไล่)

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 157 – 158)

วรรณคดีไทย ที่ปรากฏในที่นี้มีทั้งหมด 7 เรื่อง ได้แก่ บทละครเรื่องพระร่วง สังข์ทองตอนกำเนิดพระสังข์ ละครตีกดาบรพรเรื่องอิเหนา พระมาลัยกลอนสวด รามเกียรติ์ตอนกุมภภรรณทนต์น้ำ โคลงโลกนิติ และเงาะป่า

บทละครเรื่องพระร่วง ที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยชั้น ป.6 เป็นตอนที่ กษัตริย์ขอมเกรงสติปัญญาของพระร่วงจะเป็นภัยต่อเมืองขอมในภายหน้าจึงสั่งให้พญาเดโชจับตัวพระร่วง พระร่วงทราบข่าวจึงหนีไปบวชอยู่ที่เมืองสุโขทัย พญาเดโชปลอมตัวเข้ามาในเมืองสุโขทัย เพื่อตามจับพระร่วง พระร่วงให้ศิษย์วัดจับตัวพญาเดโชไว้ ขณะนั้นกษัตริย์ผู้ครองเมืองสุโขทัยสวรรคต กรมการเมืองสุโขทัยจึงอัญเชิญพระร่วงขึ้นเป็นกษัตริย์ครองเมืองสุโขทัยสืบต่อมา ซึ่งบทร้อยกรองที่ปรากฏได้แสดงให้เห็นความเฉลียวฉลาดของพระร่วงที่ออกอุบายในการจับตัวพญา

เดโช โดยออกอุบายให้นายมันพรานป่าทำที่หลงป่าให้ขอมจับตัวแล้วบอกข่าวการหนีของพระร่วง ทำให้จับพญาเดโชได้ ดั่งบทร้อยกรองต่อไปนี้

บทร้อง - นายมัน

(เย้ย)

ณา ๑ เดโชโง้อ่านาจ

มึงเก่งกาจยิ่งยวดอวดดีใหญ่

มึงว่าจะมาสุโขทัย

ลับลี้มิให้ใครล่วงรู้

ลี้ลับเหมือนกับดำดินมา

คิด ๑ ก็นำหัวเราะอยู่ !

มึงเคยทำอำนาจตวาดกู

บัดนี้ลี้ลุดคู้ยิบตา

อ้ายขอมมุ่งร้ายและหมายขวัญ

แต่ตัวมันกลับกลายเป็นเสียท่า

บุญนายเรามากเต็มประดา

อ้ายพาลาจึงแพ้บารมี

ชะ ๑ อ้ายขอมดำดิน

สิ้นคิดแล้วหรืออย่างไร

เสียแรงมึงอวดตนเป็นคนดี

ไม่ควรที่จะแพ้ลูกศิษย์วัด !

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 117)

ทั้งยังแสดงให้เห็นความมีเมตตากรุณา รู้จักการให้อภัย ไม่พยายบาท จองเวร ของ พระร่วงที่ไม่ฆ่าพญาเดโช ดั่งบทร้อยกรองต่อไปนี้

บทร้อง - พระร่วง

(แมลงวันทอง)

ดูราพญาเดโช

มึงอย่าโทโสโมหันท์

ตัวกูผู้ทรงพรหมจรรย์

จะห้าหั้นบั้นมึงได้อย่างไร

จริงอยู่มึงนี้มีโทษผิด

แต่ชีวิตกูยอมยกให้

กูจะส่งตัวมึงนั้นไซรั

คืนให้ขุนขอมภูบาล

ดูราออมันผู้ร่วมจิต

เคยร่วมคิดทุกทางอย่างใจหาญ

มึงจงคุมขอมนี้เถิดกวน

ไปถึงชานนครหลวงด้วยดี
 มอบให้แก่นายประตู
 บอกว่ากูผู้ข้าบาศรี
 คิดถึงพันรุมบตี
 ผากบรรณาการนี้ลงมา
 อหนึ่งจงไปทูลพระแม่เจ้า
 ว่าตัวเรามีได้ถูกเช่นฆ่า
 จงไปกุฎีบัดนี้หา
 กูจะสั่งกิจจาทุกประการ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป. 6 เล่ม 1 : 119-120)

ความเฉลียวฉลาด ความมีเมตตา ไม่พยายามทวงแวงของพระร่วงเป็นที่กล่าวขวัญใน
 สุโขทัยมาก ประจวบกับที่กษัตริย์เมืองสุโขทัยสวรรคต จึงมีการอัญเชิญพระร่วงขึ้นเป็นกษัตริย์
 ดั่งบทร้อยกรองนี้

บทร้อง – มหาราชครู
 (ครอบจักรวาล)
 ขอเดชะฝ่าละอองของธูลีพระบาท
 บงกษมาศปกเกล้าเกศา
 ข้าขอกราบทูลพระกรุณา
 ทราบฝ่าพระบาทพระภูธร
 ข้าเจ้าเสนาพฤตมาตย์
 อีกทั้งทวยราษฎร์สโมสร
 ระยอบนอบเคียรถวายกร
 ทูลวอนพระองค์ผู้ทรงธรรม์
 ขอเชิญพระองค์ขึ้นทรงราชย์
 เกลิงอาสน์สุโขทัยรังสรรค์
 เพื่อผดุงไพร่ฟ้าประชานันต์
 เกษมสันต์ทั่วแคว้นแดนไทย
 ขอเชิญจรโลงแหล่งหล้า
 เป็นสง่าดังดาวมณีใส
 พระเกียรติเกริกแคว้นแดนไกล
 ทวยไทยเกษมสันต์นรินดร

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 123-124)

เรื่องสังข์ทอง ตอนกำเนิดพระสังข์ เป็นตอนที่กล่าวถึงท้าวศวิมลมีมเหสี 2 องค์ คือ
 นางจันท์เทวีและนางจันทาเทวี แต่ไม่มีบุตรจึงทำพิธีบวงสรวงขอบุตรจากเทพยดา จน
 นางจันท์เทวีตั้งครรภ์แล้วคลอดออกมาเป็นหอยสังข์ นางจันทาเทวีจึงยุยงท้าวศวิมลให้ขับ

นางจันท์เทวีออกจากเมือง

ตัวอย่างบทร้อยกรองเรื่องสังข์ทอง ตอนกำเนิดพระสังข์
 เมื่อนั้น มเหสีป่วนปั่นพระครุฑเจ้า
 มิได้วายว่างบางเบา เจ็บราวกับเขาผูกคร่ำรำ
 เป็นกรรมตามทันมเหสี จะจากที่สมบัติวัดถา
 ยามปลอดก็คลอดพระลูกยา กุมารากำบังเป็นสังข์ทอง
 ๔ 4 คำ ๔ เจรรจามโหรี

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 133-134)

บัดนั้น ไทรใหญ่ได้กินสินจ้าง
 สมจิตคิดไว้จะให้นาง พลัดพรากจากปรางค์ไปทางไกล
 ทำคันตำรามาดูแล บิดเบือนเชือกแซแก่ไข
 แล้วทูลพระองค์ผู้ทรงชัย ทายไว้มิใคร่จะคลาดคลา
 เพราะบ้านเมืองร้ายต้องกลายกลับ พระองค์ว่ากับโอรสา
 เป็นกรรมตามทันกัลยา แม้นพระบุตราเป็นมนุษย์
 จะเลิกเรื่องเฟื่องฟุ้งทั้งกรุงไกร เคะระห์ร้ายกลายไปเสียสิ้นสุด
 บ้านเมืองก็จะล่มโทรมทรุด ม้วยมุดฉิบหายวายปรารถ
 แม้นขับไล่ไปไกลบุรี ธานีจะเย็นเกษมศานต์
 อย่าไว้พระทัยให้เนิ่นนาน เพลิงกาพจะเผาเอาพารา
 ๔ 10 คำ ๔ เจรรจา

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 136)

ละครดึกดำบรรพ์เรื่องอิเหนา เป็นตอนที่นางมะดีหวีพาบุษบาไปไหว้พระเพื่อทำการ
 เสี่ยงเทียนเลือกคู่โดยไม่ทราบว่อิเหนาแอบอยู่หลังองค์พระ แล้วสวมรอยเป็นพระพูดโต้ตอบกับ
 นางมะดีหวีและบุษบา จากนั้นอิเหนาได้ต้อนค่างขาวออก พอเทียนดับ อิเหนาจึงเข้าหาบุษบา ทำ
 ให้มะดีหวีโกรธ ต่อว่าอิเหนาและให้อิเหนาปล่อยบุษบา แต่อิเหนาขอสัญญากับมะดีหวีก่อนว่าจะ
 ช่วยตนเองให้ได้ครองรักกับบุษบาแล้วจึงปล่อยตัวบุษบา

ตัวอย่างบทร้อยกรองละครดึกดำบรรพ์เรื่องอิเหนา
 ร้องลำแขนงเอี้ยง

มะดีหวี - แม้ข้าจะได้ข้างไหนแน่
 บุษบา - แม้ข้าจะได้ข้างไหนแน่
 มะดีหวี - ให้ประจักษ์ทักแท้งหนักหนา
 บุษบา - ให้ประจักษ์ทักแท้งหนักหนา
 มะดีหวี - แม้จะได้ข้างระตุจรรกา
 บุษบา - แม้จะได้ข้างระตุจรรกา
 มะดีหวี - ให้เทียนพี่ยานันดับไป

บุษบา -	ให้เทียบพี่ยานันดับไป
มะดีหวี -	แม้จะได้ข้างอิเหนากูเรป็น
บุษบา -	แม้จะได้ข้างอิเหนากูเรป็น
มะดีหวี -	ให้รัศมีเพลิงนั้นแจ่มใส
บุษบา -	ให้รัศมีเพลิงนั้นแจ่มใส
มะดีหวี -	ให้เทียบจรรกาดับทันใจ
บุษบา -	ให้เทียบจรรกาดับทันใจ
มะดีหวี -	ขอให้เห็นประจักษ์ฉับพลัน
บุษบา -	ขอให้เห็นประจักษ์ฉับพลัน

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 160)

ร้องล่านกจากรับปีพาทย์

อิเหนา -	พระองค์ได้รับวาทา	จะวางนางบุษบาไปให้
	จะขอเปลี่ยนอาการบังอรไว้	พอได้ชมพลงต่างกัญญาฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 164)

เรื่องพระมาลัยกลอนสวด มีเนื้อความว่าพระมาลัยเป็นพระอรหันต์องค์หนึ่ง ไม่เคยเห็นพระพุทธรูปเจ้าจึงขึ้นไปนมัสการพระธาตุจุฬามณีได้พบกับพระอินทร์และพระศรีอารียเมตไตรแล้วลงไปโปรดสัตว์นรก หลังจากนั้นก็กลับมาสู่โลกมนุษย์มาแล้วเรื่องนรกและสวรรค์ให้มนุษย์ฟังจึงเกิดเป็นพระมาลัยกลอนสวดขึ้น เพื่อสั่งสอนให้ทุกคนทำแต่ความดีละเว้นความชั่ว จึงจะพบศาสนาของพระศรีอารียเมตไตรในกาลอนาคต

ตัวอย่างบทร้อยกรองเรื่องพระมาลัยกลอนสวดที่กล่าวถึงโทษของผู้ที่กระทำความชั่ว

ผู้ใดดื่มสุราเมรัย	สูบกัญญา ยาเสพติด
สัตว์หนึ่งใจหฤโหด	ใจเขลาโหดกินน้ำเมา
บมิได้จะจำเอา	กรรมพระเจ้าสั่งสอนใจ
ยมบาลเอาน้ำแสบ	อันเคี้ยวพลง่านในกลางไฟ
เทลงตระบัดใจ	ในปากนั้นปากเปื่อยพัง
บาปเมื่ออยู่เป็นคน	ได้กินเหล้าเมาสุรา
อกทะลุปรูออกมา	บาปกินเหล้าและเมามาย
น้ำแสบตกถึงไส้	ไส้นั้นขาดกระจัดกระจาย
ดับพุลเปื่อยทำลาย	บาปกินเหล้าสูบกัญญา

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 187)

ตัวอย่างบทร้อยกรองเรื่องพระมาลัยกลอนสวด ที่กล่าวถึงบุญกุศลของเทพบุตรต่าง ๆ ได้กระทำมาเมื่อครั้งเป็นมนุษย์ เช่น

เทพบุตรองค์หนึ่งมีเทพอัปสรจำนวนสามหมื่นองค์ เกิดจากผลบุญที่สั่งสมมา ดัง
บทร้อยกรองต่อไปนี้

เศรษฐีนั้นให้ยาเป็นทาน	ทั้งข้าวน้ำอาหาร
ให้ทั้งสบงและจีวร	
ได้ล้วนนางเทพอัปสร	สามหมื่นงามสลอน
เพราะให้ทานข้าวน้ำและยา	

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 193)

หรือเทพบุตรอีกองค์หนึ่งมีเทพธิดาเจ็ดหมื่นองค์ พระอินทร์ได้เล่าว่าเทพบุตรองค์นี้
เป็นสามเณร ถือศีลเคร่งครัดหมั่นศึกษาเล่าเรียน และปรนนิบัติครูบาอาจารย์ที่ท่านบวชเรียนเป็น
อย่างดีและสม่ำเสมอ ทำให้เกิดผลบุญดังบทร้อยกรองต่อไปนี้

ด้วยเดชบุญดังนี้	จึงมาได้วิมานทอง
ชาวแม่ล้อมเนื่องนอง	เพราะบุญตนรักษาครู
สาวสวรรค์เจ็ดหมื่นล้อม	ตามแห่หอมสะพรั่งพรู
บุญตนรักษาครู	ได้ทางสวรรค์อันมีศรี

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 194)

ตัวอย่างบทร้อยกรองเรื่องพระมัลลยกลอนสวด ตอนที่พระมัลลยนำความที่
พระศรีอาริย์เทศนามาบอกแก่ชาวโลก ดังบทร้อยกรองต่อไปนี้

พระศรีอาริย์สั่งทันใด	พระมัลลยแจ้งทุกอัน
บอกแก่มนุษย์ทั้งหลายนั้น	ให้ทำบุญสร้างกุศล
ฝูงมนุษย์แลหญิงชาย	ฟังก็ปรายเจ้าจุมพล
เร่งรีบบำเพ็ญผล	สร้างกุศลสืบสืบไป
ครั้นจตุได้ไปเกิด	ในเมืองฟ้าสุราลัย
วิมานทิพย์เต็มแน่นไป	ทั่วทุกชั้นฉกามา

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 202)

เรื่องรามเกียรติ์ตอนกุมภกรรณทนต์น้ำ เป็นตอนที่ทศกัณฐ์ให้กุมภกรรณอนุชาออกรบ
กับพระราม พระรามให้พิเภกเกลี้ยกล่อมให้กุมภกรรณเลิกรบแต่ไม่สำเร็จ สุครีพจึงออกรบกับ
กุมภกรรณและถูกกุมภกรรณจับหนีบรักแร้จะกลับเข้าลังกา หนุมานไปช่วยกลับมาได้ กุมภกรรณ
ออกรบอีกครั้ง พระลักษมณ์ถูกหอกโมกขศักดิ์ของกุมภกรรณ พิเภกให้หนุมานไปหายามาแก้ไขได้
ซึ่งเหตุการณ์ที่นำมาเรียนนี้เป็นตอนที่กุมภกรรณไปทำพิธีทนต์น้ำ แต่สุดท้ายหนุมานทำลายพิธีได้
สำเร็จโดยความช่วยเหลือจากพิเภก กุมภกรรณจึงยกทัพไปเพื่อฆ่าพิเภก แต่ถูกพระรามสังหาร
เสียก่อน

ตัวอย่างบทร้อยกรองรามเกียรติ์ ตอนกุมภกรรณทอดน้ำ

ทอดองค์นอนขวางกลางน้ำ	บรกรรมพระเวทคาถา
จมอยู่ในห้องพระคงคา	มิได้เห็นกายาสูรี
น้ำท้นวงไม่หลังไหล	ไปหน้าพลับพลาชัยศรี
เดชด้วยฤทธิ์พิริ	วาริแห่งสิ้นจนดินทราย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 2 : 42)

เมื่อนั้น	พระยาคุมภกรรณยักษ์
ได้ฟังพระราชวาทิ	อสูริ้อัดอันตันใจ
มิใคร่จะออกวาจา	สนองพระบัญชาไปได้
จึงทูลว่าตัวข้านี้ลอบไป	ตั้งพิริในวาริน
เดชด้วยวิหยามนต์	กระแสนั้นแห่งตลอดสิ้น
จนถึงภาคพื้นแผ่นดิน	แต่จะขัดข้องกันก็ไม่มี
หนุมนันตามลงไป	ชิงชัยถึงห้องวาริศรี
ทำลายให้เสียพิริ	น้องนี้จึงกลับเข้ามา
ความอายความแค้นเป็นสุดคิด	ตั้งชีวิตจะม้วยสังขาร
ฟุ้งนี้จะถวายบังคมลา	ไปเช่นฆ่าแก่แค้นแทนมัน

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 2 : 52-53)

เรื่องโคลงโลกนิติ เป็นโคลงสุภาษิตที่สมเด็จพระยาเดชาติศรีพนธ์ขึ้น โดยทรงตรวจชำระเรียบเรียงจากของเก่า โคลงที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยชั้น ป.6 มีเพียง 6 บท ซึ่งจะเป็นคำสอนที่แตกต่าง ๆ กันไปดังนี้

- คำสอนเกี่ยวกับคุณค่าแห่งความดี มีศีลธรรม โดยเปรียบเทียบกับความหอมของดอกไม้กับกลิ่นของศีลและสัตย์

หอมกลิ่นดอกไม้ที่	นับถือ
หอมแต่ตามลมฤา	กลับย้อน
หอมแห่งกลิ่นกล่าวคือ	ศีลสั่ง นั้นา
หอมสุดหอมสะท้อน	ทั่วใกล้ไกลถึง

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 2 : 122)

- คำสอนเกี่ยวกับความสัตย์ การรักษาคำพูด โดยเปรียบงาข้างกับวาจาของคนดี และคำพูดของคนชั่วเปรียบเหมือนกับหัวเต๋าว่า งาข้างงอกแล้วไม่หดคืนเหมือนกับวาจาของคนดีก็คงอยู่เช่นนั้น แต่คนชั่วพูดออกไปแล้วยังกลับคำกลับกลอกเหมือนหัวเต๋าที่ผลุบเข้าผลุบออก

งาสารฤาหอนเหียน	หุดคิน
ค้ำกล่าวสาธุชนยีน	อย่างนั้น
ทุรชนกล่าวค้ำฝืน	ค้ำเล่า
หัวเต่ายาวแล้วสั้น	เส่ห้ลั้นทรชน

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 2 : 122)

หรือ การชี้ให้เห็นความสำคัญและคุณค่าของความสัตย์ว่า จะเสียอะไรก็เสียได้ไม่ว่าจะเป็นทรัพย์ ตักดีศรี เสียรู้ หรือแม้แต่เสียชีพ แต่ไม่ควรเสียความสัตย์ ดังบทร้อยกรองต่อไปนี้

เสียสินสงวนศักดิ์ไว้	วงศ์หงส์
เสียศักดิ์สู้ประสงค์	สิ่งรู้
เสียรู้เร่งดำรง	ความสัตย์ ใว์นา
เสียสัตย์อย่าเสียสู้	ชีพม้วยมรณา

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 2 : 122)

- คำสอนเกี่ยวกับคุณค่าของความรู้โดยกล่าวว่าความรู้มีค่ามากกว่าทรัพย์ทั้งปวง ซึ่งจะอยู่กับตัวเราตลอดไป ไม่มีใครสามารถเอาไปได้ ดังบทร้อยกรองต่อไปนี้

ความรู้ดูยิ่งล้ำ	สินทรัพย์
คิดค่าควรเมื่อนับ	ยิ่งไซ้
เพราะเหตุจกอยู่กับ	กายอาต - มานา
โจรจกเบียบนับได้	เร่งรู้เรียนเอา

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 122)

- คำสอนให้เห็นความสำคัญของการฟัง คิด ถาม เขียน และรู้จักหัดสังเกต ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นพื้นฐานสำคัญในการแสวงหาความรู้ ดังบทร้อยกรองต่อไปนี้

วันวิจารณ์ว่างวัน	สดับฟัง
วันที่ถามอันยัง	ไปรู้
วันเล่าลิตขิตสัง-	เกตว่าง วันนา
วันตั้งกล่าวว่ผู้	ปราชญ์ได้ถามี

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 123)

- คำสอนในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น โดยให้รู้จักเป็นคนมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่น, ให้มีสัมมาคารวะ และรู้จักมอบความรักให้กับผู้อื่น ถ้าทำ 3 สิ่งนี้ได้จะทำให้ตนเองดำรงอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข ดังบทร้อยกรองต่อไปนี้

ให้ท่านท่านจักให้	ตอบสนอง
นบท่านท่านจักปอง	นอบไหว

รักท่านท่านควรครอง
สามสิ่งนี้เว้นไว้

ความรัก เรานา
แต่ผู้ทรชน
(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 123)

เรื่องเงาะป่า บทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่องที่นำมาเรียนเป็นตอนแต่งงานของลำหับกับฮเนา และตอนฮเนา ลำหับและชมพลาเสียชีวิต ซึ่งตอนแรกเป็นตอนที่แสดงให้เห็นว่าแม้จะเป็นชนกลุ่มน้อย แต่ก็ยังมีวัฒนธรรมที่งดงามอยู่ โดยแสดงให้เห็นจากการจัดงานแต่งงานอย่างใหญ่โตระหว่างลำหับกับฮเนา ส่วนตอนลำหับและชมพลาเสียชีวิต ได้แสดงให้เห็นความรักแท้ของลำหับและชมพลา และสอดแทรกคติเตือนใจในการให้มีสติคิดรอบคอบก่อนลงมือทำอะไร อย่าใช้อารมณ์ในการตัดสินใจ มิฉะนั้นอาจทำให้ตนเองเดือดร้อน หรืออาจเกิดเหตุการณ์ที่น่าเศร้าใจดังเรื่องเงาะป่าที่สุดท้ายเมื่อชมพลาตาย ลำหับก็ฆ่าตัวตายตาม ฮเนาเสียใจสำนึกว่าเป็นความผิดของตนเองจึงฆ่าตัวตายตามไปอีกคน

ตัวอย่างบทร้อยกรองเรื่องเงาะป่า ตอนที่ถึงกำหนดวันแต่งงานของลำหับกับฮเนา แล้วผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่ายต่างเตรียมงานแต่งงานอย่างยิ่งใหญ่ตามประเพณี

เมื่อนั้น	ยอปานเงาะผู้ใหญ่ใจกล้า
แต่ขอสูบลูกสาวตองยิบมา	จะให้เป็นการขานายฮเนา
ให้หนักขึ้นชมสมหวัง	จะได้ปลุกฝังลูกเต้า
คิดจะทำการใหญ่ไม่เบา	ให้เขาเสี่ยงชื่อลือชา

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 2 : 130)

ตอนที่กล่าวถึงการตั้งขบวนแห่หน้าเจ้าบ่าวสู่ลานต้นตะเคียน

เงาะน้อยเงาะใหญ่ไปคึกคึก	อีกทีกเลื่อนลั่นสนั่นป่า
เดินโลดลากเลือกเหลืออกตา	ตบขาเขย่งแก๊งกอย
จับจับปังปังประดังเสียง	ดังแผ่นดินจะเอียงทรุดต้อย
กวัดแกว่งบอเลาเป่าลูกลอย	ถูกนกตกผ้อยแย่งกันพรู
ตีกลองปะตุงตุงตุงผลง	อึแฉะส่งเสียงเพราะเสนาะหู
ค่างลิงยิงฟันหูซันชู	ตุนอันอุตุล้อยู่โพรง
ระฆาตเม่นหมูหมี่เกี่ยวหนึเร็น	เสียงผายลแผ่นไหลผ่าโหยง
ควายเถื่อนถึกกระทิงริงตะโพง	เสือโคร่งโตดผับไปลับตา

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 2 : 132 - 133)

ตอนที่ฮเนารำพึงรำพันถึงการตายของลำหับและชมพลา แล้วตนเองก็ฆ่าตัวตายตาม

ค่อยระงับดับกำสรตสลดจิต	นั่งพินิจนึกสังเวชเป็นนักหนา
เอื้อนออกปากชมชมพลา	เขาควรนับว่าลูกผู้ชาย
ชื่อตรงจงรักไม่หักหวาน	จนจวนดับชีพสูญสลาย

ยังไม่เคยด้วยกันเห็นแก่กาย	หมายเหตุสุขของสุดาดวงใจ
ตัวกูซึ่งเป็นผู้รักคนหนึ่ง	ไม่เท่าถึงเทียมเทียบเปรียบเขาได้
ซ้ำเป็นผู้ก่อเหตุเภทภัย	ให้เขาบรรลัยทั้งสองคน
แม้มีชีวิตอยู่ตราบไต	นึกขึ้นมาเมื่อไรไม่เป็นผล
คงจะพาจรตจิตวิกล	สุดจะทนทรมานสืบไป
คิดพลางหมกหมุ่นหุนหัน	ฉวยบาตะมาพลันหาซ้ำไม่
แทงตลอดอกซ้ายทะลุใน	มอดม้วยบรรลัยเคียงกัน

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 2 : 140 - 141)

จากเนื้อหาของบทร้อยกรองตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้สรุปได้ว่าเนื้อหาของบทร้อยกรองที่คัดเลือกมาใช้สอนให้แก่เด็กนักเรียนก่อนข้างมีความเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน เพราะเป็นการเริ่มสอนตั้งแต่สิ่งที่อยู่ใกล้ตัวไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรมในการคบเพื่อน พฤติกรรมในการเรียน การดูแลตนเอง จนถึงสิ่งที่อยู่ไกลตัวไม่ว่าจะเป็นการอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคม ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เห็นคุณค่าของสิ่งต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติ หรือสิ่งที่บ่งบอกถึงความเป็นไทย อันได้แก่ วรรณคดี วรรณกรรม ภาษา การละเล่นไทย หรือแม้แต่เพลงเกี่ยวข้าว เพลงกล่อมเด็กของไทย จนถึงการชี้ให้เห็นผลดีและผลเสียของการกระทำซึ่งสอดแทรกในการสอนเรื่องการทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ว่า ใครทำดีขึ้นสวรรค์ แต่ถ้าใครทำชั่วจะต้องตกนรกรับความทุกข์ทรมาน

การปลูกฝังคุณธรรม

การทำหนังสือที่จะเกิดประโยชน์สำหรับเด็ก นอกจากจะมุ่งให้เด็กอ่านหนังสือได้คล่องแคล่ว แดกฉานให้ความเพลิดเพลินในอารมณ์ ให้เป็นการลับสมองและส่งเสริมเชาว์ปัญญา หรือให้ความรู้สำหรับเด็กแล้ว การปลูกฝังคุณธรรม ก็เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง

ในการปลูกฝังคุณธรรมแก่เด็กและเยาวชนนั้น ดวงเดือน พันธุมนาวิน และ เพ็ญแข ประจันปัจจนึก (2520 : 8) ให้ความคิดเห็นว่า การปลูกฝังควรเริ่มตั้งแต่วัยทารก และวัยเด็กเล็ก ในช่วงแรกของชีวิตนี้ เด็กจะได้รับการปลูกฝังมากกว่าในช่วงอื่นๆ ของชีวิต กลุ่มบุคคลที่รับผิดชอบในการปลูกฝังให้แก่เด็กมากที่สุด คือ สมาชิกในครอบครัวของเด็กเอง รองลงมาคือ โรงเรียนอนุบาลและประถมศึกษา นอกจากนี้ในปัจจุบันยังมีสื่อมวลชน เช่น โทรทัศน์ วิทยุ และหนังสือพิมพ์รายวัน รายสัปดาห์ ซึ่งจะมีส่วนปลูกฝังให้แก่เด็กด้วย โดยเฉพาะหนังสือ เพราะการอ่านหนังสือทำให้บุคคลเป็นผู้มีความรู้และความคิดกว้างขวาง และยังส่งเสริมทางดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ การสร้างสมบุคลิกภาพของผู้อ่าน และช่วยเสริมสร้างความสามารถในการเลือกปฏิบัติระหว่างสิ่งที่ถูกและสิ่งที่ผิด เช่น ความเมตตา – ความโหดร้าย ความเอื้อเฟื้อเสียสละ ความเห็นแก่ตัว ความขยัน – ความเกียจคร้าน เป็นต้น ซึ่งความสามารถในการเลือกปฏิบัติ

ระหว่างสิ่งที่ถูกและสิ่งที่ผิดนี้ ถือว่าเป็นหัวใจของการดำรงชีวิตเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ความสามารถในการเลือกสรรนี้ เด็กเรียนรู้จากหนังสือได้ดีกว่าและซาบซึ้งกว่าที่ผู้ใหญ่จะพร่ำบ่นให้ฟัง เพราะนอกจากเด็กจะรำคาญแล้ว ยังผลักดันให้ปฏิเสธคุณธรรมต่างๆ ที่ผู้ใหญ่หยิบยื่นให้อีกด้วย ยิ่งไปกว่านั้นการดำรงชีวิตในปัจจุบันนี้ ชีวิตประจำวันขึ้นอยู่กับทางเลือกและการตัดสินใจทั้งสิ้น ฉะนั้นจากประสบการณ์ด้านการอ่านจะช่วยให้เด็กตัดสินใจได้ดีขึ้นไม่ต้องเสียเวลาลองผิดลองถูก หนังสือจึงเป็นเวทีชีวิตที่ดีที่สุดอย่างหนึ่งที่เด็กจะให้เรียนรู้ (สุดาดวง กำเนิดเพ็ชร์ 2522 : 40)

จากการศึกษาคุณธรรม ที่สอดแทรกในร้อยกรองที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทย หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ทำให้พบคุณธรรมด้านต่างๆ ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. การไม่ประทุษร้ายต่อชีวิตและร่างกาย เป็นคุณธรรมที่สอดคล้องกับคุณธรรมข้อที่ 1 ที่กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ กำหนดไว้ว่าเป็นคุณธรรมที่ควรปลูกฝัง

จากการศึกษาเนื้อหาของบทร้อยกรองที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่าจะมีการกล่าวถึงคุณธรรมข้อนี้ในแง่ของผลการกระทำทั้งที่ทำได้และไม่ดีต่อผู้อื่น เช่น

ทำดีมีเพื่อน

ลูกไก่ลูกแกะ	ลูกแพะเพื่อนกัน
ลูกหมาเพื่อนฉัน	เพื่อนกันมาเจอ
เราทำดีดี	จะมีเพื่อนเยอะ
ไม่ทำเลอะเทอะ	พอเจอไม่ตี

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.1 เล่ม 1 : 97)

อยากอยู่อย่างสบาย

อยากอยู่อย่างสบาย	สุขกายสุขใจ
อย่าเกเรใคร	เพื่อนเพื่อนของเรา
อยู่อย่างเป็นสุข	เล่นสนุกกับเขา
ทั้งเพื่อนและเรา	ไม่รังแกกัน

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.2 เล่ม 1 : 15)

เรื่อง รามเกียรติ์ ตอนกำเนิดทศกัณฐ์

บัดนั้น	นันทุน้ำใจแก้วกล้า
กริ้วโกรธร้องประกาศออกมา	อนิจาข่มเหงเช่นทุกวัน
จนหัวไม่มีผมติด	สุดคิดที่เราจะอดกลั้น
วันนี้จะได้เห็นกัน	ขบฟันแล้วชี้นิ้วไป

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 2 : 176)

เรื่อง พระมาลัยกลอนสวด

ยังมีเปรตหนึ่ง	ลำบากหนักหนา
เป็นเหยื่อแรงกา	ฝูงสัตว์อยู่รวม
สุนัขใหญ่ไต่	พลอยกันกินกลุ่ม
แร้งกานกตะกรุม	รุมจิกสับเอา
เนื่อนั้นหมดสิ้น	ยังแต่โครงเปล่า
จิกสับเฉียวเอา	ร้องครางเสียงแข็ง
แร้งกานกตะกรุม	รุมจิกด้วยแรง
จิกทั้งกวัดแกว่ง	ยื้อแย่งไปมา
มันเฉียวเปรตนั้น	ไปสู่เวหา
จิกยื้อไปมา	ในกลางหาวหน
ฝูงเปรตหมู่	เมื่อยังเป็นคน
ฆ่าสัตว์เลี้ยงตน	บมิได้อดสู
ฆ่าเนื้อวัวควาย	บมิได้เอ็นดู
แทงสัตว์ให้อยู่	ดินลัมดินตาย
ฆ่าทรายและเนื้อ	ทั้งวัวและควาย
ฆ่าสัตว์ทั้งหลาย	แต่ล้วนสี่ตีน
บาปตนฆ่าเนื้อ	วัวควายเป็นอาจณ
แร้งกาจิกกิน	ชุมกันยื้อเอา

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 187-189)

จากการศึกษาวิเคราะห์คุณธรรม ด้านการไม่ประทุษร้ายต่อชีวิตและร่างกาย ในบทร้อยกรองข้างต้นจะเห็นว่า 2 เรื่องแรก คือ กล่าวถึงผลของการทำดี ไม่ทำร้ายหรือรังแกผู้อื่น ได้แก่ เรื่องทำดีมีเพื่อน และอยากอยู่อย่างสบายที่กล่าวถึง พฤติกรรมในการคบเพื่อนและเล่นกับเพื่อน โดยให้ทำดีกับเพื่อน ไม่รังแก หรือกลั่นแกล้งกัน ซึ่งจะส่งผลให้ตนเองและคนรอบข้างอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข ส่วน 2 เรื่องหลังได้กล่าวถึง ผลของการทำไม่ดี การทำร้ายชีวิตและร่างกายผู้อื่น ได้แก่ เรื่องรามเกียรติ์ ตอนกำเนิดทศกัณฐ์ เป็นตอนกล่าวถึงนนททุก ยักษ์รับใช้ของพระอิศวรที่มักโดนเทวดากลั่นแกล้งเสมอทำให้เมื่อพระอิศวรประทานนิ้วเพชรให้นนททุก จึงใช้นิ้วเพชรนี้ฆ่าเทวดาล้มตายจำนวนมากและตอนหนึ่งจากเรื่อง พระมาลัยกลอนสวด ได้กล่าวถึงผลจากการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ทำให้ผู้กระทำได้รับผลกรรมเป็นเปรต ต้องทนทุกข์ทรมานในนรก โดยให้แร้งกา นกตะกรุม รุมจิกกิน

2. ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่, เสียสละ และไม่เห็นแก่ตัว เป็นคุณธรรมที่สอดคล้องกับคุณธรรมข้อที่ 4 และข้อที่ 19 ที่กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ กำหนดไว้ว่าเป็นคุณธรรมที่ควรปลูกฝัง

จากการศึกษาเนื้อหาของบทร้อยกรองในหนังสือเรียนภาษาไทยพบว่ามีเรื่องที่เกี่ยวข้องถึงคุณธรรมข้อนี้อยู่ 11 เรื่อง ได้แก่ เราช่วยกัน, หมอบ้านใต้, หนูฉวี, สองเกลอเจอหมี, มิตรดี, น้ำใจไมตรี, หน้าที่เริ่มจากตน, อ้อมก่อนดูโขงดูหนึ่ง, ด้วยรักและศรัทธา, พระมาลัยกลอนสวด และสังคมนไทย เช่น

เราช่วยกัน

แม่ไก่ไปในนา	ไปหาหญ้าทำบ้านตัว
พอดีเจอแม่วัว	ไก่สองตัวก็ดีใจ
แม่วัวก็ใจดี	หญ้าที่มีเราจะให้
ทำบ้านให้พอใจ	วัวช่วยไก่เราช่วยกัน

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป. 1 เล่ม 1 : 67)

หมอบ้านใต้

ไอ้เจ้าหนูบ้านเหนือ	เจ้าเหมาเรือไปไหน
ไปรับหมอบ้านใต้	รักษาใครกันหนา
หมอเอ๋ยหมอรูใหม่	เสียมันไล่กัดหมา
เลือดก็ไหลออกมา	ท่าจะเดินไม่ไหว
หมอก็รับช่วยเหลือ	รีบลงเรือไวไว
ไอ้พ่อหมอบ้านใต้	พ่อช่างใจดีเอ๋ย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.2 เล่ม 1 : 33)

หนูฉวี

คุณตาไปตลาด	แกขยาดข้ามถนน
ขยับเขยักตน	หกล้มจนถลาถลัน
หนูฉวีเด็กฉลาด	ไปตลาดขมิ้นขมิ้น
เห็นตาขณะนั้น	รีบถลันช่วยเร็วไว
คุณตาว่าหนูจำ	เดี๋ยวแม่ว่าเกลไถล
ไปเกิดตาชอบใจ	ขมมนี่ให้หนูคนดี
หนูฉวีคนขยัน	ทุกทุกวันทำหน้าที่
น้ำใจก็อารี	เด็กเช่นนี้ฉลาดเฉลียว

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.2 เล่ม 1 : 79)

ตอนหนึ่งจากเรื่อง สองเกลอเจอหมี

“หมีมันบอกไว้ให้คิด คบมิตรจริงใจไม่หม่น

ในยามแค้นคับอัปจน
เพื่อนแท้ไม่เห็นแก่ตัว
รักเพื่อนด้วยใจจริงเจียว
จุนเจือเกื้อกูลพูนสุข
ร่วมแรงร่วมใจไมตรี

ไม่เอาตัวพินคนเดียว
ดีชั่วต้องคอยแลเหลียว
คอยเหนี่ยวนำให้ได้ดี
ยามทุกข์ยามภัยไม่หนี
เช่นนี้คบไว้ให้นาน"

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 2 : 44-45)

มิตรดี

มิตรเอ๋ยมิตรดี
ยามทุกข์มีมิตรเมตตา
ยามทุกข์มิตรเพิ่มเสริมสุข
มิตรดีดูจกั้วแพรวพรรณ

ควรคบเป็นที่เสนาหา
ทุกข์นั้นสร้างซาเร็วพลัน
ปลื้มปลุกดวงจิตเหตุการณ์
ถนอมแนบชีวิตไว้เถิดเอ๋ย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 2 : 51)

ตอนหนึ่งจากเรื่อง น้ำใจไมตรี

การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่น
เหมือนหยิบยื่นดอกไม้ให้สุขสันต์
ทุกชีวิตเป็นสุขและผูกพัน
เพราะแบ่งปันรักเมื่อเอื้อไมตรี
น้ำใจคนเลี้ยงสังคมให้ร่มรื่น
ซุบซิบชื่นอิมสุขได้ทุกที่
เมื่อเราต่างมุ่งมาดปรารถนาดี
โลกเรานี้ก็สดใสตั้งใจเอ๋ย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 1 : 136)

ตอนหนึ่งจากเรื่อง หน้าที่เริ่มจากตน

หน้าที่ต่อสังคม
ช่วยเหลือและเจือจาน
ร่วมแรงและร่วมจิต
ร่วมสร้างประโยชน์ใด

ใจนิยมคอยประสาน
แก่เพื่อนบ้านโดยทั่วไป
ร่วมกันคิดทำสิ่งใหม่
ส่วนรวมได้ประโยชน์ดี

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 2 : 164)

อิมก่อนดูโชนดูหนิง

อิมเอ๋ยอิมก่อน
ทิ้งสำรับค้อนไว้รุงรัง
การเฝ้าเอาเปรียบกันอย่างนี้

รีบจะไปดูละครโชนหนิง
หมากคนอิมทีหลังให้ล้างชาม
มิตีหนอเจ้าฟิงเราห้าม

คบเพื่อนฝูงจงอดสำหรับพยายาม รักษาความสามัคคีจึงดีเอย
(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 2 : 174)

ด้วยรักและศรัทธา

โลกเราหนึ่งดวงมด้วยความรัก	ที่เป็นหลักหลอมใจไว้ยึดเหนี่ยว
เราไม่อาจอยู่ได้โดยคนเดียว	ต้องข้องเกี่ยวพึ่งพาอาศัยกัน
รักเกิดจากเอื้อเฟื้อคอยเผื่อแผ่	รักเกิดแต่ความจริงใจไม่เห็น
รักร่วมทุกข์ร่วมสุขจึงผูกพัน	รักแบ่งปันไมตรีทุกที่ไป

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 27)

ตอนหนึ่งจากเรื่อง พระมัลลยกลอนสวด

เมื่อนั้นท้าวโกสีย์	กล่าวคดีตอบมินาน
เทพนั้นนายโคบาล	บ่าวหนุ่มน้อยไปเลี้ยงวัว
เมื่อจะกินซึ่งข้าวผอก	แบ่งแบ่งออกแล้วทูนหัว
ส่วนหนึ่งให้เด็กเลี้ยงวัว	อันเป็นเพื่อนเลี้ยงด้วยกัน
บุญอันได้ให้ข้าว	เด็กเลี้ยงวัวเป็นเพื่อนนั้น
บริวารถ้วนถึงพัน	งามแน่น้อยหน้าवलศรี
แห่ห้อมล้อมกันมา	เพื่อวันทาพระเจดีย์
บริวารพันหนึ่งมี	เพราะให้ข้าวเด็กโคบาล

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 193)

สังคมคนไทย

นิสัยคนไทยทุกบ้าน	ใครมาเรือนชานอาศัย
ต้อนรับขับสู้ใส่ใจ	น้ำดื่มส่งให้ทักทาย
น้ำใสในขันที่ยื่น	ชุ่มชื่นดับร้อนผ่อนหาย
ซาบซึ่งตรึงใจไม่วาย	เป็นสายสัมพันธ์มั่นคง
ชื่นฉ่ำน้ำใจไมตรี	เหมือนญาติพี่น้องที่บอกบ่ง
รักใคร่นับถือซื่อตรง	ยืนยงสืบทอดตลอดมา
เรียบง่ายจริงจังจริงใจ	อบอุ่นเยื่อใยห่วงหา
โอบเอื้อเฟื้อแผ่เมตตา	ช่วยยามเหนื่อยล้าลำเค็ญ
น้ำใสในขันที่ยื่น	ชุ่มชื่นยิ่งเหลือเมื่อเห็น
เพราะว่าสังคมร่มเย็น	ด้วยเป็นสังคมคนไทย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 2 : 16)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองข้างต้นพบว่า เนื้อหาจะมุ่งให้คนเรามีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

ไม่เห็นแก่ตัวรู้จักการให้การแบ่งปันและการเสียสละ แก่บุคคลใกล้ชิดและบุคคลอื่น โดยไม่คำนึงว่าบุคคลนั้นจะเป็นญาติหรือคนสนิท เช่น เรื่องหมอบ้านใต้ ที่แสดงให้เห็นความมีน้ำใจของหมอในการที่รักษาสัตว์ที่บาดเจ็บแทนที่จะรักษาคนเพียงอย่างเดียว เรื่อง สองเกลอเจอหมี เป็นตอนที่หนึ่งต้องการสอนให้น้อยสำนึกตัวและเปลี่ยนพฤติกรรมเสียใหม่ โดยแกล้งบอกว่าหมีบอกถึงหลักการคบเพื่อนว่าให้มีความจริงใจ ไม่เห็นแก่ตัว รู้จักช่วยเหลือกัน ไม่เอาตัวรอดในยามเกิดเหตุร้าย หรือเรื่อง อิมก่อนดูโชคนูหนั่ง ที่กล่าวถึง การคบเพื่อนว่าไม่ให้เห็นแก่ตัว หรือเอาเปรียบกัน

นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็น ผลของการที่คนเรามีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่คนอื่นว่าจะส่งผลดีให้กับตนเองดังที่ปรากฏในเรื่อง พระมัลลยกลอนสวด ซึ่งเป็นตอนที่พระอินทร์ตรัสเล่าบุญกุศลของเทพบุตรองค์หนึ่งให้พระมัลลยฟังว่าชาติหนึ่งเกิดเป็นชายเลี้ยงวัว ได้เคยแบ่งปันข้าว และอาหารให้กับเด็กเลี้ยงวัวซึ่งเป็นเพื่อนกัน ทำให้บุญกุศลของการแบ่งปันส่งผลให้ชายเลี้ยงวัวผู้นั้นเกิดมาเป็นเทพบุตรมีรัศมีสุกใส มีบริวาร 1,000 องค์ และเรื่อง หนูฉวี ที่หนูฉวีมีน้ำใจช่วยเหลือพาคุณตาเดินข้ามถนน คุณตาก็ให้ขนมเป็นการตอบแทนความมีน้ำใจของหนูฉวี รวมทั้งยังแสดงให้เห็นผลของการที่คนในสังคมมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่กันว่าจะส่งผลให้สังคมมีแต่ความสงบสุข ดังปรากฏในเรื่อง เราช่วยกัน, น้ำใจไมตรี, หน้าที่เริ่มจากตน, ด้วยรักและศรัทธา และสังคมคนไทย

3. การมีสัจจะ ไม่พูดบิดเบือน และมีความจริงใจ เป็นคุณธรรมที่สอดคล้องกับคุณธรรมข้อที่ 7 และข้อที่ 8 ที่กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ กำหนดไว้ว่าเป็นคุณธรรมที่ควรปลูกฝัง

จากการศึกษาพบว่ามีกรกล่าวถึงคุณธรรมในข้อนี้อยู่ 4 เรื่อง ได้แก่ พูดดี-พูดชั่ว, พระมัลลยกลอนสวด, สุภาสิตสอนหญิง และโคลงโลกนิติ เช่น

การมีสัจจะ ไม่พูดเท็จ ได้แก่

เรื่อง โคลงโลกนิติ

งาสารฤาห่อนเห็น	หุดคิน
คำกล่าวสาธุชนยืน	อย่างนั้น
ทุรชนกล่าวคำฝัน	คำเล่า
หัวเต่ายาวแล้วสั้น	เล่ห์ล้นทรชน

เสียสินสงวนศักดิ์ไว้

เสียศักดิ์สู่ประสงค์	วงศ์หงส์
เสียรู้เร่งดำรง	สิ่งรู้
เสียสัตย์อย่าเสียสู้	ความสัตย์ไว้นา
	ชีพม้วยมรณา

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 2 : 122)

ตอนหนึ่งจากเรื่อง พระมาลัยกลอนสวด

ยังมีเปรตหนึ่ง	เป็นหญิงอัปรีย์
ทั้งตนยอมผี	เนาเปื่อยระสาย
เล็บตีนเล็บมือ	เนามิรู้หาย
ปีหนึ่งหว่ากลาย	เหม็นอยู่อาจิด
หญิงนั้นจึงแกะ	เกล็ดผีนั้นกิน
ทุกวันประดีทิน	คำเช่าเพราวาย
เร่งแกะผีกิน	ผีนั้นเร่งกลาย
เนาเปื่อยมิรู้หาย	หนองโสมทั้งตน
เร่งกา นกตะกรุม	จิกสับสาละวน
พาวินขึ้นบน	ไปในเวหา
สับปากจุมุก	จิกหูตอดตา
นกตะกรุมเร่งกา	ยื้อแย่งเรียราย

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 189).

จากตัวอย่างบทร้อยกรองข้างต้นทั้ง 2 เรื่องมีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือ ต้องการสอนให้ เป็นคนมีสัจจะ ไม่พูดเท็จ แต่จะต่างกันตรงการนำเสนอคือ เรื่องโคลงโลกนิติ บทแรกจะสอนโดยใช้ การเปรียบเทียบคำพูดของคนดี คนที่มีความสัตย์กับงาช้างที่มีความมั่นคงงอกแล้วไม่สามารถหด กลับไปได้ และคำพูดของคนชั่ว คนที่ชอบพูดกลับไปกลับมา กับหัวเต่าที่สามารถยืดและหดได้ ตลอดเวลา ส่วนบทที่สองจะชี้ให้เห็นคุณค่าของความจริงว่ามีคุณค่ากว่าสิ่งใดๆ ทั้งปวง แต่เรื่อง พระมาลัยกลอนสวด จะสอนโดยชี้ให้เห็นผลของการพูดเท็จ พูดจาหลอกลวงว่าจะตายแล้วจะเป็น เปรต และต้องทนทุกข์ทรมานในนรก

การพูดจาดี ไม่พูดจาบิดเบือน ได้แก่ เรื่อง พูดดี-พูดชั่ว และสุภาษิตสอนหญิง

เรื่อง พูดดี-พูดชั่ว

มาพูดคำ	ดีล้น	ให้คนรัก
เกิดพร้อมพริก	สามัคคี	ดีหนักหนา
อย่าเก็บชั่ว	นี้โน่น	ไปโพนทะนา
จะถูกด่า	ต่อชก	ให้อกร้อน
มาเลิกละ	คำเลอะ	อย่าเปราะเบือน
จงรีบเตือน	ตนมั่ง	เร่งสั่งสอน
ให้คำพูด	ดีแท้	อันแน่นอน
จึงไม่ร้อน	พันเชิญ	เกิดเย็นเอย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 2 : 14)

เรื่อง สุภาสิตสอนหญิง

จะพูดจาปราศรัยกับใครนั้น	อย่าตะคั่นตะคอกให้เคืองหู
ไม่ควรพูดอ้ออึ้งขึ้นมึงกู	คนจะหลู่ล่วงลามไม่ขามใจ
แม้จะเรียนวิชาเชิงค้ำขาย	อย่าปากร้ายพูดจาอัชฌาสัย
จะซื่อง่ายขายดีมีกำไร	ด้วยเขาไม่เคืองจิตระอิระอา

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 2 : 113)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองข้างต้นจะพบว่าเป็นการสอนให้เป็นคนพูดจาดี พูดจาไพเราะ ไม่พูดจาบิดเบือนจากความเป็นจริง โดยทั้ง 2 เรื่องชี้ให้เห็นผลของการพูด คือ เรื่องพูดดี-พูดชั่ว จะชี้ให้เห็นผลดีของการพูดจาดีว่าจะทำให้คนรักใคร่ และผลเสียของการพูดจาบิดเบือนว่าจะส่งผลให้มีคนไม่ชอบ รวมทั้งตนเองอาจเดือดร้อนได้ ส่วนเรื่อง สุภาสิตสอนหญิง จะชี้ให้เห็นผลเสียของการพูดจาหยาบคายว่า จะมีแต่คนไม่ชอบ มีแต่คนดูถูก และผลดีของการพูดจาดี พูดจาไพเราะ น่าฟังจะทำให้มีแต่คนรักใคร่ ช่วยเหลือ

4. การไม่ลองและเสพสิ่งเสพติด ในที่นี้รวมทั้งเรื่องของยาเสพติดและการเล่นการพนัน ซึ่งเป็นคุณธรรมที่สอดคล้องกับคุณธรรมข้อที่ 9 ที่กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ กำหนดไว้ว่าเป็นคุณธรรมที่ควรปลูกฝัง

จากการศึกษาเนื้อหาของบทร้อยกรองในหนังสือเรียนภาษาไทยระดับประถมศึกษา ที่กล่าวถึงคุณธรรมข้อนี้พบว่ามี 3 เรื่อง ได้แก่ โทษของการพนัน, ยาวิเศษ และพระมาลัย กลอนสวด เช่น

ตอนหนึ่งจากเรื่อง ยาวิเศษ

หนึ่งกินอาหารดี	คุณค้ำมือยาผลอไผล
สองนีกฝักฝนใจ	ให้สดใสและรื่นรมย์
สามเว้นสิ่งเสพติด	ทุกชนิดไม่สั่งสม
สี่นั้นพึงนิยม	พักผ่อนกายให้พอดี
ห้าออกกำลังกาย	หมู่วิเคราะห์จะไม่มี
ตัวยาคำสั่งนี้	คือยาตีวิเศษเทอญ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 102)

ตอนหนึ่งจากเรื่อง พระมาลัยกลอนสวด

สัตว์หนึ่งใจเหตุโหด	ใจเขลาโจดกินน้ำเมา
บมิได้จะจำเอา	ธรรมพระเจ้าสั่งสอนใจ
ยมบาลเอาน้ำแสบ	อันเคี้ยวพล่านในกลางไฟ
เทลงตระบัดใจ	ในปากนั้นปากเปื่อยพัง
บาปเมื่ออยู่เป็นคน	ได้กินเหล้าเมาสุรา

อกทะลุปรุออกมา	บาปกินเหล้าและเมามาย
น้ำแสบตกลังไส้	ใสนั้นขาดกระจัดกระจาย
ดับพุลเปื่อยทำลาย	บาปกินเหล้าสูบกัญชา

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 187)

โทษของการพนัน

การพนันนั้นดีมีเงิน	ยามเล่นได้ก่อเวรเล่นไม่หยุด
คราวพ่ายแพ้แท้สำหรับทรัพย์เสื่อมทรุด	เสียดายสุดแดนขัดมนันสนัก
หมดผู้ที่เชื่อถือหรือจะกล่าว	ขอลูกสาวแม่พ่อเขาก็ผลัก
ไม่มีใครสมาคมนิยมรัก	หาหน้าหนักขำดีไม่มีเลย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 1 : 73)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองข้างต้น พบว่า 2 เรื่องแรกจะกล่าวถึงยาเสพติด โดยเรื่อง ยาวพิเศษชี้ให้เห็นผลดีของการไม่เสพยาเสพติด จะทำให้สุขภาพแข็งแรงเหมือนกับลูกปอ ส่วนเรื่องที่ 2 เรื่อง พระมาลัยกลอนสวดชี้ให้เห็นโทษหรือผลกรรมของผู้ที่ติดยาเสพติด ว่าเมื่อตายแล้วจะกลายเป็นเปรตรับความทุกข์ทรมานในนรก เรื่องที่ 3 เรื่อง โทษของการพนัน จะต่างจาก มุ่งชี้ให้เห็นโทษของการเล่นการพนัน แทนที่จะเป็นเรื่องของยาเสพติด เหมือนกับ 2 เรื่องแรก โดยแสดงให้เห็นผลเสียของการเล่นการพนันจะทำให้สิ้นเนื้อประดาตัว ไม่มีใครไว้วางใจหรือ เชื่อถือ ขาดคนรักใคร่เอ็นดู

5. ความเป็นผู้มีเหตุผล และมีสติยับยั้งชั่งใจ เป็นคุณธรรมที่สอนให้เป็นผู้มีสติ ความคิด ที่รอบคอบ รู้จักการไตร่ตรองก่อนจะกระทำอะไร ซึ่งสอดคล้องกับคุณธรรมข้อที่ 10 และข้อที่ 11 ที่กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ กำหนดไว้ว่า เป็นคุณธรรมที่ควรปลูกฝัง

จากการศึกษาเนื้อหาของร้อยกรองในหนังสือเรียนภาษาไทยระดับประถมศึกษาพบว่า มี 4 เรื่องที่กล่าวถึง ได้แก่ โคลงโลกนิติ, นิราศพระบาท, ยักษ์สองกร กับวรวีก และกวางหนุ่ม กระหิงเปลิยว เช่น

เรื่อง โคลงโลกนิติ	
ใครใครใดเริ่มตั้ง	กิจการ
ปราศจิตคิดถึงกาล	ก่อนรู้
ด่วนด่วนดูจะพรวาน	ผลาญชีพ หมีเฮย
โทษติดทุกข์ตามสู้	แสบร้อนกายหลัง

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 1 : 8)

เป็นคนคิดแล้วจึง	เจรจา
อย่ามลนหลับตา	แต่ได้
เลือกสรรหมั้นปัญญา	ตรงตริก
สติรอบให้	ถูกแล้วจึงทำ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 1 : 24)

ตอนหนึ่งจากเรื่อง นิราศพระบาท

ถึงวังวัดเทียนถวายบ้านใหม่ข้าม	ก็รีบตามเรือที่นั่งมากกลางหน
ทุ่งละลือทิวเมฆเป็นหมอกมน	สะพรั่งต้นตาลโตนดนาถครัน
เจ้าของตาลรักหวานขึ้นปิ่นต้น	ระวังตนนมีระมัดมัน
เหมือนคบคนคำหวานรำคาญครัน	ถ้าปลั่งปล้นเจ็บอกเหมือนตกลาล

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 1 : 210)

ตอนหนึ่งจากเรื่อง กวางหนุ่ม กระทั่งเปลี่ยว

กวางหนุ่มน้อยหลบซุ่มในพุ่มไม้
ร้องเรียกให้กระทั่งวิ่งมานี้
อย่างกริ่งเกรงมาหลบซุ่มในซุ่มนี้
จะเป็นที่อยู่รอดและปลอดภัย
ครั้นพ้นภัยจากพรานที่ผลาญพร่า
กระทั่งบ้าฟุ้งIVIDแผลงฤทธิ์ใส่
กวางล้มกลิ้งเหมือนโตนขว้างเคว้งคว้างไกล
กวางเจ็บตัวเพราะเหตุใดใคร่ครวญดู

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 10)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองข้างต้นจะเห็นว่า 2 เรื่องแรกเป็นการสอนให้เป็นคนมีเหตุผล และมีสติในการทำสิ่งต่างๆ โดยเรื่องแรกให้คิดใคร่ครวญถึงกาลเวลาที่เหมาะสมก่อนลงมือทำสิ่งใดก็ตาม เรื่องที่สองให้เป็นคนคิดรอบคอบใช้สติปัญญาในการตัดสินใจทำสิ่งต่างๆ

ส่วนสองเรื่องหลัง คือ ตอนหนึ่งจากเรื่องนิราศพระบาท และตอนหนึ่งจากเรื่องกวางหนุ่ม กระทั่งเปลี่ยว เป็นการสอนให้เป็นคนมีเหตุผล มีสติให้พิจารณา ไม้ไว้วางใจใคร่่างๆ โดยเรื่องนิราศพระบาทเป็นตอนที่สอนให้ระมัดระวังคนที่พูดจาดีปากหวาน ให้มีวิจรรย์ญาณไม่หลงเชื่อ้ง่ายๆ หรือเรื่องกวางหนุ่ม กระทั่งเปลี่ยว ก็ชี้ให้เห็นผลเสียของการไว้วางใจคนง่าย ซึ่งสื่อผ่านตัวของกวางหนุ่มที่หลงเชื่อ หลงไว้ใจกระทั่ง ทำให้สุดท้ายตนเองได้รับความเดือดร้อน

นอกจากนี้ยังมีเรื่องที่สอดแทรกคุณธรรมในเรื่องการมีสติยับยั้งชั่งใจ โดยสื่อผ่านเรื่องยักษ์สองกรกับวรวิก ที่ชี้ให้เห็นผลเสียของการขาดสติ ทำให้สุดท้ายตนเองต้องประสบความหายนะเช่น

เมื่อนั้น	อสูรสองกรแข่งขัน
ยิ่งพิโรธโกรธเกรี้ยวเคี้ยวฟัน	ว่ากันโดยดีก็มีฟัง
ทำท่ายหมายจะสู้กับกูได้	ไว้โยไอโยไอโอหัง
เงื่อง่าอาวุธไม่หยุดยั้ง	เสียงตึงตังตึงนองก้องไป
เมื่อนั้น	วรวิกไม่พรั่นหวั่นไหว
กลอกกลับรับรອງว่องไว	ชิงชัยชิงนางไม่วางกัน
อสุรพี่น้องป้องปิด	หันเหียนเปลี่ยนผลัดผัดผัน
ถ้อยที่มีฤทธิ์รบติดพัน	เข้าประจัญโจมจับรับรອງ
ต่างพิโรธโกรธเกรี้ยวเคี้ยวฟัน	กลอกกลับจับกันเคล่วคล่อง
ต่างคนต่างตีทั้งพี่น้อง	ถูกกระบองพร้อมกันบรรลัย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 2 : 140)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองข้างต้นนี้ เป็นตอนที่อสูรสองกรกับวรวิกได้ต่อสู้กันเพื่อแย่งนางฟ้าที่พระอิศวรนิรมิตขึ้นเพื่อขัดขวางการทำพิธีของยักษ์ทั้งสองตน จนสุดท้ายทั้งสองกรและวรวิกต้องตายลงทั้งคู่ทำให้เห็นว่าความโกรธ ความอยากได้จนทำให้ขาดสติยับยั้งชั่งใจจะก่อให้เกิดแต่ความเดือดร้อนและความสูญเสีย

6. ความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำชั่ว เป็นคุณธรรมที่สอดคล้องกับคุณธรรมข้อที่ 12 ที่กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ กำหนดไว้ว่า เป็นคุณธรรมที่ควรปลูกฝัง

จากการศึกษาพบ 3 เรื่องที่กล่าวถึงคุณธรรมในข้อนี้ได้แก่ ตอนหนึ่งจากบทพระนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส, พระมัลลยกลอนสวด และโคลงโลกนิติ เช่น

ตอนหนึ่งจากบทพระนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส	
พฤษภกาสร	อีกกฤษุชอรอันปลดปลง
โททนต์เส่งคง	สำคัญหมายในกายมี
นรชาติวางวาย	มลายสิ้นทั้งอินทรีย์
สติตั่วแต่ชั่วดี	ประดับไว้ในโลกา

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 1 : 58)

บทหนึ่งจากเรื่อง โคลงโลกนิติ

หอมกลิ่นดอกไม้ที่	นับถือ
หอมแต่ตามลมฤา	กลับย้อน
หอมแห่งกลิ่นกล่าวคือ	ศีลสัง นีนา
หอมสุดหอมสะท้อน	ทั่วใกล้ไกลถึง

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 2 : 122)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองข้างต้นจะเห็นว่าทั้ง 3 เรื่องจะกล่าวถึงผลหรือคุณค่าของการทำความดีละเว้นการทำชั่ว โดยเรื่องแรกได้เปรียบเทียบคนกับควายหรือช้างว่าแม้ตายไปยิ่งเหลือเขาหรืองาไว้ทำประโยชน์ แต่คนเราจะเหลือแต่ความดีความชั่วเท่านั้นที่เหลือไว้เมื่อตายไป ดังนั้นควรทำแต่ความดี เรื่องที่สองได้แสดงให้เห็นคุณค่าของความดีเปรียบเทียบกับกลิ่นหอมของดอกไม้ ว่าความหอมของดอกไม้จะลอยไปตามลมไม่มีทางย้อนกลับแต่ความหอมของความดีนั้นจะหอมไปทั่วไม่มีวันหมด ส่วนเรื่องพระมาลัยกลอนสวดนี้ ส่วน (1) และ (2) จะเห็นผลของการทำความชั่ว ให้เกิดความเกรงกลัวต่อการทำบาป ส่วน (3) เป็นการบอกหนทางที่จะทำให้พบพระศรีอาริย์ คือ การหมั่นทำความดี และส่วนที่ (4) เป็นการแสดงให้เห็นชีวิตที่สุขสบายในยุคของพระศรีอาริย์ ซึ่งเป็นยุคของคนที่หมั่นทำแต่ความดีละเว้นการกระทำความชั่ว

7. ความขยันหมั่นเพียร เป็นคุณธรรมที่สอดคล้องกับคุณธรรมข้อที่ 13 ที่กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ กำหนดไว้ว่า เป็นคุณธรรมที่ควรปลูกฝัง

จากการศึกษาเนื้อหาของบทร้อยกรองที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จะพบคุณธรรมด้านความขยันหมั่นเพียรมากที่สุดคือ 23 เรื่อง ได้แก่ ป.1 จำนวน 4 เรื่อง คือ ทำมาหากิน, ฉันทะอะไร, นกน้อยน้อย, เจอกันใหม่ วันเปิดเรียน ป.2 จำนวน 4 เรื่องคือ เรื่องเรียนอย่าทำตลก, เด็กดี, ละครลิง, ปิดเทอม ป.3 จำนวน 4 เรื่อง คือ ดอกสร้อยสุภาษิต, วิชาหนาเจ้า, หนังสือคือเพื่อน และตอนหนึ่งจากคำประพันธ์เก่า ป.4 จำนวน 6 เรื่อง คือ กิจวัตร, ความรู้มีค่า, ขุนช้างขุนแผน, บทกลอนสอนใจ, ประถม ก กา, หน้าทีเริ่มจากตน ป.5 จำนวน 2 เรื่อง คือ ความรู้อาจเรียนทันกันหมด, ผู้รู้ดีเป็นผู้เจริญ และป.6 จำนวน 3 เรื่องคือ ผู้ชนะ, ความเพียร, โคลงโลกนิติ

เมื่อศึกษาเนื้อหาของบทร้อยกรองที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่าคุณธรรมด้านความขยันหมั่นเพียร สามารถจำแนกได้เป็น 2 ด้าน คือ ความขยันหมั่นเพียรทางด้านการเรียน และความขยันหมั่นเพียรทางด้านการทำงาน

ตัวอย่างบทร้อยกรองที่กล่าวถึงความขยันหมั่นเพียรทางด้านการเรียน เช่น

เรียนอย่าทำตลก

ในตลาดมีของอร่อย	ถ้าไปบ่อยก็กลัวครุ
ครูสอนว่าหนูหนู	ต้องเรียนรู้ตลอดเวลา
เรื่องเรียนอย่าทำตลก	ถ้าสอบตกจะขายหน้า
ฉันทะกลัวคุณครูว่า	จึงมุ่งหน้าเข้าโรงเรียน

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.2 เล่ม 1 : 107)

เด็กเอ๋ยเด็กน้อย
 ความรู้เรายังด้อยเร่งศึกษา
 เมื่อเติบโตใหญ่เราจะ得有วิชา
 เป็นเครื่องหาเลี้ยงชีพสำหรับตน
 ได้ประโยชน์หลายสถานเพราะการเรียน
 จงพากเพียรไปเกิดจะเกิดผล
 ถึงลำบากตรากตรำก็จำทน
 เกิดเป็นคนควรหมั่นขยันเอ๋ย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 1 : 13)

อย่าเกียจคร้านการเรียนเร่งอุตสาหะ มีวิชาเหมือนมีทรัพย์อยู่นับแสน
 จะตกถิ่นฐานใดคงไม่แคลน ถึงคับแค้นก็พออยู่ประทั่งตน

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 2 : 111)

ตัวอย่างบทร้อยกรองที่กล่าวถึงความขยันหมั่นเพียรทางด้านการทำงาน เช่น

ทำมาหากิน

แม่ไก่พาลูกไก่	ออกเที่ยวไปที่โนนา
ไก่มีขาสองขา	พาลูกหากินโตไว
เรามีสองมือดี	สองขามีเราพอใจ
ทำมาหากินได้	ดูแม่ไก่ที่โนนา

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.1 เล่ม 1 : 77)

กิจวัตร

กิจเอ๋ยกิจวัตร	ต่างถนัดทำไปในหน้าที่
ตื่นเช้างานคอยอยู่เรารู้ดี	ขมั้นขมิไม่คร้านงานก็แล้ว
ขึ้นทึ่งไ่ว้เป็นดินพอกหางหมู	กว่าจะรุ่งานประดังคั้งเป็นแถว
งานทั้งหลายง่ายยากหากู้แนว	ทำเสร็จไวใจแฉ้วขึ้นบานเอ๋ย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 1 : 48)

ตอนหนึ่งจากเรื่อง ผู้ชนะ

เมื่อทำการสิ่งใดใจบากบัน	ไม่ไหวหวั่นอุปสรรคเป็นขวากขวาง
ถึงเหน้อยยากพากเพียรไม่ละวาง	งานทุกอย่างเสร็จเพราะกล้าพยายาม
เมื่อทำการสิ่งใดใจจดจ่อ	คอยเต็มต่อตั้งจิตไม่คิดขาม
ทำด้วยใจเป็นชีวิตคอยติดตาม	บังเกิดผลงอกงามตามต้องการ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 81)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองข้างต้น พบว่าทั้ง 6 เรื่องจะแสดงให้เห็นว่า การจะทำสิ่งใดให้ประสบผลสำเร็จจะต้องมีความขยันหมั่นเพียร โดยที่ 3 เรื่องแรกกล่าวถึง ความขยันหมั่นเพียรทางการเรียน ให้เห็นคุณค่าของการศึกษาให้มีความมุ่งมั่น และตั้งใจเรียน เพื่อจะได้นำความรู้ความเชี่ยวชาญไปใช้ในการดำเนินชีวิต ส่วน 3 เรื่องหลังกล่าวถึง ความขยันหมั่นเพียรทางการทำงาน เห็นความสำคัญของการทำงาน ไม่เกียจคร้าน ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค มีความมุ่งมั่นและตั้งใจในการทำงาน จากที่กล่าวมาจะเห็นว่าคุณธรรมในข้อนี้จะพบมากกว่าคุณธรรมข้ออื่น คือ มีกล่าวถึง 23 เรื่อง ซึ่งอาจเป็นเพราะคุณธรรมข้อนี้เป็นเรื่องใกล้ตัวผู้เรียน เป็นสิ่งที่ผู้เรียนนำไปใช้นำไปปฏิบัติได้โดยตรงและส่งผลอย่างชัดเจน ทำให้การปลูกฝังคุณธรรมด้านความขยันหมั่นเพียรจึงมีมากกว่าคุณธรรมข้ออื่น

8. ความกล้าหาญและความเชื่อมั่นในตนเอง เป็นคุณธรรมที่สอดคล้องกับคุณธรรมข้อที่ 15 ที่กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ กำหนดไว้ว่า เป็นคุณธรรมที่ควรปลูกฝัง

จากการศึกษาคุณธรรมด้านความกล้าหาญและความเชื่อมั่นในตนเองพบว่า มีการกล่าวถึงคุณธรรมข้อนี้อยู่ 5 เรื่อง ได้แก่ เด็กดี, หน้าที่เริ่มจากตน, รามเกียรติ์ ตอนสุครีพหักฉัตร, มโหสถบัณฑิต และขุนช้างขุนแผน ตอนพลาญงามทูลขอโทษขุนแผน

เช่น

ตอนหนึ่งจากเรื่อง เด็กดี

เด็กเด็กต้องกล้าหาญ
เรียนดีมีปัญญา

หมั่นทำงานและศึกษา
แก้ปัญหาได้เร็วไว

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.2 เล่ม 2 : 91)

ตอนหนึ่งจากเรื่อง หน้าที่เริ่มจากตน

เชื่อมั่นและหาญกล้า
แน่วแน่คิดแก้ตาม

มีปัญหาไม่เกรงขาม
สำเร็จความดั่งต้องการ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 2 : 167)

ตอนหนึ่งจากเรื่อง รามเกียรติ์ ตอนสุครีพหักฉัตร

บัดนั้น
ได้ฟังโองการพระทรงธรรม
ครั้งก่อนกำแหงวายุบุตร
ไปถวายขำมรงค์ฉ้อลังการ
องคตก็ได้อสูสาร
ตัวข้าพระบาทผู้ภักดี

สุครีพลุกพระสุริย์ฉิน
บังคมคัลสนองพระบัญชา
ผู้มีฤทธิ์รุตแก่ล้ากล้า
ในเมืองบาทาพระเทวี
หักหาญฆ่าสี่ยักษ์
ครั้งนี้จะอาสาไป

ทำลายฉัตรทางทิศพัศดร
พระองค์ผู้ทรงภพไตร

ให้หักยับลงจงได้
อย่าเคืองไต่เบื้องพระบาท
(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 1 : 104 -106)

เรื่องมโหสถบัณฑิต ตอนอุบายแย่งขันเนื่องจากเหยี่ยว

โดยใช้ปัญญา	มโหสถอาสา
วิ่งเร็วเหยียบเงา	ไต่เนื้อดูจหวัง
เหยี่ยวตกใจจึง	เสียงเจ้าตั้งตั้ง
	ทิ้งเนื้อรับทัน

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 1 : 135)

ตอนหนึ่งจากเรื่องขุนช้างขุนแผนตอนพलयางมทูลขอโทษขุนแผน

พलयางฟังความก็สมคิด	หมอบขิดแล้วตอบอนุสนธิ์
คุณพ่ออย่าได้เป็นท้าวล	จงผ่อนปรนเพ็ดทูลให้ขอบที
ลูกนี้จะรับอาสาไป	ทำเมืองเชียงใหม่ให้ป็นปี
จะจับเจ้าเชียงใหม่ไ้อั่วดี	มิให้มีลำบากแก่ไพร่พล
เสียแรงลูกเรียนรู้แต่ครูมา	จะอาสาทำศึกเสียสักหน
ให้มีชื่อเสียงทั่วทั้งสากล	ว่าเป็นคนชาติทหารอันชาญชัย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 2 : 113)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองข้างต้น คุณธรรมด้านความกล้าหาญและความเชื่อมั่นในตนเองจะถ่ายทอดผ่านตัวละครเอกของเรื่อง เช่น เรื่องรามเกียรติ์ ตอนสุครีพหักฉัตร สุครีพได้แสดงความกล้าหาญ และความเชื่อมั่นในตนเองโดยการขออาสาไปทำลายฉัตรของทิศกัณฑ์ เรื่องมโหสถบัณฑิต เป็นตอนที่มโหสถแสดงความเชื่อมั่นในตนเอง โดยการอาสาจะแย่งขันเนื่องจากเหยี่ยว ด้วยการใช้นิยามวิ่งไล่เหยียบเงา เหยี่ยวพร้อมทำเสียงตั้ง เหยี่ยวตกใจจนปล่อยขันเนื้อลงมา เรื่องขุนช้างขุนแผน เป็นตอนที่พलयางแสดงความกล้าหาญ และเชื่อมั่นในตนเอง โดยการขออาสาไปทำศึกเมืองเชียงใหม่แต่มีอีก 2 เรื่องที่ไม่ได้ถ่ายทอดผ่านตัวละคร แต่เป็นการสอนโดยตรง คือ ตอนหนึ่งจากเรื่อง เด็กดี ที่กล่าวถึงคุณสมบัติของเด็กดีว่านอกจากจะเป็นคนขยันหมั่นเพียร ตั้งใจเรียน และมีความกตัญญูแล้วยังต้องเป็นคนที่มีความกล้าหาญ และตอนหนึ่งจากเรื่องหน้าที่เริ่มจากตน ที่แสดงให้เห็นว่าความเชื่อมั่นในตนเอง และความกล้าหาญไม่เกรงกลัวต่ออุปสรรค พร้อมทั้งจะแก้ปัญหา จะก่อให้เกิดความสำเร็จในชีวิต

9. ความกตัญญูกตเวที เป็นคุณธรรมที่สอดคล้องกับคุณธรรมข้อที่ 16 ที่กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ กำหนดไว้ว่า เป็นคุณธรรมที่ควรปลูกฝัง

จากการศึกษาคุณธรรมด้านความกตัญญูกตเวที ที่ปรากฏในบทร้อยกรองพบว่า 8 เรื่องที่กล่าวถึง ได้แก่ หน้าหนาวหมอกหนา, เด็กดี, แสบได้ฝึลละองธูลี, พระอภัยมณี, สังข์ทอง, ตำนานตำบลโพธิ์เตี้ย, ชุนข้างชุนแผนตอน พलयงามทูลขอโทษชุนแผน และพระมาลัยกลอนสวด เช่น

ตอนหนึ่งจากเรื่อง หน้าหนาวหมอกหนา

หน้าหนาวหมอกหนา	ยายย่าเห็บหนาว
ลูกหลานหมั่นเฝ้า	เอาใจย่ายาย
ปู่ตาของเรา	เงียบเหงาเหน้อยหน่าย
ลูกหลานทั้งหลาย	มันหมายแทนคุณ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.2 เล่ม 1 : 64-65)

เด็กดี

เด็กเด็กต้องกล้าหาญ	หมั่นทำงานและศึกษา
เรียนดีมีปัญญา	แก้ปัญหาได้เร็วไว
กตัญญูรู้คุณท่าน	ตามโบราณท่านสอนไว้
บำเพ็ญประโยชน์ไป	พาชาติไทยให้เจริญ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.2 เล่ม 2 : 91)

แสบได้ฝึลละองธูลี

พร้อยเอยพร้อมเหล่า	ทั่วข้าเฝ้าจัดบุปผามากถวาย
ทั้งรูปแพเทียนแพแลเรียงราย	ลงน้อมถวายธูปดินทร์ปิ่นประชา
หวังพระเดชปกเกศข้าพระบาท	จิตหมายมาดกตัญญูชูปผา
ซูลีกรพร้อมอำมาตย์มาดยา	แสบได้ฝึลละองธูลีภูมิเอย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 2 : 129)

ตอนหนึ่งจากเรื่อง พระอภัยมณี

เห็นศาลาอาลัยเพียงใจขาด	จะนิราศแรมร้างไปห่างแห
สะอื้นให้ใจคอให้ท้อแท้	คิดถึงแม่ถึงตายยิ่งอาลัย
ซูลีกรวอนว่าเทพารักษ์	ซึ่งสำนักเนินผาชลาไหล
ช่วยคุ้มครองบึงบัดกำจัดภัย	เทพไทพิทโสตจงโปรดปราน

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 1 : 196-197)

ตอนหนึ่งจากเรื่อง สังข์ทอง

ไอ้อนิจจามารดาเลี้ยง	เคยถนอมกล่อมเกลี้ยงรักใคร่
แสนสนิทพิศวาสตั้งดวงใจ	มิให้ลูกยาอนาทร

พระคุณล้าลอบจบดินแดน
วันนี้จะพลัดพรากจากจร
แม่นลูกไปไม่มี้วยมรณา
รำพลางทางทรงโคก

ฯลฯ

ยังมีได้ทดแทนพระคุณก่อน
มารดรค้อยอยู่จงดี
จะกลับมากกราบบาทบาศรี
อยู่ที่ปราสาทเพียงชาติใจ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 2 : 144)

ตอนหนึ่งจากเรื่อง ขุนช้างขุนแผน ตอนพลายงามทูลขอโทษขุนแผน

วันนั้นรู้สึกว่ามีศึก
จะอ่อนวอนฟังบุญคุณพระนาย
ถ้ากระไรจะได้ทูลขอพ้อ
ไ้อักรรพพ้อทำมาอย่างไร

ฯลฯ

คะเนนึกเห็นจะสมอารมณ์หมาย
เบี่ยงบายให้ได้รับอาสาไป
คิดขึ้นมาหน้าตาคลอสะอื้นให้
จึงต้องไปทนทุกข์ทรมาน

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 2 : 111)

ตอนหนึ่งจาก ตำนานตำบลโพธิ์เตี้ย

ถึงโพธิ์เตี้ยโพธิ์ต่ำเหมือนคำกล่าว
เป็นเรื่องราวเจ้าฟ้าพญาพาน
แล้วปลุกพระมหาโพธิ์บนโขดใหญ่
อันแท้จริงสิ่งไรเป็นไกลตา

แต่โตราวสามอ้อมเท่าพ้อมसान
มาสังหารพญาทองคัมบิดา
เผอิญให้เตี้ยต่ำเพราะกรรมหนา
เขาเล่ามาพื้ก็เล่าให้เจ้าฟัง

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 1 : 161)

ตอนหนึ่งจากเรื่องพระมาลัยกลอนสวด

ผู้ใดตีพ่อแม่
ตีดำสงฆ์ทั้งหลาย
ผู้นั้นครั้นตายไป
บาปตีแม่ตีเจ้าเงร
กงจักรพัดหัวอยู่
เพราะบาปใจอาธรรม
กงจักรพัดหัวอยู่
บาปตีแม่แลตีสงฆ์

ฯลฯ

ปู่ย่าแก่แลตายาย
ตีภิกษุแลเจ้าเงร
ด้วยบาปกรรมนายเวร
ให้ล้มลุกเป็นนिरันตร์
สิ้นพุทธันดรกาลปี
ตีพ่อแม่แลตีสงฆ์
เลือดไหลซาบอาบตลง
กงจักรพัดร้องครางตาย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 185)

ด้วยเดชได้สร้างกุศล
ไฉนนางสวรรค์หกหมื่นล้อมมา

ตายจากเมืองคน

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 194)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองข้างต้นพบว่าการกล่าวถึงคุณธรรมด้านความกตัญญูกตเวที สามารถแบ่งได้เป็น 2 ส่วน คือ ส่วนแรกกล่าวถึงความสำนึกในพระคุณ และความมุ่งมั่นในการที่จะทดแทนพระคุณ ได้แก่ เรื่อง หน้าหนาวหมอกหนา, เด็กดี, แพบใต้ฝ่าละอองธุลี, พระอภัยมณี, สังข์ทอง และขุนช้างขุนแผน เช่น เรื่อง หน้าหนาวหมอกหนา เป็นการสอนให้ลูกหลานกตัญญูรู้คุณปู่ย่าตายายโดยให้รู้จักการดูแลเอาใจใส่ท่านเมื่อท่านแก่เฒ่า เรื่อง พระอภัยมณี เป็นตอนที่สุดสาครต้องจากนางเงือกและหลวงตา เพื่อไปตามหาพระอภัยมณีเกิดความอาลัยอาวรณ์ และเป็นห่วงแม่และหลวงตาจึงอธิษฐานจิตฝากให้เทพยดา เจ้าป่าเจ้าเขาดูแลแม่และหลวงตา หรือเรื่องขุนช้างขุนแผนเป็นตอนที่พलयางมาสาที่จะออกศึกที่รู้จักกับเจ้าเมือง เพื่อช่วยให้ขุนแผนผู้เป็นพ่อออกจากคุก เป็นต้น ส่วนที่สอง กล่าวถึงผลของความกตัญญู และความกตัญญูรู้คุณ โดยแสดงให้เห็นว่า คนที่ไม่มีความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ ทั้งยังทำลายผู้มีพระคุณจะทำให้ตนเองได้รับความเดือดร้อน ดังเรื่องตำนานตำบลโพธิ์เตี้ยที่กล่าวถึง พญาพานได้ฆ่าพญาหงผู้เป็นบิดาแล้วปลุกต้นไม้เพื่อไถ่บาป แต่ด้วยผลกรรมทำให้ต้นไม้ใหญ่โต หรือเรื่องพระมาลัยกลอนสวด แสดงให้เห็นว่าผู้ใดที่ทำร้ายทุบตีผู้มีพระคุณจะทำให้ตายไปต้องไปเกิดเป็นเปรต ได้รับความทุกข์ทรมานในนรก แต่ถ้าผู้ใดหมั่นดูแลพ่อแม่จะทำให้มีผลบุญเหมือนดังเทพบุตรองค์หนึ่งที่เมื่อเป็นคนได้หมั่นดูแลพ่อแม่ ทำให้ได้ไปเกิดเป็นเทพบุตรในสวรรค์มีบริวารเป็นนางสวรรค์ถึงหกหมื่นองค์

10. ความซื่อสัตย์สุจริต เป็นคุณธรรมที่สอดคล้องกับคุณธรรมข้อที่ 17 ที่กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ กำหนดไว้ว่า เป็นคุณธรรมที่ควรปลูกฝัง

จากการศึกษาคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตจากบทร้อยกรองที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยระดับประถมศึกษาพบว่า มี 2 เรื่องที่กล่าวถึง ได้แก่ เป็นมนุษย์ และพระมาลัยกลอนสวดเช่น

	เป็นมนุษย์
เป็นมนุษย์ยกใจให้สูงเลิศ	สิ่งประเสริฐนั้นคือความซื่อสัตย์
แม้อยึดถ้อมันไว้ในมนัส	จะป้องกันสรรพภัยในโลกา
ชื่อต่อตนต่อเวลาต่อหน้าที่	คนเช่นนี้ประเทศชาติปรารถนา
"เสียชีพอย่าเสียสัตย์" ชัดวาจา	เป็นคาถาศักดิ์สิทธิ์เตือนจิตเอย
	(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 2 : 79)

ตอนหนึ่งจากเรื่อง พระมาลัยกลอนสวด

ผู้ใดแลสลับปลับ	บังคับความมิเที่ยงตรง
ใจอาธรรมมิदारง	ทั้งสองข้างอันผูกกรรม
ได้สินจ้างยกชูไว้	ที่มีได้ให้ตกต่ำ
บังคับความมิเที่ยงธรรม	กงจักรพัดอยู่ทุกขัณฑ์
เลือดไหลออกขับซาบ	อาบเลือดอยู่ทั่วทั้งตน
เลือดพุดอกทุกเส้นขน	เพราะบังคับความไม่เที่ยงธรรม

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 185-186)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองข้างต้น พบว่าเรื่องเป็นมนุษย์แสดงให้เห็นความสำคัญของความซื่อสัตย์ เป็นสิ่งที่ทุกคนพึงมีพึงเป็นและผลของความซื่อสัตย์ บุคคลใดมีความซื่อสัตย์จะได้รับการยกย่อง และแคล้วคลาดต่อภัยอันตรายทั้งปวง แต่เรื่องพระมาลัยกลอนสวดแสดงให้เห็นผลของการเป็นคนไม่ซื่อสัตย์ ไม่มีความยุติธรรมเห็นแก่อำภิสสินจ้าง จะทำให้เมื่อตายไปต้องเกิดเป็นเปรต และทนทุกข์ทรมานในนรก

11. การทำใจให้สงบมีสมาธิ เป็นคุณธรรมที่สอดคล้องกับคุณธรรมข้อที่ 18 ที่กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ กำหนดไว้ว่า เป็นคุณธรรมที่ควรปลูกฝัง

จากการศึกษาคุณธรรมข้อนี้จะมีเพียงเรื่องเดียวที่กล่าวถึง คือ เป็นมนุษย์หรือเป็นคน

เป็นมนุษย์เป็นได้เพราะใจสูง	เหมือนหนึ่งยุงมีดีที่แววขน
ถ้าใจต่ำเป็นได้แต่เพียงคน	ย่อมเสียที่ที่ตนได้เกิดมา
ใจสะอาด ใจสว่าง ใจสงบ	ถ้ามีครบควรเรียกมนุษย์
เพราะทำถูกพูดถูกทุกเวลา	เปรมปรีดาคืนวันสุขสันต์จริง
ใจสกปรกมีดมัวและร้อนร่ำ	ใครมีเข้าควรเรียกว่าผีสิง
เพราะพูดผิดทำผิดจิตประวิง	แต่ในสิ่งนำตัวกลัวอบาย
คิดดูเถิดถ้าใครไม่ยกตก	จงรีบยกใจตนรีบชวนขาย
ให้ใจสูงเสียได้ก่อนตัวตาย	ก็สมหมายที่เกิดมาอย่าเชื่อนอ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 140)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองข้างต้น เป็นการกล่าวถึงคุณสมบัติของบุคคลที่ขึ้นชื่อว่าเป็นมนุษย์ คือ ต้องมีจิตใจที่สะอาด จิตใจที่สว่าง และจิตใจที่สงบ ใครที่อยากจะเป็นบุคคลที่ได้ชื่อว่าเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ จะต้องมีครบทั้ง 3 ข้อนี้

12. ความรับผิดชอบ เป็นคุณธรรมที่สอดคล้องกับคุณธรรมข้อที่ 18 ที่กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ กำหนดไว้ว่า เป็นคุณธรรมที่ควรปลูกฝัง

จากการศึกษาคุณธรรมด้านความรับผิดชอบที่ปรากฏในบทร้อยกรอง พบว่ามี 8 เรื่องที่กล่าวถึง ได้แก่ ผีกับผีเสื้อ, เจอกันใหม่วันเปิดเรียน, ตำรวจเก่งกาจ, บ้านแสนสุข, ไหมกับเหมียว, บทกลอนสอนใจ, หน้าที่เริ่มจากตน และสายน้ำ ซึ่งแบ่งได้เป็น 2 ส่วน คือ ความรับผิดชอบต่อตนเอง และความรับผิดชอบต่อผู้อื่น

ตัวอย่างบทร้อยกรองที่กล่าวถึงคุณธรรมด้านความรับผิดชอบต่อตนเอง
ผีกับผีเสื้อ

บัวบานในบ่อ	บานรอฝูงผี
ผีบินหึ่งหึ่ง	มาถึงบัวบาน
ผีเสื้อมาถึง	ดูผีทำงาน
ร้องเพลงขึ้นบาน	บินผ่านไปมา

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.1 เล่ม 2 : 25)

ไหมกับเหมียว

ไหมกินเนื้อมนุษย์ไม่เลือกมาก
เหมียวกินยากไม่ถูกใจไปเสียสิ้น
ไหมกินผักผลไม้จนเคยชิน
เหมียวไม่กินมันเบือเหลือกำลัง
ไหมกินนอนเป็นเวลารู้หน้าที่
เหมียวรอรีผิดเวลาครานอนนิ่ง
ไหมอาบน้ำแปรงฟันหมั่นระวัง
เหมียวหลับทั้งตัวเนื้อเปื้อนเหม็นโคล
ไหมเสื้อผ้าสะอาดสม่ำเสมอ
เหมียวมักแผลอหมักหมมไม่สดใส
ไหมเติบโตแข็งแรงไร้โรคภัย
เหมียวเจ็บไข้บ่อยครั้งนั่งหน้าอ
ไหมยิ้มแย้มเชื่อมั่นนอวดฟันสวย
เหมียวยิ้มชวนำขันเพราะฟันหลอ
ไหมทำดีจึงได้ผลดีพอ
เหมียวอย่ารอทำดีอย่างไหมสดใสเอ๋ย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 1 : 32-33)

ตอนหนึ่งจากเรื่อง หน้าที่เริ่มจากตน

หน้าที่ต่อตนเอง	ต้องรีบเร่งการศึกษา
รักเรียนเพียรค้นคว้า	สร้างปัญญาวิชาชาญ

ฝึกฝนและค้นคิด
ใจสมัครรักการงาน

ให้ชีวิตเป็นแก่นสาร
เป็นพื้นฐานการสร้างตน

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 2 : 166)

ตัวอย่างบทร้อยกรองที่กล่าวถึงความรับผิดชอบต่อผู้อื่น

ตำรวจเก่งกาจ

วันพุธตำรวจ
สังเกตว่ามี

ออกตรวจท้องที่

โจรจี้รถไฟ

ตำรวจเก่งกาจ

สามารถวิ่งไล่

จับโจรเร็วไว

เอาไปจำคุก

ทำชั่วไม่คิด

ชีวิตไม่สุข

มีโทษมีทุกข์

ล้มลุกคลุกคลาน

ตำรวจเก่งกาจ

องอาจกล้าหาญ

แก้ไขเหตุการณ์

ชาวบ้านชื่นชม

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.2 เล่ม 2 : 144)

ตอนหนึ่งจากเรื่อง หน้าที่เริ่มจากตน

ร่วมแรงและร่วมจิต

ร่วมกันคิดทำสิ่งใหม่

ร่วมสร้างประโยชน์ใด

ส่วนรวมได้ประโยชน์ดี

เคารพกติกา

ร่วมรักษารูหน้าที่

เคารพสิทธิ์เสรี

สามัคคีมีน้ำใจ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 2 : 168)

ตอนหนึ่งจากเรื่องสายน้ำ

ฉันอยากอยู่ฉันอยากเป็นเช่นสายน้ำ

ที่เลิศล้ำศรัทธาทำหน้าที่

คอยโอบเอื้อประโยชน์สุขทุกชีวิต

ด้วยยินดีในคุณค่าของตัวเอง

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 2 : 78)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองข้างต้น จะเห็นว่า 3 เรื่องแรกกล่าวถึง ความรับผิดชอบต่อตนเอง โดยเรื่องแรกแสดงให้เห็นความรับผิดชอบในหน้าที่การงานของผึ้ง เรื่องที่สองกล่าวถึงความรับผิดชอบต่อตนเองโดยการรู้จักดูแลรักษาสุขภาพร่างกายของตนเอง ซึ่งชี้ให้เห็นผลดีของการรักษาสุขภาพ ซึ่งถ่ายทอดผ่านตัวใหม่ที่มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง จิตใจแจ่มใส และผลเสียของการไม่ดูแลตนเอง โดยถ่ายทอดผ่านตัวเหมียวที่มีสุขภาพร่างกายอ่อนแอ ไม่สดชื่น เรื่องที่สามแสดงให้เห็นถึงความรับผิดชอบในหน้าที่ของตนเอง คือ ตั้งใจเรียนหนังสือ มีความมุ่งมั่นใน

การทำงาน ส่วน 3 เรื่องหลังเป็นตัวอย่างของความรับผิดชอบต่อผู้อื่น เรื่องแรกเป็นการแสดงให้เห็นความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเองที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่น ซึ่งได้ถ่ายทอดผ่านอาชีพตำรวจที่ทำหน้าที่ของตนเองอย่างเต็มที่จนทำให้คนในสังคมอยู่อย่างมีความสุข เรื่องที่สอง แสดงให้เห็นความรับผิดชอบต่อตนเองที่มีต่อสังคมโดยการร่วมกันพัฒนาและสร้างสรรค์สังคม เคารพกฎกติกาของสังคม ปฏิบัติตนตามหน้าที่ที่ตนเองได้รับมอบหมายอย่างเต็มที่ เคารพสิทธิเสรีภาพทั้งของตนเองและผู้อื่น รวมทั้งมีความสามัคคีในหมู่คณะ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะก่อให้เกิดความสงบสุขในสังคม เรื่องที่สาม แสดงให้เห็นความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเองที่มีสังคม โดยถ่ายทอดผ่านสายน้ำที่ปฏิบัติตนตามหน้าที่อย่างเต็มที่ ก่อให้เกิดประโยชน์แก่บุคคลทั่วไปจนควรถือเป็นแบบอย่างในการประพฤติปฏิบัติตาม

จากที่กล่าวมาทั้งหมดน่าจะสรุปคุณธรรมด้านความรับผิดชอบนี้ได้ว่า ความรับผิดชอบต่อตนเอง เป็นพื้นฐานสำคัญที่ทุกคนควรมี เพราะนอกจากจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองแล้ว ยังมีความสำคัญที่จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคมและประเทศชาติได้

13. ความไม่พยายาทองเวร, การให้อภัย ซึ่งคุณธรรมข้อนี้ไม่ปรากฏในคุณธรรมที่กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ กำหนด

จากการศึกษาคุณธรรมข้อนี้พบว่ามี 2 เรื่องที่กล่าวถึงคือ พระยาจันทน์ และ บทละครเรื่องพระร่วง เช่น

ตอนหนึ่งจากเรื่อง พระยาจันทน์

ดูก่อนพรานป่า	เสียแรงมึงมา	ถึงป่าพงไพร	วันนี้ตัวกู
เห็นจะบรล้วย	งากูเล่าไซ้	จะให้แก่มึง	
อุตสาห์เอาไป	เกิดหนาพรานไพร	จะได้ไปถึง	ถวยพรหมทัต
เจ้านายของมึง	จะเป็นที่พึง	ของมึงหนักหนา	
ผ้าผ่อนแพรพรรณ	จะได้รางวัล	เงินทองเหลือตรา	ให้นางน้องแก้ว
เจ้าจุลพัตรา	สมความปรารถนา	เพราะงาผิวขวัญ	

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 2 : 105)

ตอนหนึ่งจากเรื่อง พระร่วง

มหाराชครู	ท่านช่างดีแท้ ๆ เจ้าประคุณ !
ชาวสุโขทัย	น่านิยมชมบุญขององค์ท่าน !
ชาวละโว้	เอนำรินรมย์ เขาแสนนิยม พ่อเจ้าเอย
มหाराชครู	อันอ้ายขอมทะนงมันจงผลาญ
ชาวสุโขทัย	ท่านยังไม่เอาชีวิตมัน
ชาวละโว้	เอนำพอใจ เขาชมเสียใหญ่พ่อเจ้าเอย
มหाराชครู	ไม่มีพยายาทและจองเวร
ชาวสุโขทัย	เห็นท่านดีจริงเป็นแม่มนัน
ชาวละโว้	เออพูดถูกจริง ท่านดีทุกสิ่ง พ่อเจ้าเอย

มหाराชครู นารักนำใครใจดีครัน
 ชาวสุโขทัย เธอเที่ยงตรงทรงธรรมนำเปรมปรีดิ์
 ชาวละโว้ เออพูดถูกดีชมบารมีพ่อเจ้าเอย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 120)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองข้างต้น การสอดแทรกคุณธรรมด้านความไม่พยายาท จองเวร การให้อภัย จะถ่ายทอดผ่านตัวละครเอกของเรื่อง คือ เรื่องพระยาฉันทันต์ จะถ่ายทอดผ่านตัวละครเอกของเรื่อง คือ เรื่องพระยาฉันทันต์ จะถ่ายทอดผ่านพระยาฉันทันต์ที่ยินยอมให้พรานไสอูรตัดงาของตนไปถวายพระเจ้าพรหมทัต แล้วได้ส่งบรรดาช่างทั้งหลายให้ไม่ถือโทษ และทำร้ายพรานไสอูร รวมทั้งเมื่อรู้ว่าเป็นความต้องการของนางจุลพัทธาก็ไม่คิดอาฆาตหรือโกรธเคืองนางจุลพัทธา กลับยินดีให้ด้วยความเต็มใจทำให้ผู้ที่เสียใจกลับกลายเป็นนางจุลพัทธาที่เคยคิดอาฆาตพระยาฉันทันต์ ดังบทร้อยกรองต่อไปนี้

ไอ้พระชินวงศ์ เมียเป็นคนหลง เพราะกรรมเวร
 ใจเหมือนยักษ์มาร แกลังผลาญราชา จึงใช้พรานป่า ไปฆ่าพระองค์
 เมียนี่ทำผิด สุดที่จะคิด ถึงพระชินวงศ์ จะกลั่นใจตาย
 ไปตามพระองค์ อยู่ในไพรพง กับพระราชา

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 2 : 106-107)

ส่วนเรื่องพระร่วง เป็นตอนที่ชาวเมืองต่างชื่นชมในความไม่พยายาทจองเวร และให้อภัยของพระร่วงที่ยอมปล่อยพญาเดโชไปโดยไม่คิดทำร้าย ตรงนี้แสดงให้เห็นว่าความไม่พยายาทจองเวรและการรู้จักให้อภัยคนอื่นเป็นสิ่งที่น่ายกย่อง และควรประพฤติปฏิบัติตาม

14. ความมีระเบียบวินัย และตรงต่อเวลา เป็นคุณธรรมที่สอดคล้องกับคุณธรรมข้อที่ 23 ที่กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ กำหนดไว้ว่า เป็นคุณธรรมที่ควรปลูกฝัง

จากการศึกษาคุณธรรมในข้อนี้ พบว่ามี 3 เรื่องที่กล่าวถึง ได้แก่ เข้าแถว, ไหมกับเหมียว และระเบียบวินัยดีย่อมมีสุข เช่น

เข้าแถว

ลูกแกะเดินไป	ลูกไก่เดินมา
ลูกแมวเดินหน้า	ลูกหมาเดินตาม
ลูกหมาลูกแมว	เข้าแถวงามงาม
มีหนึ่งสองสาม	เดินตามเป็นแถว

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.1 เล่ม 2 : 65)

ตอนหนึ่ง จากเรื่อง ไหมกับเหมียว

ไหมกินนอนเป็นเวลารู้หน้าที่
เหมียววอร์รี่ผัดเวลาครานอนนั่ง
ไหมอาบน้ำแปรงฟันหมั่นระวัง
เหมียวหลับทั้งตัวเนื้อเปื้อนเหงื่อไคล

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 1 : 32)

ตอนหนึ่งจากเรื่อง ระเบียบวินัยดีเยี่ยมมีสุข

อันเพชรดีมีค่าราคาเลิศ	มีวินัยประเสริฐกว่าไหนไหน
ถึงมีทรัพย์มากมายก็หายไป	ถ้าวินัยไม่มีให้ใครตรง
แม้คนผู้ใดมีวินัยประจำจิต	จุกยังคิดทำแต่ดีไม่มีหมอง
เคารพกฎกติกาตามครรลอง	ชนทั้งผองชื่นชมนิยมจริง

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 2 : 91)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองข้างต้นพบว่า ได้กล่าวถึงความมีระเบียบวินัยในแง่มุมที่ต่างกันไปได้แก่เรื่อง เข้าแถว กล่าวถึงความมีระเบียบวินัยในแง่ของสิ่งที่ควรกระทำ เพราะจะทำให้เกิดความเรียบร้อยในการอยู่ร่วมกันเหมือนกับลูกแกะ, ลูกไก่, ลูกหมา และลูกแมว เรื่องไหมกับเหมียว กล่าวถึงความมีระเบียบวินัย ในแง่ของผลที่ได้ คือ ถ้าเรามีระเบียบวินัยในตนเอง รู้จักดูแลตนเองอย่างสม่ำเสมอก็จะทำให้เรามีสุขภาพแข็งแรงสมบูรณ์ จิตใจแจ่มใส เหมือนกับไหม ส่วนเรื่องระเบียบวินัยมียอมมีสุข แสดงให้เห็นถึงคุณค่าของความมีระเบียบวินัยว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่ามากกว่าสิ่งใด ๆ ในโลก ถ้าบุคคลใดมีก็จะมีแต่คนยกย่องสรรเสริญ

15. การยอมรับความเปลี่ยนแปลง เป็นคุณธรรมที่สอดคล้องกับคุณธรรมข้อที่ 24 ที่กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ กำหนดไว้ว่า เป็นคุณธรรมที่ควรปลูกฝัง

จากการศึกษาเนื้อหาของบทร้อยกรองพบว่าการกล่าวถึงคุณธรรมข้อนี้อยู่ 3 เรื่อง ได้แก่ โลกปัจจุบัน, เมื่อดอกจิวบาน และไม้ทิ้งใบ เช่น

โลกปัจจุบัน

โลกเราวันนี้	มักมีแปลกแปลก
ผิดกับแรกแรก	ที่โลกเกิดมา
ดีกรามบ้านช่อง	หอห้องโสภา
ดีสูงเทียมฟ้า	ปานแข่งดวงดาว
นักปราชญ์ทั้งหลาย	มากมายคิดแต่ง
สร้างยานดัดแปลง	ส่งขึ้นสู่อาว
เดินทางไปมา	เวลาไม่ยาว

เที่ยวไปทุกคราว	ไม่มีทุกข์ทน
การเจ็บการป่วย	หมอช่วยให้หาย
เจ็บป่วยโรคร้าย	ไม่ตายทุกคน
แพทย์เก่งรักษา	หยุดยาคิดค้น
คนป่วยช่วยชนม์	ให้ดลสุขี
เครื่องเล่นมากมาย	หลากหลายบันเทิง
ดนตรีรื่นเริง	ภาพยนตร์ก็มี
สำราญทุกอย่าง	อย่าร้างความดี
คนเราเตี้ยวันนี้	ชักหลงเมาเมี้ยว

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 2 : 30)

ตอนหนึ่งจากเรื่อง เมื่อดอกจิวบาน	
จิวบานรับลมแล้ง	โรยใบ
ปรับตัวรักษาน้ำไว้	ห่อนม้วย
ทุกข์สุขคู่โลกไซร์	มีอยู่
ปรับตนปรับใจฉวย	ผอนร่ายกลายเป็นดี

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 2 : 28)

ตอนหนึ่งจากเรื่อง ไม้ทิ้งใบ	
รอผลิดอกออกช่อล่อใหม่	รอผลิบเมื่อฝนมาอีกหน้าฝน
แต่วันนี้แล้งร้ายไม่อาจทน	ต้องทิ้งใบด้วยจำนวนให้ต้นคง
ไม่ยังรู้ทิ้งใบให้ต้นอยู่	คนต้องรู้ปรับตัวอย่ามัวหลง
รู้พินิจคิดพิเคราะห์ให้เหมาะตรง	เพื่อดำรงชีพสุขทุกเวลา

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 2 : 33)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองข้างต้นจะกล่าวถึง คุณธรรมด้านการยอมรับ
 ความเปลี่ยนแปลงทั้ง 3 เรื่อง โดยแสดงให้เห็นว่าทุกสิ่งทุกอย่างย่อมมีการปรับตัวให้เข้ากับ
 สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงเสมอ คนเราก็เช่นเดียวกันต้องรู้จักปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและ
 สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปเช่นเดียวกัน จึงจะสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขแต่
 ยังมีเรื่องหนึ่งคือ เรื่องโลกปัจจุบันที่สอดแทรกข้อคิดเรื่องการปรับตัวอยู่อย่างหนึ่ง คือ แม้ว่า
 ปัจจุบันจะมีสิ่งต่างๆ เกิดขึ้น เพื่ออำนวยความสะดวกสบาย ให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินอย่าง
 มากมาย แต่สิ่งหนึ่งที่เราไม่ควรลืมหักกระทำ คือ การทำความดี

16. ความสามัคคี เป็นคุณธรรมที่ไม่ปรากฏในคุณธรรมที่กรมวิชาการ กระทรวง

ศึกษาธิการกำหนด แต่เมื่อพิจารณาแล้วมีความสอดคล้องกับคุณธรรมข้อที่ 27 คือ หลักธรรมในการอยู่ร่วมกัน เพราะความสามัคคีถือว่าเป็นคุณธรรมที่สำคัญอย่างยิ่งที่คนเราจะยึดถือเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

จากการศึกษาคุณธรรมด้านความสามัคคีที่พบในบทร้อยกรองพบว่ามี 13 เรื่องที่กล่าวถึงได้แก่ แต้มกับดำ, เล่นให้ตีตี, ทำดีมีเพื่อน, เพื่อนไม่ดี, อยากอยู่อย่างสบาย, สามัคคีคือพลัง, มदन้อย, เกิดมาอย่าเสียที, อิมก่อนดูโขนดูหนึ่ง, ด้วยรักและศรัทธา, เพลงว่าด้วยความสามัคคี, บทละครร้องเรื่องพระร่วง และรู้จักสามัคคี

เช่น

แต้มกับดำ

ลูกหมามีชื่อดำ	ลูกแมวฆ่าดำตาโต
ลูกหมาก็โมโห	ลูกแมวมมีโบสีดำ
โบดำดำตาหู	ลูกแมวขู่ลูกหมาฆ่า
เล่นไปพอให้อำ	แต้มกับดำเล่นตีตี

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.1 เล่ม 1 : 35)

อยากอยู่อย่างสบาย

อยากอยู่อย่างสบาย	สุขกายสุขใจ
อย่าเกรงใคร	เพื่อนเพื่อนของเรา
อยู่อย่างเป็นสุข	เล่นสนุกกับเขา
ทั้งเพื่อนและเรา	ไม่รังแกกัน

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.2 เล่ม 1 : 15)

ตอนหนึ่งจากเรื่อง สามัคคีคือพลัง

สามัคคีคือพลังยังผลเลิศ
ก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ดังคิดหมาย
ถึงงานหนักเหนื่อยยากจะมากมาย
ก็เสร็จง่ายเหมือนปอกกล้วยถ้าช่วยกัน

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 1 : 59)

เกิดมาอย่าเสียที

เสียแรงเกิดมาอย่าเสียที	ที่ได้มีทั้งชาติศาสนา
ทั้งมีกษัตริย์ชาติดิยา	เป็นปิ่นประชาชาวเรา
ไม่ควรนั่งนิ่งทั้งหญิงชาย	ไม่ควรให้อายชายหน้าเขา
อย่าให้ใครตำหนิติเรา	ว่าเอาแต่แก่งแย่งกัน
เฟื่องดูประโยชน์หมู่มาก	ด้วยอมล้ำากทุกสิ่งสรรพ

ปราณีประนอมพร้อมกัน

ทุกวันมุงรักษ์สามัคคี

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 2 : 57)

ตอนหนึ่งจากเรื่อง ด้วยรักและศรัทธา

หมู่บ้านได้รู้จักสมัครสมาน ย่อมประสานเป็นพลังที่ยิ่งใหญ่
เมื่อทุกคนร่วมแรงและร่วมใจ ทำการใดย่อมสำเร็จสมเจตนา

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 27)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองข้างต้น เป็นการแสดงให้เห็นว่าสังคมใดมีความสามัคคี สังคมนั้นก็จะมี ความเจริญและมีความสุข โดยที่ 2 เรื่องแรกคือ แต้มกับดำ และอยากอยู่อย่างสบาย สอนเกี่ยวกับการคบเพื่อนว่าไม่ให้รังแกหรือกลั่นแกล้งกัน ให้มีความสามัคคี รักใคร่ ประองดองกัน ส่วนเรื่องสามัคคีคือพลัง, เกิดมาอย่าเสียที และด้วยรักและศรัทธา ได้กล่าวถึงคุณค่าของ ความสามัคคีอย่างชัดเจนว่าถ้าชนกลุ่มใด หรือสังคมใดมีความสามัคคีแล้ว การทำอะไรให้สำเร็จ ก็ไม่ใช่เรื่องยาก สังคมก็จะสามารถพัฒนาให้เจริญได้ง่าย รวมทั้งสังคมนั้นๆ ก็จะมีแต่ความสงบสุข

17.ความเป็นผู้มีวิวัฒนาการ คุณธรรมในข้อนี้รวมถึงการตระหนักถึงความสำคัญ คุณค่า และรู้จักการอนุรักษ์รักษา สิ่งที่ยังบอกถึงความเป็นไทยไว้ไม่ว่าจะเป็นมารยาท, ประเพณี, ภาษา, การละเล่น, เพลงพื้นบ้าน รวมถึงวรรณคดี วรรณกรรมไทย เป็นคุณธรรมที่สอดคล้องกับคุณธรรม ข้อที่ 28 ที่กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ กำหนดไว้ว่า เป็นคุณธรรมที่ควรปลูกฝัง

จากการศึกษาคุณธรรมด้านความเป็นผู้มีวิวัฒนาการจากเนื้อหาของบทร้อยกรอง พบว่ามี 7 เรื่องที่กล่าวถึงมารยาท, ประเพณี, ภาษา, การละเล่น และเพลงพื้นบ้าน ได้แก่ สวัสดิ์ครู ขา, ลอยกระทง, สวนส้มของลุงบุญ, ภาษาไทย, พื้นบ้านพื้นเมือง, กาเหว่า, ตอนหนึ่งจากเรื่อง มงกุฎดอกทองกวาว และตอนหนึ่งจากบทละครดึกดำบรรพ์เรื่อง อิเหนา เช่น

สวัสดิ์ครู ขา

สวัสดิ์ครู ขา	เรามาแต่เช้า
ก่อนโรงเรียนเช้า	มาเช้าใจสบาย
ครูเฝ้ายืนคอย	เด็กน้อยหญิงชาย
เช้าแถวเรียงราย	เราไหว้ครูเรา

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.1 เล่ม 2 : 53)

ตอนหนึ่งจากเรื่อง ลอยกระทง

ลอยเอ๋ยลอยกระทง	ลอยลงน้ำใส
รูปเทียนปักไว้	ที่ในกระทง
ลอยทุกข์ลอยบาป	ขอลากเสริมส่ง

น้ำพัดกระทง

ลอยลงไกลตา

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.2 เล่ม 2 : 153)

ตอนหนึ่งจากเรื่องภาษาไทย

ในโลกนี้มีอะไรเป็นไทยแท้

ของไทยแน่นอนหรือคือภาษา

ทุกคนมีคนจนแต่ต้นมา

ใช้ภาษาไทยทั่วทุกตัวคน

ฯลฯ

จะนั้นหรือจะไม่ให้รักเจ้า

ภาษาไทยของเรามีศักดิ์ศรี

เกิดเป็นไทยคนหนึ่งเราจึงมี

ของดีดีชื่อว่า "ภาษาไทย"

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 2 : 39-40)

ตอนหนึ่งจากเรื่อง พันบ้าน พันเมือง

"วีรช้าวสาร สองทะนานข้าวเปลือก เลือกท้องโบลาน

คตข้าวใส่จาน เก็บเบี้ยได้ถนบ้าน พานเอาคนข้างหลังไว้"

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 1 : 138)

"เกี้ยวเกิดหนาแม่เกี้ยว

อย่ามัวชะเง้อแลเหลียว

เดี่ยวเดี่ยวจะบาดก้อยเอย"

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 1 : 147)

ตอนหนึ่งจากเรื่อง กาเหว่า

เจ้านกกาเหว่าเอย

ไซ้ไว้ให้แม่กาฟัก

แม่กาก็หลงรัก

คิดว่าลูกในอุทร

คาบเอาข้าวมาเผื่อ

ไม่คาบเอาเหยื่อมาบ่อน

ถนอมไว้ในรังนอน

ซ่อนเหยื่อมาให้กิน

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 1 : 160)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองข้างต้น จะเห็นว่าจะเป็นการกล่าวถึงสิ่งที่บ่งบอกถึงความเป็นไทย ได้แก่ มารยาทการแสดงความเคารพก็คือ การไหว้แบบไทย ดังปรากฏในเรื่อง สวัสดิศรุธา, ประเพณีไทยซึ่งในที่นี้ เป็นการกล่าวถึงประเพณีลอยกระทง ดังปรากฏในเรื่อง ลอยกระทง, ภาษาไทย ดังปรากฏในเรื่องภาษาไทย การละเล่นไทย และเพลงพื้นเมืองที่รวมทั้ง เพลงเกี่ยวข้าว และเพลงกล่อมเด็ก ดังปรากฏในเรื่องพื้นบ้านพื้นเมือง และกาเหว่า

ส่วนเนื้อหาที่เกี่ยวกับวรรณคดีไทยจะเริ่มพบตั้งแต่ชั้น ป.3 จนถึง ป.6 รวมทั้งหมด 14 เรื่อง ได้แก่ ไชยเชษฐา, พระยาจกทันต์, พระอภัยมณี, ขุนช้างขุนแผน, สังข์ทอง, รามเกียรติ์, ศรีธนญชัย, มโหสถบัณฑิตน้อย, ยักษ์สองกรกับบวรวิค, บทละครเรื่อง พระร่วง, บทละคร ดึกดำบรรพ์เรื่อง อิเหนา, พระมัลลิกกลอนสวด, โคลงโลกนิติ และเงาะป่า เช่น

ตอนหนึ่งจากเรื่อง พระยาจกทันต์

มีงบอกให้แจ้งใจ	อย่าพรางไว้ให้แปรปรวน
เร่งบอกแต่โดยควร	กูจะให้ตามปรารถนา
หรือมีงจักเอาน้ำ	เอ็งจงถือเอาเกิดหนา
หรือมีงจักเอางา	กูจะเลื้อยให้เป็นทาน

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 2 : 104)

ตอนหนึ่งจากเรื่อง พระอภัยมณี ตอน สุดสาครตามหาพระบิดา และเข้าเมืองผิฉิบ

ฤาษีสุดสาครรับพรแม่	จะห่างแหวนจิตคิดสงสาร
จึงสั่งขำรำว่าไม่ชำนาน	สำเร็จการก็จะมาหามารดร
แล้วลานางย่างเยื้องขำเลื่องเหลียว	ให้เปล่าเปลี่ยวเสียวทรวงสะท้อนถอน
ขึ้นทรงนั่งหลังพระยาม้ามังกร	แล้วหยุดหย่อนยืนยังเหลียวหลังแล

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 1 : 196)

ตอนหนึ่งจากเรื่อง มโหสถบัณฑิต

ก่อนไม่ลอยน้ำ	มโหสถจึงนำ
ซีได้จับปลัน	ส่วนโคนจมหาย
ส่วนที่ลอยหงาย	นั้นโคนตุงาย
	คือปลายแน่นอน

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 1 : 137)

ตอนหนึ่งจากเรื่อง เงาะป่า

พ่อตายหรือจะหมายมีผิวใหม่	ให้กินใจกันเป็นนิตย์คิดหวาดหวั่น
ว่าเคยสองคองปองสามไม่ข้ามวัน	รสรักนั้นครองจางด้วยหมางใจ
รักของน้องปองแต่ให้แท้เที่ยง	ไม่หลีกเลียงเซ็ดขามตามนิสัย

จะให้พ่อวายเป็นพันห่วงใย

เมื่อเกิดไหนจะได้พบประสพกัน

๗๗๗

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 2 : 139)

จากการศึกษาทำให้เห็นว่าชนชาติไทยเป็นชนชาติที่มีวัฒนธรรมที่งดงามหลายอย่างที่ควรอนุรักษ์ไว้ เพราะนอกจากจะแสดงความเป็นไทยแล้วยังบ่งบอกถึงภูมิปัญญาของชนชาติไทย ดังนั้นเราควรมีความภาคภูมิใจและร่วมกันอนุรักษ์สืบทอดให้วัฒนธรรมที่งดงามเหล่านี้ดำรงอยู่ต่อไป

18. การรู้จักค่าของทรัพยากร และรู้จักใช้อย่างประหยัด ซึ่งคุณธรรมข้อนี้ไม่ปรากฏในคุณธรรมที่กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ กำหนด

จากการศึกษาคุณธรรมข้อนี้พบว่ามี 16 เรื่องที่กล่าวถึงได้แก่ เมืองไทย, ชมป่า, นิ่งเกวียนชมกวาง, สระน้ำใส, รักษาป่า, สิ่งมีชีวิตเป็นมิตรของเรา, ดอกไม้, ชมทะเล (ป.3), เลือกเก็บดอกไม้, บ้านหลังใหม่ของปูเสฉวน, ชมทะเล (ป.4), ตอนหนึ่งจากบทละครเรื่อง เงาะป่า, ธรรมชาตินี้ใครครอง, ชีวิตปู, ชมนก และบทดอกสร้อยหมวกดอกไม้ ซึ่งจำแนกการนำเสนอเนื้อหาได้ 2 ด้าน คือ ด้านความสวยงามของธรรมชาติ และด้านคุณค่าของธรรมชาติ

ตัวอย่างบทร้อยกรองที่นำเสนอด้านความสวยงามของธรรมชาติ

เรื่อง ชมทะเล (ป.3)

โอ้ว่าตัวเรานี้	ชื่นชีวิสุขใจปอง
สมคิตจิตมีหมอง	สุดล้ำฟองสุขหทัย
ได้ชมทะเลงาม	น้ำสีครามสวยสดใส
นึ่งเรือลอยไปไกล	ในจิตใจแสนภิรมย์
นกทะเลตัวน้อยน้อย	บินเคลือนคล้อยตามสายลม
ดูซีช่างน่าชม	ไม่ระทมชื่นหทัย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 2 : 64)

ตอนหนึ่งจากเรื่อง เงาะป่า

นั่งเหนือแผ่นผาที่หน้าถ้ำ	เท้าราน้ำเองอิงฟังพฤษภา
ตะวันฉายฉายน้ำอรัมตา	ตกตามซอกศิลาซำกระจาย
ที่น้ำอันลับช่องมองเห็นพื้น	ปลาน้อยน้อยลอยตื่นดูแหล่งหลาย
พ่นน้ำฟูเป็นละอองต้องแมลงตาย	ตกเรียรายเป็นนักษานาเอ็นดู

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 1 : 102)

ตอนหนึ่งจากเรื่อง ชีวิตปู (นิราศเมืองเพชร)

โอ้เอ็นดูปูไม่มีซึ่งศิระชะ	เท้าระกะก้อมโงมโงงโคงขัน
ไม่มีเลือดเชื่อตะปะแต่มัน	เป็นเพศพันธุ์ไร้ผิวเพราะมัวเมา

แม่นเมียออกลอกคราบไปคาบเหยื่อ
ระวังดูอยู่ประจำทุกค่ำเช้า

เอามาเผื่อภรรยาเมตตาเขา
อุตสำหรับเฝ้าพุ่มพริกเพราะรักเมีย
(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 1 : 19)

ตัวอย่างบทร้อยกรองที่นำเสนอด้านคุณค่าของธรรมชาติ

ตอนหนึ่งจากเรื่อง รักษาป่า

ผู้คนไม่มีโรค	นับเป็นโชคสุขสำราญ
อากาศไร้พิษสาร	สัตว์ชื่อนานตันชื่นใจ
คนสัตว์ได้พึ่งป่า	มารักษาป่าไม้ไทย
สิ้นป่าเหมือนสิ้นใจ	ช่วยปลูกใหม่ไว้ทดแทน

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.2 เล่ม 2 : 123)

สิ่งมีชีวิตเป็นมิตรของเรา

	สิ่งมีชีวิต
ที่เป็นเหมือนมิตร	มีอยู่มากมาย
ต้นไม้เขียวชื่น	ร่มรื่นเรียงราย
ให้ร่มเงาสบาย	เย็นใจเย็นตา
	บางต้นผลดก
เลี้ยงคนเลี้ยงนก	มีรสโอชา
ดอกไม้วิไล	ขายได้ราคา
เรารักพฤกษา	รดน้ำพรวนดิน
	สัตว์ทั้งใหญ่น้อย
แม้จะจ้อยร่อย	เราคุนเคยชิน
ผีเสื้อผึ้งภมร	เร่ร่อนโบยบิน
ช่วยพืชทุกถิ่น	ในการผสมพันธุ์
	ยังมีไส้เดือน
ทุกวันมันเคลื่อน	ไต่ดินผินผัน
ช่วยให้ดินร่วน	พรวนดินดีครัน
หารู้คุณมัน	ไม่ควรทำลาย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 1 : 47-48)

ตอนหนึ่งจากบทดอกสร้อยหมวดดอกไม้

ดอกเอ๋ยดอกพิกุล	เหล่าตรุณเก็บสนุกทุกกายหนแห่ง
ร้อยมาลัยใส่ก็ได้ทั้งไม่แพง	เด็กแดงแดงเป็นผดใช้ขบตา

ดินสอพองเผาไฟแทรกไปด้วย ทำให้ช่วยแก้คันแล้วหรรษา
 หล่นได้ทันเกลื่อนกลาดตาชดา เก็บแต่งกายเล่นเย็นใจเอย

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 2 : 104)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองข้างต้นจะเห็นว่า การทำเสนอเนื้อหาในเรื่องของธรรมชาติ แบ่งได้เป็น 2 ด้าน คือ ด้านสวยงามของธรรมชาติ ซึ่งรวมถึงชีวิตความเป็นอยู่ของสัตว์และลักษณะทั่วไปของธรรมชาติ และด้านคุณค่าของธรรมชาติ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าธรรมชาตินั้นมีคุณประโยชน์ต่อสิ่งมีชีวิตมากมายไม่ว่าจะเป็นมนุษย์ หรือสัตว์ จากการศึกษาทำให้เห็นว่าผู้คัดเลือกบทร้อยกรองต้องการสอนให้ผู้อ่านเกิดความตระหนักถึง ความสำคัญ และคุณค่าของธรรมชาติ อยากให้ผู้อ่านเกิดจิตสำนึกในการช่วยกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ให้รู้จักการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างประหยัดและเกิดประโยชน์ที่สุด เพื่อจะให้ธรรมชาติที่สวยงามและมีคุณค่าเหล่านี้คงอยู่กับเขาไปนานๆ

19. ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เป็นคุณธรรมที่สอดคล้องกับคุณธรรมข้อที่ 29 ที่กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ กำหนดไว้ว่า เป็นคุณธรรมที่ควรปลูกฝังจากการศึกษาคุณธรรมด้านความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์พบว่ามี 11 เรื่อง ได้แก่ รักเมืองไทย, เมืองไทย, พระกรุณา, เพื่อความเป็นไทย, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, แทบใต้ฝ่าละอองธุลี, คนไทยเพื่อเมืองไทย, สยามมานุสสติ, เกิดมาอย่าเสียที, หน้าที่เริ่มจากตน และบทละครเรื่องเรื่องพระร่วง เช่น

รักเมืองไทย

คนไทยนี้ดี	เป็นพี่เป็นน้อง
เมืองไทยเมืองทอง	เป็นของคนไทย
คนไทยเข้มแข็ง	ร่วมแรงร่วมใจ
รักชาติยิ่งใหญ่	ไทยสามัคคี
ธงไทยไตรรงค์	เป็นธงสามสี
ทั้งสามสิ่งนี้	เป็นที่บูชา
สีแดงคือชาติ	สีขาวศาสนา
น้ำเงินงามตา	พระมหากษัตริย์ไทย
เรารักเพื่อนบ้าน	ไม่รานรุกใคร
เมื่อยามมีภัย	ร่วมใจป้องกัน
เรารักท้องถิ่น	ทำกินแบ่งปัน
ถิ่นไทยเรานั้น	ช่วยกันดูแล

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.1 เล่ม 2 : 111)

ตอนหนึ่งจากเรื่องพระกรรณา

ข่าวถึงองค์กษัตริย์	ทรงเป่าปัดทุกข์ภัยสิ้น
ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน	ทุกท้องถิ่นอบอุ่นใจ
เสื่อผ้าและอาหาร	พระราชทานเอาใจใส่
พระองค์ทรงห่วงใย	ชาวซึ่งใจไทยทุกคน

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.2 เล่ม 2 : 111)

ตอนหนึ่งจากเรื่องพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช

เราเกิดเป็นคนไทยภูมิใจนัก	จงมั่นรักในชาติ ศาสนา
รักกษัตริย์ราชวงศ์ทุกองค์มา	ร่วมรักษาสามสิ่งให้อย่างงาม
แลไต่รรงค์ธงพลีชีพลิ่วไสว	ร่วมธงไทยร่วมเกล้าชาวสยาม
ขอไต่รรงค์จงส่งคำคู่ฟ้าคราม	คงคู่นามเอกราชแห่งชาติไทย
บูชาคุณทูนกระหม่อมผู้จอมใจ	พร้อมพรชัยขอพระองค์ทรงพระเจริญ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 2 : 121)

ตอนหนึ่งจากบทละครเรื่องพระร่วง

อันพวกเราชาวละโว้ลูกผู้ชาย	ล้วนจงรักเจ้านายอย่างเต็มที่
ท่านว่าไรเราไซ้รักเห็นดี	ยอมสละชีวีเพื่อรับใช้

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 106)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองข้างต้น จะเห็นว่าเป็นการสอนให้ผู้อ่านเกิดความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์โดยเรื่องรักเมืองไทย แสดงให้เห็นว่าความรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์เป็นสิ่งที่คนไทยทุกคนพึงกระทำ ส่วนเรื่องพระกรรณา และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช เป็นการแสดงให้เห็นพระมหากษัตริย์คุณในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่มีต่อประชาชนชาวไทย และเรื่องสุดท้ายเรื่องพระร่วง แสดงให้เห็นความจงรักภักดีของชาวละโว้ที่มีต่อพระร่วง ซึ่งน่าจะเป็นแบบอย่างที่ดีให้คนไทยปฏิบัติตาม จากการศึกษาคุณธรรมด้านความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ในบทร้อยกรองที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบข้อสังเกตอย่างหนึ่งว่า จะมีการปลูกฝังคุณธรรมข้อนี้ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 จนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ทำให้สรุปได้ว่าคุณธรรมข้อนี้มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะปลูกฝังในเด็กนักเรียนตั้งแต่ชั้นเล็ก ๆ ให้เกิดจิตสำนึกและภาคภูมิใจในความเป็นไทย เพื่อจะได้เจริญเติบโตเป็นกำลังที่สำคัญในการพัฒนาประเทศชาติให้เจริญยิ่งขึ้นในอนาคตต่อไป

จากการศึกษาเรื่องการปลูกฝังคุณธรรม ในเนื้อหาของบทร้อยกรองข้างต้น ทำให้สรุปได้ว่า การปลูกฝังคุณธรรม ในบทร้อยกรองที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีทั้งหมด 19 ข้อ ได้แก่

1. การไม่ประทุษร้ายต่อชีวิตและร่างกาย
2. ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่, เสียสละ และไม่เห็นแก่ตัว
3. การมีสัจจะ, ไม่พุดบิตเบียน และมีความจริงใจ
4. การไม่หลงและเสพสิ่งเสพติด
5. ความเป็นผู้มีเหตุผล และมีสติยับยั้งชั่งใจ
6. ความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำชั่ว
7. ความขยันหมั่นเพียร
8. ความกล้าหาญและความเชื่อมั่นในตนเอง
9. ความกตัญญูกตเวทิต
10. ความซื่อสัตย์สุจริต
11. การทำใจให้สงบมีสมาธิ
12. ความรับผิดชอบ
13. ความไม่พยาบาทจองเวร
14. ความมีระเบียบวินัย และตรงต่อเวลา
15. การยอมรับความเปลี่ยนแปลง
16. ความสามัคคี
17. ความเป็นผู้มีวิวัฒธรรม
18. การรู้จักค่าของทรัพยากร และรู้จักใช้อย่างประหยัด
19. ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

ซึ่งสอดคล้องกับคุณธรรมที่กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ กำหนดจำนวน

20 ข้อ คือข้อที่ 1, 4, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 21, 23, 24, 27, 28, และ 29 แต่ไม่พบคุณธรรมจำนวน 10 ข้อ ดังนี้

- ข้อที่ 2 ความเมตตากรุณา,
- ข้อที่ 3 ความไม่โลภและไม่ขโมย
- ข้อที่ 5 การไม่ละเมิดของรักผู้อื่น
- ข้อที่ 6 การรู้จักความพอดี
- ข้อที่ 14 ความอดทน อดกลั้น
- ข้อที่ 20 ความประณีต และละเอียดถี่ถ้วน
- ข้อที่ 22 ความมีน้ำใจเป็นธรรมไม่ลำเอียง
- ข้อที่ 25 มารยาท และนิสัยส่วนบุคคล
- ข้อที่ 26 มารยาทในการแสดงความเคารพ
- ข้อที่ 30 การแก้ไขข้อบกพร่อง การปฏิบัติด้านจริยะต่างๆ

นอกจากนี้ ยังพบคุณธรรมเพิ่มเติมจากที่กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการกำหนด
อีก 2 ข้อ คือ การให้อภัย และการรู้จักค่าของทรัพยากร, รู้จักใช้อย่างประหยัด

และเมื่อพิจารณาคุณธรรมข้อที่มีการปลูกฝัง หรือพบมากที่สุดได้แก่ ความซื่อ
มั่นเพียรมีทั้งหมด 23 เรื่องที่กล่าวถึง แต่คุณธรรมที่ปลูกฝังหรือพบน้อยที่สุดคือ การทำให้สงบ
มีสมาธิ ซึ่งปรากฏเพียงเรื่องเดียวได้แก่ เรื่อง เป็นมนุษย์หรือเป็นคน ในหนังสือเรียนภาษาไทย
ชั้น ป.6 เล่ม 1

บทที่ 4

วิเคราะห์ทักษะของผู้แต่ง

วรรณกรรมวรรณคดีนอกจากจะเป็นงานเขียนที่ให้ความบันเทิงแก่ผู้อ่านแล้ว ยังเป็นสื่อสำคัญที่ผู้แต่งใช้เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดประสบการณ์ ตลอดจนทัศนะของตนที่มีต่อสภาพสังคมได้เป็นอย่างดี ผู้แต่งจะเสนอความคิดเห็นไปตามสภาพแวดล้อมและยุคสมัยของตน และสะท้อนความคิดเห็นดังกล่าวลงในงานวรรณกรรมตามทัศนะที่ตนมีอยู่ ผู้แต่งแต่ละคนอาจมีความคิดเห็นในเรื่องเดียวกัน หรือสิ่งเดียวกันแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์และมุมมองของผู้แต่ง ดังที่ กุหลาบ มลลิกะมาศ (2528 : 108) ได้กล่าวไว้ว่า นักเขียนย่อมมองดูโลกและชีวิตมนุษย์ในแง่มุมต่าง ๆ กัน และต่างก็มีแนวคิดของตนที่มีอยู่ต่อโลก ต่อสังคม และต่อชีวิตมนุษย์แตกต่างกัน แนวคิดหรือปรัชญาของนักเขียนจึงมีหลายแนว และต่างก็พยายามถ่ายทอดความคิด หรือปรัชญาต่างๆ นั้นลงในวรรณคดีที่ตนแต่งขึ้นเสมอ จึงเห็นได้ว่าทัศนะของผู้แต่งจะเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างสรรค์วรรณกรรม

จากการศึกษาทักษะของผู้แต่งในบทร้อยกรองที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พอจะแยกประเด็นศึกษาในแต่ละระดับชั้นได้ดังนี้

1. ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1

จากการศึกษาทักษะที่ปรากฏในบทร้อยกรองจากหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นป.1เล่ม 1 และ ป.1 เล่ม 2 ทำให้สรุปทักษะที่ปรากฏได้เป็นข้อ ๆ ดังนี้

1.1 ทักษะในการดำเนินชีวิต

เมื่อทำการศึกษาแล้วพบว่า ผู้แต่งได้เสนอความคิดเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตในลักษณะของการประพฤติปฏิบัติตนอย่างไรให้มีความสุขและประสบความสำเร็จในชีวิต ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการที่คนเราจะดำเนินชีวิตในสังคมอย่างมีความสุขและประสบความสำเร็จจะต้องประพฤติตนเป็นคนดี และมีคุณธรรมโดยใช้คุณธรรมเป็นเครื่องเตือนใจ และนำไปปฏิบัติตนในการดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่น คุณธรรมที่ปรากฏได้แก่ การไม่ประทุษร้ายต่อผู้อื่นนั่นก็คือ ไม่ทะเลาะเบาะแว้งกัน, ไม่รังแกผู้อื่น, การมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่, ความขยันหมั่นเพียร, การมีมารยาท และการมีระเบียบวินัย เช่น

แต่มีกับคำ

ลูกหมามีชื่อดำ	ลูกแมวขำดำตาโต
ลูกหมาก็มีโมโห	ลูกแมวมีโบสีดำ
โบดำดำตาหู	ลูกแมวขู่ลูกหมาขำ
เล่นไปพอให้จำ	แต่มีกับคำเล่นดีดี

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป. 1 เล่ม 1 : 35)

เราช่วยกัน

แม่ไก่ไปในนา	ไปหาหญ้าทำบ้านตัว
พอดีเจอแม่วัว	ไก่สองตัวก็ดีใจ
แม่วัวก็ใจดี	หญ้าที่มีเราจะให้
ทำบ้านให้พอใจ	วัวช่วยไก่เราช่วยกัน

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.1 เล่ม 1 : 67)

ทำมาหากิน

แม่ไก่พาลูกไก่	ออกเที่ยวไปที่ในนา
ไก่อมีขาสองขา	พาลูกหากินโตไว
เรามีสองมือดี	สองขามีเราพอใจ
ทำมาหากินได้	ดูแม่ไก่ที่ในนา

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.1 เล่ม 1 : 77)

สวัสดิ์คุณครูชา

สวัสดิ์คุณครูชา	เรามาแต่เช้า
ก่อนโรงเรียนเช้า	มาเข้าใจสบาย
ครูเฝ้ายืนคอย	เด็กน้อยหญิงชาย
เช้าแถวเรียงราย	เราไหว้ครูเรา

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.1 เล่ม 2 : 53)

เข้าแถว

ลูกแกะเดินไป	ลูกไก่เดินมา
ลูกแมวเดินหน้า	ลูกหมาเดินตาม
ลูกหมาลูกแมว	เข้าแถวงามงาม
มีหนึ่งสองสาม	เดินตามเป็นแถว

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.1 เล่ม 2 : 65)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองจะเห็นว่าส่วนใหญ่ผู้แต่งได้เสนอความคิดเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตผ่านตัวละครที่เป็นสัตว์ โดยให้แต่ละตัวแสดงการปฏิบัติตนในการอยู่ร่วมกันอย่างไรให้มีความสุข เช่น เรื่องแถมกับดำ ได้เสนอความคิดในการอยู่ร่วมกัน โดยผ่านตัวลูกหมาและลูกแมวว่าในการอยู่ร่วมกันจะต้องมีความสามัคคีไม่ทะเลาะเบาะแว้ง และรั้งแก่กัน เรื่องเราช่วยกัน เสนอความคิดผ่านตัวแม่ไก่ แม่วัว ว่า ความมีน้ำใจช่วยเหลือกันเป็นสิ่งสำคัญในการอยู่ร่วมกันในสังคม เรื่องเข้าแถวเสนอความคิดในเรื่องของการมีระเบียบวินัยในการอยู่ร่วมกันในสังคม โดยสื่อผ่านลูกแกะ ลูกไก่ ลูกแมว และลูกหมา โดยแสดงให้เห็นว่าถึงแม้ว่าจะ

เป็นสัตว์ต่างชนิดกัน แต่เมื่อมาอยู่ร่วมกันอย่างมีระเบียบวินัยแล้ว ก็จะทำให้สังคมนั้นมีความสุข เช่นเดียวกับคนแม่ต่างเพศ ต่างผิวพรรณ ต่างที่มา ต่างฐานะในการที่จะอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุขได้นั้น การเคารพกฎ กติกาของสังคมและประพฤติตนภายใต้กฎเกณฑ์อย่างมีระเบียบวินัย จึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างมาก ส่วนเรื่องสวัสดิศรัทธา ถึงแม้ไม่ได้สื่อสารผ่านตัวละครที่เป็นสัตว์แต่ผู้แต่งก็ได้เสนอความคิดในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น เช่นเดียวกันว่าการอยู่ในสังคมการมีมารยาท และมีสัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่เป็นสิ่งจำเป็น เพราะนอกจากตัวเราจะรู้สึกสบายใจและภาคภูมิใจในการกระทำของตนเองแล้ว ยังเป็นที่ชื่นชมของบุคคลรอบข้าง นอกจากนี้ทัศนคติในการดำเนินชีวิตที่ปรากฏในบทร้อยกรอง ชั้นป.1 ยังมีการเสนอความคิดในการที่จะเป็นบุคคลที่ประสบความสำเร็จในชีวิตว่าจะต้องเป็นคนที่ยืนหยัดเพียร รู้จักพึ่งพาตนเอง ดังที่ปรากฏในบทร้อยกรองเรื่องทำมาหากิน โดยสื่อสารผ่านตัวแม่ไก่ที่พาลูกไก่ออกหากิน

1.2 ทัศนคติด้านความรัก

จากการศึกษาทัศนคติในด้านความรักที่ปรากฏในบทร้อยกรองชั้นป. 1 พบว่าผู้แต่งต้องการเสนอความคิดในเรื่องนี้ 2 ประเด็นด้วยกัน คือ ความรักของบุคคลในครอบครัวกับความรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ดังตัวอย่างบทร้อยกรองต่อไปนี้

เจ้าเนื้ออ่อน

เจ้าเนื้ออ่อนอ่อน	เจ้าอ่อนให้อุ้ม
ปู่ย่ามารุม	มาอุ้มเอาใจ
จะพาเจ้านอน	จะอ่อนทำไม
เนื้ออ่อนแก้มใส	แม่ให้กินนม
	(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.1 เล่ม 2 : 41)

รักเมืองไทย

คนไทยนี้ดี	เป็นที่ป็นน้อง
เมืองไทยเมืองทอง	เป็นของคนไทย
คนไทยเข้มแข็ง	ร่วมแรงร่วมใจ
รักชาติยิ่งใหญ่	ไทยสามัคคี
ธงไทยไตรรงค์	เป็นธงสามสี
ทั้งสามสิ่งนี้	เป็นที่บูชา
สีแดงคือชาติ	สีขาวศาสนา
น้ำเงินงามตา	พระมหากษัตริย์ไทย
เรารักเพื่อนบ้าน	ไม่รานรุกใคร
เมื่อยามมีภัย	ร่วมใจป้องกัน

เรารักท้องถิ่น
ถิ่นไทยเรานั้น

ทำกินแบ่งปัน
ช่วยกันดูแล

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.1 เล่ม 2 : 111)

ทักษะที่ปรากฏในบทร้อยกรองข้างต้นจะเห็นว่าเรื่องแรกเรื่องเจ้าเนื้ออ่อนผู้แต่งได้เสนอตามความเอาใจใส่ดูแลของผู้เป็นแม่และญาติผู้ใหญ่ในครอบครัวที่มีต่อเด็กน้อย ทำให้เห็นว่า ผู้แต่งน่าจะต้องการเสนอความคิดในเรื่องของความรักว่าความรักใดๆ ก็ไม่ยิ่งใหญ่และอบอุ่นเท่ากับความรักของคนในครอบครัว ส่วนเรื่องรักเมืองไทยผู้แต่งได้เสนอความคิดอย่างตรงไปตรงมาว่า เกิดเป็นคนไทยจะต้องมีความสามัคคีรักใคร่ปรองดองกัน เคารพรักในชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ รวมทั้งต้องร่วมใจกันปกป้องผืนแผ่นดินไทย จากเรื่องนี้เห็นได้ว่าความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ เป็นสิ่งสำคัญที่ควรปลูกฝังตั้งแต่วัยเด็ก เพื่อสร้างจิตสำนึกอันดีในการที่จะเป็นกำลังสำคัญของชาติในอนาคตต่อไป

1.3 ทักษะด้านการศึกษา

การศึกษาเป็นสิ่งที่สามารถจะพัฒนาบุคคลให้มีความรู้ ความสามารถนำประเทศไปสู่ความเจริญก้าวหน้าได้ทัดเทียมกับประเทศอื่นๆ ได้ ในเรื่องของการศึกษานี้ สุพัทธรา สุภาพ (2515: 128) กล่าวว่า การศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมนุษย์ทุกคน เพราะมนุษย์ต้องอยู่ร่วมกับผู้อื่น จึงจำเป็นต้องเรียนรู้สิ่งต่างๆ ในสังคม การศึกษาเป็นวิธีการที่มนุษย์ถ่ายทอดความรู้ เป็นการช่วยพัฒนาความคิด ความรู้ ความสามารถเพื่อให้เขาเข้าใจสังคมที่เขาเป็นสมาชิกอยู่ และสามารถปรับตัวให้เข้ากับคนอื่น ๆ ในสังคม รัฐบาลเกือบทุกประเทศเล็งเห็นความสำคัญของการศึกษาจึงได้มีการบังคับให้ประชาชนทุกคน เรียนหนังสือโดยกำหนดอายุขั้นต่ำไว้เพื่อให้ประชาชนมีการศึกษาดีเพราะการศึกษาคือบ่อเกิดแห่งปัญญาและผลานามัย

ในการที่จะปลูกฝังทัศนคติอันดีที่มีต่อการศึกษาเล่าเรียน โดยชี้ให้เห็นความสำคัญและคุณค่าของการศึกษานั้น หนังสือเรียนเป็นหนทางหนึ่งที่มีความเหมาะสมอย่างมากที่จะถ่ายทอดความคิดในเรื่องนี้ให้ผู้อ่าน หรือนักเรียนได้ตระหนักถึง

จากการศึกษาบทร้อยกรอง จากหนังสือเรียนภาษาไทยชั้น ป.1 จะพบว่ามีการเสนอความคิดทางด้านการศึกษาอยู่ 3 เรื่อง ได้แก่ ฉันชื่ออะไร, นกน้อยน้อย และ เจอกันใหม่วันเปิดเรียน เช่น

ฉันชื่ออะไร

ฉันชื่ออะไร	ฉันไม่มีตา
ฉันมีแต่หน้า	เธอหาอ่านได้
อ่านมากเก่งมาก	ไม่ยากไซ้ไหม
เรื่องสนุกถูกใจ	ฉันชื่ออะไรบอกที

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.1 เล่ม 2 : 73)

นกน้อยน้อย

นกเอ๋ย นกน้อยน้อย	บินล้อยลอยมาตามลม
น่ารักน่าชื่นชม	แสนสุขสมร่าเรใจ
เล็กเล็กเจ้าหัดบิน	จึงโผผินได้เร็วไว
เด็กเด็กหัดอ่านไป	อ่านเก่งได้ไม่ช้าเอ๋ย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.1 เล่ม 2 : 107)

ตอนหนึ่งจากเรื่องเจอกันใหม่วันเปิดเรียน

โรงเรียนปิดแล้วนะ	เด็กเด็กจะยังต้องเรียน
ถ้าไม่อ่านและเขียน	ที่เคยเรียนจะลืมไป

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.1 เล่ม 2 : 115)

ทัศนะทางด้านการศึกษาที่ปรากฏในบทร้อยกรองข้างต้น พบว่าทั้ง 3 เรื่อง เป็นการกล่าวถึงวิธีการที่จะทำให้เรียนเก่ง คือ เรื่องฉันชื่ออะไร เสนอความคิดในลักษณะของคำถามให้ผู้อ่านทายโดยบอกลักษณะของสิ่งของที่ให้ทายซึ่งก็คือ หนังสือ ทำให้เห็นว่าผู้แต่งต้องการบอกให้ผู้อ่านรักการอ่านหนังสือ เพราะหนังสือจะสามารถทำให้เราเป็นคนเก่งได้ตั้งวรรคแรก ของบทที่สอง “อ่านมากเก่งมาก” ส่วนเรื่องนกน้อยน้อย และเจอกันใหม่วันเปิดเรียน ผู้แต่งได้เสนอทัศนะทางการศึกษาไว้ว่าในการที่จะเป็นคนเก่งได้นั้นจะต้องเป็นคนขยัน หมั่นฝึกอ่านและเขียนอย่างสม่ำเสมอ

2. ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2

จากการศึกษาทัศนะที่ปรากฏในบทร้อยกรองจากหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นป.2 เล่ม 1 และ ป.2 เล่ม 2 ทำให้สรุปทัศนะที่ปรากฏได้เป็นข้อ ๆ ดังนี้

2.1 ทัศนะในการดำเนินชีวิต

จากการศึกษาทัศนะในการดำเนินชีวิตที่ปรากฏในบทร้อยกรองพบว่าจะเสนอความคิดคล้ายกับ ป.1 คือ การปฏิบัติตนเป็นคนดีและมีคุณธรรม เป็นเครื่องเตือนใจและใช้เป็นแนวทางในดำเนินชีวิตจะทำให้อยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมอย่างมีความสุข คุณธรรมที่ปรากฏได้แก่ การไม่ประทุษร้ายผู้อื่น ความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความรับผิดชอบ นอกจากนี้ในบทร้อยกรองชั้น ป.2 ยังพบข้อปฏิบัติเพิ่มเติมอีก 2 ข้อ คือ การระมัดระวังตนเองจากภัยอันตรายต่าง ๆ และความเคารพในสิทธิเสรีภาพ ประชาธิปไตยของตนเองและผู้อื่น

เช่น

อยากอยู่อย่างสบาย

อยากอยู่อย่างสบาย	สุขภาพสุขภาพ
อย่าเกรไคร	เพื่อนเพื่อนของเรา

อยู่อย่างมีความสุข
ทั้งเพื่อนและเรา

เล่นสนุกกับเขา
ไม่รังแกกัน

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.2 เล่ม 1 : 15)

หนูฉวี

คุณตาไปตลาด
ขยับเขยักคน
หนูฉวีเด็กฉลาด
เห็นตาขณะนั้น
คุณตาว่าหนูจำ
ไปเกิดตาขอบใจ
หนูฉวีคนขยัน
น้ำใจก็อารี

แกขยาดข้ามถนน
หกล้มจนถลาถลัน
ไปตลาดขมิ้นขมมัน
รีบถลันช่วยเร็วไว
เดี่ยวแม่ว่าเถลไถล
ขณะนี้ให้หนูคนดี
ทุกทุกวันทำหน้าที่
เด็กเช่นนี้ฉลาดเฉลียว

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.2 เล่ม 1 : 79)

ตำรวจเก่งกาจ

วันพุธตำรวจ
สังเกตว่ามี
ตำรวจเก่งกาจ
จับโจรเร็วไว
ทำชั่วไม่คิด
มีโทษมีทุกข์
ตำรวจเก่งกาจ
แก้ไขเหตุการณ์

ออกตรวจท้องที่
โจรจี้รถไฟ
สามารถวิ่งไล่
เอาไปจำคุก
ชีวิตไม่สุข
ล้มลุกคลุกคลาน
องอาจ กล้าหาญ
ชาวบ้านชื่นชม

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.2 เล่ม 2 : 141)

ระวังอันตราย

หนูหนูระวังกาย
ข้ามถนนดูดีดี
ไฟฟ้าประโยชน์มี
อย่าใช้มือแหย่ไฟ

อันตรายนั้นมากมี
รู้จักหนีเมื่อมีภัย
ใช้ไม่ดีไฟจะไหม้
เชื่อผู้ใหญ่ฟังภัยเออ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.2 เล่ม 1 : 47)

ตอนหนึ่งจากเรื่องประชาธิปไตย

หนูแดงเด็กไทย
ชาติคือชีวิต

เข้าใจนึกคิด
ผูกมิตรฟังพา

หนูแดงรู้ดี
ตั้งใจรักษา

เสริมมีค่า
ประชาธิปไตย
(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.2 เล่ม 2 : 177)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองข้างต้นพบว่าผู้แต่งบทร้อยกรองแต่ละเรื่องได้เสนอความคิดในการดำเนินชีวิตอย่างไรให้มีความสุข ปลอดภัย และประสบความสำเร็จในชีวิต เช่น เรื่องอยากอยู่อย่างสบาย ได้แสดงให้เห็นว่าการที่จะร่วมกับคนอื่นอย่างมีความสุข ต้องสามัคคีกัน ไม่ทำร้าย หรือกลั่นแกล้งกัน เรื่องหนูฉวีแสดงให้เห็นความมีน้ำใจในการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์โดยไม่หวังผลตอบแทน ซึ่งสะท้อนผ่านตัวหนูฉวีที่ช่วยคุณตาคนหนึ่งข้ามถนน ทำให้คุณตาชื่นชมและให้ขนมเป็นรางวัลของการทำความดีของหนูฉวี ทำให้เห็นว่าคุณธรรมนี้เป็นคุณธรรมที่ควรยึดถือ และปฏิบัติตาม เรื่องตำรวจเก่งกาจ ได้เสนอความคิดในเรื่องของความรับผิดชอบต่อหน้าที่ โดยสื่อผ่านตำรวจที่ปฏิบัติหน้าที่เต็มความสามารถ ทำให้ได้รับความชื่นชม ยกย่องจากชาวบ้าน ซึ่งทำให้เห็นว่า การเสนอความคิดเรื่องความรับผิดชอบนี้ผู้แต่งน่าจะต้องการให้ผู้อ่านซึ่งเป็นนักเรียนตระหนักในหน้าที่ และปฏิบัติตามหน้าที่อย่างเต็มความสามารถนั่นก็คือ การตั้งใจเรียน รับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมาย

เมื่อทำการศึกษาแล้วจะสังเกตได้ว่า 3 เรื่องแรกได้สอดแทรกคุณธรรมเช่นเดียวกับที่ปรากฏในบทร้อยกรองของชั้น ป.1 แต่จะมี 2 เรื่องหลังที่กล่าวถึงคุณธรรมหรือข้อปฏิบัติในการดำเนินชีวิต ซึ่งเพิ่งมีปรากฏในชั้น ป.2 ได้แก่ เรื่องระว่างอันตราย ที่เสนอความคิดว่าในการดำเนินชีวิต การระมัดระวังตัว และไม่ประมาทในการทำสิ่งต่างเป็นสิ่งสำคัญ ส่วนเรื่องประชาธิปไตยได้เสนอความคิดเรื่องการเคารพสิทธิ เสรีภาพ และประชาธิปไตยผ่านตัวหนูแดง ทำให้เห็นว่า การปลูกฝังเรื่องประชาธิปไตยควรปลูกฝังตั้งแต่วัยเด็กเพื่อเป็นพื้นฐานอันดีในการดำรงชีวิตในสังคมต่อไปในอนาคต

2.2 ทศนะด้านความรัก

จากการศึกษาทศนะด้านความรักที่ปรากฏในบทร้อยกรองชั้น ป.2 พบว่ามีการเสนอความคิดในเรื่องนี้อยู่ 2 ประเด็น คือ ความรักในตัวเอง และความรักในสิ่งต่างๆ รอบตัว

ความรักในตัวเองในที่นี้หมายถึง ครอบครัว บุคคลในครอบครัวที่เราจะต้องรักดูแลเอาใจใส่และกตัญญูรู้คุณต่อบิดา มารดา และญาติผู้ใหญ่ของเรา นอกจากนี้ยังกล่าวรวมถึงความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ทั้งสำนักในพระมหากษัตริย์คุณอันยิ่งใหญ่ของพระองค์ที่มีต่อปวงชนชาวไทย ดังตัวอย่างบทร้อยกรองต่อไปนี้

หน้าหนาวหมอกหนา

หน้าหนาวหมอกหนา	ยาย่าเหน็บหนาว
ลูกหลานหมั่นเฝ้า	เอาใจย่ายาย
ปู่ตาของเรา	เจียบเหงาเหนื่อยหน่าย
ลูกหลานทั้งหลาย	มันหมายแทนคุณ
หาผ้าห่มนอน	หาหมอนให้หนุน
ผิงไฟให้อุ่น	ไม่วุ่นวายใจ
ท่านเลี้ยงเรามา	วันหน้าเติบใหญ่
เราหวังตั้งใจ	ท่านได้พึงพา

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.2 เล่ม 1 : 64-65)

พระกรุณา

หนังสือพิมพ์ลงข่าว	ฤดูหนาวหนาวตัวสัน
ไม่มีผ้าห่มกัน	ลมหนาวนั้นพัดโหมมา
พระสงฆ์และชาวบ้าน	ขาดอาหารกันทั่วหน้า
ทุกข์เข็ญเป็นสัปดาห์	ขาดเสื้อผ้าและยากิน
ข่าวถึงองค์กษัตริย์	ทรงเป่าปัดทุกข์ภัยสิ้น
ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน	ทุกห้องถิ่นอบอุ่นใจ
เสื้อผ้าและอาหาร	พระราชทานเอาใจใส่
พระองค์ทรงห่วงใย	ซาบซึ้งใจไทยทุกคน

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.2 เล่ม 2 : 173)

ทัศนทางด้านความรักที่ปรากฏในบทร้อยกรองข้างต้นจะเห็นว่า เรื่องแรกเรื่องหน้าหนาวหมอกหนา ผู้แต่งต้องการเสนอความคิดในเรื่องความรัก ความเอาใจใส่กันในครอบครัวว่า นอกจากเราจะต้องกตัญญูต่อบิดามารดาของเราแล้ว ญาติผู้ใหญ่ของเราไม่ว่าจะเป็นปู่ย่าตาหรือยายล้วนมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อตัวเราเช่นเดียวกัน ดังนั้นการดูแลเอาใจใส่พวกท่านให้มีความสุข ความสบายจึงเป็นสิ่งที่เราควรกระทำ ส่วนเรื่องพระกรุณาแสดงให้เห็นพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์ที่มีต่อปวงชนชาวไทย ทรงห่วงใยทุกข์สุขของประชาชน ทั้งยังให้ความช่วยเหลือเมื่อประชาชนเกิดความเดือดร้อน ทำให้เห็นว่าผู้แต่งต้องการเสนอความคิดให้ผู้อ่านตระหนักและสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการปลูกฝังในเรื่องความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์เป็นอย่างดี

ส่วนทัศนทางด้านความรักในประเด็นของความรักในสิ่งต่างๆ รอบตัว เมื่อศึกษาแล้วพบว่าผู้แต่งได้เสนอความคิดในเรื่องความรักธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงความรักในถิ่นที่อยู่อาศัย ดังตัวอย่างบทร้อยกรองต่อไปนี้

2.3 ทักษะทางด้านการศึกษา

เมื่อศึกษาทักษะทางด้านการศึกษาที่ปรากฏในบทร้อยกรองชั้น ป.2 พบว่า ส่วนใหญ่ผู้แต่งได้เสนอความคิดให้ผู้อ่านมีความขยันหมั่นเพียรในการเรียนและการทำงาน ทั้งยัง รู้จักฝึกฝนให้ตนเองเกิดความชำนาญ และเชี่ยวชาญในการปฏิบัติงานนั้นอย่างสม่ำเสมอ ดังตัวอย่างบทร้อยกรองต่อไปนี้

เรื่องเรียนอย่าทำตลก

ฉันหิวตจิดตจิด	จนไม่คิดจะอ่านเขียน
ไม่ยอมเข้าโรงเรียน	เดินวนเวียนหน้าประตู
ในตลาดมีของอร่อย	ถ้าไปบ่อยก็กลัวครู
ครูสอนว่าหนูหนู	ต้องเรียนรู้อุตลอดเวลา
เรื่องเรียนอย่าทำตลก	ถ้าสอบตกจะขายหน้า
ฉันกลัวคุณครูว่า	จึงมุ่งหน้าเข้าโรงเรียน

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.2 เล่ม 1 : 107)

ปิดเทอม

เรียนจบชั้น ป. สอง	อ่านเขียนคล่องหนูดีใจ
พากเพียรเรียนต่อไป	ปิดเทอมใหญ่หนูไม่ชน
ทุกวันอ่านหนังสือ	คัดลายมือหมั่นฝึกฝน
ช่วยงานในบ้านตน	ช่วยทุกคนทำความดี
เล่นบ้างเมื่อว่างงาน	ไม่เกียจคร้านทำหน้าที่
คุณครูว่าหนูดี	เปิดเทอมนี้เก่งกว่าเดิม

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.2 เล่ม 2 : 182)

ละครลิง

ลิงเล่นละคร	วานรหน้าขาว
อุ้มผลมะพร้าว	ลูกเท่าฟุตบอล
เล่นเป็นทหาร	ชำนาญยิงศร
อยู่ในนคร	เดือดร้อนกันดาร
เล่นเป็นแม่ค้า	ช่างนำสงสาร
เร่ขายน้ำตาล	คนพาลรังแก
เล่นเป็นพยาบาล	จัดการดูแล
อาหารเผื่อแผ่	คอยแก้กังวล
เด็กเด็กดูลิง	เก่งจริงลิงชน
เราอาจฝึกฝน	เหมือนคนทั่วไป

พิภูลดกน้อย
 ลิงต่างจิตใจ

มาร้อยสวมให้
 ที่ได้รางวัล

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.2 เล่ม 2 : 106-107)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองข้างต้นจะเห็นว่าทั้ง 3 เรื่องผู้แต่งได้เสนอความคิดให้ผู้อ่านเกิดทัศนคติที่ดีต่อการเรียนหนังสือและการทำงานโดยชี้ให้เห็นว่าทั้ง 2 สิ่งเป็นสิ่งสำคัญและสิ่งจำเป็นในการดำเนินชีวิต ถ้าผู้ใดอยากประสบความสำเร็จ นอกจากจะต้องมีความรักความชอบในการเรียนและการทำงานที่รับผิดชอบแล้ว จะต้องมีความขยันหมั่นเพียร หมั่นฝึกฝน ทั้งในการอ่าน การเขียน และในการทำงานที่ตนเองได้รับมอบหมายอย่างสม่ำเสมอ เช่น เรื่องเรียนอย่าทำตก ผู้แต่งได้เสนอความคิดโดยใช้สถานการณ์ความล้มเหลวในการเข้าโรงเรียนของนักเรียน แต่สุดท้ายตัดสินใจไปเรียนหนังสือเพราะคิดถึงคำพูดของครูว่าการเรียนเป็นสิ่งสำคัญ ตรงนี้จะเห็นว่าผู้แต่งได้แสดงความคิดเกี่ยวกับการศึกษาว่า การเรียนนั้นเป็นสิ่งสำคัญและผู้ที่จะประสบความสำเร็จในการเรียนได้นั้นจะต้องเป็นผู้ที่มีความตั้งใจ และเอาใจใส่ในการเรียนจริงๆ ซึ่งผู้แต่งได้สอดแทรกความคิดเรื่องของบุคคลที่มีอิทธิพลต่อเด็กวัยนี้ไว้ด้วยว่าครูจะเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังความคิดหรือทัศนคติที่ดีและไม่ดี ต่อสิ่งต่างๆ สำหรับเด็กวัยนี้ได้ดีกว่าบุคคลอื่นๆ ดังที่ปรากฏในบทที่สองบทที่สอง “ครูสอนว่าหนูหนู ต้องเรียนรู้อะไรตลอดเวลา” และบทที่สองบทที่สาม “ฉันทักคุณครูว่า จึงมุ่งหน้าเข้าโรงเรียน”

ส่วนเรื่องปิดเทอมและละครลิง ผู้แต่งได้เสนอความคิดในเรื่องของการที่จะเป็น คนเก่งคนที่ประสบความสำเร็จในชีวิตได้นั้นจะต้องเป็นคนที่ขยันหมั่นเพียร หมั่นฝึกฝนในการอ่าน การเขียน และการปฏิบัติงานนั้นๆ อย่างสม่ำเสมอ ดังเรื่องปิดเทอมซึ่งเป็นบทร้อยกรองบทสุดท้ายที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยชั้น ป.2 เล่ม 2 ได้กล่าวถึงการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ในวันปิดภาคเรียนว่าควรทบทวนบทเรียนอย่างสม่ำเสมอ ฝึกคัดลายมือ ช่วยผู้ปกครองทำงานบ้าน และหมั่นทำความดีเพราะสิ่งเหล่านี้จะช่วยพัฒนาตนเองให้เป็นคนเก่งและคนดีขึ้น ส่วนเรื่องละครลิง ผู้แต่งได้เสนอความคิดในเรื่องการพัฒนาตนเองผ่านตัวละครที่เป็นลิง ซึ่งเรื่องนี้ได้กล่าวถึงความสามารถของลิงในการเล่นละครลิง ที่คนควรจะยึดถือเป็นแบบอย่าง เพราะกว่าที่ลิงจะสามารถเล่นละครได้สมบทบาทนั้นต้องมีการฝึกฝนมาอย่างดี เช่นเดียวกับคนถ้าอยากเป็นคนเก่ง มีความเชี่ยวชาญ และชำนาญ การทำสิ่งต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการเรียน หรือการทำงานจะต้องขยันหมั่นเพียร หมั่นฝึกฝนตนเอง ในการทำงานนั้นๆ อย่างสม่ำเสมอ

3. ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

จากการศึกษาทัศนคติที่ปรากฏในบทร้อยกรองจากหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นป.3 เล่ม 1 และป.3 เล่ม 2 ทำให้สรุปทัศนคติที่ปรากฏได้เป็นข้อ ๆ ดังนี้

3.1 ทักษะในการดำเนินชีวิต

เมื่อทำการศึกษาแล้วพบว่า การเสนอความคิดของผู้แต่งที่ปรากฏในบทร้อยกรอง ชั้นป.3 จะมีทั้งการนำเสนอความคิดอย่างตรงไปตรงมา และเสนอความคิดโดยสอดแทรกในนิทาน หรือสถานการณ์สั้นๆ ที่นำมาแต่งเป็นบทร้อยกรองสอนใจ ทักษะในการดำเนินชีวิตที่ปรากฏใน ชั้นป.3 ผู้แต่งได้เสนอความคิดเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตในสังคมเช่นเดียวกับชั้นป.1 และ ป.2 ว่า ควรจะเป็นคนดีมีคุณธรรมแล้วใช้คุณธรรมนั้นเป็นเครื่องเตือนใจและนำไปเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต คุณธรรมที่พบในชั้นป.3 นี้ ได้แก่ ความไม่ประมาท ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ความสามัคคี ความจริงใจ ความมีน้ำใจช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การให้อภัย และการรู้จักเลือกใช้ คำพูดที่ถูกต้องเหมาะสม เช่น

ตอนหนึ่งจากเรื่อง กวางหนุ่ม กระทั่งเปลี่ยว

กวางหนุ่มน้อยหลบซุ่มในพุ่มไม้

ร้องเรียกให้กระทั่งวิ่งมานี่

อย่ากริ่งเกรงมาหลบซุ่มในซุ่มนี้

จะเป็นที่อยู่รอดและปลอดภัย

ครั้นพ้นภัยจากพรานที่ผลาญพร่า

กระทั่งบ้าฟุ้งเขาวิตแผลงฤทธิ์ไล่

กวางล้มกลิ้งเหมือนโดนขว้างคว้างไกล

กวางเจ็บตัวเพราะเหตุใดใคร่ครวญดู

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 1 : 10)

ตอนหนึ่งจากเรื่อง บ้านแสนสุข

แม่กับยายเจ้าประจำทำอาหาร

ทั้งคาวหวานอ้อมอร่อยไม่ถอยหนี

ตากับพ่ออยู่หลังบ้านงานมากมี

พรวนดินในแปลงที่ทำสวนครัว

ฉันกับพี่ตามถนัดช่วยจัดบ้าน

ถือเป็นงานยิ่งใหญ่ไม่ปวดหัว

ปิดกวาดถูทุกห้องไม่หมองมัว

สะอาดทั่วสวยทุกที่มีมือใคร

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 1 : 21)

ตอนหนึ่งจากเรื่อง สามัคคีคือพลัง

สามัคคีคือพลังยังผลเลิศ

ก่อให้เกิดสัมฤทธิ์ดังคิดหมาย

ถึงงานหนักเหนื่อยยากจะมากมาย

ก็เสิร์ฟง่ายเหมือนปอกกล้วยถ้าช่วยกัน

สุขเลย สุข ฮีต ฮีต เด็กฮีตสู้
เมื่อร่วมหมั่นหนักอย่างไรก็ไม่หวั่น
พอรกขึ้นเสียงอึ้งมีดีใจครัน
ปาดเหงื่อพลันยิ้มพลาอย่างภูมิใจ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 1 : 99)

ตอนหนึ่งจากเรื่อง สองเกลอเจอหมี

“หมีมันบอกไว้ให้คิด	คบมิตรจริงใจไม่หมั่น
ในยามแค้นคับอับจน	ไม่เอาตัวพ้นคนเดียว
เพื่อนแท้ไม่เห็นแก่ตัว	ติชั่วต้องคอยแลเลีย
รักเพื่อนด้วยใจจริงเจียว	คอยเหนี่ยวนำให้ได้ดี
จนเจอเกือกูลพูนสุข	ยามทุกข์ยามภัยไม่หนี
ร่วมแรงร่วมใจไม่ตรี	เช่นนี้คบไว้ให้นาน”

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 2 : 44-45)

ตอนหนึ่งจากเรื่อง พระยาจกัณฑ์

มิ่งบอกให้แจ้งใจ	อย่าพรางไว้ให้แปรปรวน
เร่งบอกแต่โดยควร	กูจะให้ตามปรารถนา
หรือมิ่งจกเอาเนื้อ	เอ็งจงถือเอาเถิดหนา
หรือมิ่งจกเอางา	กูจะเลื้อยให้เป็นทาน

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 2 : 104)

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นว่า การเสนอความคิดของผู้แต่งทั้ง 5 เรื่อง จะไม่ได้เสนอความคิดอย่างตรงไปตรงมา แต่จะสอดแทรกในนิทานสถานการณ์ หรือวรรณคดี ได้แก่ เรื่อง กวางหนุ่ม กระทั่งเปลี่ยว ผู้แต่งได้เสนอความคิดเรื่องของการดำเนินชีวิตอย่างไม่ประมาท โดยสื่อผ่านตัวของกวางที่ไว้วางใจกระทั่งมากเกินไปจนทำให้ตนเองได้รับอันตรายถึงชีวิต เรื่อง บ้านแสนสุข ผู้แต่งได้เสนอความคิดเรื่องของการอยู่ร่วมกันว่าถ้าทุกคนในสังคม รับผิดชอบในหน้าที่ของตนเอง และปฏิบัติหน้าที่ของตนเองอย่างเต็มความสามารถก็จะทำให้ สังคมนั้นน่าอยู่ และมีความสุข ซึ่งผู้แต่งได้เสนอความคิดโดยจำลองสถานการณ์ของบ้านหลังหนึ่ง ที่สมาชิกทุกคนในครอบครัวมีความรับผิดชอบในหน้าที่ของตนเองและปฏิบัติหน้าที่ของตนเอง ด้วยความตั้งใจ จนทำให้ครอบครัวนี้เป็นครอบครัวที่อบอุ่นและมีความสุข เรื่อง สามัคคีคือพลัง ผู้แต่งได้เสนอความคิดในการดำเนินชีวิตกับผู้อื่นเช่นเดียวกันว่าสังคมใดก็ตามถ้าบุคคลในสังคม มีความรักใคร่ ประองดองกัน สามัคคีกัน การที่จะแก้ปัญหาหรือทำอะไรให้ประสบผลสำเร็จ ก็ไม่ใช่ เรื่องยากหรือเกินความสามารถของสังคมนั้น ดังเหตุการณ์ในเรื่อง สามัคคีคือพลัง ที่เด็กๆ ในเรื่อง

ช่วยกันเข็นรถของครูขึ้นจากหลุมทรายอย่างง่ายดาย ซึ่งเป็นผลเกิดจากความร่วมมือกันของเด็กๆ เรื่องสองเกลอเจอหมี ผู้แต่งได้เสนอความคิดในเรื่องการคบเพื่อนว่าต้องมีความจริงใจ ไม่เห็นแก่ตัว และต้องมีน้ำใจช่วยเหลือกัน ซึ่งผู้แต่งได้เสนอความคิดผ่านตัวละครที่ชื่อว่าหนึ่ง โดยเป็นเหตุการณ์ตอนที่หนึ่งแกล้งบอกน้อยว่าหมีได้สอนตนเองเรื่องการคบเพื่อน ทั้งที่จริงแล้วเป็นสิ่งที่หนึ่งต้องการสอนน้อยเอง และเรื่องพระยาฉันทันต์ ผู้แต่งได้เสนอความคิดว่าการไม่อาฆาตพยาบาทและการรู้จักให้อภัยผู้อื่นเป็นคุณธรรมที่คนเราควรรยึดถือและนำไปปฏิบัติ เพราะนอกจากจะทำให้สังคมสงบสุขแล้ว ยังทำให้จิตใจของตนเองมีความสุข ซึ่งในการเสนอความคิดนี้ได้สอดแทรกในตอนพระยาฉันทันต์ ได้สอบถามเหตุผลในการทำร้ายตนเองจากพรานป่า โดยยินดีที่จะให้รางวัลของตนเอง แม้ตนเองต้องตาย ทั้งให้อภัย ไม่อาฆาตพยาบาทพรานป่าด้วย

ทักษะในการดำเนินชีวิตที่ปรากฏในบทร้อยกรองชั้นป.3 นอกจากจะเสนอความคิดโดยสอดแทรกในนิทาน สถานการณ์หรือวรรณคดี ยังมีเรื่องหนึ่งที่เสนอความคิดอย่างตรงไปตรงมานั้นคือ เรื่องพุดดี-พุดชั่ว

มาพุดคำ	พุดดี-พุดชั่ว	
เกิดพร้อมพริก	ดีล้ำ	ให้คนรัก
อย่าเก็บชั่ว	สามัคคี	ดีหนักหนา
จะถูกตำ	นี่โน่น	ไปโพทะเลนา
มาเล็กละ	ต๋อยชก	ให้อกร้อน
จงรีบเตือน	คำเลอะ	ให้อกร้อน
ให้คำพุด	ตนมั่ง	เร่งสั่งสอน
จึงไม่ร้อน	ดีแท้	อันแน่นอน
	พันเข็ญ	เกิดเย็นเอย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 2 : 14)

ทักษะในการดำเนินชีวิตที่ปรากฏในบทร้อยกรองข้างต้นจะเห็นว่าผู้แต่งได้เสนอความคิดเรื่องการรู้จักเลือกใช้คำพูดอย่างตรงไปตรงมาว่าคำพูดนั้นมีทั้งประโยชน์และโทษ ถ้าเราพุดดีก็จะมีแต่คนรักใคร่ชื่นชม และเกิดความสามัคคีในหมู่คณะ แต่ถ้าพุดไม่ดี นินทาว่าร้ายผู้อื่น ก็จะมีแต่ผลเสีย เพราะนอกจากจะสร้างความเสียหายให้แก่ผู้อื่นแล้ว บางครั้งยังนำความเดือดร้อนมาสู่ตนเองได้ ดังนั้นคนเราต้องรู้จักเลือกใช้คำพูดที่ดีถูกต้องเหมาะสม เพื่อจะทำให้ตนเองอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมได้อย่างสงบสุข

3.2 ทักษะด้านความรัก

เมื่อทำการศึกษาแล้วพบว่า ทักษะทางด้านความรักที่ปรากฏสามารถจำแนกได้ 2 ประเด็นคือ ความรักในตัวเอง และความรักในสิ่งต่างๆ รอบตัว ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ความรักในตัวเอง ในที่นี้ หมายถึง ตนเอง และบุคคลในครอบครัวซึ่งถือได้ว่า

ความรักในลักษณะนี้เป็นพื้นฐานสำคัญในการดำเนินชีวิต เพราะถ้าคนเรามีความรักตนเองและบุคคลใกล้ชิด รู้จักการดูแลตนเอง ตระหนักในความรักของบุคคลใกล้ชิด รู้จักการห่วงใยเอาใจใส่บุคคลในครอบครัวการปลูกฝังเรื่องความรักในสิ่งต่างๆ รอบตัวก็ไม่ใช่เรื่องยากเกินไป เช่น

ใหม่กับเหมียว

ใหม่กินเนื้อนุ่มไซ้ไม่เลือกมาก
 เหมียวกินยากไม่ถูกใจไปเสียสิ้น
 ใหม่กินผักผลไม้จนเคยชิน
 เหมียวไม่กินบ่นเบื้อเหลือกำลัง
 ใหม่กินนอนเป็นเวลารู้หน้าที่
 เหมียววอร์รี่ผิดเวลาครานอนนิ่ง
 ใหม่อาบน้ำแปรงฟันหมั่นระวัง
 เหมียวหลับทั้งตัวเนื้อเปื้อนเหงื่อไคล
 ใหม่เสื้อผ้าสะอาดสม่ำเสมอ
 เหมียวมักแผลอหมักหมมไม่สดใส
 ใหม่เติบโตแข็งแรงไร้โรคภัย
 เหมียวเจ็บไข้บ่อยครั้งนั่งหน้าอ
 ใหม่ยิ้มแย้มเชื่อมั่นอวดฟันสวย
 เหมียวยิ้มชวนำขันเพราะฟันหลอ
 ใหม่ทำดีจึงได้ผลดีพอ
 เหมียวอวยร้อทำอย่างใหม่สดใสเออ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 1 : 32-33)

ตอนหนึ่งจากเรื่อง แม่ของข้า

แม่เอ๋ยแม่จ๋า	ยามคลอดข้าทุกข์ยากลำบากหนอ
พอดคลอดข้าออกได้ไปรังใจคอ	แม่พะนอข้าเจ้าทุกเช้าเย็น
ยามข้าเจ้ายิ้มแย้มแม่แจ่มใส	ข้าร้องไห้แม่ทุกข์แสนขุกเข็ญ
แม่กล่อมเกลี้ยงเลี้ยงข้าฝ่าลำเค็ญ	โอ้แม่เป็นที่รักข้านักเออ

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 1 : 114)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองเรื่องใหม่กับเหมียว ผู้แต่งได้เสนอความคิดในเรื่องการดูแลเอาใจใส่ตนเอง ว่าเป็นสิ่งสำคัญเพราะนอกจากจะทำให้มีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรงแล้ว ยังทำให้มีบุคลิกภาพที่ดี ซึ่งผู้แต่งได้เสนอความคิดผ่านตัวใหม่และเหมียว โดยใหม่เป็นตัวแทนของคนเอาใจใส่ตนเอง ไม่ว่าจะป็นอาหารการกิน การรักษาความสะอาดของร่างกาย จนทำให้ใหม่เป็นคนี่แข็งแรง และมีบุคลิกภาพที่ดี ตรงกันข้ามกับเหมียวที่ไม่ดูแลเอาใจใส่ตนเอง สุดท้ายทำให้

เหมียวมีสุขภาพอ่อนแอ และบุคลิกภาพไม่ดี ส่วนเรื่องแม่ของข้า ผู้แต่งได้เสนอความคิดในเรื่องความรักของแม่ว่าเป็นความรักที่ยิ่งใหญ่ เป็นความรักที่มีแต่ให้ ตรงนี้ผู้แต่งน่าจะต้องการให้ผู้อ่านตระหนักถึงความรัก และสำนึกในพระคุณของแม่ แล้วรู้จักทดแทนบุญคุณโดยเชื่อฟังคำสั่งสอน และตั้งใจเรียนหนังสือเพื่อตอบแทนพระคุณท่าน

ส่วนความรักในสิ่งต่าง ๆ รอบตัว ในที่นี้ หมายถึง ธรรมชาติถิ่นที่อยู่อาศัย และความเป็นไทย ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งรอบตัวที่ควรหวงแหน ดูแลรักษาให้คงอยู่

ตัวอย่างบทร้อยกรองที่เสนอทัศนะทางด้านความรักในธรรมชาติ

สิ่งมีชีวิตเป็นมิตรของเรา

	สิ่งมีชีวิต
ที่เป็นเหมือนมิตร	มีอยู่มากมาย
ต้นไม้เขียวชอุ่ม	ร่มรื่นเรียงราย
ให้ร่มเงาสบาย	เย็นใจเย็นตา
	บางต้นผลดก
เลี้ยงคนเลี้ยงนก	มีรสโอชา
ดอกไม้วิไล	ขายได้ราคา
เรารักพฤกษา	รดน้ำพรวนดิน
	สัตว์ทั้งใหญ่ น้อย
แม้กระจอยร่อย	เรากันเคยชิน
ผีเสื้อผีงมร	เร่ร่อนโบยบิน
ช่วยพืชทุกถิ่น	ในการผสมพันธุ์
	ยังมีไส้เดือน
ทุกวันมันเคลื่อน	ใต้ดินผืนผืน
ช่วยให้ดินร่วน	พรวนดินดีครัน
เรารู้คุณมัน	ไม่ควรทำลาย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 1 : 47-48)

ชมทะเล

โอ้ว่าตัวเรานี้	ชื่นชีวีสุขใจปอง
สมคิดจิตมีหมอง	สุดล้ำพองสุขหทัย
ได้ชมทะเลงาม	น้ำสีครามสวยสดใส
นั่งเรือลอยไปไกล	ในจิตใจแสนภิรมย์
นกทะเลตัวน้อยน้อย	บินเคลื่อนคล้อยตามสายลม
ดูชิวช่างน่าชม	ไม่ระทมชื่นหทัย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 2 : 64)

ทัศนะทางด้านความรักในธรรมชาติที่ปรากฏในบทร้อยกรองทั้ง 2 เรื่อง ผู้แต่งได้

เสนอความคิดให้เห็นว่าธรรมชาติสมควรที่จะได้รับการอนุรักษ์ไว้ เพราะธรรมชาติมีคุณค่าและประโยชน์อย่างมากมาต่อมนุษย์ อย่างเช่นเรื่องสิ่งมีชีวิตเป็นมิตรของเรา เรื่องนี้ผู้แต่งได้เสนอความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ อย่างตรงไปตรงมา โดยชี้ให้เห็นว่าธรรมชาติมีประโยชน์มากมาย และสิ่งต่างๆ ที่อยู่ในธรรมชาติก็ต้องพึ่งพาอาศัยกัน เพื่อให้เกิดความสมดุลในธรรมชาติ ดังนั้นการดูแลรักษาไว้ให้คงอยู่เป็นสิ่งที่ควรกระทำ ส่วนเรื่องขมทะเล ผู้แต่งได้เสนอความคิดเรื่องประโยชน์ของธรรมชาติว่า ธรรมชาติเป็นสิ่งสวยงาม สร้างความเพลิดเพลินใจและความสุขแก่ชีวิตมนุษย์ ซึ่งตรงนี้ผู้แต่งน่าจะต้องการให้ผู้อ่านเห็นคุณค่าและช่วยกันรักษาธรรมชาติไว้

ตัวอย่างบทร้อยกรองที่เสนอทัศนะทางด้านความรักในถิ่นที่อยู่อาศัย

บ้านเรา

บ้านเอยบ้านเรา

มีภูเขาแม่น้ำลำธารใส

มีแสงแดดสายลมมีร่มไม้

มีเรือกสวนนาไร่ได้ทำกิน

มีบ้านเรือนที่เราเป็นเจ้าของ

มีพี่น้องเป็นความหวังเราทั้งสิ้น

มีน้ำใจไมตรีที่หลังริน

เป็นแผ่นดินที่มีคุณอบอุ่นใจ

เราจึงรักบ้านเราเท่าชีวิต

เราจึงคิดมุงมันและฝืนไฟ

เราสร้างงานสร้างตัวไม่กลัวใคร

เราสร้างสุขที่สร้างได้ในบ้านเรา

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 1 : 72-73)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองข้างต้น ผู้แต่งได้เสนอความคิดว่าท้องถิ่นหรือประเทศชาติเป็นของเราทุกคน เราควรมีความรักความภาคภูมิใจ และร่วมมือกันพัฒนาท้องถิ่นหรือประเทศชาติของเราให้เจริญก้าวหน้า โดยผู้แต่งเสนอความคิดผ่านเรื่องบ้านเรา ซึ่งชี้ให้เห็นภาพของท้องถิ่นที่มีธรรมชาติที่สวยงาม มีแหล่งทำมาหากิน มีผู้คนที่รักใคร่กลมเกลียวกัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ควรภาคภูมิใจ แล้วควรร่วมกันพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง

ตัวอย่างบทร้อยกรองที่เสนอทัศนะทางด้านความรักในความเป็นไทย

เพื่อความเป็นไทย

ครั้งหนึ่งทัพพมามาคี

กรุงศรีอยุธยาแตกพ่าย

พม่าเผาเมืองวอดวาย

ทำลายวัดวาอาราม

พระปรางค์ปราสาทหักพัง

ราชวังเจดีย์ถูกพายุ

โบสถ์เคยสวยสดหมดงาม	เหมือนความเป็นไทยไม่มี
คนไทยสูญเสียดอกเสรำ	แต่เราไม่เคยถอยหนี
พวกเราคนไทยสมัยนี้	ควรที่แก้ไขฟื้นฟู
รักษาโบราณสถาน	หมู่บ้านควรมีอยู่
เพื่อร่วมชื่นชมเชิดชู	คงคู่กับความเป็นไทย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 1 : 88)

ตอนหนึ่งจากเรื่องภาษาไทย

ในโลกนี้มีอะไรเป็นไทยแท้
 ของไทยแน่นหรือคือภาษา
 ทุกคนมีคนจนแต่ต้นมา
 ใช้ภาษาไทยทั่วทุกตัวคน
 เด็กตะโกนก็กร้องเรียกแม่
 เริ่มใช้คำไทยแท้มาแต่ต้น
 ไม่มีต่างภาษามาปะปน
 ทุกทุกคนก็สุขสบายใจ
 ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 2 : 39 - 40)

จากตัวอย่างบทร้อยกรอง จะเห็นว่าทั้ง 2 เรื่อง ล้วนกล่าวถึงสิ่งที่บ่งบอกถึงความเป็นไทย คือ เรื่องเพื่อความเป็นไทย ผู้แต่งได้เสนอความคิด เรื่องความรักในความเป็นไทยว่า โบราณสถานไม่ว่าจะเป็นวัด โบสถ์ พระปรางค์ หรือแม้แต่ปราสาท ล้วนเป็นสิ่งที่อยู่คู่คนไทยมาช้านาน ดังนั้นพวกเราควรร่วมมือกันดูแลรักษาในสิ่งเหล่านี้คงอยู่คู่กับประเทศไทย ส่วนเรื่องภาษาไทย ผู้แต่งได้เสนอความคิดว่าภาษาไทยเป็นภาษาที่มีเอกลักษณ์เป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความเป็นไทยอย่างชัดเจนที่สุด ฉะนั้นคนไทยทุกคนควรมีความรักและภาคภูมิใจในภาษาไทย

3.3 ทิศนะด้านการศึกษา

จากการศึกษาทิศนะทางการศึกษาในบทร้อยกรองชั้น ป.3 พบว่าผู้แต่งได้เสนอความคิดว่าการศึกษาคือพื้นฐานที่สำคัญในการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน และการประกอบอาชีพในอนาคต ฉะนั้นควรขยันหมั่นเพียรตั้งใจเรียนหนังสือ เพื่อจะได้มีชีวิตที่ดีในอนาคตดังบทร้อยกรองต่อไปนี้

บทดอกสร้อยสุภาสิต

“เด็กเอ๋ยเด็กน้อย
 ความรู้เรายังด้อยเร่งศึกษา
 เมื่อเติบโตใหญ่เราจะได้มีวิชา
 เป็นเครื่องหาเลี้ยงชีพสำหรับตน
 ได้ประโยชน์หลายสถานเพราะการเรียน
 จงพากเพียรไปเกิดจะเกิดผล
 ถึงลำบากตรากตรำก็จำทน
 เกิดเป็นคนควรหมั่นขยันเอ๋ย”

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 1 : 13)

วิชาหนาเจ้า

เกิดมาเป็นคน	หนังสือเป็นต้น
วิชาหนาเจ้า	ถ้ามันไม่รู้
อดสูายเขา	เพื่อนฝูงเยาะเย้ย
ว่าเง่าว่าโง่	
กลางคนเกิดมา	ไม่รู้วิชา
เคอะอยู่จนโต	ไปเป็นข้าเขา
เพราะเง่าเพราะโง่	บ้างเป็นคนโง่
เที่ยวขอก็กมี	
ถ้ารู้วิชา	ประเสริฐหนักหนา
ซูหนาราศี	จะไปแห่งใด
มีคนปรานี	ยากไร้ไม่มี
สวัสดีมงคล	

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 2 : 96)

จากตัวอย่างบทสร้อยกรองจะเห็นว่าทั้ง 2 เรื่อง ผู้แต่งได้เสนอความคิดเกี่ยวกับการศึกษาว่าการศึกษาคือเป็นสิ่งสำคัญ และเป็นพื้นฐานที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต โดยเรื่องแรก ผู้แต่งได้เสนอความคิดให้ผู้อ่านเห็นความสำคัญของการศึกษา และมีความขยันหมั่นเพียรในการเรียน เพื่อจะได้มีอาชีพที่ดีในอนาคต ส่วนเรื่องวิชาหนาเจ้า ผู้แต่งได้เสนอความคิดเรื่องการเรียนว่าคนเราเกิดมาจะต้องขยันเรียนหนังสือ เพื่อจะได้มีความรู้ไปประกอบอาชีพ และจะได้มีแต่คนรักใคร่ชื่นชม

นอกจากนี้ยังมีอีกเรื่องหนึ่งที่ผู้แต่งได้เสนอความคิดทางด้านการศึกษาคือว่าคนที่อยากเรียนเก่ง นอกจากจะตั้งใจเรียนหนังสือแล้ว จะต้องเป็นผู้มีนิสัยรักการอ่านดังปรากฏในเรื่องต่อไปนี้

ตอนหนึ่งจากเรื่อง หนังสือคือเพื่อน

หนังสือเป็นเพื่อนคู่คิด	หนังสือเป็นมิตรซัดไถล
หนังสือเปิดโลกกว้างไกล	หนังสือช่วยให้เพลิดเพลิน
สื่อนุ้บอกใครอยากรู้	อ่านดูอย่าขัดอย่าเขิน
หนังสือมีค่าเหลือเกิน	ก่อนเชื่อขอเชิญอ่านเอง

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 1 : 61)

จากบทร้อยกรองข้างต้นผู้แต่งได้เสนอความคิดผ่านตัวสื่อนุ้ที่เป็นเด็กที่รักเรียน ทั้งยังเห็นคุณค่าของการอ่านหนังสือ ทำให้สื่อนุ้เป็นที่ชื่นชมของครูและเพื่อน ดังบทร้อยกรองต่อไปนี้

“ครูถามสิ่งใดไม่ขัด	ตอบได้แน่ชัดนักหนา
รอบรู้เรื่องราวนานา	เพื่อนต่างปรีภษาหาหรือ”

3.4 ทศนะด้านความเชื่อ

เมื่อทำการศึกษาพบว่ามมีเพียงเรื่องเดียวที่ผู้แต่งได้เสนอความคิดในเรื่องของความเชื่อ นั่นคือ เรื่องพระยาจกัณฑ์

โพธิสัตว์เจ้า	ครันเห็นพรานเฒ่า	โศกเศร้าหนักหนา	
กลัวบาปذنทำ	กลัวกรรมเวรา	คิดเห็นโทษา	ไม่เอาจไป

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 2 : 104)

ไอ้พระชินวงศ์	เมียเป็นคนหลง	เพราะกรรมเวรา	ใจเหมือนยักษ์มาร
แก้งผลาญราชา	จึงใช้พรานป่า	ไปฆ่าพระองค์	

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.3 เล่ม 2 : 106)

จากตัวอย่างบทร้อยกรอง ผู้แต่งได้เสนอความคิดเกี่ยวกับความเชื่อในเรื่องกรรมว่าทุกสรรพสิ่งในโลกนี้อยู่ภายใต้กฎแห่งกรรม บุคคลใดกระทำความกรรมอย่างใดไว้ ย่อมได้รับผลกรรมนั้นตอบสนอง ดังที่พระยาจกัณฑ์กลัวว่าถ้าตนเองไม่ให้เงแก่พรานโสอุตรไป พรานโสอุตรก็จะเดือดร้อน แล้วบาปกรรมจะตกอยู่กับตนหรือนางจุลพัตราเชื่อว่าการที่ตนเองอยากได้เงาของพระยาจกัณฑ์ก็เพราะเป็นกรรมดลใจ

4. ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

จากการศึกษาทศนะที่ปรากฏในบทร้อยกรองจากหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นป.4 เล่ม 1 และ ป.4 เล่ม 2 ทำให้สรุปทศนะที่ปรากฏได้เป็นข้อ ๆ ดังนี้

4.1 ทศนะในการดำเนินชีวิต

เมื่อทำการศึกษาแล้วพบว่าทศนะในการดำเนินชีวิตที่ปรากฏในชั้นป. 4 จะคล้าย

กับชั้นป.1, ป.2 และป.3 คือ ผู้แต่งได้เสนอความคิดว่าการที่จะอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมได้ อย่างมีความสุขและประสบความสำเร็จในชีวิตจะต้องเป็นหมั่นทำความดี มีคุณธรรม ซึ่งคุณธรรม ที่ปรากฏ ได้แก่ ความมีน้ำใจ, ความกตัญญู, ความไม่ประมาท, การไม่ประทุษร้ายผู้อื่น, ความสามัคคี และความรับผิดชอบ ส่วนคุณธรรมที่ปรากฏเพิ่มเติมในชั้น ป.4 ได้แก่ การคิดอย่าง รอบคอบ, ความอดทน, การใช้ปัญญา, ความประหยัด และความกล้าหาญ ดังตัวอย่าง บทร้อยกรองต่อไปนี้

คิดอย่างรอบคอบ

เป็นคนคิดแล้วจึง	เจรจา
อย่ามลนหลับตา	แต่ได้
เลือกสรรหมั้นปัญญา	ตรงดริก
สติรอบให้	ถูกแล้วจึงทำ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 1 : 24)

ตอนหนึ่งจากเรื่องขมทะเล

นกนางนวลบินไปไกลลิบลิบ	ชอบฟ้าขลิบทองงามเป็นความหมาย
ว่าชีวิตถ้าอดทนฝึกฝนกาย	ในบั้นปลายย่อมเรื่องรองดังทองงาม

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 1 : 10)

ตอนหนึ่งจากบทร้อยกรองท้ายบทเรียน

พอบอกว่าเมื่อเรามีสมอง	เราก็ต้องรู้จักโทษประโยชน์ผล
รู้จักใช้และควบคุมเครื่องจักรกล	อย่าเผลอตนไปเป็นทาสนอกเอย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 1 : 186)

ตอนหนึ่งจากเรื่องบทกลอนสอนใจ

มีสิ่งพึงบรรจบให้ครบบาท	อย่าให้ขาดสิ่งของต้องประสงค์
แม้มีน้อยใช้น้อยค่อยบรรจง	อย่าจ่ายลงให้มากจะยากนาน

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 2 : 115)

ตอนหนึ่งจากเรื่องหน้าที่เริ่มจากตน

ฝึกกายให้เข้มแข็ง	และฝึกแรงให้แกร่งล้น
ฝึกใจให้อดทน	ให้เป็นคนพยายาม
เชื่อมั่นและหาญกล้า	มีปัญหามิเกรงขาม
แน่วแน่คิดแก้ตาม	สำเร็จความดังต้องการ

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 2 : 167)

ทักษะในการดำเนินชีวิตที่ปรากฏในตัวอย่างบทร้อยกรองข้างต้นพบว่า เรื่องแรก เรื่องคิดอย่างรอบคอบ ผู้แต่งได้เสนอความคิดเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตว่า ก่อนลงมือทำสิ่งต่างๆ จะต้องมีความคิดและคิดไตร่ตรองให้รอบคอบก่อนทุกครั้ง เรื่องชมทะเล ผู้แต่งได้เสนอความคิดให้ผู้อ่าน ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน เพื่อจะได้ประสบความสำเร็จในอนาคต บทร้อยกรองท้ายบทเรียน ผู้แต่งได้เสนอความคิดในเรื่องของการใช้ปัญญาว่า คนเราต้องรู้จักใช้สมองหรือปัญญาในทางที่ถูกต้อง เพื่อจะได้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งต่อตนเองและสังคม เรื่องบทกลอนสอนใจ ผู้แต่งได้เสนอความคิดให้ ผู้อ่านดำเนินชีวิตด้วยความประหยัต์มัธยัสถ์ ไม่ใช่จ่ายฟุ่มเฟือย เพื่อจะได้มีชีวิตที่สุขสบายในอนาคต และเรื่องหน้าที่เริ่มจากตน ผู้แต่งได้เสนอความคิดให้ผู้อ่านดำเนินชีวิตด้วย ความอดทน มีความพยายาม มีความเชื่อมั่นในตนเอง และมีความกล้าหาญ ซึ่งจะทำให้ผู้อ่านดำเนินชีวิตในสังคม อย่างมีความสุขและประสบความสำเร็จในชีวิต

4.2 ทักษะด้านความรัก

จากการศึกษาทักษะในด้านความรักที่ปรากฏในบทร้อยกรองชั้น ป.4 พบว่าผู้แต่ง ต้องการเสนอความคิดในเรื่องนี้ 2 ประเด็น เช่นเดียวกัน คือ ความรักในตัวเอง และความรักใน สิ่งต่างๆ รอบตัว ซึ่งความรักในตัวเองในที่นี้ หมายถึง แม่ และผู้มีพระคุณ โดยจะปรากฏในเรื่อง พระอภัยมณี และเรื่องสังข์ทอง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตอนหนึ่งจากเรื่องพระอภัยมณี

เคยกินนมชมชื่นระรินรส

ทั้งย้อมเยาว์เบาความได้สามปี

ต้องลมแดดแดดเผาจะเศร้าสร้อย

กันดารแดนแสนไกลพ่อไม่เคย

พ่อจะอดนมหมองละอองศรี

เล็กเท่านั้นจะไปกระไรเลย

ทั้งกลัวอ้อยพ่อจะได้ไหนเสวย

จะหลงเลยลดเลี้ยวอยู่เดียวโดย

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 1 : 194)

ตอนหนึ่งจากเรื่องสังข์ทอง

อย่างนี้แกลงแคลงเลยว่าเป็นยักษ์

ถึงจะอยู่จะไปก็ให้งาม

อันรูปเงาะไม้เท้าเกือกแก้ว

ยังมนต์รับทหนึ่งของมารดา

ถึงจะเรียกเต่าปลามัจฉาชาติ

ครุฑาเทวัญชั้นบน

มาเกิดลูกรักอย่าเกรงขาม

เจ้าผู้ทราชมรรค์ร่วมชีวา

แม่ประสิทธิ์ให้แล้วตั้งปรารถนา

ชื่อวามหาจินตามนตร์

ฝูงสัตว์จับบาทในไพรสมนตร์

อ่านมนตร์ขึ้นแล้วก็มาพาลัน

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 2 : 149)

จากบทร้อยกรองข้างต้นจะเห็นว่าทั้ง 2 เรื่อง ได้เสนอความคิดเกี่ยวกับความรัก

ของแม่ ว่าเป็นความรักที่มีแต่ให้ ความรักที่ยิ่งใหญ่ ทั้งผู้นั้นจะเป็นผู้ให้กำเนิดแท้ๆ หรือเป็นเพียงผู้ที่เลี้ยงดูเรามา เราก็ต้องระลึกในพระคุณ และตอบแทนพระคุณท่าน ดังเช่นในเรื่องพระอภัยมณี ซึ่งเป็นตอนที่สุดสาครลาแม่ไปตามหาพระอภัยมณี ผู้แต่งได้บรรยายภาพให้เห็นถึงความห่วงใยของนางเงือกที่มีต่อสุดสาครอย่างมากมาย กล่าวว่สุดสาครจะต้องลำบาก หรือเกิดอันตรายในการเดินทาง ส่วนเรื่องสังข์ทอง ผู้แต่งได้เสนอความคิดเรื่องความรักของแม่ที่มีต่อลูก ผ่านตัวนางพันธุรัตจะไม่ใช่แม่แท้ๆ แต่ก็มีความรัก และความห่วงใยต่อพระสังข์อย่างจริงใจ โดยเห็นได้จากการที่นางพันธุรัตยินดีที่จะให้รูปเงาะไม้ทำเกือกแก้ว และมหาจินตามนต์กับพระสังข์แม้รู้ว่าพระสังข์จะหนีตนเองไป ซึ่งผู้แต่งได้เสนอความคิดในการสำนึกพระคุณและคิดอยากตอบแทนคุณผ่านตัวพระสังข์ ดังบทร้อยกรองต่อไปนี้

พระคุณล้ำลอบจับดินแดน	ยังไม่ทันทดแทนสนองได้
รำพลางไต่กีพิริพีไร	ชบพิกตร์สะอื้นให้ไปมา
ครั้นคลายวายไต่กเศรำหมอง	พระจึงร้องสั่งเหล่ายักษ์
ท่านจงเชมุตพพระมารดา	คืนไปพาราของเรา
แล้วเตรียมการไว้ให้เสร็จสรรพ	คอยท่าข้ากลับมาจึงเผา
การพระเมรุใหญ่อยู่อย่าดูเบา	ท่านจงเอาใจใส่ไตรตรา

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 2 : 152)

ส่วนความรักในสิ่งต่างๆ รอบตัว ในบทร้อยกรองชั้น ป.4 สามารถจำแนกได้เป็นความรักธรรมชาติ, ความรักถิ่นที่อยู่อาศัย และความรักความเป็นไทย

ตัวอย่างบทร้อยกรองที่เสนอทัศนคติด้านความรักธรรมชาติ	
ตอนหนึ่งจากบทละครเรื่องเงาะป่า	
นั่งเหนือแผ่นผาที่หน้าถ้ำ	เท่าร่าน้ำเอนอิงฟังพดุงษา
ตะวันฉายฉายน้ำอรัมตา	ตกตามชอกศิลาซ่ากระจ่าย
ที่น้ำอันลับซ่องมองเห็นพื้น	ปลาน้อยน้อยลอยตื่นดูแหล่งหลาย
พ่นน้ำฟูเป็นละอองต้องแมลงตาย	ตกเรียรายเป็นภักษาน่าเอ็นดู

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 1 : 102)

ธรรมชาตินี้ใครครอง

เรามีใช่เจ้าของผู้ครองฟ้า
 ทั้งต้นไม้ใบหญ้าและป่าเขา
 ห้วยละหานธารน้ำใสของเรา
 อย่าหลงผิดคิดเอาเข้าจับจอง
 เมื่อเมฆฝนหล่นโรยโปรยจากฟ้า
 ไม่เคยเลือกทุ่งท่าหรือห้วยหนอง
 ยามนกน้อยร้องเพลงเปล่งทำนอง

คนไม่เคยเลือกร้องให้กับใคร
 แม่น้ำใหญ่ไหลมาจากป่าฝน
 เย็นสายน้ำอ่อนโยนยามเอื่อยไหล
 ผ่านทุ่งนาป่าเมืองใกล้และไกล
 เราทุกคนต่างได้ใช้ได้ดีมีกิน
 ไม่มีใครเป็นเจ้าของครองดินฟ้า
 มีแต่แรงรักษาอย่าให้สิ้น
 นกขาดป่าปลาขาดน้ำ หญ้าขาดดิน
 คนก็คงขาดสิ้นลมหายใจ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 2 : 17-18)

ทศนะในด้านความรักในธรรมชาติที่ปรากฏในบทร้อยกรองข้างต้นจะเห็นว่าทั้ง
 2 เรื่อง ผู้แต่งได้เสนอความคิดให้ผู้อ่านตระหนักถึงคุณค่าและประโยชน์ของธรรมชาติ และปรารถนา
 ที่จะให้ทุกคนร่วมมือกันอนุรักษ์ธรรมชาติ เรื่องเงาะป่า ผู้แต่งได้เสนอความคิดว่า ธรรมชาติทำให้โลก
 สวยงามให้ความเพลิดเพลินต่อจิตใจมนุษย์ ส่วนเรื่องธรรมชาตินี้ใครครองได้เสนอความคิดอย่าง
 ตรงไปตรงมาว่า ไม่มีใครเป็นเจ้าของธรรมชาติแต่ทุกคนได้ใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ ดังนั้นการดูแล
 รักษาธรรมชาติให้คงอยู่ จึงเป็นหน้าที่ของทุกคน

ตัวอย่างบทร้อยกรองที่เสนอทศนะในด้านความรักในถิ่นที่อยู่อาศัย

ถิ่นเอ๋ยถิ่นรัก	เคยได้พำนักพักอาศัย
ถิ่นที่เคยอยู่กินสิ้นผองภัย	เหลือไว้แต่เพียงร่องรอย
หาดเคยงามทุกหนมีมลทิน	ชีวิตทั้งสิ้นต่างถดถอย
ช่วยแก้ไขเกิดหนอเรารอดคอย	บ้านเปลือกหอยบนหาดสะอาดเอ๋ย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 1 : 99)

สยามานุสสติ

ใครรานใครรุกตัว	แดนไทย
ไทยรบจนสุดใจ	ชาติสิ้น
เสียเนื้อเลือดหลังไหล	ยอมสละ สิ้นแล
เสียชีพไปเสียสิ้น	ชื่อก้องเกียรติงาม
หากสยามยังอยู่ยั้ง	ยืนยง
เราก็เหมือนอยู่คง	ชีพด้วย
หากสยามพินาศลง	ไทยอยู่ได้ฤา
เราก็เหมือนมอดม้วย	หมดสิ้นสกุลไทย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 1 : 116)

ตอนหนึ่งจากเรื่อง หน้าที่เริ่มจากตน

รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์	ใจเคร่งครัดศรัทธามั่น
เทิดทูนสถาบัน	เครื่องหมายอันดำรงไทย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 2 : 169)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองข้างต้นจะเห็นว่าทัศนะทางด้านความรักในถิ่นที่อยู่อาศัย ได้หมายรวมถึง ความรักท้องถิ่นที่อาศัยอยู่ และประเทศไทยอันเป็นที่รักของเรา โดยผู้แต่งได้เสนอความคิดให้ผู้อ่านมีความรักความภาคภูมิใจท้องถิ่นและประเทศชาติ ทั้งพร้อมที่จะพัฒนาให้ท้องถิ่นและประเทศไทยเจริญรุ่งเรือง ดังที่ปรากฏในเรื่องบ้านหลังใหม่ของปู่เสฉวน ที่ผู้แต่งได้เสนอความคิดให้คนในท้องถิ่นมีความรักและหวงแหนในถิ่นกำเนิดของตนเอง พร้อมช่วยกันดูแลรักษาธรรมชาติของท้องถิ่นให้สวยงามดังเดิม เรื่องสยามานุสสติ ผู้แต่งได้เสนอความคิดในเรื่องของความรักชาติ ให้ช่วยกันปกป้องให้ประเทศชาตินี้คงอยู่ และเรื่องหน้าที่เริ่มจากตน ผู้แต่งได้เสนอความคิดให้ผู้อ่านมีความรักเทิดทูนในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ อันเป็นสถาบันหลักของชาติไทย

ตัวอย่างบทร้อยกรองที่แสดงทัศนะด้านความรักในความเป็นไทย

ตอนหนึ่งจากเรื่อง พื้นบ้าน พื้นเมือง

วีรช้าวสาร	สองทะนานข้าวเปลือก	เลือกท้องโบลาน
คดข้าวใส่จาน	เก็บเบี้ยใต้ถุนร้าน	พานเอาคนข้างหลังไว้

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 1 : 138)

เจ้าเนื้อละมุนเอย

เจ้าเนื้ออ่อนเหมือนสำลี

แม่มิให้ผู้ใดต้อง

เนื้อเจ้าจะหมองศรี

ทองดีเจ้าคนเดียวเอย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 1 : 142)

เกี้ยวเกิดหนาแม่เกี้ยว

อย่ามัวชะงักแลเหลียว

เดี่ยวเดี่ยวจะบาดก้อยเอย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 1 : 147)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองข้างต้นจะเห็นว่า ความเป็นไทยในที่นี้ คือ

เพลงพื้นเมือง ซึ่งได้แก่ เพลงประกอบการละเล่น เพลงกล่อมเด็กและเพลงปฏิพากย์ ผู้แต่งได้เสนอความคิดให้เห็นว่าสิ่งเหล่านี้เป็นวัฒนธรรมที่ดั้งเดิม มีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของคนไทยมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ซึ่งมีคุณค่าทางด้านจิตใจและคุณค่าในการดำเนินชีวิต อย่างเช่น เพลงประกอบการเล่นริ้วข้าวสาร แสดงให้เห็นวิธีการเล่นของเด็กสมัยก่อนที่ใช้ร่างกายเป็นอุปกรณ์ในการเล่น ซึ่งนอกจากจะเกิดความสนุกสนานในการเล่นแล้ว ยังได้ออกกำลังกายไปในตัว ส่วนเพลงกล่อมเด็กเมื่อพิจารณาเนื้อเพลงแล้วเห็นว่าผู้แต่งน่าจะต้องการเสนอความคิดในเรื่องความรักความห่วงใยและทะนุถนอมของแม่ที่มีต่อลูก และเพลงเดินรำกำเคียว เป็นเพลงที่ชาวนาใช้เล่นในงานเกี่ยวข้าวซึ่งนอกจากจะทำให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินแล้วยังทำให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ ดังนั้นจึงเห็นว่าหน้าที่ผู้แต่งได้คัดเลือกเพลงพื้นเมืองเหล่านี้มาประกอบกับบทเรียน น่าจะเป็นเพราะผู้แต่งต้องการเสนอความคิดให้ผู้อ่าน เห็นคุณค่าและเกิดความรักวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมเหล่านี้ รวมทั้งร่วมมือกันอนุรักษ์วัฒนธรรมนี้อยู่คู่กับคนไทยตลอดไป

4.3 ทักษะด้านการศึกษา

จากการศึกษาทักษะด้านการศึกษาที่ปรากฏในบทร้อยกรองชั้นป.4 พบว่ามี 3 เรื่องที่กล่าวถึง คือ ความรู้มีค่า, ประถม ก กา หัดอ่าน และขุนช้างขุนแผน ดังตัวอย่าง บทร้อยกรองต่อไปนี้

ความรู้มีค่า	
ความรู้ดูยิ่งล้ำ	สินทรัพย์
คิดค่าควรเมืองนับ	ยิ่งไซ้
เพราะเหตุจักอยู่กับ	กายอาด – มานา
โจรจักเบียนบ่ได้	เร่งรู้เรียนเอา

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 2 : 40)

จากประถม ก กา หัดอ่าน

เมื่อเส็กเรียนวิชาเมื่อเติบโตใหญ่มีอาชีพ

ดูรากุมาร	แสวงหาอาจารย์	เล่าเรียนวิชา	ให้ลูปรุปรอง
ทางการศึกษา	สำหรับวิชา	กุมารทั้งผอง	
ครั้นว่าใหญ่กล้า	พึงให้แสวงหา	ทรัพย์สินเงินทอง	
ทำนาทำไร่	ใจตรึกนึกปอง	ให้มีเงินทอง	สิ่งของบริวาร
ทรัพย์นี้มีใกล้	ใครบัญญัติไว	หาได้บ่บาน	แวนแคว้นแดนดิน
มีสินทุกสถาน	ผู้ใดใจคร้าน	บ่พานพบนา	
ข้อนี้ควรจำ	เร่งให้กระทำ	เหมือนคำวามา	จะเป็นที่พึง
ดังหนึ่งปรารภนา	ผู้มีปัญญา	จงจำใส่ใจ	

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 2 : 133-134)

ความรู้ล้ำเลิศ วิชาประเสริฐ เป็นที่พึงได้
 เกิดมั่งเกิดมี เป็นศรีเป็นใหญ่ เงินทองหาได้ ด้วยความรู้เอง
 อย่าทำกรงกรัง ทำตัวสูงสิง ปากโป่งโง่งเงง
 ทำสิงทำโลน โลตโผนครั้นเครง ตามใจของเอง ไม่เกรงครุบา
 (หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 2 : 161)

ตอนหนึ่งจากเรื่องขุนช้างขุนแผน
 เณรแก้วได้ตำรับของท่านขรัว คิดถึงตัวอยากเรียนให้ยิ่งกว่า
 วันหนึ่งจึงเข้าไปวันทา จะขอลงไปสุพรรณบุรี
 ไปสืบทาวิชาเรียนต่อไป ท่านสมภารชอบใจหัวเราะรี
 ท่านวัดป่าเลไลยก์นั้นขยันดี กับสีกาทองประศรีรู้จักกัน
 (หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 2 : 80)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองข้างต้น ผู้แต่งได้เสนอความคิดว่า การศึกษามี
 ความสำคัญและมีคุณค่ากว่าสิ่งใดๆ ทั้งปวง ผู้ใดอยากมีอนาคตที่ดีและประสบความสำเร็จใน
 ชีวิต จะต้องเป็นคนขยันหมั่นเพียรในการศึกษาหาความรู้ โดยผู้แต่งได้เสนอความคิดอย่าง
 ตรงไปตรงมาดังปรากฏในเรื่อง ความรู้มีค่า ผู้แต่งได้ชี้ให้เห็นว่า ความรู้มีค่ามากกว่าทรัพย์สิน
 ใดๆ ทั้งปวง เพราะเป็นสมบัติที่ติดตัวเราไปตลอด ไม่มีใครสามารถขโมยไปได้ และเรื่อง
 ประถม ก กา หัดอ่าน ผู้แต่งได้เสนอความคิดว่า ความรู้เป็นสิ่งมีค่า และเป็นพื้นฐานสำคัญใน
 การประกอบอาชีพในอนาคต ส่วนเรื่องที่ถ่ายทอดผ่านตัวละคร ได้แก่ เรื่อง ขุนช้างขุนแผน
 ผู้แต่งได้เสนอความคิดผ่านเณรแก้วว่า ผู้ที่มีความขยันหมั่นเพียรจะประสบความสำเร็จในชีวิต
 ดังเช่นเณรแก้วที่วัยเด็กเป็นคนใฝ่รู้ใฝ่เรียน เมื่อโตขึ้นจึงเป็นผู้ที่มีความสามารถในการรบและ
 ประสบความสำเร็จในการทำงาน

4.4 ทศนะด้านความเชื่อ

จากการศึกษาทศนะด้านความเชื่อที่ปรากฏในบทร้อยกรองชั้นป.4 พบว่ามี
 4 เรื่องที่กล่าวถึงคือ พระอภัยมณี, สังข์ทอง, นิราศพระประธม และรามเกียรติ์

ตอนหนึ่งจากเรื่อง พระอภัยมณี
 พ่อไปถึงจึงทูลมูลเหตุ ให้ทรงเดชทราบความตามประสงค์
 ว่าชาตินี้มีได้ปะกับพระองค์ ขอดำรงรองบาททุกชาติไป
 ฯลฯ
 (หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 1 : 195)

ตอนหนึ่งจากเรื่องสังข์ทอง
 ใ้ลูกน้อยหอยสังข์ของแม่เอ๋ย กรรมสิ่งใดเลยมาขัดให้

จะรำร้องเรียกเจ้าสักเท่าไร ก็ช่างเฉยเสียได้ไม่ดูดี
 ฯลฯ
 (หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 2 : 150)

โทษลูกนี้ผิดเป็นนักหนา ดั่งแก้งผลาญมารดาให้อาสัญ
 ทั้งนี้เพราะกรรมมาตามทัน จึงสุดสิ้นชีวิตนบรลย์
 ฯลฯ
 (หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 2 : 152)

ตอนหนึ่งที่กล่าวถึง ตำบลโพธิ์เตี้ยจากนิราศพระประธม
 ถึงโพธิ์เตี้ยโพธิ์ต่ำเหมือนค้ำกล่าว แต่ไตรวาสามอ้อมเท่าพ้อมสาน
 เป็นเรื่องราวเจ้าฟ้าพญาพาน มาสังหารพญาทองคัมบิดา
 แล้วปลุกพระมหาโพธิ์บนโขดใหญ่ เผอิญให้เตี้ยต่ำเพราะกรรมหนา
 อันเท็จจริงสิ่งไรเป็นไกลตา เขาเล่ามาฟังกี่เล่าให้เจ้าฟัง
 (หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 2 : 161)

ตอนหนึ่งจากเรื่องรามเกียรติ์ ตอน กำเนิดทศกัณฐ์
 ชาตินี้มีแต่สองหัตถ์ จงไปอุบัติเอาชาติใหม่
 ให้สืบเศียรสับพัศตร์เกรียงไกร เหาะเหินเดินได้ในอัมพร
 มีมือยี่สิบซ้ายขวา ถือกทาอาวุธนุศร
 กุจะเป็นมนุษย์แต่สองกร ตามไปราญรอนชีวี
 ฯลฯ
 (หนังสือเรียนภาษาไทย ป.4 เล่ม 2 : 178)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเด็น คือ ทศณะด้าน
 ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมได้แก่ เรื่องสังข์ทอง เป็นตอนที่นางพันธุรัตตัดพ้อพระสังข์ แล้วจึง
 กล่าวโทษกรรมที่ทำให้พระสังข์ต้องหนีตนไป และตอนที่พระสังข์รู้สึกเสียใจอย่างมากที่
 นางพันธุรัตได้ตายไป รวมทั้งกล่าวว่าเป็นเพราะกรรมจึงทำให้เกิดเรื่องเช่นนี้ ส่วนเรื่องนิราศ
 พระประธมที่กล่าวถึงตำนานโพธิ์เตี้ย ผู้แต่งได้เสนอความคิดเรื่องความเชื่อเรื่องกรรมว่า การที่
 ตันโพธิ์ปลุกแล้วไม่สูงใหญ่เป็นเพราะกรรมที่พญาพานฆ่าพญาทองคัมบิดาของตัวเอง จากที่
 กล่าวมาจะเห็นว่าความเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม ผู้แต่งทั้ง 2 เรื่อง มีความเชื่อตรงกันว่า กรรม
 เป็นกระบวนการก่อการกระทำ และการให้ผลของการกระทำทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต
 วิถีชีวิตที่เป็นอยู่ในปัจจุบันเป็นผลของการชดใช้กรรมในอดีตชาติ

ประเด็นที่ 2 คือ ทศณะด้านความเชื่อเรื่องชาติ-ภพ จากตัวอย่างบทร้อยกรองเรื่อง
 พระอภัยมณี เป็นตอนที่กล่าวถึงนางเงือกที่ฝากคำพูดไปถึงพระอภัยมณีกับสุดสาครว่าถึงแม้จะ

ไม่ได้พบหน้ากันในชาตินี้ ขอเป็นคนใกล้ชิดคอยรับใช้ในทุกชาติไป ส่วนเรื่องรามเกียรติ์ เป็นตอนที่พระนารายณ์ให้พรทศกัณฐ์ ก่อนที่จะสังหารว่าให้ชาติหน้ามี 10 หัว 20 มือ จากการศึกษาจะเห็นว่าผู้แต่งทั้ง 2 เรื่องมีทัศนะความเชื่อตรงกันในเรื่องของชาติ-ภพว่า วิญญาณจะไม่สูญหายไปไหน แต่จะคงวนเวียนเพื่อเกิดในชาติใหม่ภพใหม่

5. ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

เมื่อทำการศึกษาทัศนะที่ปรากฏในบทร้อยกรองจากหนังสือเรียนภาษาไทยชั้น ป.5 เล่ม 1 และเล่ม 2 ทำให้สามารถสรุปทัศนะได้เป็นข้อ ๆ ดังนี้

5.1 ทัศนะในการดำเนินชีวิต

จากการศึกษาทัศนะในการดำเนินชีวิตที่ปรากฏในบทร้อยกรองชั้น ป.5 จะเห็นว่าทัศนะที่ปรากฏคล้ายกับชั้น ป.1, ป.2, ป.3 และป.4 คือ ผู้แต่งเสนอความคิดว่า การที่จะดำเนินชีวิตร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข จะต้องเป็นคนดี มีคุณธรรมเป็นเครื่องเตือนใจ และนำไปเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เช่น

ตอนหนึ่งจากเรื่อง รามเกียรติ์ ตอนสุครีพหักฉัตร	
องคตก็ได้สื่อสาร	หักหาญมาสี่ยักษ์
ตัวข้าพระบาทผู้ภักดี	ครั้งนี้จะอาสาไป
ทำลายฉัตรท้าวทศพักตร์	ให้หักยับลงจงได้
พระองค์ผู้ทรงภพใด	อย่าเคืองไต่เบื่องพระบาท

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 1 : 105-106)

ตอนหนึ่งจากเรื่อง มโหสถบัณฑิต

	มโหสถอาสา
โดยใช้ปัญญา	ได้เนื้อดูจหวัง
วิ่งเร็วเหยียบเงา	เสียงเร้าตึงตึง
เหยี่ยวตกใจจึง	ทิ้งเนื้อรับทัน

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 1 : 135)

ตอนหนึ่งจากเรื่อง โลกปัจจุบัน

เครื่องเล่นมากมาย	หลากหลายบันเทิง
ดนตรีรื่นเริง	ภาพยนตร์ก็มี
สำราญทุกอย่าง	อย่าร้างความดี
คนเราเดี๋ยวนี้	ชักหลงเมามัว

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 2 : 30)

จากตัวอย่างบทร้อยกรอง จะเห็นว่าเรื่องรามเกียรติ์ ตอนสุครีพหักฉัตร ผู้แต่งได้

เสนอความคิดที่จะเป็นคนที่ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานได้นั้นจะต้องมีความกล้าหาญ
 ดังเช่น สุครีพที่มีความกล้าหาญในการอาสาไปทำลายฉัตรที่บังกรุงลงกา แล้วก็ทำสำเร็จจนได้รับ
 คำชมเชยจากพระราม ดังบทร้อยกรองต่อไปนี้

อันพระยาสุครีพฤทธิรงค์	อาจองหักฉัตรยักษ์
ทำลายความคิดต่อสุรี	ทำชอบครั้งนี้มากนัก
ควรที่เป็นวงศ์พระทินกร	จะขจรเดชไปทั่วไตรจักร
ตรัสพลางชวนองค์พระลักษมณ์	ผันพักตร์ย่างเยื้องเข้าพลับพลา

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 1 : 113)

เรื่องมโหสถบัณฑิต ผู้แต่งได้เสนอความคิดเกี่ยวกับการใช้ปัญญาว่า ถ้าเลือกใช้
 ปัญญาในทางสร้างสรรค์ก็จะเกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ดังที่มโหสถได้ใช้ปัญญาใน
 การช่วยเหลือเด็ก ๆ แก่ปัญหาที่เหยี่ยวแย่งเนื้อไป ส่วนเรื่องโลกปัจจุบันผู้แต่งได้เสนอความคิด
 เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตว่า คนเราไม่ควรลืมหำความดี แม้ว่าในปัจจุบันจะมีความเจริญเกิดขึ้น
 มากมายหลายด้าน นอกจากนี้ยังมีบางเรื่องที่คุณแต่งได้เสนอความคิดในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง
 เหมาะสมโดยชี้ให้เห็นผลเสียของการกระทำ นั่นก็คือ เรื่องโทษของการพนันและยักร์สองกรกับ
 วรวิค ดังตัวอย่างบทร้อยกรองต่อไปนี้

โทษของการพนัน

การพนันนั้นดีมีไฉน	ยามเล่นได้ก่อเวรเล่นไม่หยุด
คราวพ่ายแพ้แท้สำหรับทรัพย์เสื่อมทรุด	เสียตายสุดแค้นขั้ตมนันสนัก
หมดผู้ที่เชื่อถือหรือจะกล่าว	ขอลูกสาวแม่พ่อเขาก็ผลัก
ไม่มีใครสมาคมนิยมรัก	หาน้ำหนักข้างดีไม่มีเลย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 1 : 75)

ตอนหนึ่งจากเรื่องยักร์สองกรกับวรวิค

ต่างพิโรธโกรธเกรี้ยวเคี้ยวขบ	กลอกกลับจับกันเคล้าคล่อง
ต่างคนต่างตีทั้งพี่น้อง	ถูกระบองพร้อมกันบรรลัย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 2 : 140)

เรื่องโทษการพนัน ผู้แต่งได้เสนอความคิดว่าคนเราถ้าต้องการมีชีวิตที่สุขสบาย
 ไม่เดือดร้อนก็อย่าได้ยุ่งเกี่ยวกับการพนัน โดยในเรื่องนี้ผู้แต่งได้ชี้ให้เห็นผลเสียของการพนันว่า
 นอกจากจะทำให้เสียทรัพย์สินแล้วยังทำให้ไม่มีใครนับถือและให้ความไว้วางใจส่วนเรื่องยักร์สองกร
 กับวรวิคผู้แต่งต้องการเสนอความคิดให้ผู้อ่านใช้สติในการดำเนินชีวิต โดยชี้ให้เห็นผลเสียของ
 การขาดสติว่า อาจทำให้ผู้อื่นและตนเองเดือดร้อน ดังเช่น ยักร์สองกรและยักร์วรวิคที่ขาดสติ
 ใช้อารมณ์ในการแก่งแย่งนางฟ้าที่พระอิศวรนิมิตขึ้นจนทำให้ต้องเสียชีวิตลงทั้งคู่

5.2 ทศนะด้านความรัก

ทศนะด้านความรักที่ปรากฏในชั้น ป.5 สามารถแบ่งได้ 3 ประเด็นคือ ความรัก ธรรมชาติ ความรักของแม่ และความรักความเป็นไทย เมื่อทำการศึกษาแล้วพบว่า มีเรื่องที่เสนอ ทศนะด้านความรักธรรมชาติมีเพียงเรื่องเดียว ได้แก่ บทดอกสร้อยหมวดดอกไม้ เช่น

ตอนหนึ่งจากบทดอกสร้อยหมวดดอกไม้

พุทธเอ๋ยพุทธชาด	ชาวสะอาดดอกย้อมกลิ่นหอมหวาน
ร้อยมาลัยใส่เมสสีเมื่อมีงาน	หรือจัดพานประดับประดา ย่อมนำชม
ทั้งน้ำอบน้ำมนต์ก็กลิ่นได้	สตรีงามชอบใช้ไว้แซมผม
มนุษย์ใดอยากจะให้คนนิยม	หมั่นอบรมซื้อไว้ให้ดีเคย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 2 : 104)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองจะเห็นว่า ผู้แต่งได้เสนอความคิดเกี่ยวกับธรรมชาติว่า ธรรมชาติเป็นสิ่งสวยงาม มีคุณค่าและประโยชน์ควรค่าแก่การรักษาไว้ จากบทดอกสร้อยหมวดดอกไม้ ผู้แต่งได้เสนอความคิดว่าธรรมชาติมีประโยชน์อย่างมากมายเพราะนอกจากจะทำให้โลกสวยงาม มนุษย์ยังสามารถนำมาใช้เป็นปัจจัยในการดำรงชีวิต

ส่วนเรื่องที่แสดงทศนะเกี่ยวกับความรักของแม่ มีเพียงเรื่องเดียวคือ แม่น้อยน้อย ของช้อยเอง

ยามราตรีที่ฉันนั้นหลับสนิท
ใครมายืนชมขีดพินิจฉัน
ใครยืมรีนเมื่อฉันตื่นนิทรพลาถัน
ใครคนนั้นแม่น้อยน้อยของช้อยเอง
บมนิสัยให้ฉันตื่นใครเล่า
สวดเบาเบาอยู่กับฉันขยับเคร่ง
ใครเล่าหน้าเหมือนนางฟ้าลาวัลย์ละเวง
เมื่อแลเล็งก็ที่แท้แม่ของดู
ฯลฯ

เมื่อถึงคราวชรามาเยือนแม่
คราวนี้แลฉันจักพิทักษ์ให้
ใครเล่าต้องสนองพระคุณละมุนละไม
คนนั้นไซร์คือฉันแน่ลูกแม่เอ๋ย

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 2 : 80-81)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองผู้แต่งได้เสนอความคิดเกี่ยวกับความรักว่า ความรักใดๆ ในโลกก็ไม่มีรักไหนยิ่งใหญ่เท่าความรักของแม่ที่มีต่อลูก ผู้เป็นลูกนั้นต้องตระหนักถึงความรัก

ความเอาใจใส่ทั้งต้องมีความกตัญญูรู้คุณและตอบแทนพระคุณแม่อันเป็นที่รักของเรา
และเรื่องที่แสดงทัศนะด้านความรักในความเป็นไทย ได้แก่ เรื่องมงกุฎดอก
ทองกวาว

ลุงแฉ่ง มาร่าเกิดนางเอย เอ้ยมาแม่มา ช่างปากจัดหนักหนา
เชิญแม่มาว่าเพลงเอย (ลูกคู่รับ)
เหน้อยไหมน้อยเอย เอ้ยเกี่ยวแม่เกี่ยว เกี่ยวข้าวด้วย
คมเคียว อย่าเสียวมาเกี่ยวพี่เอย (ลูกคู่รับ)

ป้าหวาน เกี่ยวเป็นแถวเอย เอ้ยเกี่ยวรวงทอง เกณฑ์ทั้งพี่ทั้งน้อง
ทั้งพวกทั้งพ้องกันเอย (ลูกคู่รับ)

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 1 : 157)

สีดา มาเกิดเอย เอ้ยราแม่มา
มาเอ้ยมาแม่มา ไปเกี่ยวข้าวในนา
อย่ามัวช้าเลยเอย (ลูกคู่รับ)

ซูลี มาเกิดเอย เอ้ยราพ่อมา
ชวนน้องมาก็มา มาเกี่ยวข้าวกันดีกว่า
เสร็จแล้วชวนมาร่ากันเอย (ลูกคู่รับ)

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 1 : 159)

จากตัวอย่างบทร้อยกรอง จะเห็นว่าความเป็นไทยในที่นี้ คือ เพลงพื้นบ้าน หรือ เพลงเดินกำรำเคียว โดยผู้แต่งได้เสนอความคิดเห็นให้เห็นว่าเพลงพื้นบ้านมีความเกี่ยวข้องกับ การดำเนินชีวิตของคนไทยมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ ซึ่งนอกจากจะสร้างความสนุกสนานให้แก่ หมู่มุ่คณะแล้วยังเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความเป็นไทย ดังนั้นควรค่าแก่การที่คนรุ่นหลังจะร่วมกัน อนุรักษ์ให้ วัฒนธรรมที่งดงามเหล่านี้คงอยู่ต่อไป ผู้แต่งได้เสนอความคิดเห็นนี้ผ่านตัวละครผู้ใหญ่ คือ ลุงแฉ่ง และป้าหวานที่ร้องเพลงโต้ตอบกันหลังการเกี่ยวข้าว และตัวละครเด็กคือ สีดาและซูลีที่ลอง เล่นเป็นพ่อเพลงแม่เพลงกันหลังจากที่เคยได้เรียนรู้วิธีการร้องเพลงเดินกำรำเคียวจากโรงเรียนให้ ผู้ใหญ่ชมทำให้ผู้ใหญ่ชื่นชมและสบายใจที่วัฒนธรรมประเพณีที่งดงามเหล่านี้จะไม่สูญหายไปจาก หมู่บ้าน

5.3 ทัศนะด้านการศึกษา

ผู้แต่งได้เสนอความคิดเห็นว่า การศึกษามีความสำคัญ ผู้ใดมีความตั้งใจและขยันหมั่นเพียรก็จะทำให้ตนเองประสบความสำเร็จในชีวิต ซึ่งมีเรื่องที่เสนอทัศนะนี้อยู่ 2 เรื่อง คือ

ความรู้้อาจเรียนกันทั้งหมด และผู้รู้ดีเป็นผู้เจริญ

ความรู้้อาจเรียนกันทั้งหมด

ฝูงชนกำเนตคล้าย	คลึงกัน
ใหญ่ย่อมเพศผิวพรรณ	แผกบ้าง
ความรู้้อาจเรียนกัน	กันหมด
เว้นแต่ชั่วดีกระต่าง	ห่อนแก่ฤาไหว

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 1 : 43)

ตอนหนึ่งจากเรื่อง ผู้รู้ดีเป็นผู้เจริญ

มวลมนุษย์ผู้เปรี๊ยะ	ปรีชา เขียวแฮ
เพราะใครไผ่ศึกษา	สิ่งรู้
รู้จักผิดชอบหา	เหตุสอด ส่องนา
นี้แหละบุคคลผู้	เพียบด้วยความเจริญ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 1 : 94)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองเรื่องความรู้้อาจเรียนกันทั้งหมด ผู้แต่งได้เสนอความคิดว่า คนเราสามารถเรียนรู้ได้เท่าเทียมกันถ้ามีความตั้งใจจริง ดังที่ปรากฏในเรื่องผู้แต่งชี้ให้เห็นว่า คนเราแม้มีชาติกำเนิดต่างกัน แต่ถ้ามีความตั้งใจและขยันหมั่นเพียรในการเรียนรู้ ก็สามารถมีความรู้เท่าเทียมกันได้และเรื่องผู้รู้ดีเป็นผู้เจริญ ผู้แต่งได้เสนอความคิดว่าผู้ที่หมั่นศึกษาหาความรู้จะเป็นผู้ที่ประสบความสำเร็จในชีวิต ดังเช่นในเรื่องได้กล่าวไว้ว่าผู้ที่เรียกได้ว่าเป็นผู้ที่มีความเจริญ จะต้องเป็นผู้ที่มีความใฝ่รู้ใฝ่เรียนมีความขยันหมั่นเพียรในการศึกษา

5.4 ทักษะด้านความเชื่อ

จากการศึกษาพบว่า มีเพียงเรื่องเดียวที่แสดงทักษะด้านความเชื่อ นั่นก็คือ เรื่อง ขุนช้างขุนแผน ตอนพลายงามทูลขอโทษขุนแผน เมื่อพิจารณาแล้วสามารถจำแนกทักษะด้านความเชื่อได้ 2 ประเด็นคือความเชื่อในเรื่องกรรม และความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ดังตัวอย่างบทร้อยกรองต่อไปนี้

(1) ถ้ากระไรจะได้ทูลขอพ่อ	คิดขึ้นมาหน้าตาคลอสะอื่นให้
ไ้อกรรมพ่อทำมาอย่างไร	จึงต้องไปทนทุกข์ทรมาน

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 2 : 111)

(2) สะอื้นพลางทางคิดถึงคุณพระ	เดชะความสัตย์อธิษฐาน
ข้าพเจ้าจะดำริตริการ	คิดอ่านขอโทษให้บิดา

ขอให้ได้สมอารมณ์คิด
อธิษฐานเสร็จพลันแล้ววันทา

อย่าให้ผิดมุ่งมาดปรารถนา
พอเพลาลบค่าเข้าได้ไฟ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.5 เล่ม 2 : 111-112)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองข้างต้น ส่วน (1) ผู้แต่งได้เสนอความคิดในความเชื่อเรื่องกรรมว่าทุกสรรพสิ่งในโลกอยู่ภายใต้กฎแห่งกรรม บุคคลใดกระทำความกรรมอย่างใดไว้ ย่อมได้รับผลกรรมนั้นตอบแทน ดังที่พलयงามรำพึงรำพันถึงขุนแผนว่า การที่ขุนแผนต้องมาติดคุกอาจเป็นกรรมเก่า ส่วน (2) ผู้แต่งได้เสนอความคิดในความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ว่าคนเรามากียัดสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวและพึ่งพิงทางใจ โดยสื่อผ่านตัวพलयงามที่ตั้งจิตอธิษฐานของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดลบันดาลให้การช่วยขุนแผนออกจากคุกประสบผลสำเร็จ

6. ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

เมื่อทำการศึกษาทักษะที่ปรากฏในบทร้อยกรอง จากหนังสือเรียนภาษาไทยชั้น ป.6 เล่ม 1 และเล่ม 2 ทำให้สามารถสรุปทักษะได้เป็นข้อ ๆ ดังนี้

6.1 ทักษะในการดำเนินชีวิต

จากการศึกษาทักษะในการดำเนินชีวิตที่ปรากฏในบทร้อยกรองชั้นป.6 พบว่า ทักษะที่ปรากฏจะคล้ายกับชั้น ป.1, ป.2, ป.3, ป.4 และป.5 คือ การที่จะดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุขและประสบผลสำเร็จ ต้องเป็นคนดีมีคุณธรรม เป็นเครื่องเตือนใจและใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ซึ่งคุณธรรมที่ปรากฏนอกจากจะมีความมีน้ำใจ, ความสามัคคี, การใช้ปัญญาได้ถูกต้องเหมาะสม, การให้อภัย, การทำความดี และความซื่อสัตย์แล้ว ยังเพิ่มคุณธรรมในเรื่องความตั้งใจและมุ่งมั่น, การรู้จักปรับตัว, ความรับผิดชอบและศรัทธาในหน้าที่ ดังตัวอย่างบทร้อยกรองต่อไปนี้

ผู้ชนะ

เมื่อทำการสิ่งใดด้วยใจรัก
ด้วยใจรักเป็นแรงที่เร้าเริง
เมื่อทำการสิ่งใดใจบากบั่น
ถึงเหนื่อยยากพากเพียรไม่ละวาง
เมื่อทำการสิ่งใดใจจดจ่อ
ทำด้วยใจเป็นชีวิตคอยติดตาม
เมื่อทำการสิ่งใดใคร่ครวญคิด
ใช้สมองตรองไตร่คิดพิจารณา
ความสำเร็จจะว่าไกลก็ใช่ที่
ถ้าจริงจังตั้งใจไม่ยากเย็น

ถึงงานหนักก็เบาลงแล้วครึ่งหนึ่ง
ให้มุ่งมั่นผันถึงซึ่งปลายทาง
ไม่ไหวหวั่นอุปสรรคเป็นขวากขวาง
งานทุกอย่างเสร็จเพราะกล้าพยายาม
คอยเติมต่อตั้งใจไม่คิดขาม
บังเกิดผลงอกงามตามต้องการ
เห็นถูกผิดแก้ไขให้พ้นผ่าน
ปรากฏงานก้าวไกลไม่ล่าเคี้ยว
จะว่าไกลฤกษ์ก็มียูให้เห็น
และจะเป็นผู้ชนะตลอดกาล

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 81)

ตอนหนึ่งจากเรื่อง เมื่อดอกจิวบาน

จิวบานรับลมแล้ง	โรยใบ
ปรับตัววิเศษน้ำไว้	หอนม้วย
ทุกข์สุขคู่โลกไซร์	มีอยู่
ปรับตนปรับใจฉวย	ผอนร่ายกลายดี

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 2 : 28)

สายน้ำ

ฉันนั่งมองสายน้ำในลำธาร	ที่ไหลผ่านเรื่อยเรื่อยเอื่อยเอื่อยไหล
ฉันได้พบฉันได้เห็นความเป็นไป	ที่สายน้ำสอนให้ฉันได้รู้
ว่าสายน้ำไหลจากสูงไปสู่ต่ำ	ไหลเพื่อนำความสดใสนี้ไปสู่
จากที่มากไปที่น้อยทุกคั้ง	เหมือนอ้อมชูแผ่แผ่ช่วยเหลือกัน
ว่าสายน้ำคอยชะล้างตามทางผ่าน	จนสะอาดทุกย่านแนวธารนั้น
ไม่รู้เหนียวเรื่อยรินทุกคืนวัน	เหมือนผูกพันในหน้าที่ไม่หนึ่งงาน
ว่าสายน้ำมีแต่ความชุ่มชื้น	ที่หยิบยื่นสร้างสุขทุกทางผ่าน
ทั้งคนสัตว์ได้ดื่มด่ำสุขสำราญ	หล่อเลี้ยงโลกให้เบิกบานชั่วตราบปี
ฉันอยากอยู่ฉันอยากเป็นเช่นสายน้ำ	ที่เลิศล้ำครุฑาทำหน้าที่
คอยโอบเอื้อประโยชน์สุขทุกชีวิต	ด้วยยินดีในคุณค่าของตัวเอง

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 2 : 78)

ความเพียร

หมั่นเพียรเรียนรู้แต่	ยังเยาว์
เมื่อเติบโตตามเลา	เล่ารู้
หากินกอบการเอา	ประโยชน์ ดนเอย
เพียรชอบประกอบกุ	ก่อสร้างตนเกษม
มีเพียรประดุงได้	ขุมทรัพย์
มากประมาณโกฏินับ	ไปถ้วน
เป็นพื้นภาคภูมิรับ	การร่ำ เรียนนา
ความสุขสมบัติล้วน	เสร็จได้โดยเพียร
ผู้ดีมีชาติเชื้อ	กุลวงศ์
ประมาทจิตคิดทง	เชื่อหน้า
ไปเพียรกลับพาพงศ์	ตนเสื่อม สูญแฮ
นานหนอยค้อยตกช้า	หมดเชื่อมีขุม
ชนใดมีชาติช้า	เลวทราม
เพียรอดส่ำห้พยายาม	หมั่นหมั่น
อยู่บดอยู่ฝนความ	รู้แก่ เกินแฮ
กลับยศใหญ่ยิ่งขึ้น	เช่นเชื่อผู้ดี

ขาดเพียรสิ่งหนึ่งนี้	ชั่วหนัก
คืออัมมกมลชก	ถ้อยแท้
ห้ามทรัพย์อภัยศกศักดิ์	ความสุข สบายแฮ
เป็นอภัยแล้วแล	ตลอดทั้งโลกธรรม

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 2 : 101)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองจะเห็นว่าทั้ง 4 เรื่อง ผู้แต่งได้เสนอความคิดในการดำเนินชีวิตว่าทำอย่างไรให้มีความสุขและประสบความสำเร็จในชีวิต เช่น เรื่องผู้ชนะ ผู้แต่งได้เสนอความคิดว่า การลงมือทำสิ่งใดก็แล้วแต่จะต้องเป็นคนที่มีความมุ่งมั่น ตั้งใจ และพยายาม ดังเช่นในเรื่องผู้ชนะที่กล่าวว่า ผู้ที่อยากขึ้นชื่อได้ว่าเป็นผู้ชนะหรือประสบความสำเร็จ ต้องเป็นคนที่มีความรักในงาน มีความอดทน ขยันหมั่นเพียร มุ่งมั่นในการทำงานกล้าหาญ และรู้จักใช้สมองคิดพิจารณาทำในสิ่งที่ถูกต้อง เรื่องเมื่อดอกจิวบาน ผู้แต่งได้เสนอความคิดเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตว่า การที่คนเราจะดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุขต้องรู้จักปรับตัวเข้ากับสถานการณ์หรือสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ได้เสมอ ดังเช่นต้นจิวที่รู้จักผลัดใบ เพื่อรักษาชีวิตของตนเองให้คงอยู่ ส่วนเรื่องสายน้ำ ผู้แต่งได้เสนอความคิดคนเราต้องมีความรักและศรัทธาในงานรวมทั้งมีความภาคภูมิใจในตนเอง ดังเช่นสายน้ำที่ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรัก ความตั้งใจ และความรับผิดชอบในการทำงานของตนอย่างเต็มที่ และเรื่องความเพียร ผู้แต่งได้เสนอความคิดว่า ความเพียรหรือความขยันเป็นคุณธรรมที่ผู้ที่ยากประสบความสำเร็จในชีวิตพึงมี ดังที่ในเรื่องความเพียรได้กล่าวว่า คนที่มีฐานะดีถ้าไม่ขยันมีแต่ความเกียจคร้านก็อาจทำให้ชีวิตตกต่ำและฐานะยากจนลงได้ ส่วนคนที่มีฐานะยากจนแต่มีความขยันหมั่นเพียร ไม่เกียจคร้านในการทำงาน ฐานะและยศศักดิ์ก็จะมีตามมาในอนาคต

6.2 ทศนะด้านความรัก

จากการศึกษาสามารถแบ่งได้ 2 ประเด็นคือ ความรักในตนเอง และความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์

ตัวอย่างบทร้อยกรองที่แสดงทศนะความรักในตนเอง

ตอนหนึ่งจากเรื่อง ยาวีเศษ

ลูปอบอกใครใคร	ที่สงสัยกันหนักหนา
ว่าลูปมีตำรา	เป็นตัวยาวีเศษใด
หนึ่งกินอาหารดี	คุณคำมืออย่าเผลอไผล
ต้องนึกฝึกฝนใจ	ให้สติและรุกรมย์
สามเว็นสิ่งเสพยาติด	ทุกชนิดไม่สั่งสม
สี่นั้นพึงนิยม	พักผ่อนกายให้พอดี

ห่าออกกำลังกาย
ด้วยห่าสิ่งนี้

หมูโรคร้ายจะไม่มี
คือยาตีพิเศษเทอญ
(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 102)

จากบทร้อยกรองข้างต้น ผู้แต่งได้เสนอความคิดว่าการที่คนเราจะให้ความรักต่อตนเอง ได้ดีที่สุที่สุดคือ การให้สิ่งที่ดี และมีคุณค่าต่อตนเอง ซึ่งก็คือการดูแลสุขภาพร่างกายของตนเองให้สมบูรณ์ แข็งแรงอยู่เสมอ ดังเช่นลูปอที่รักตัวเอง ดูแลตัวเองโดยใช้หลักในการดำเนินชีวิต 5 ประการ คือ กิน อาหารครบ 5 หมู, ทำจิตใจให้สดชื่นแจ่มใส, ไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด, พักผ่อนให้เพียงพอและ ออกกำลังกาย จึงเห็นได้ว่าการปลูกฝังเรื่องความรักโดยเริ่มตั้งแต่รักตนเอง การเห็นคุณค่าของตนเอง น่าจะเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญก่อนที่จะรู้จักเผื่อแผ่ความรักให้ผู้อื่น

ตัวอย่างบทร้อยกรองที่แสดงทัศนคติความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์
ตอนหนึ่งจากบทละครเรื่อง พระร่วง

อันพวกเราชาวละโว้ลูกผู้ชาย	ล้วนจงรักเจ้านายอย่างเต็มที่
ท่านว่าไรเราไซ้รักเห็นดี	ยอมสละชีวีเพื่อรับใช้
หลายปีมาเป็นข้าเจ้ากรุงขอม	ต้องยินยอมสารพัดขัตติมิได้
ยิ่งนี้ยิ่งแสนจะแค้นใจ	เกิดเป็นไทยต้องเป็นทาสอนาหนัก
จนพระร่วงปลุกไทยจึงใจกล้า	ทะนงทำอ้ายขอมอัปลักษณ์
ไม่ขอยอมพ่ายแพ้แก่อ้ายยักษ	ขอต่อสู้ให้ประจักษ์จริงสักครา

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 106)

ตอนหนึ่งจากเรื่อง ร่มเกล้าร่มเกศ

ด้วยสำนึกในพระบารมี	ซึ่งแผ่ปกพสกศรีโดยทั่วหน้า
ด้วยสำนึกในพระคุณและบุญญา	ที่คุ้มเกล้าชาวประชาให้ร่มเย็น
ด้วยสำนึกในพระจริยวัตร	ที่เด่นชัดสร้างสุขดับทุกข์เข็ญ
ด้วยสำนึกพระกรณียที่บำเพ็ญ	ซึ่งล้วนเป็นแบบอย่างนำทางไทย

๗๗

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 2 : 110)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองข้างต้น จะเห็นว่า ทั้ง 2 เรื่อง ผู้แต่งได้เสนอความคิดเกี่ยวกับความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ว่า สถาบันกษัตริย์ เป็นสถาบันที่ควรเคารพเทิดทูน ประชาชนทุกคนต้องตระหนักถึงพระมหากรุณาธิคุณและร่วมใจกันถวายความจงรักภักดี ดังเช่น เรื่อง พระร่วง ผู้แต่งได้เสนอความคิดว่ากษัตริย์เป็นศูนย์รวมกำลังใจของคนในชาติโดยสื่อผ่าน ตอนที่ชาวละโว้ร่วมใจกันแข็งเมืองต่อขอมเพื่อสร้างความเป็นไทแก่ตัว โดยมีพระร่วงเป็นผู้นำ ส่วนเรื่องร่มเกล้าร่มเกศ ผู้แต่งได้เสนอความคิดว่าประชาชนทุกคนควรสำนึกในพระมหา

กรุณาธิคุณและมีความจงรักภักดีต่อกษัตริย์ โดยเรื่องนี้แสดงให้เห็นถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์ที่มีต่อปวงชนชาวไทยอย่างมากมาย

6.3 ทักษะด้านการศึกษา

จากการศึกษาทักษะด้านการศึกษาที่ปรากฏในบทร้อยกรองชั้นป.6 พบว่า มีเพียงเรื่องเดียวที่เสนอทักษะนี้ นั่นคือ โคลงโลกนิติ

ตอนหนึ่งจากเรื่อง โคลงโลกนิติ

ความรู้ด้อยล้ำ	สินทรัพย์
คิดค่าควรเมืองนับ	ยิ่งไซ้
เพราะเหตุจักอยู่กับ	กายอาด – มานา
ใจจักเบียดนับได้	เร่งรู้เรียนเอา

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 2 : 122)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองข้างต้นจะเห็นว่า บทร้อยกรองบทนี้ได้ปรากฏในชั้นป.4 เช่นเดียวกัน ซึ่งในเรื่องนี้ผู้แต่งได้เสนอความคิดเกี่ยวกับการศึกษาว่า การศึกษาเป็นสิ่งสำคัญและมีค่ามาก คนเราจึงควรขยันหมั่นศึกษาหาความรู้ โดยในบทร้อยกรองได้กล่าวเปรียบเทียบความรู้กับทรัพย์สินว่า ความรู้นั้นมีคุณค่ามากกว่าทรัพย์สินใดๆ ทั้งปวง เพราะเป็นของที่อยู่คู่กับตัวเรา ไม่มีใครสามารถขโมยไปได้

6.4 ทักษะด้านความเชื่อ

จากการศึกษาทักษะด้านความเชื่อที่ปรากฏในบทร้อยกรองชั้นป.6 สามารถจำแนกได้ 3 ประเด็น คือ ความเชื่อกฎแห่งกรรม, ความเชื่อชาติ-ภพ และความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตัวอย่างบทร้อยกรองที่แสดงทักษะความเชื่อกฎแห่งกรรม

ตอนหนึ่งจากบทละครเรื่อง พระร่วง

ชะรอยกุศลหนหลัง
ยังตามชดเชยดูซ้ำ
จึงได้เดินทางรอดปลอดภัย
กระทั่งถึงมหาธานี

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 109-110)

ตอนหนึ่งจากเรื่อง พระมัลลิกกลอนสวด

(1)	ผู้ใดตีพ่อแม่	ปู่ย่าแก่แลตายาย
	ตีค่าสงฆ์ทั้งหลาย	ตีภิกขุแลเจ้าเณร
	ผู้นั้นครันตายไป	ด้วยบาปกรรมนายเวร

บาปตีแม่ตีเจ้าเนร	ให้ล้มลุกเป็นนรินทร์
กงจักรพัดหัวอยู่	สิ้นพุทธรังครกัลปี
เพราะบาปใจอาธรรม	ดีพ่อแม่แลดีสงฆ์

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 185)

(2)	เศรษฐีนั้นให้ยาเป็นทาน	หิ้งข้าวหน้าอาหาร
	ให้ทั้งสบงและจีวร	
	ได้ล้วนนางเทพอัปสร	สามหมื่นงามสลอน
	เพราะให้ทานข้าวน้ำและยา	

ฯลฯ

(หนังสือเรียนภาษาไทย ป.6 เล่ม 1 : 193)

จากตัวอย่างบทร้อยกรองจะเห็นว่าทั้ง 2 เรื่อง ผู้แต่งได้เสนอความคิดในเรื่องความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมค่อนข้างชัดเจนว่า กฎแห่งกรรมเป็นกระบวนการก่อการกระทำและการให้ผลของการกระทำทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต เช่น ทำกรรมดี มีผลดี ทำกรรมชั่ว มีผลชั่ว ดังที่ปรากฏในเรื่องพระร่วงผู้แต่งได้เสนอความคิดเกี่ยวกับความเชื่อ ว่า วิถีชีวิตที่เป็นอยู่ในปัจจุบันเป็นผลของการกระทำในอดีตชาติ โดยสื่อผ่านตัวพระร่วงที่เชื่อว่าการที่ตนเองหนีมาได้ เพราะการทำความดีในชาติก่อน ส่วนเรื่องพระมาลัยกลอนสวด ผู้แต่งได้เสนอความคิดว่า บุคคลใดกระทำความกรรมอย่างใดไว้ ก็จะได้รับผลกรรมอย่างนั้นโดยส่วน (1) เป็นผลการทำงานชั่วที่ตอนเป็นมนุษย์ได้ทำร้ายพ่อแม่ ญาติ พี่น้อง พระภิกษุสงฆ์ ทำให้เมื่อตายไปต้องกลายเป็นเปรตทนทุกข์ทรมานในนรก แต่ส่วน (2) เป็นผลการทำงานดี คือเมื่อเป็นมนุษย์ เป็นคนใจบุญ ชอบให้ทาน รักษาศีล ส่งผลให้เมื่อตายไปได้เสวยสุขเป็นเทวดาบนสวรรค์

ตัวอย่างบทร้อยกรองที่แสดงทัศนะความเชื่อในเรื่องชาติ-ภพ

ตอนหนึ่งจากเรื่อง พระมาลัยกลอนสวด

ท่านตรัสสั่งให้รู้	ว่าผู้ใดในโลกีย์
จะใคร่พบพระไมตรี	พระศรีอาริย์ผู้มีคุณ
ให้หญิงชายทั้งหลาย	เร่งชวนชวายกระทำบุญ
ให้จำศีลภาวนาคุณ	ให้ฟังธรรมไหว้พระสงฆ์
ถ้าผู้ใดจะใคร่พบ	ขอประสบเจ้าทรงธรรม
อย่าทำบาปอันฉกรรจ์	ถือปาณาติปาตา

ดังที่ท้าวยศวิมลมีความเชื่อว่าถ้าบวงสรวงขอบุตรจากเทวดาจะได้บุตร ตามที่ตนเองปรารถนา ส่วนเรื่องอิเหนา ผู้แต่งได้เสนอความคิดเกี่ยวกับความเชื่อที่ว่าคนเรามักเชื่อมั่นในอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และยึดสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นที่พึ่งทางใจ เมื่อเกิดปัญหา ดังเช่น ส่วน (1) เป็นตอนที่นางมะดีหวีได้พานางบุษยามาเสี่ยงเทียนเลือกคู่ต่อหน้าองค์พระปฏิมากร หรือส่วน(2) ที่อิเหนาให้นางมะดีหวีสาบานต่อหน้าองค์พระปฏิมากรว่าจะหาทางช่วยให้ตนได้นางบุษยาเป็นคู่ครอง

จากการศึกษาทัศนะที่ปรากฏในบทร้อยกรองจากหนังสือเรียนภาษาไทยตั้งแต่ชั้น ป.1 – ป.6 สรุปได้ 4 ข้อ ดังนี้

1. ทัศนะในการดำเนินชีวิต จะปรากฏในทุกระดับชั้น โดยที่ทัศนะที่ปรากฏจะคล้ายกัน คือ แนวทางการประพฤติปฏิบัติตนในการดำเนินชีวิตให้มีความสุขและประสบความสำเร็จ ผู้แต่งได้เสนอความคิดว่าการที่คนเราจะดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุขและประสบความสำเร็จในชีวิตได้นั้น การเป็นคนดีและมีคุณธรรมเป็นเครื่องเตือนใจและใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตเป็นสิ่งสำคัญ

2. ทัศนะด้านความรัก มีปรากฏในทุกระดับชั้น ซึ่งจำแนกได้เป็นความรักในตัวเอง และความรักในสิ่งต่าง ๆ รอบตัว

ความรักในตัวเอง จะกล่าวรวมถึง บิดามารดา ญาติผู้ใหญ่ ผู้มีพระคุณ อันได้แก่ แม่เลี้ยง ครูบาอาจารย์ และพระมหากษัตริย์ไทย โดยผู้แต่งได้เสนอความคิดให้ผู้อ่านตระหนักถึงความรัก ความห่วงใย สำนึกในพระคุณหรือพระมหากรุณาธิคุณ และรู้จักทดแทนพระคุณด้วยการเชื่อฟังคำสั่งสอน ดูแลท่านเมื่อแก่เฒ่ารวมทั้งมีความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ไทย นอกจากนี้ความรักในตัวเองยังกล่าวถึงความรักในตัวเอง โดยผู้แต่งแสดงความคิดว่า ถ้าเรารู้จักการรักและดูแลตนเองแล้ว การปลูกฝังให้รู้จักการรักและดูแลบุคคลอื่นๆ คงไม่ใช่เรื่องยาก

ความรักในสิ่งต่างๆ รอบตัว ได้แก่ ความรักในธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ความรักในถิ่นที่อยู่อาศัยและความรักในความเป็นไทย เรื่องนี้ผู้แต่งได้เสนอความคิดให้ผู้อ่านตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญของธรรมชาติ ถิ่นที่อยู่อาศัยและสิ่งต่างๆ ที่บ่งบอกถึงความเป็นไทยอัน ได้แก่ ประเพณีการเล่น ภาษา หรือแม้แต่วรรณคดีไทย ทั้งกระตุ้นให้ผู้อ่านช่วยกันอนุรักษ์สิ่งต่างๆ ที่ดีงามเหล่านี้ให้คงอยู่คู่กับประเทศไทยไปอีกนาน

3. ทัศนะด้านการศึกษา ทัศนะในเรื่องนี้จะปรากฏในทุกระดับชั้น เช่นเดียวกัน โดยผู้แต่งได้ชี้ให้ผู้อ่านเห็นความสำคัญของการศึกษา โดยเสนอความคิดว่าคนที่อยากเรียนเก่ง หรืออยากประกอบอาชีพที่ดี และประสบความสำเร็จในชีวิตต้องมีความขยันหมั่นเพียร รู้จักค้นคว้าหาความรู้ และหมั่นทบทวนความรู้โดยฝึกอ่าน และเขียนอย่างสม่ำเสมอ

4. ทัศนะด้านความเชื่อ ทัศนะในเรื่องนี้จะปรากฏในชั้น ป.3, ป.4, ป.5 และ ป.6 แต่ไม่ปรากฏในชั้น ป.1 และ ป.2 จำแนกได้ 2 ประเด็นคือ ความเชื่อเรื่องกรรม และความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ความเชื่อเรื่องกรรมจะปรากฏในชั้น ป.3, ป.4 และ ป.6 ผู้แต่งได้เสนอความคิดว่า กรรมเป็นผลของการกระทำ บุคคลใดกระทำสิ่งใดก็จะได้รับผลของการกระทำนั้นตอบสนอง หรือการทำความดีก็จะได้รับผลดี การทำความชั่ว ผลที่ตอบกลับมาก็จะเป็นความเดือดร้อนหรือความเสียหายมาสู่ตนเอง ดังนั้นคนเราทุกคนควรประกอบแต่กรรมดี

ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อในเรื่องนี้จะปรากฏในชั้น ป.5 เท่านั้น ซึ่งผู้แต่งได้เสนอความคิดว่าคนเราเมื่อเกิดปัญหามักยึดสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นที่พึ่งทางใจ และมีความเชื่อในอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ว่าจะสามารถดลบันดาลให้เกิดผลตามที่เรารารถนาได้

บทที่ 5

บทสรุป

จากการศึกษาวิเคราะห์หรือร่องรอยจากหนังสือเรียนภาษาไทยของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สรุปได้ดังนี้

ความมุ่งหมายของการศึกษา

เพื่อวิเคราะห์หรือร่องรอยจากหนังสือเรียนภาษาไทยของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในด้านรูปแบบ เนื้อหา และ ทักษะของผู้แต่งที่ปรากฏผ่านงานเขียน

ประโยชน์ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า

เพื่อให้เห็นการนำคำประพันธ์ประเภทต่าง ๆ มาใช้ในการนำเสนอเนื้อหาสำหรับเด็ก นักเรียนระดับประถมศึกษา รวมทั้งทำให้ทราบทักษะของผู้แต่งที่ปรากฏในหนังสือเรียน ภาษาไทยของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

วิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การดำเนินการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ศึกษาวิเคราะห์หรือร่องรอย จากหนังสือเรียนภาษาไทยของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ทั้ง 2 ภาคการศึกษารวม 12 เล่ม โดยวิธีการศึกษาจากเอกสารและเสนอผลการศึกษาในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์

สรุปผลการศึกษาค้นคว้า

รูปแบบของร่องรอยที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สามารถจำแนกได้ 2 รูปแบบ คือ รูปแบบฉันทลักษณ์และรูปแบบ เพลงพื้นบ้าน

รูปแบบฉันทลักษณ์ที่ปรากฏ ได้แก่ กาพย์ กลอน โคลง ฉันท์ ซึ่งจะพบ คำประพันธ์ประเภทกลอนมากที่สุด โดยกลอนสามารถแบ่งได้ 3 ประเภทคือ กลอนสุภาพ กลอนสำเนาและกลอนตลาด กลอนสุภาพยังสามารถแบ่งได้อีก 3 ชนิดคือ กลอนสี่ กลอนหก และกลอนแปด กลอนสำเนาแบ่งได้ 4 ชนิดคือ กลอนเสภา กลอนบทละคร กลอนดอกสร้อย และกลอนขั้วร้อง ส่วนกลอนตลาดแบ่งได้ 2 ชนิดคือ กลอนนิราศ และกลอนนิยายหรือกลอน

นิทาน ภาพยนตร์มี 4 ประเภท คือ ภาพยนตร์ยานี ภาพยนตร์ฉับฉิ่ง ภาพยนตร์สร้างคนนางค์ และภาพยนตร์ห่อโคลง ซึ่งภาพยนตร์สร้างคนนางค์แบ่งได้ 2 ชนิดคือ ภาพยนตร์สร้างคนนางค์ 28 และภาพยนตร์สร้างคนนางค์ 32 หรือ ภาพยนตร์ธัญชยางค์ 32 โคลงสี่สุภาพสามารถจำแนกได้ 2 ประเภทคือ โคลงสี่สุภาพ (ธรรมดา) และโคลงกระทู้ ฉันท์จะพบชนิดเดียวคือ วิชชุมาลาฉันท์ 8 นอกจากนี้ยังพบรูปแบบ ฉันท์ลักษณะผสมผสาน ซึ่งแบ่งได้ 2 ประเภทคือ รูปแบบฉันท์ลักษณะผสมผสานระหว่าง ฉันท์ลักษณะเดิมกับเพลงพื้นบ้านและรูปแบบฉันท์ลักษณะผสมผสานระหว่างฉันท์ลักษณะเดิมกับ เพลงพื้นบ้านประยุกต์

รูปแบบเพลงพื้นบ้านได้แก่ เพลงปฏิพากย์ เพลงกล่อมเด็ก และเพลงประกอบการละเล่น ซึ่งจะพบเพลงประกอบการละเล่นมากที่สุด

ลักษณะคำประพันธ์ของรูปแบบร้อยกรองแต่ละประเภทที่พบส่วนใหญ่จะตรงตามแบบแผนกำหนด เป็นรูปแบบคำประพันธ์ง่าย ๆ ไม่สลับซับซ้อน ซึ่งมีความเหมาะสมในการที่จะถ่ายทอดเนื้อหาหรือข้อคิดให้ผู้เรียนเข้าใจได้เป็นอย่างดี

ด้านเนื้อหาของร้อยกรอง เมื่อทำการศึกษาศาสนาสามารถแบ่งประเด็นในการศึกษาได้ 2 ประเด็นคือ ความเหมาะสมของเนื้อหาเกี่ยวกับวัยของผู้เรียนและการปลูกฝังคุณธรรม

ลำดับความเหมาะสมของเนื้อหาเกี่ยวกับวัยของผู้เรียน เนื้อหาที่ปรากฏในแต่ละระดับชั้นก่อนข้างมีความเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน โดยการลำดับเนื้อหาจะเริ่มกล่าวถึงสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว ไม่ว่าจะเป็นการปฏิบัติหน้าที่ของตนเอง การดูแลตนเอง การปฏิบัติตนต่อคนใกล้ชิดจนถึงสิ่งที่อยู่ไกลตัวไม่ว่าจะเป็นที่อยู่ร่วมกับบุคคลอื่นๆ ในสังคม ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ การเห็นคุณค่าของธรรมชาติสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมประเพณีที่ดีงาม รวมถึงความเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรมหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ

การปลูกฝังคุณธรรม พบว่ามี 19 ข้อ ได้แก่

1. การไม่ประทุษร้ายต่อชีวิตและร่างกาย
2. ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ และไม่เห็นแก่ตัว
3. การมีสัจจะ, ไม่พูดบิดเบือน และมีความจริงใจ
4. การไม่ลองและเสพสิ่งเสพติด
5. ความเป็นผู้มีเหตุผลและมีสติยับยั้งชั่งใจ
6. ความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำชั่ว
7. ความขยันหมั่นเพียร
8. ความกล้าหาญและเชื่อมั่นในตนเอง
9. ความกตัญญูกตเวที
10. ความซื่อสัตย์สุจริต
11. การทำใจให้สงบมีสมาธิ
12. ความรับผิดชอบ

13. ความไม่พยายามทงองเวร
14. ความมีระเบียบวินัยและตรงต่อเวลา
15. การยอมรับความเปลี่ยนแปลง
16. ความสามัคคี
17. ความเป็นผู้มีวัฒนธรรม
18. การรู้จักค่าของทรัพยากรและรู้จักใช้อย่างประหยัด
19. ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

เมื่อศึกษาแล้วพบว่าคุณธรรมข้อที่ปลูกฝังและปรากฏมากที่สุดได้แก่ ความขยันหมั่นเพียร แต่ที่พบน้อยที่สุดคือ การทำใจให้สงบมีสมาธิ

ทัศนะของผู้แต่งที่ปรากฏในบทร้อยกรองจากหนังสือเรียนภาษาไทยตั้งแต่ชั้น ป.1 – ป.6 แบ่งได้ 4 ด้าน คือ ทัศนะในการดำเนินชีวิต, ทัศนะด้านความรัก, ทัศนะด้านการศึกษา และทัศนะด้านความเชื่อ

ทัศนะในการดำเนินชีวิต ผู้แต่งในทุกๆระดับชั้นได้เสนอทัศนะเกี่ยวกับความประพฤติปฏิบัติตนอย่างไร ที่จะทำให้ดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข และประสบความสำเร็จในชีวิต โดยผู้แต่งเสนอความคิดว่าการที่คนเราจะดำเนินชีวิตร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมได้อย่างมีความสุขและประสบความสำเร็จจะต้องประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนดี มีคุณธรรมโดยใช้คุณธรรมเป็นเครื่องเตือนใจและนำไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่น

ทัศนะด้านความรัก เมื่อทำการศึกษาศาสนาสามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะคือ ความรักในตัวเองและความรักในสิ่งต่างๆ รอบตัว ซึ่งความรักในตัวเองได้แก่ ความรักบิดามารดา ญาติผู้ใหญ่ เพื่อน ครูบาอาจารย์ พระมหากษัตริย์ไทย รวมทั้งความรักในตนเอง โดยผู้แต่งได้เสนอทัศนะโดยชี้ให้ผู้อ่านตระหนักถึงความรัก ความหวังใยของบุคคลต่างๆ สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์ที่มีต่อปวงชนชาวไทย และรู้จักทดแทนพระคุณโดยการเชื่อฟังคำสั่งสอน ขยันหมั่นเพียร ตั้งใจเรียน เอาใจใส่ดูแลพวกท่านให้สุขสบาย และมีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ ส่วนความรักในตนเอง ผู้แต่งได้เสนอความคิดให้ผู้อ่านรักตนเอง ดูแลสุขภาพร่างกายให้สมบูรณ์แข็งแรง เพื่อเป็นพื้นฐานที่ดีในการเรียนรู้เพื่อรักและเอาใจใส่ดูแลบุคคลอื่นๆ ต่อไป

ความรักในสิ่งต่างๆ รอบตัว อันได้แก่ ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมประเพณี ถิ่นที่อยู่อาศัย และชาติบ้านเมือง ผู้แต่งได้เสนอความคิดให้ผู้อ่านตระหนักถึงคุณค่า ความสำคัญของสิ่งต่างๆ ทั้งปลูกจิตสำนึกให้ผู้อ่านเกิดความหวงแหนและร่วมใจกันอนุรักษ์ให้สิ่งเหล่านี้อยู่คู่กับสังคมไทยตลอดไป

ทัศนะด้านการศึกษา ในแต่ละระดับชั้นผู้แต่งได้เสนอทัศนะเกี่ยวกับการศึกษาว่า ผู้ที่อยากประสบความสำเร็จในชีวิต และประกอบอาชีพที่ดีในอนาคตจะต้องเป็นคนรักในการเรียนหมั่นศึกษาความรู้ และหมั่นทบทวนความรู้ด้วยการฝึกอ่านและฝึกเขียนอย่างสม่ำเสมอ

ทัศนคติด้านความเชื่อ จะปรากฏในชั้นป.3 –ป.6 แต่ไม่ปรากฏในชั้นป.1 และป.2 ทัศนคติด้านความเชื่อนี้สามารถจำแนกได้ 2 ลักษณะ คือ ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมและความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ผู้แต่งได้เสนอทัศนะว่า ทุกสรรพสิ่งในโลกอยู่ภายใต้กฎแห่งกรรม บุคคลใดกระทำความกรรมอย่างใดไว้ย่อมได้รับผลกระทบนั้นตอบสนอง ดังนั้นเราควรทำแต่กรรมดี ส่วนความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะปรากฏในชั้นป.5 และชั้นป.6 โดยผู้แต่งเสนอทัศนะว่าคนเราเมื่อมีปัญหาหมักยัดสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นที่พึ่งทางใจ ทั้งยังมีความเชื่อมั่นในอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ว่าจะสามารถดลบันดาลในสิ่งที่เราปรารถนาได้

อภิปรายผล

จากการศึกษาวิเคราะห์ร้อยกรองจากหนังสือเรียนภาษาไทยของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 12 เล่ม พบว่า รูปแบบของร้อยกรองที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยส่วนใหญ่เป็นรูปแบบฉันทลักษณ์ที่มีแบบแผนเคร่งครัด แต่มีบางเนื้อหาที่ใช้รูปแบบเพลงพื้นบ้าน ซึ่งมีความสอดคล้องกับเนื้อหาที่ผู้แต่งต้องการนำเสนอ เช่น เรื่องพื้นบ้านพื้นเมือง ที่มีเนื้อหากล่าวถึงการละเล่นพื้นบ้านและชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน รูปแบบที่ใช้จึงเป็นรูปแบบเพลงพื้นบ้าน และมีบางเรื่องที่ผู้แต่งต้องการเนื้อความที่สมบูรณ์ แต่ไม่ได้คำนึงถึงรูปแบบฉันทลักษณ์มาตรฐาน ผู้แต่งจึงพัฒนารูปแบบฉันทลักษณ์เป็นรูปแบบฉันทลักษณ์ผสมผสาน ซึ่งผสมผสานระหว่างฉันทลักษณ์เดิมกับเพลงพื้นบ้าน

รูปแบบร้อยกรองที่ใช้ส่วนใหญ่จะเป็นรูปแบบคำประพันธ์แบบง่ายๆ ไม่ซับซ้อน ซึ่งมีความเหมาะสมกับการถ่ายทอดความคิดผ่านเนื้อหาของบทร้อยกรอง เพื่อให้ผู้อ่านที่เป็นเด็กสามารถทำความเข้าใจได้ง่าย

การคัดเลือกเนื้อหาร้อยกรองค่อนข้างมีความเหมาะสมกับวัยของผู้เรียนเพราะมีการกล่าวถึงเรื่องที่ใกล้ตัวที่สามารถพบเห็นหรือประพฤติปฏิบัติได้ง่าย เช่น พฤติกรรม การคบเพื่อน การดูแลสุขภาพร่างกายของตนเอง การแสดงความกตัญญูกตเวทิต่อบิดามารดาและญาติผู้ใหญ่ เป็นต้น จนถึงเรื่องที่ไกลตัวออกไปไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตร่วมกับบุคคลอื่นในสังคม การตระหนักถึงคุณค่า ความสำคัญของสิ่งต่างๆ เช่น ธรรมชาติถิ่นที่อยู่อาศัย เป็นต้น ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นเรื่องที่มีความสำคัญและเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตของเด็กต่อไปในอนาคต นอกจากนี้คุณธรรม ที่พบมากที่สุดในเรื่องของบทร้อยกรองคือความขยันหมั่นเพียร ซึ่งเป็นคุณธรรมที่มีความเหมาะสมอย่างยิ่งในการที่จะปลูกฝังให้ผู้อ่านที่อยู่ในวัยเรียนยึดถือและนำมาประพฤติปฏิบัติตนมากที่สุด

ด้านทักษะที่ปรากฏในร่องรอยพบว่าการเสนอทักษะในการดำเนินชีวิตมากกว่าทักษะด้านอื่นๆ โดยจะพบในทุกระดับชั้น ผู้แต่งเสนอความคิดได้สอดคล้องกันคือ การประพฤติตนเป็นคนดี มีคุณธรรมโดยใช้คุณธรรมเป็นเครื่องเตือนใจและแนวทางในการดำเนินชีวิต ทำให้เห็นว่าผู้คัดเลือกเนื้อหาในการทำหนังสือเรียนต้องการปูพื้นฐานทางความคิดให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของคุณธรรมว่าเป็นสิ่งสำคัญและมีความจำเป็นในการดำเนินชีวิตในปัจจุบันและในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิเคราะห์ร่องรอยจากหนังสือเรียนภาษาไทยของกรมวิชาการกระทรวงศึกษาธิการ ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผู้ศึกษาพบว่าควรศึกษาเพิ่มเติมในหัวข้อต่อไปนี้

1. วิเคราะห์ท่วงทำนองการเขียนของร่องรอยจากหนังสือเรียนภาษาไทยของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
2. วิเคราะห์ร่องรอยจากหนังสือเรียนภาษาไทยของสำนักพิมพ์อื่นๆ หรือระดับชั้นต่างๆ เพื่อหาความสอดคล้องและความเหมาะสมในการสร้างหนังสือแบบเรียนที่มีความเหมาะสมกับผู้เรียนในระดับชั้นต่างๆ ในโอกาสต่อไป

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

กมล ทองธรรมชาติ. (2525, มกราคม - มีนาคม). "คุณธรรมและจริยธรรมของพลเมืองไทย,"
วารสารไทย. 2: 5.

กระแสร้ มาลาภรณ์. (2522). *วรรณคดีวิเคราะห์: หลักบางประการ*. กรุงเทพฯ: แสงหา.
กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. (2521). *คู่มือจริยศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 2*.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.

_____. (2521). *คู่มือจริยศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 - 4*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.

_____. (2521). *คู่มือจริยศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 - 6*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2533). *หนังสือเรียนภาษาไทย ชุดพื้นฐานภาษา
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เล่ม 1*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว.

_____. (2533). *หนังสือเรียนภาษาไทย ชุดพื้นฐานภาษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เล่ม 2*.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว.

_____. (2533). *หนังสือเรียนภาษาไทย ชุดพื้นฐานภาษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 เล่ม 1*.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว.

_____. (2533). *หนังสือเรียนภาษาไทย ชุดพื้นฐานภาษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 เล่ม 2*.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว.

_____. (2533). *หนังสือเรียนภาษาไทย ชุดพื้นฐานภาษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เล่ม 1*.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว.

_____. (2533). *หนังสือเรียนภาษาไทย ชุดพื้นฐานภาษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เล่ม 2*.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว.

_____. (2533). *หนังสือเรียนภาษาไทย ชุดพื้นฐานภาษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เล่ม 1*.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว.

_____. (2533). *หนังสือเรียนภาษาไทย ชุดพื้นฐานภาษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เล่ม 2*.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว.

_____. (2533). *หนังสือเรียนภาษาไทย ชุดพื้นฐานภาษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เล่ม 1*.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว.

_____. (2533). *หนังสือเรียนภาษาไทย ชุดพื้นฐานภาษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เล่ม 2*.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว.

_____. (2533). *หนังสือเรียนภาษาไทย ชุดพื้นฐานภาษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เล่ม 1*.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว.

- กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2533). *หนังสือเรียนภาษาไทย ชุดพื้นฐานภาษา*
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เล่ม 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว.
- กาญจนา นาคสกุล. (2521). *การใช้ภาษา*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.
- กุหลาบ มัลลิกะมาส. (2529). *วรรณกรรมวิจารณ์*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
 มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- จิราพร จิรบญติลล. (2531). *การวิเคราะห์คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเด็กในแผนพัฒนา*
การศึกษาแห่งชาติ จากหนังสือสำหรับเด็กขณะการประกวด. ปริญญาโท กศ.ม.
 กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ฉวีวรรณ คูหาภินันท์. (2527). *การทำหนังสือสำหรับเด็ก (บรรณ 441)*. พิมพ์ครั้งที่ 4.
 กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาการ.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจวบจันท. (2520). *รายงานการวิจัยเรื่องจริยธรรม*
ของเยาวชนไทย. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
 ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- ทัศนีย์ ทานดวงนิช. (2524). *คติชาวบ้าน*. ชลบุรี: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัย
 ศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน.
- ธวัช ปุณโณทก. (2527). *แนวทางการศึกษาวรรณกรรมปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- นวลเพ็ญและวีรยุทธ วิเชียรโชติ. (2518, กันยายน). "จะสร้างสรรค์คุณธรรมในสังคมไทยกัน
 อย่างไร," *มิตรครู*, 17: 27 – 29.
- บุญสม ภูเจริญ. (2534). *การวิเคราะห์ร้อยกรองในช่วง พ.ศ.2522 – พ.ศ.2530*. ปริญญาโท
 กศ.ม. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ประเทือง คล้ายสุบรรณ. (2522). *ร้อยกรองชาวบ้าน*. กรุงเทพฯ: สุทธิสารการพิมพ์.
- ประเมิน เชียงเถียร. (2522). *วิเคราะห์บทร้อยกรองของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์*. ปริญญาโท
 กศ.ม. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ประสิทธิ์ กาพย์กลอน. (2523). *แนวทางการศึกษาวรรณคดี*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ:
 ไทยวัฒนาพานิช.
- เปลื้อง ณ นคร. (2517). *ประวัติวรรณคดีไทยสำหรับนักศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ:
 ไทยวัฒนาพานิช.
- พรทิพย์ แฟงสุด. (2544). *ฉันทลักษณ์ไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ฟิลิกส์เซ็นเตอร์.
- พระยาอุปกิตศิลปสาร. (2538). *หลักภาษาไทย*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- พัทธา สายหู. (2515). "การอภิปรายเรื่องข้อคิดเกี่ยวกับหนังสือสำหรับเด็ก," *รายงานสัมมนา*
เรื่องการจัดทำหนังสือสำหรับเด็ก. สมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย.

- เพ็ญพักตร์ สูงสุมาลย์. (2544). *การวิเคราะห์บทร้อยกรองของไพวรินทร์ ขาวงาม*.
 ปรินญาณีพันธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
 ถ่ายเอกสาร.
- รัฐจวน อินทรกำแหง. (2520). *การเลือกหนังสือ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัย
 รามคำแหง.
- รุ่ง ใจมา. (2541). *การสร้างสารานุกรมวรรณกรรมร้อยกรองระดับประถมศึกษา*. การค้นคว้า
 แบบอิสระ ศษ.ม. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ถ่ายเอกสาร.
- รุ่งฤดี ภูษมศรี. (2542). *วิเคราะห์บทอ่านในหนังสือเรียนภาษาไทย หลักสูตรประถมศึกษา
 พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ในฐานะวรรณกรรมสำหรับเด็ก*.
 ปรินญาณีพันธ์ กศ.ม. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- วราภรณ์ บำรุงกุล. (2537). *ร้อยกรอง*. กรุงเทพฯ: ดันอ้อ.
- _____. (2542). *ร้อยกรอง*. กรุงเทพฯ: บริษัท เลิฟแอนด์เลิฟเพรส จำกัด.
- วรรณิ ศิริสุนทร. (2527). *การวิเคราะห์หนังสือสำหรับเด็ก ฉบับคณะกรรมการประกวด พ.ศ.2520 –
 2523*. วิทยานิพนธ์ อ.ม. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- วัฒนา ณ นคร. (2526). *ลักษณะร่วมของเรื่องพระมาลัยในวรรณกรรมพื้นบ้านและ
 พระมาลัยคำหลวง*. วิทยานิพนธ์ อ.ม. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
 ถ่ายเอกสาร.
- วันเนาว์ ยูเด็น. (2525). *วรรณคดีเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มิตรสยาม.
- วิจิตรา สุภากร. (2523). *วิเคราะห์หนังสืออ่านสำหรับเด็กในด้านคุณธรรมเฉพาะที่พิมพ์เป็น
 ภาษาไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2520 – 2522*. ปรินญาณีพันธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ:
 บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- วินัย ภู่งหงษ์. "วรรณคดีกับความงามของวรรณศิลป์," ใน *มนุษย์กับความงาม*. เอกสาร
 ประกอบการเรียนการสอน วิชา มน 101 มนุษย์กับความงาม. มหาวิทยาลัย
 ศรีนครินทรวิโรฒ มหาวิทยาลัยนเรศวร, มหาวิทยาลัยบูรพา, ม.ป.ป.
- วิภา กงกะนันท์. (2523). *วรรณคดีศึกษา*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ศิวะพรรณ โหระกุล. (2535). *การวิเคราะห์วรรณกรรมสำหรับเด็กของวิริยะ สิริสิงห ในช่วงปี
 พ.ศ.2515 – 2532*. ปรินญาณีพันธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
 ศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สายทิพย์ นุกุลกิจ. (2534). *วรรณกรรมปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
 บางเขน.
- สิทธา พินิจภูวดล. (2518). "คุณค่าของร้อยกรอง," *ปากไก่อฉบับวรรณวิพากษ์*. กรุงเทพฯ:
 สมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย.
- _____. (2516). *ร้อยกรอง*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2522). *ค่านิยมจริยธรรมที่ควรเสริมสร้าง*.

ม.ป.พ.ถ่ายเอกสาร.

สุขกมล รัตนสุภา. (2536). *การวิเคราะห์ทรัพยากรของคิวกานท์ ปทุมสูติ*. ปรินญาณินพนธ์

กศ.ม. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

สุดาตวง กำเนิดเพชร. (2522, มิถุนายน). "เด็กกับหนังสือ," *มิตรครู*. 21: 40.

สุพัชรา สุภาพ. (2525). *ปัญหาสังคม*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

สุภาพร มากแจ้ง. (2536). *กวีนิพนธ์ 1*. กรุงเทพฯ: โอเอส. พรินติ้งเฮาส์.

_____. (2536). *กวีนิพนธ์ 2*. กรุงเทพฯ: โอเอส. พรินติ้งเฮาส์.

สุนีย์ มกรพันธ์. (2525). *แง่คิดจากวรรณคดีและวรรณกรรม*. กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา

อินเตอร์เนชั่น.

คิวกานท์ ปทุมสูติ. (2533). *กลวิธีสอนเด็กให้เรียนเขียนกวี*. กรุงเทพฯ: ดันอ้อ.

หน่วยศึกษานิเทศก์. (2533). *หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง*

พ.ศ. 2533). กรุงเทพฯ: สำนักการศึกษา.

อุดม รุ่งเรืองศรี. (2522). *สภาพของวรรณกรรมไทยปัจจุบัน ฉบับปรับปรุงใหม่*. พิมพ์ครั้งที่ 2.

กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาการ.

Tooze, Ruth. (1959). *Storytelling*. Englewood Cliffs, Prentice – Hall.

ประวัติย่อผู้ทำสารนิพนธ์

ประวัติย่อผู้ทำสารนิพนธ์

ชื่อ	นางสาววัลยา สีบำรุงสาสน์
เกิดวันที่	21 สิงหาคม 2520
สถานที่เกิด	เขตป้อมปราบ จังหวัดกรุงเทพมหานคร
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	37/392 หมู่ 16 แขวงสามวาตะวันตก เขตคลองสามวา จังหวัดกรุงเทพมหานคร
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	อาจารย์ 1 ระดับ 4
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	โรงเรียนฤทธิยะวรรณาลัย เขตสายไหม จังหวัดกรุงเทพมหานคร
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2536	สอบเทียบมัธยมศึกษาปีที่ 6 (ม.6) กรมการศึกษานอกโรงเรียน โรงเรียนเทพศิรินทร์ จังหวัดกรุงเทพมหานคร
พ.ศ. 2541	การศึกษาระดับบัณฑิต (ภาษาไทย) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
พ.ศ. 2546	การศึกษามหาบัณฑิต (ภาษาไทย) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ